અચળગચ્છાધિપતિ શ્રી હર્ષનિધાનસૂરિ

સંગૃહીત

श्रीरत्नसञ्चयप्रकरणं.

અનેક ગ્રંથો તથા પ્રકરણોમાંથી ઉદ્ધરિત

ગાથાઓનો સંગ્રહ

ભાષાંતર તથા વિશેષાર્થયુક્ત

તૈયાર કરનાર

શાસ્ત્રી જેઠાલાલ હરિભાઇ તથા

શ્રાવક કુંવરજી આણંદજી

ભાવનગર.

છપાવી પ્રસિદ્ધ કરનાર,

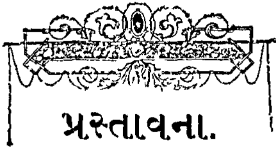
શ્રી કચ્છી દશા ઓશવાળ જૈન

મહાજન. હુબલી તરફથી ભેટ

પ્રકાશક—શેઠ ચતુર્ભુજ તેજપાળ—હુબલી.

વીર સં. ૨૪૫૫ વિક્રમ સં. ૧૯૮૫

ભાવનગર—ધી “શારદાવિજય” પ્રીંટીંગ પ્રેસમાં
શા મટુલાલ લશ્કરભાઇએ છાપ્યું.

પ્રસ્તાવના.

આ ચતુર્ગતિરૂપ સસારમા પર્યટન કરતા જીવોને મહા વિશ્રાતિનુ સ્થાન મુક્તિરૂપી પાચમી ગતિ જ કહેલી છે. તે ગતિને પામેલા જીવો અનત કાળ સુધી એકાત અનત સુખમા (આનદમા) મગ્ન રહે છે. ત્યાથી અનતકાળે પણ તેમને ફરીને સસારમા આવવાનુ હોતુ નથી આવી પચમગતિ મેળવવાનો મુખ્ય ઉપાય જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર જ છે. આ ત્રણ અસાધારણ રત્નો ઉપાર્જન કરવાના અનેક ઉપાયો તીર્થંકર ગણધરાદિક મહાત્માઓએ બતાવેલા છે તેમા મુખ્યત્વે કરીને દ્રવ્યાનુયોગ, ગણિતાનુયોગ, ચરણકરણાનુયોગ અને ચરિતાનુયોગ આ ચાર અનુયોગ બહોળા વિસ્તારમા તે તે શાસ્ત્રોને વિષે સુપ્રસિદ્ધ છે વળી તે તે શાસ્ત્રો એટલા બધા મોટા પ્રમાણમા છે કે તેમને પૂર્વાચાર્યોએ અતિ સક્ષિપ્ત કર્યા છતા તેમના માત્ર વિષયોને યાદ કરતા જ આયુષ્ય સમાપ્તિને પામે. તેટલા તે સુવિસ્તૃત છતા પરોપકારી મહાત્માઓ અધુનાતન અલ્પાયુષી મનુષ્યોને માટે તેમાથી પણ અતિ સક્ષિપ્ત સાર કાઢીને ભવ્ય જીવોનો ઉપકાર કરવા ચૂકયા નથી. આવા બુધ્ધિજ્ઞાનના વિષયો આવા સાસારિક પ્રવૃત્તિમય કાળમા ઘણા જીવોના ઉપકારક થાય તે નિર્વિવાદ છે જૈન શાસનમા આવા અનેક ગ્રથો હોવાનો સભવ છે. તેમાનો આ એક ગ્રથ ઉપલબ્ધ થતા તેને પ્રકાશિત કરવામા આવ્યો છે

સમુદ્રમા અસખ્ય રત્નો અનેક પ્રકારના હોય છે, તે સર્વે તેના યોગ્ય ગ્રાહકો અને પાત્રને આશ્રીને ઉપયોગી છે તથા પોત

પોતાના ઉપયોગને અનસરે તે અમૂલ્ય ગણાય છે જેમકે સોયના ઉપયોગ કાળે સોય જ અમૂલ્ય છે અને અન્ય શસ્ત્રના ઉપયોગ કાળે અન્ય શસ્ત્ર જ અમૂલ્ય છે આ જ રીતે જિનાગમરૂપી સમુદ્રમા અસખ્ય સૂક્તરૂપી (ઉપદેશરૂપી) રત્નો છે, તે સર્વે ગ્રાહકો અને પાત્રને આશ્રી ઉપયોગી અને અમૂલ્ય છે તેની સખ્યા ગણતરીનો અવિષય છે, છતા વાનકીની જેમ કેટલાક સૂક્તરત્નો આગમસાગર માથી શ્રીમાન્ પરોપકારી હર્ષ (નિધાન) સૂરિએ ઉદ્ધરીને તેનો આ ગ્રથમા સચય કર્યો છે તેથી તેનુ નામ કર્તાએ જ "રત્નસચય" રાખ્યુ છે

આ ગ્રથમા સપાદકે ઉપર્યુક્ત ચારે અનુયોગના ઓઘાનના વિષયો તરતમતાએ ભેળા કરેલા છે અને તે સર્વે આધુનિક ધર્મજિજ્ઞાસુઓને માટે, ધર્મોપદેશકોને માટે અને ધર્માભ્યાસીઓને માટે અતિ ઉપયોગી છે એમ આ ગ્રથ અથવા તેના વિષયોની અનુક્રમણિકા વાચનાથી સ્પષ્ટ સમજી શકાય તેમ છે

ગ્રથસપાદક સૂરિમહારાજના જન્માદિક, જન્મભૂમ્યાદિક, સસારસ્થિતિ અને અનગારત્વ સ્થિતિ વિગેરે કાઇ પણ હકીકત ઉપલબ્ધ થઈ નથી તેમ જ તેમણે બીજા કોઈ ગ્રંથો ઉદ્ધર્યા કે રચ્યાનુ કાઈ જણાયુ નથી માત્ર—' ગુજરાતમા આવેલા લોલ પાટક નામના નગરમા અચળગચ્છના નાયક ગણિશ્રી ગુણ નિધાનસૂરિના ઉપદેશથી હર્ષના સમૂહવાળા હર્ષસૂરિ નામના શિષ્યે શ્રુતસાગરમાથી ઉદ્ધરીને આ રત્નસચય ગ્રથ રચ્યો છે. તે દુપ્પસહસૂરિ મહારાજ સુધી જય પામો " આના અર્થવાળી અતિમ બે ગાથાઓ કર્તાએ લખેલી છે, તેટલુ જ તેમનુ ચરિત્ર જાણવામા છે ઉપરાત સબોધસત્તરીની ટીકા, ઉપદેશ પ્રાસાદ અને દેવચદ્રજીકૃત પ્રશ્નોત્તર વિગેરે ગ્રથોમા આ રત્નસચય ગ્રથની સાક્ષી આપેલી જોવામા આવે છે આ પ્રમાણે નગરના નામ ઉપરથી, સક્ષિપ્ત પ્રશસ્તિ ઉપરથી અને સાક્ષીના ગ્રથો ઉપરથી આ ગ્રથની વધારે પ્રાચીનતા જણાય છે

આ ગ્રથમા કર્તાએ કોઇપણ અનુક્રમથી વિષયો લીધા હોય તેમ કહી શકાતુ નથી કોઈપણ વિષય પરિપૂર્ણ કહી શકાતો નથી

જૈન શાસ્ત્રોમા એટલા બધા સુવિસ્તૃત વિષયો પ્રસિદ્ધ છે તેથી માત્ર જે જે કાળે જે જે વિષયની ગાથાઓ જાણવામા આવી તે તે કાળે તે તે ગાથાનો સગ્રહ કરી અમુક અનુક્રમ ગોઠવ્યો હોય અને તેમા પણ અનુપયોગપણે અમુક ફેરફાર રહી ગયો હોય તેને પાછો યથાયોગ્ય સ્થાને ગોઠવવાનો સમય કે વિચાર ન રહ્યો હોય એમ પણ કદાચિત્ ધારી શકાય છે. જેમકે—અરિહતના પ્રભાવનો વિષય ૧૧ મા થી ૨૩ મા વિષયોની અદર નાખવા યોગ્ય હતો તેને બદલે ૪૫ મો વિષય રાખ્યો છે તે અસ્થાને કહી શકાય. એવા અનેક સ્થળો જોવામા આવવાથી એમ ધારી શકાય છે કે કર્તાએ તેવી અનુક્રમની અપેક્ષાને મુખ્ય ગણી નથી, માત્ર વિષયોના ઉપયોગીપણાને જ મુખ્ય સ્થાન આપ્યુ છે અને તે જ યોગ્ય માની શકાય છે.

આ ગ્રથમા કર્તાએ ૫૪૭ પ્રાકૃત ગાથાઓ ભિન્ન ભિન્ન ગ્રથોમાથી ઉદ્ધરી છે અને છેલ્લી બે ગાથા પ્રશસ્તિ તરિકે પોતાની કરેલી છે, તથા ૫૪૧ મી ગાથા ખાસ જરૂરીયાત હોવાથી છપાવતી વખતે કર્મગ્રથમાથી લઇને નાખી છે. તેથી કુલ ૫૫૦ ગાથાઓ આ ગ્રથમા થઈ છે. તેમા પ્રશસ્તિના વિષય સહિત ગણતા કુલ ૩૩૬ વિષયો આવ્યા છે. તે સર્વ વિષયો ધર્માભિલાષીઓને અત્યત હિતકર છે. આ સર્વ ગાથાઓ કયા કયા ગ્રથોમાથી ઉદ્ધરી છે ? તે બાબત કર્તાએ કાંઈ પણ જણાવ્યુ નથી અમને છપાવતી વખત તે જણાવવાની જરૂર લાગી હતી, પરતુ તેટલો પ્રયાસ બની શકયો નથી, કેમકે અનેક ગ્રથોના વાચક અને તીવ્ર ઉપયોગવાળા મુનિ મહારાજ જ તેવો પ્રયાસ કરી શકે તેમ છે.

આ ગ્રથ અતિ ઉપયોગી હોવાથી તેને છપાવવાના મૂળ પ્રેરક શ્રી હુબલી ધારવાડ જીલ્લાના નિવાસી “ શેઠ ચતુર્ભુજભાઈ તેજપાળ ” છે, તેમની પ્રેરણાથી જ આ ગ્રથ છપાવ્યો છે આ ગ્રથની લખેલી પ્રતોમા મૂળ ગાથા અને તેનાપર જૂની રૂઢિ પ્રમાણે ટબો પૂરેલો હતો તેની ત્રણ પ્રતો મળી શકી હતી. તે ત્રણે ઘણી અશુદ્ધ હતી, તો પણ કોઈ કોઈ ઠેકાણે પ્રત્યતર તરીકે

કામ લાગી હતી. આ ગ્રંથનું ગુજરાતી ભાષાંતર "શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભાના શાસ્ત્રી જેઠાલાલ હરિભાઇ" પાસે કરાવ્યું છે. તેમાં શબ્દાર્થ અને તે ઉપર અમુક અમુક ઠેકાણે વિશેષાર્થ લખતાં તેમણે પોતાનો જૈનશાસ્ત્રનો અનુભવ પણ બતાવી આપ્યો છે ત્યારપછી મેં પોતે વાંચી જઈ તેમાં મારાથી બની શક્યો તેટલો સુધારો વધારો કર્યો છે. તે ઉપરાંત આ ગ્રંથની તૈયાર થયેલી પ્રેસકાપી હુબલી મોકલતાં શેઠ ચતુર્ભુજભાઈના ધર્મમિત્ર "ગાગજીભાઈ રવજી" કે જેઓ જૈનશાસ્ત્રના સારા અનુભવી છે તેમણે પણ લક્ષપૂર્વક વાંચીને કેટલીક સૂચનાઓ કરી હતી તે ઉપર ઘણું ધ્યાન આપવામાં આવ્યું છે.

મળેલી ત્રણે પ્રતો પ્રાયઃ અશુદ્ધ હતી, તેમાં બનતા પ્રયાસે શુદ્ધિ કરી છે, છતાં કોઈ ઠેકાણે અશુદ્ધિ રહી ગઇ હોય તો તે વિદ્વાનોએ શુદ્ધ કરી અમોને જણાવવા કૃપા કરવી.

આ ગ્રંથ રચાયાનો સંવત મળી શક્યો નથી, તો પણ મળેલી પ્રતમાંથી એ પ્રતના અંતમાં આ પ્રમાણે લખ્યું છે—

इति श्री रत्नसंचयग्रन्थ सूत्रटवार्थतो संपूर्णेति भद्रं संवत १८३३ वर्षे शाके १६९८ प्रवर्तमाने—

ઇત્યાદિ બીજી પ્રતમાં—

इति श्री रत्नसंचयग्रन्थ सिधान्तसारोद्धारे टवासूत्र संपूर्ण ॥ श्री सूर्यपुरे संवत १८०६ वर्षे कार्तिकमासे—

ઇત્યાદિ ત્રીજી પ્રતમાં સંવત લખ્યો નથી. આ પ્રમાણે પ્રત લખ્યાનો સંવત જોવામાં આવ્યો છે. તેથી ત્યાર અગાઉ આ ગ્રંથ તૈયાર કરવામાં આવ્યાનું સમજી શકાય છે.

આ ગ્રંથમાં આવેલા કુલ ૩૨૬ વિષયોની અનુક્રમણિકા આપેલી છે. ઉપરાંત કોઈ કોઈ ખાસ વિષયો ઉપર વિસ્તરાર્થ અને કથા વિગેરે લખવામાં આવ્યા છે. તેના ૨૭ વિષયો છે તે પણ

અનુક્રમણિકાની પાછળ બતાવેલ છે. સિવાય ૨૮૦ થી ૨૮૮ સુધીની ૯ ગાથાઓ વિધિપક્ષની માન્યતાની છે, તથા તે સિવાય બીજે કેટલેક સ્થળે કાંઈક વિચારભેદ જણાયો છે તેને ઠેકાણે અર્થ લખતાં તે તે બાબત મૂળ ગ્રંથમાં સૂચવવામાં આવેલ છે, છતાં અનુક્રમણિકા તથા વિસ્તૃત વિષયોના નોંધને અંતે 'વિચારણીય સ્થળો' એવું મથાળું બાંધી તેની નીચે તે તે વિષયો બતાવેલા પણ છે તેથી તે બાબત અહીં લખવાની આવશ્યકતા નથી. ઈચ્છકો તે તે સ્થળો વાંચી જશે અને તેનાપર જાણવા જેવી હકિકત અમને લખશે, તો તેમનો ઉપકાર માનવાપૂર્વક તેમની સૂચનાપર ધ્યાન આપવામાં આવશે.

આ ગ્રંથ છપાવવામાં જેમણે આર્થિક સહાય આપી છે તેમના નામો ટાઈટલ ઉપર જ આપવામાં આવ્યા છે. આ ગ્રંથના પ્રુફો વાંચતા કાંઈ પણ દૃષ્ટિદોષાદિકને કારણે ભૂલો રહી ગઈ હોય તે વાચકવર્ગ સુધારીને વાંચશે એવી આશા છે

અણચિંતવ્યો લાભ—આ ગ્રંથની શુદ્ધિ માટે બીજી પ્રતો મેળવવાનો પ્રયાસ કરતાં એક પ્રત રત્નસંચયની ધારીને જ શ્રી હુબલીના ગૃહસ્થે મોકલી હતી, પરંતુ તે પ્રત વાંચતાં તો રત્નસંચયની ઢબમાં જ તૈયાર કરેલ રત્નસમુચ્ચય નામનો તે ગ્રંથ નીકળ્યો. તે ગ્રંથની ગાથાઓ ૫૫૫ આ ગ્રંથની જેટલી ૫૪૭ છે. તેમાં જુદા જુદા ૩૦૧ વિષયો સમાવેલા છે. બંનેની તપાસ કરવા માટે તેની અનુક્રમણિકા કરી આ ગ્રંથની અનુક્રમણિકા સાથે મેળવી જોતાં ૧૧૫ વિષયો આમાં આવેલા છે તે જ તેમાં પણ છે, અને ગાથાઓ પણ પ્રાયે તે જ છે. બાકીના વિષયો જુદા જ છે આ રત્નસમુચ્ચય ગ્રંથ પણ આ રત્નસંચય ગ્રંથની જેવો જ ઉપયોગી થાય તેવો હોવાથી છપાવવા લાયક છે. ઉદાર ગૃહસ્થોનું તે તરફ ધ્યાન ખેંચવામાં આવે છે

સં. ૧૯૮૫
અષાડ સુદિ ૧૪

શા. કુંવરજી આણંદજી.
શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભાના પ્રમુખ.
ભાવનગર.

ખાસ સૂચના

જૈન ધર્મની તમામ પ્રકારની છપાયેલી બુકો અથવા
પ્રતો-સૂત્રો કે ગ્રંથો જે જોઇએ તે નીચેને શિરનામેથી
મળી શકશે. તેમજ આખા હિંદુસ્થાનમાં
છપાયેલ તમામ પુસ્તકો વેચવા માટે
રાખવામાં આવે છે.

શ્રી જૈન ધર્મ પ્રસારક સભા

ભાવનગર

શ્રી રત્નસંચય ગ્રંથની વિષયાનુક્રમણિકા

* ૧ છપાએલ ૮૭ છે ત્યાં ૮૮ કરવા પૃષ્ટ ૬૨

જે જે વિષયમા વધારે વિસ્તાર કરેલ છે તેની વિગત.

નબર.	વિષય
૧૩	વર્તમાન ચોવીશીના તીર્થંકરો, ચક્રવર્તી, વાસુદેવ, તીર્થંકરના શરીરનુ માન ને આયુષ્યનુ પ્રમાણ-યત્ર સાથે આપ્યુ છે
૨૧	મહાવીરસ્વામીએ નદન ઋષિના ભવમા કરેલ એક લાખ વર્ષ પર્યંત માસખમણનો મેળ મેળવેલો છે.
૪૧	શિષ્યને જ્ઞાન આપવા માટેની યોગ્યતા અયોગ્યતાને આશ્રીને ૧૪ દૃષ્ટાતો શ્રીનદીસૂત્રની ટીકામાથી લઇને ૧૨ પૃષ્ઠમા વિસ્તાર સાથે આપેલા છે
૪૨	સમકિતના ૬૭ બોલ. વિસ્તારથી આપ્યા છે.
૫૬	ધર્મથી સર્વ વસ્તુની પ્રાપ્તિ થાય છે. ઈત્યાદિ હકીકત વાળી નવ ગાથાએ ખાસ ધ્યાન આપવા લાયક છે
૭૬	મનુષ્યજન્મની દુર્લભતા સૂચવનારા ૧૦ દૃષ્ટાતો વિસ્તાર સાથે આપેલા છે. તેમા ૪ પૃષ્ઠ રોકયા છે
૮૦	અઢીદ્વીપ પ્રમાણ મનુષ્યક્ષેત્રમા ગર્ભજ મનુષ્યની ઉત્કૃષ્ટ સખ્યા કેટલી હોય છે, તેની ૪ ગાથા અર્થ સાથે બતાવેલ છે
૮૯	મનુષ્યના શરીરમા એકેદ્રિયથી પચેદ્રિય સુધી સર્વ જીવોની ઉત્પત્તિ બતાવી છે તેમા કેટલીક વાત સદિગ્ધ છે.
૧૧૭	સમકિતદૃષ્ટિ ને મિથ્યાદૃષ્ટિની વહેચણ-તેના આઠ પ્રકાર-સારી સમજણ સાથે બતાવેલા છે.
૧૨૦	આનદાદિ દશ શ્રાવકોને થયેલા ઉપસર્ગો વિગેરેની હકીકત સારી રીતે આપવામા આવેલ છે
૧૨૫	શ્રાવકની (૧૧) પ્રતિમાનુ વર્ણન સારી રીતે આપેલુ છે
૧૩૧-૩૨	એક સામાયિક ને એક પોષધનુ દેવગતિનુ આયુષ્ય બાધવારૂપ જે ફળ કહ્યુ છે, તે યુક્તિપૂર્વક ઘટાવીને મેળવી આપેલ છે.

પૃષ્ઠાંક.	વિષય.
૪૨	ઇર્યાવહીના મિથ્યાદુષ્કૃતની સંખ્યા (૫૬૩) જીવભેદોથી માંડીને છ સ્થાની સુધીના ગુણાકારથી મેળવી આપેલ છે.
૫૧-૫૪	શ્રાવકના પાંચે અણુવ્રત મુનિરાજના પાંચ મહાવ્રત સાથે સરખાવી મુનિના વીશ વસા ઠરાવીને શ્રાવકના સવા વસા પ્રમાણે ઘટાવેલા છે. આ ઘટના ખાસ લક્ષ આપવા યોગ્ય છે.
૨૫	પરદેશી રાજાએ કેશી ગણધરને કરેલા દશ પ્રશ્નો અને તેના કેશી ગણધરે આપેલા ઉત્તરો બહુ સારી રીતે સમજી શકાય તેમ શ્રીરાયપસેણીની ટીકામાંથી લઇને આપેલા છે.
૨૪૬	અઠ્ઠાવીશ લબ્ધિઓના નામો આપી તે સારી રીતે વિસ્તારથી સમજાવેલ છે.
૨૬૨	સંગ્રહી રાખેલા ધાન્યની યોનિનો કાળ ઓઠાવસ્તો સપ્રમાણ બતાવ્યો છે. તેની નવ ગાથાઓ છે.
૨૬૩	સાધ્વીજીના ૨૫ ઉપકરણો વિસ્તારથી સમજાવ્યા છે.
૨૬૮	પાંચ પ્રકારના સમકિત સારી રીતે સમજાવેલ છે.
૨૯૯	પાંચ પ્રકારના મિથ્યાત્વ સારી રીતે સમજાવેલ છે.
૩૧૪	પાંચ પ્રકારના દાન જુદી જુદી પાંચ ગાથાથી બતાવ્યા છે.
૩૨૨	સાધુને લેવાના આહાર સંબંધી ૮૭ દોષ બહુ વિસ્તારથી આપેલા છે તેમાં પાંચ પાના રોકયા છે.
૩૨૩	ક્રોધ, માન, માયા ને લોભપિંડ ઉપર ચારે ઉદાહરણો આપ્યા છે, તે ખાસ વાંચવા લાયક છે.
૩૨૭	ઉત્કૃષ્ટ કાળે ને જઘન્યકાળે વિચરતા તીર્થંકરોની સંખ્યા અને તે કાળે થતા તીર્થંકરોના જન્મની સંખ્યા સારી રીતે બતાવવામાં આવેલ છે.
૩૩૦	નરકાદિ ચારે ગતિમાં જનારા મનુષ્યોના લક્ષણ સારી રીતે બતાવ્યા છે, તે વાંચીને ધ્યાનમાં રાખવા લાયક છે
૩૩૧	છ લેશ્યાવાળા જીવોની ઓળખાણ કરાવનાર જંબૂ વૃક્ષના ફળ ખાનારનું ને લુંટવા આવનાર ચોરોનું દૃષ્ટાંત સારી રીતે આપવામાં આવેલ છે.

विचारणीय स्थळो

વિષય ૭ મા ને ૧૯૬ મા રાજલોકનુ પ્રમાણ કહેલ છે તે.
વિ. ૧૫ મા ચોવીશે પ્રભુના સમવસરણનુ પ્રમાણ કહેલ છે તે.
વિ. ૫૭ મા પાચમા આરામા ધર્મનુ કાળમાન કહ્યુ છે તે.
વિ. ૮૯ મા મનુષ્ય શરીરમા એકેન્દ્રિયથી ૫ ચેન્દ્રિય સુધીના જીવોની ઉત્પત્તિ કહી છે તે.
વિ. ૧૦૦ મા ભુવનપતિ ને નારકીનુ વાસસ્થાન કહેલ છે તે.
વિ ૧૭૮-૭૯-૮૦ ની ગાથાઓ ૯ વિધિપક્ષ ગચ્છની માન્યતાની છે તે.
વિ. ૨૧૦ મા આઠ અભવ્યો પ્રસિદ્ધિમા આવેલ કહ્યા છે તે
વિ ૨૧૪ માં પુણ્યક્ષેત્ર દશ પ્રકારના કહ્યા છે તે.
વિ. ૨૫૨ મા નપુસક સબધી ગાથાનો અર્થ બેઠો નથી તે.
વિ ૨૭૨ મા સમૂર્છિમ મનુષ્યની ઉત્પત્તિના સ્થાનો કહ્યા છે તે
વિ ૨૭૮ મા રાત્રિભોજનનો અપાર દોષ કહેલ છે તે.

श्री रत्नसंचय प्रकरणम्

(અર્થ સહિત)

૧ મંગળ ને અભિધેય.

नमिऊण जिण वीरं, उवयारट्ठा गुरु च सीस च ।

सिद्धंतसारगाहा, भणामि जे रयणसारिच्छा ॥ १ ॥

અર્થ—શ્રી વીરજિનને નમસ્કાર કરી ગુરૂ અને શિષ્યના ઉપકારને માટે સિદ્ધાંતની સારભૂત ગાથાઓ કે જે રત્ન સરખી છે[1] તેને હું કહું છું. ૧

૨ નવકાર મંત્રનું માહાત્મ્ય.

नवकारइक्कअस्खर, पाव फेडेइ सत्त अयराइं ।

पन्नास च पएण, सागरपणसय समग्गेणं ॥ २ ॥

અર્થ—નવકારમંત્રનો એક અક્ષર ગુણવાથી સાત સાગરોપ

---

૧ આ ગ્રંથ અથવા પ્રકરણમાં જુદા જુદા સિદ્ધાંતોમાંથી સારભૂત ગાથાઓ લઇને સંગ્રહ કર્યો છે તે ગાથાઓ રત્ન જેવી હોવાથી આનું નામ રત્નસંચય રાખ્યું છે

મના પાપ દૂર થાય છે, એક પદ-શબ્દ ગુણવાથી પચાસ સાગરોપમના પાપ નાશ પામે છે, અને સમગ્ર-આખો મંત્ર ગુણવાથી પાંચસો સાગરોપમનુ પાપ નષ્ટ થાય છે, અર્થાત્ એટલા સાગરોપમ સુધી નરકતિર્યંચાદિ ગતિમા પાપ ભોગવતા જેટલા પાપ નષ્ટ થાય તેટલા એક અક્ષર વિગેરેથી ક્ષય પામે છે ૨

जो गुणइ लक्खमेग, पूएइ विहीए जिणनमुक्कार।
तित्थयरनामगोअ, सो पावइ सासयं ठाण ॥ ३ ॥

અર્થ—જે પ્રાણી આ જિનેશ્વરના (પંચપરમેષ્ઠિના) નવકાર મંત્રને એક લાખનાર ગુણે-એ મંત્રનો લક્ષ જાપ કરે, તથા વિધિથી તેની પૂજા કરે, તે પ્રાણી તીર્થંકર નામગોત્રકર્મ ઉપાર્જન કરી પોતે શાશ્વત સ્થાન (મોક્ષ) ને પામે છે આ તેનુ ઉત્કૃષ્ટ ફળ છે ૩

अट्ठेव य अट्ठ सया, अट्ठ सहस्स च अट्ठ कोडीओ।
जो गुणइ नमुक्कारं, सो तइयभवे लहइ मुक्ख ॥ ४ ॥

અર્થ—જે મનુષ્ય આઠ કરોડ આઠ હજાર આઠસો ને આઠવાર આ નવકાર મંત્રને ગણે (જાપ કરે તે) ત્રીજે ભવે મોક્ષને પામે છે. (ઉપરની ગાથા સાથે આ ગાથાનો વિરોધ નથી કારણકે તેમા જુદી રીતે ફળ બતાવ્યુ છે આમા જુદી રીતે બતાવ્યુ છે) ૪

ज छम्मासिय-वरिसिय,-तवेण तिव्वेण जिज्झए पाव।
नवकार अणाणुपुव्वी, गुणणेण तह खणद्धेण ॥ ५ ॥

અર્થ—છ માસના અને બાર માસના તીવ્ર તપવડે જે પાપ ક્ષીણ થાય છે તે પાપ આ નવકારમંત્રને અનાનુપૂર્વીએ ગુણવાથી અર્ધ ક્ષણવડે ક્ષીણ થાય છે (અનાનુપૂર્વી છાપેલી તેમજ કપડા પર લખેલી હોય છે તે ગણવામા ચિત્તની એકાગ્રતા થાય છે તેથી તેનુ ફળ વિશેષ થાય છે.) ૫

वाहिजलजलणतक्कर,–हरिकरिसंगामविसहरभयाइं ।
नासंति तक्खणेण, जिणनवकारप्पभावेण ॥ ६ ॥

જિનેશ્વરના નવકારમંત્રના પ્રભાવવડે વ્યાધિ, જળ, અગ્નિ, ચોર, સિંહ, હાથી, સંગ્રામ અને સર્પ એ વિગેરેથી ઉત્પન્ન થતા ભયો તત્કાળ નાશ પામે છે. ૬

जिणसासणस्स सारो, चउद्दसपुव्वाण जो समुद्धारो ।
जस्स मणे नवकारो, संसारो तस्स किं कुणई ॥ ७ ॥

જિનશાસનના સારભૂત અને ચૌદપૂર્વમાંથી ઉદ્ધરેલો નવકારમંત્ર જેના હૃદયમાં રહ્યો હોય, તે પુરૂષને સંસાર શું કરી શકે? કોઈ પણ દુઃખ આપી શકે નહી.(નવકાર શબ્દ નમસ્કારનો અપભ્રંશ સમજવો.) ૭

एसो मंगलनिलओ, भयविलओ सयलसंघसुहजणओ ।
नवकार परममंतो, चिंतिअमित्तं सुहं देई ॥ ८ ॥

આ શ્રેષ્ઠ નવકાર મંત્ર મંગળનું સ્થાન છે, ભયનો નાશ કરનાર છે, સકળ સંઘને સુખ ઉત્પન્ન કરનાર છે અને મન ઈચ્છિત સુખને આપનાર છે ૮

अप्पुव्वो कप्पतरू, चिंतामणिकामकुंभकामगवी ।
जो झायई सयलकालं, सो पावइ सिवसुहं विउलं ॥ ९ ॥

આ નવકારમંત્ર અપૂર્વ કલ્પતરૂ, ચિંતામણિ રત્ન કામઘટ અને કામધેનુ તુલ્ય છે, તેનું જે પ્રાણી સદાકાળ ધ્યાન કરે છે તે વિપુલ એવું મોક્ષસુખ પામે છે. ૯

पंचनमुक्कारमंतं, अंते सुच्चंति वसणपत्ताणं ।
सो जइ न जाइ मुक्खं, अवस्स वेमाणिओ होइ ॥१०॥

મના પાપ દૂર થાય છે, એક પ –શબ્દ ગુણનાથી પચાસ સાગરોપમના પાપ નાશ પામે છે, અને સમગ્ર–આખો મંત્ર ગુણનાથી પાચસો સાગરોપમનું પાપ નષ્ટ થાય છે, અર્થાત્ એટલા સાગરોપમ સુધી નરકતિર્ય આદિ ગતિમાં પાપ ભોગવતા જેટલા પાપ નષ્ટ થાય તેટલા એક અક્ષર નિર્જરાથી ક્ષય પામે છે ૨

जो गुणइ लक्खमेग, पूएइ विहीए जिणनमुक्कार।
तित्थयरनामगोअ, सो पावइ सासय ठाण ॥ ३॥

અર્થ–જે પ્રાણી આ જિનેશ્વરના (પચપરમેષ્ટિના) નવકાર મંત્રને એક લાખનાર ગુણે–એ મંત્રનો લક્ષ જાપ કરે, તથા વિધિથી તેની પૂજા કરે, તે પ્રાણી તીર્થંકર નામગોત્રકર્મ ઉપાર્જન કરી પ્રાંતે શાશ્વત સ્થાન (મોક્ષ) ને પામે છે આ તેનું ઉત્કૃષ્ટ ફળ છે ૩

अट्ठेव य अट्ठ सया, अट्ठ सहस्स च अट्ठ कोडीओ।
जो गुणइ नमुक्कार, सो तइयभवे लहइ मुक्ख ॥ ४॥

અર્થ–જે મનુષ્ય આઠ કરોડ આઠ હજાર આઠસો ને આઠવાર આ નવકાર મંત્રને ગણે (જાપ કરે તે) ત્રીજે ભવે મોક્ષને પામે છે (ઉપરની ગાથા સાથે આ ગાથાનો વિરોધ નથી કારણકે તેમાં જુદી રીતે ફળ બતાવ્યું છે આમાં જુદી રીતે બતાવ્યું છે) ૪

ज छम्मासिय–वरिसिय,–तवेण तिव्वेण जिज्झए पाव।
नवकार अणाणुपुव्वी, गुणणेण तह खणद्धेण ॥ ५॥

અર્થ–છ માસના અને બાર માસના તીવ્ર તપવડે જે પાપ ક્ષીણ થાય છે, તે પાપ આ નવકારમંત્રને અનાનુપૂર્વીએ ગુણનાથી અર્ધ ક્ષણવડે ક્ષીણ થાય છે (અનાનુપૂર્વી છાપેલી તેમજ કપડા પર લખેલી હોય છે તે ગણનારમાં ચિત્તની એકાગ્રતા થાય છે તેથી તેનું ફળ વિશેષ થાય છે.) ૫

वाहिजलजलणतक्कर,–हरिकरिसंगामविसहरभयाइ ।
नासंति तक्खणेण, जिणनवकारप्पभावेण ॥ ६ ॥

જિનેશ્વરના નવકારમંત્રના પ્રભાવવડે વ્યાધિ, જળ, અગ્નિ, ચોર, સિંહ, હાથી, સંગ્રામ અને સર્પ એ વિગેરેથી ઉત્પન્ન થતા ભયો તત્કાળ નાશ પામે છે ૬

जिणसासणस्स सारो, चउद्दसपुव्वाण जो समुद्धारो ।
जस्स मणे नवकारो, संसारो तस्स किं कुणई ॥ ७ ॥

જિનશાસનના સારભૂત અને ચૌદપૂર્વમાંથી ઉદ્ધરેલો નવકારમંત્ર જેના હૃદયમાં રહ્યો હોય, તે પુરૂષને સંસાર શું કરી શકે ? કાંઈ પણ દુખ આપી શકે નહી (નવકાર શબ્દ નમસ્કારનો અપભ્રંશ સમજવો.) ૭

एसो मंगलनिलओ, भयविलओ सयलसंघसुहजणओ ।
नवकार परममंतो, चिंतिअमित्तं सुहं देई ॥ ८ ॥

આ શ્રેષ્ટ નવકાર મંત્ર મંગળનું સ્થાન છે, ભયનો નાશ કરનાર છે, સકળ સંઘને સુખ ઉત્પન્ન કરનાર છે અને મન ઈચ્છિત સુખને આપનાર છે ૮

अप्पुव्वो कप्पतरु, चिंतामणिकामकुंभकामगवी ।
जो झायई सयलकालं, सो पावइ सिवसुहं विउलं ॥ ९ ॥

આ નવકારમંત્ર અપૂર્વ કલ્પતરૂ ચિંતામણિ રત્ન, કામઘટ અને કામધેનુ તુલ્ય છે, તેનું જે પ્રાણી સદાકાળ ધ્યાન કરે છે તે વિપુલ એવું મોક્ષસુખ પામે છે ૯

पंचनमुक्कारमंतं, अंते सुच्चंति वसणपत्ताण ।
सो जइ न जाइ मुक्खं, अवस्स वेमाणिओ होइ ॥१०॥

અતસમયે (આયુષ્યને છેડે) વ્યસન (કષ્ટ) ને પામેલો જે કોઈ પણ પ્રાણી આ પંચ નવકારમંત્રને બોલી ન શકે પણ માત્ર સાંભળે તો પણ તે પ્રાણી જો કદાચ મોક્ષ ન પામે તો પણ વૈમાનિક દેવ તો અવશ્ય થાય છે. આમા ભાવની વિશુદ્ધિની-તન્મયતાની વિશેષતા સમજવી ૧૦

૩ શત્રુંજય તીર્થના મુખ્ય ૨૧ નામો.

विमलगिरि मुत्तिनिलओ, सत्तुजो सिद्धिखित्त पुंडरीओ।
हरिसिद्धसिहरो सिद्धि-पव्वओ सिद्धराओ अ ॥ ११ ॥
बाहुबली मरुदेवो, भगीरहो तह सहस्ससजुत्तो ।
कूडसयअट्ठुत्तर, नगाहिराओ सहस्सकमलो ॥ १२ ॥
ढिको कोडिनिवासो, लोहिच्च तालज्झओ कयवो य ।
सुरनरमुणिकयनामो, सो विमलगिरी जयउ तित्थ ॥१३॥

વિમળગિરિ ૧, મુક્તિનિલય ૨, શત્રુંજય ૩, સિદ્ધિક્ષેત્ર ૪, પુંડરીકગિરિ ૫, * હરિસિદ્ધશિખર ૬-૭, સિદ્ધિપર્વત [સિદ્ધાચળ] ૮, સિદ્ધરાજ ૯, બાહુબલી ૧૦, મરૂદેવ ૧૧, ભગીરથ ૧૨ તથા સહસ્રસયુક્ત, ૧૩, અષ્ટોત્તર શતકૂટ૧ ૧૪, નગાધિરાજ ૧૫, સહસ્રકમળ ૧૬, ઢીક [ઢંક] ૧૭, કોડિનિવાસ ૧૮, લોહિત્ય ૧૯, તાલધ્વજ ૨૦ અને કદંબ ૨૧ આ સર્વ શત્રુંજય પર્વતના નામો દેવ, મનુષ્ય અને મુનિઓએ કરેલા છે, [પાડેલા છે] તે વિમલ ગિરિ તીર્થ જયવંત વર્તો ૧૧-૧૨-૧૩×

---

* આમા બે નામનો સમાવેશ જણાય છે ૧ એકસો આઠ શિખરવાળો

× બીજે મતાંતરના ૨૧ નામોમાં ઉજ્જયંતગિરિ (રૈવતગિરિ) પુષ્પરાશિ, મહાપદ્મ અને શક્તિ નામ છે તે આમા નથી અને હરિસિદ્ધશિખર સહસ્ર સયુક્ત ને નગાધિરાજ તેમા નથી

૪ તિર્યગ્જૃંભક દેવોને રહેવાના સ્થાનો વિગેરે.

कचणगिरिपव्वएसु, चित्तविचित्ते अ जमगसेलेसु ।
एएहि ठाणेहिं, वसति तिरिजभगा देवा ॥ १४ ॥

કાંચનગિરિ પર્વત, ચિત્ર વિચિત્ર પર્વત અને જમક સમક નામના પર્વત–એ સર્વ સ્થાનોને વિષે તિર્યગ્જૃંભક દેવો રમે છે. (કંચનગિરિ દેવકુરૂ ઉત્તરકુરૂમા સો સો હોય છે અઢીદ્વીપમા મળીને ૧૦૦૦ છે ચિત્ર વિચિત્ર ને જમક સમક અઢીદ્વીપમા મળીને ૨૦ છે. તદુપરાંત ૧૭૦ દીર્ઘ વૈતાઢ્ય ઉપર પણ તેમની બે બે શ્રેણિ છે) ૧૪

તે દેવોના અવધિજ્ઞાનનો વિષય

पुव्वभवा सो पिच्छई, एक दो तिन्नि जाव नव य भवा ।
उवरि तस्स अवस्स उ, सुहभावो जाइसरणस्स ॥ १५ ॥

(અવધિજ્ઞાન અલ્પ હોવાથી) પોતાના પૂર્વભવો એક, બે, ત્રણ યાવત્ નવ ભવો જુએ છે (જોઈ શકે છે) તે ઉપરાંત જો વધારે જુએ તો જાતિસ્મરણનો શુભભાવ સમજવો (શ્રી આચારાંગ સૂત્રના પહેલા શ્રુતસ્કંધના પહેલા અધ્યયનના પહેલા ઉદ્દેશામા 'જાતિસ્મરણી સંખ્યાતા ભવ દેખે' એમ કહ્યુ છે.) ૧૫

૫ ઉત્તરવૈક્રિય શરીરનુ ઉત્કૃષ્ટ માન તથા સ્થિતિ.

देव नर अहिअ लक्ख, तिरियाण नव य जोयणसयाइ ।
दुगुणं तु नारयाण, भणिअ वेउव्वियसरीर ॥ १६ ॥

દેવ અને મનુષ્યનુ ઉત્કૃષ્ટ વૈક્રિય શરીર લાખ યોજનથી અધિક હોય છે, (તેઓ ઉત્કૃષ્ટ એટલુ શરીર વિકુર્વી શકે છે.) તિર્યંચોનુ ઉત્કૃષ્ટ વૈક્રિય શરીર નવસો યોજનનુ હોય છે અને નારકીઓનુ ઉત્કૃષ્ટ વૈક્રિય શરીર પોતપોતાના સ્વાભાવિક શરીરથી

બમણુ કહેલુ છે. એટલે કે સાતમી નારકીના જીવોનુ સ્વાભાવિક શરીર પાંચસો ધનુષ્યનુ છે તેથી બમણુ એટલે હજાર ધનુષ્યનુ ઉત્તરવૈક્રિય શરીર તેઓ વિકુર્વી શકે છે ૧૬

ઉત્તરવૈક્રિયની સ્થિતિ.

अतमुहुत्त निरएसु, हुति चत्तारि तिरियमणुएसु ।
देवेसु अध्धमासो, उक्कोस विउव्वणाकालो ॥ १७ ॥

ઉત્તરવૈક્રિય શરીરનો ઉત્કૃષ્ટ કાળ નારકીઓને અંતર્મુહૂર્તનો છે, તિર્યંચ અને મનુષ્યને ચાર મુહૂર્તનો છે અને દેવોને અર્ધમાસ –પંદર દિવસનો છે, એટલે કે તેઓએ વિકુર્વેલુ શરીર એટલા કાળ સુધી રહી શકે છે ૧૭

૬ દેવોના ભોગ્ય પદાર્થો શેના હોય છે ? તે કહે છે .—

वणनीरविमाणाइ, वत्थाभरणाइ जाइ सव्वाइ ।
पुढवीमयाइ सव्वे, देवाण हुति उवभोगो ॥ १८ ॥

વન (પુષ્પાદિ વનસ્પતિ) ને જળ (વાપી વિગેરેનુ પાણી), તદુપરાંત વિમાન વસ્ત્ર અને આભરણ એ સર્વ પદાર્થોની જાતિ કે જે સર્વ દેવોને ઉપભોગમા આવે છે તે સર્વ પદાર્થો પૃથ્વીમય (પૃથ્વીકાયના) હોય છે (કલ્પવૃક્ષાદિ વનસ્પતિમય હોય છે ને વાપિમા જળ અપ્કાય હોય છે એમ સમજવુ) ૧૮

૭ એક રાજનુ પ્રમાણ—

मिल्हइ सुहमाइ कोई, सुरो अ गोलो अ अयमओ हिट्ठो।
भारसहस्समयसो, छम्मासे छहि दिणेहि पि ॥ १९ ॥
छ पहरे छ घडीया, जावक्कमइ जइ वि एवइया ।
रज्जू तत्थ पमाणो, दीवसमुद्दा हवइ एया ॥ २० ॥

સુધર્મા દેવલોકથી કોઈ દેવ હજાર ભારના વજનવાળો લોહમય ગોળો હેઠે-નીચે પૃથ્વી તરફ પડતો મૂકે તે ગોળાને જ્યાંસુધી પહોંચતા ૭ માસ ૭ દિવસ ૭ પહોર અને ૭ ઘડી-આટલો વખત વ્યતીત થાય તેટલુ પ્રમાણ એક રાજનુ છે. (આ ઉંચુ નીચુ રાજનુ પ્રમાણ કહ્યુ છે.) તિરછાનુ કહીએ તો એક રાજમા સ્વયંભૂ રમણ સમુદ્ર સુધી જે અસખ્યાતા દ્વીપસમુદ્રો છે તે સર્વે મળીને એક રાજ થાય છે. ૧૯-૨૦

૮ એક ઇંદ્રની આખી જીંદગીમા થતી ઇંદ્રાણીઓની સંખ્યા.

दु (वीस) कोडाकोडी, पचासी कोडिलक्ख इगसयरी ।
कोडिसहस्सा चउ कोडी, सयाणि अडवीस कोडीओ॥२१॥
सत्तावन्न लक्खा, चउदस सहस्सा दुसय पचासी ।
इअ संखा देवीओ, हवंति इदस्स जम्ममि ॥ २२ ॥

બે [બાવીશ] કોડાકોડી, પચાશી લાખ કોડી એકોતેર હજાર કોડિ, ચાર સો કોડિ, અઠ્ઠાવીશ કોડિ, સત્તાવન લાખ, ચૌદ હજાર, બસો અને પચાશી-આટલી દેવીઓની [ઇંદ્રાણીઓની] સખ્યા એક ઇંદ્રના એક જન્મને વિષે હોય છે. (એક ઇંદ્રનુ આયુષ્ય બે સાગરોપમનુ હોય છે, અને ઇંદ્રાણીઓનુ આયુષ્ય સાત પલ્યોપમનુ હોય છે. આ પ્રમાણે બન્નેના આયુષ્યમા મોટો તફાવત છે તેથી ઇંદ્રના એક જ ભવમા આટલી સખ્યાવાળી ઇંદ્રાણીઓ થાય છે. ઇંદ્રનુ આયુષ્ય બે સાગરોપમનુ તેના પલ્યોપમ ૨૦ કોડાકોડી ઇંદ્રાણીનુ આયુષ્ય ૭ પલ્યોપમનુ તેથી તેને સાતે ભાગતા અને એક સાથે ૮ ઇંદ્રાણીઓ હોય તેથી આઠે ગુણતા એટલે ઉપર લખ્યા પ્રમાણે એક ભવમા ઇંદ્રાણીઓ થાય છે. ગાથામા दो શબ્દ છે તે दावीस જોઈએ કારણ કે ઉપર પ્રમાણે ગણતા [૨૨] આવે છે.) ૨૧-૨૨

૯ સુઘોષા ઘંટાનુ પ્રમાણ.

वारस जोयण पिहुला, सुघोसघटा य अद्ध उच्चत्तं।
चत्तारि लालाओ, देवा सयपच वायति ॥ २३ ॥

સુઘોષા નામની ઘંટા બાર યોજન પહોળી છે, તેથી અર્ધ પ્રમાણ એટલે છ યોજન ઉંચી છે અને તેની લાલા [લોલક] ચાર યોજનપ્રમાણ લાંબી છે તે ઘંટાને એકીસાથે પાંચસો દેવતાઓ વગાડે છે ૨૩

૧૦ સંક્રાતિને આશ્રી દિવસની વૃદ્ધિનુ પ્રમાણ

इक्क पलमि वड्डइ, कमेण दिवसो दु तिन्नि मयराइ।
वारस वावन्नहिया, वत्तीसा अक्खरा चेव ॥ २४ ॥

મકરાદિક સંક્રાતિમા દિવસ અનુક્રમે એક, બે અને ત્રણ પળ તથા તે ઉપરાંત બાર, બાવન અને બત્રીશ અક્ષર[1] વૃદ્ધિ પામે છે એટલે કે મકરસંક્રાતિ બેસે ત્યારે એક પળ અને બાર અક્ષર જેટલો દિવસ હમેશા વધે છે, કુંભ સંક્રાતિમા હમેશા બે પળ અને બાવન અક્ષર જેટલો વધે છે અને મીન સંક્રાતિમા હમેશા ત્રણ પળ અને બત્રીશ અક્ષર જેટલો વધે છે, મેષ સંક્રાતિમા હમેશા ત્રણ પળ અને બત્રીશ અક્ષર વધે છે, વૃષ સંક્રાતિમા હમેશા બે પળ અને બાવન અક્ષર વધે છે, તથા મિથુન સંક્રાતિમા હમેશા એક પળ અને બાર અક્ષર દિવસ વધે છે, [ત્યારપછીની છ સંક્રાતિમા એજ અનુક્રમે દિનમાન ઘટે છે એક અહોરાત્રિની ૬૦ ઘડીમા જેટલુ દિનમાન હોય તેટલુ બાદ કરતા બાકીનુ રાત્રિમાન સમજવુ] ૨૪

મકર સંક્રાતિમા પહેલે દિવસે દિનમાન ૨૬ ઘડી ને ૧૨ પળ, કુંભમા ૨૬ ઘડી ૮૮ પળ, મીનમા ૨૮ ઘડી ૧૪ પળ, મેષમા ૩૦

---

[1] અક્ષર એટલે વિપળ—એક પળની ૬૦ વિપળ

ઘડી, વૃષભમા ૩૧ ઘડી ૪૬ પળ, મિથુન સક્રાંતિમા ૩૩ ઘડી ૧૨ પળ, કર્કમા પહેલે દિવસે ૩૩ ઘડી ૪૮ પળ હોય છે, ત્યાંપછી ઘટતુ જવાથી સિંહમા ૩૩ ઘડી ૧૨ પળ, કન્યામા ૩૧ ઘડી ૪૦ પળ, તુલામા ૩૦ ઘડી, વૃશ્ચિકમા ૨૮ ઘડી ૧૪ પળ ને ધન સક્રાંતિમા પહેલે દિવસે ૨૦ ઘડી ૪૮ પળ ને છેલ્લે દિવસે ૨૬ ઘડી ૧૨ પળ રહે છે. તેમજ મકરને પહેલે દિવસે સમજવુ.

૧૧ શ્રી મહાવીરસ્વામી તથા પદ્મનાભસ્વામીનુ અંતર.

सहसा वास चुलसी, वासा सत्तेव पंच मासा य ।
वीरं तह पउमाणं, अतरमेय वियाणाहि ॥ २५ ॥

ચોરાશી હજાર ને સાત વર્ષ તથા પાચ માસ એટલુ મહાવીરસ્વામીના નિર્વાણ અને પદ્મનાભસ્વામીના ગર્ભાવતરણનુ અંતર જાણવુ (ચોથા આરાના ૩ વર્ષ ૮।। માસ, અવસર્પિણીના પાચમા ને છઠ્ઠા આરાના ને ઉત્સર્પિણીના પહેલા ને બીજા આરાના—કુલ ૪ આરાના ૮૪૦૦૦ વર્ષ અને ઉત્સર્પિણીના ત્રીજા આરાના ૩ વર્ષ ૮।। માસ મળીને એટલુ સમજવુ.) ૨૫

૧૨ આવતી ચોવીશીમાં થનાર તીર્થંકરના જીવોના નામ.

सेणिय सुपास उदई, पुट्टिल दढाओ सच्चकित्ती य ।
सखो आनद सुनदो, सयगो सच्चइ वसुदेवो ॥ २६ ॥
देवकी वलदेवो, सुलसा रोहिणी रेवई सयाली य ।
दीवायण कन्न नारय, अव्वड अमर सयवुद्धे ॥ २७ ॥

શ્રેણિક રાજા ૧ સુપાર્શ્વ ૨ ઉદાયીરાજા ૩ પોટ્ટિલ ૪ દઢાયુ ૫, સત્યકીર્તિ (કાર્તિકશેઠ બીજા) ૬ શંખ ૭, આનંદ ૮, સુનંદ ૯, શતક ૧૦, સત્યકિ ૧૧, વસુદેવ (કૃષ્ણનાપિતા) ૧૨ દેવકી ૧૩, બલદેવ (બળભદ્ર) ૧૪, સુલસા ૧૫, રોહિણી ૧૬ રેવતી

१७, શતાળીશ્રાનક ૧૮, (કૃષ્ણ) દ્વીપાયન ૧૯, કર્ણ ૨૦, (કૃષ્ણના વખતના) નારદ ૨૧, અબડ ૨૨, અમમ ૨૩, અને સ્વાતિબુદ્ધ ૨૪ (આ યંત્ર ૧૧ મા દેવકી ને ૧૩ મા સત્યકી કહ્યા છે) આ જીવો આવતી ચોવીશીમા તીર્થ કરો થશે. (સમવાયાંગ વિગેરેમાં નામમા કેટલોક તફાવત છે, આ અર્થ રમા જુદા જુદા વિકલ્પ ઘણા છે, તેમા સત્ય શુ છે ? તે બહુશ્રુત જાણે) ૨૬–૨૭

૧૩ વર્તમાન ચોવીશીમાના તીર્થ કરાદિકનો બત્રીશ કોઠાવાળો યંત્ર કરવાની રીત.

बत्तीस घरयाइ, काउ उड्डाइयाहिं रेहाहि । •
तिरिया य काउ पुण, पंच घरयाइ तो पढमे ॥२८॥
पन्नरस्स जिण निरतर, सुन्नदुग तिजिण सुन्नतियग च।
दोजिण सुन्न जिणदो, सुन्न जिणो सुन्न दुन्निजिणो ॥२९॥

પ્રથમ ઉભી બત્રીશ રેખા કરી બત્રીશ સ્થાન કરવા અને આડી પાચ રેખા કરી પાચ ઘર કરવા પછી પહેલા ખાનામા નિરતર પદર ઘરસુધી જિનેદ્રના નામ માડવા, પછી બે સ્થાનમા શુન્ય મૂકવી, પછી ત્રણ જિનેદ્રના નામ લખવા, પછી ત્રણ શૂન્ય મૂકવી, પછી બે જિનેદ્ર, પછી એક શુન્ય, પછી એક જિનેદ્ર, પછી એક શૂન્ય ને એક જિનેદ્ર, પછી એક શૂન્ય અને પછી બે જિનેદ્રના નામ લખવા ૨૮–૨૯

ચક્રવર્તી

दो चाक्कि सुन्न तेरस, पण चाक्कि सुन्न चाक्कि दो सुन्ना ।
चाक्कि सुन्न दुचाक्कि, सुन्न चाक्कि दुसुन्न च ॥ ३० ॥

બીજા ચક્રવર્તીના ખાનામા પ્રથમ બે ચક્રી, પછી તેર શૂન્ય, પછી પાચ ચક્રી, પછી એક શૂન્ય, પછી એક ચક્રી, પછી બે શૂન્ય, પછી એક ચક્રી પછી એક શૂન્ય, પછી બે ચક્રી, પછી એક શૂન્ય,

પછી એક ચક્રી અને પછી બે શૂન્ય, એ પ્રમાણે ચક્રવર્તીઓનાં ઘર પૂરના. ૩૦

વાસુદેવ-બળદેવ-પ્રતિવાસુદેવ.

दस सुन्न पच केसव, पण सुन्ना केसी सुन्न केसी य ।
दो सुन्न केसवो विय, सुन्नदुग केसव तिसुन्न ॥ ३१ ॥

ત્રીજા કોઠામા પ્રથમ દશ શૂન્ય મૂકવી પછી પાચ વાસુદેવના નામ લખના, પછી પાચ શૂન્ય, પછી એક કેશન, પછી એક શૂન્ય, પછી એક કેશન, પછી બે શૂન્ય, પછી એક કેશન, પછી બે શૂન્ય, પછી એક કેશન, અને પછી ત્રણ શૂન્ય મૂકવી. એ રીતે વાસુદેનના ઘર પુરના. ૩૧

જિનેશ્વરના શરીરનુ પ્રમાણ.

पच धणुसय पढमो, कमेण पचास हीण जा सुविही ।
दस हीण जा अनंता, पंचूणा नेमिजिण जाव ॥ ३२ ॥
नवहत्थपमाण पासो, सामीओ सत्त हत्थ जिणवीरो ।
उच्छेहअगुलेण, सरीरमाण जिणदाण ॥ ३३ ॥

પહેલા ઋષભદેનની કાયા પાચસો ધનુષ્યની, પછી અનુક્રમે સુનિધિસ્વામી સુધી પચાસ પચાસ ધનુષ્ય ઓછા કરના પછી અનત નાથ સુધી દશ દશ ધનુષ્ય ઓછા કરના પછી નેમિનાથ ભગનાન સુધી પાચ પાચ ઓછા કરના પાર્શ્વનાથસ્વામીની કાયાનુ પ્રમાણ નન હાથ છે અને મહાવીરસ્વામીની કાયાનુ પ્રમાણ સાત હાથ છે. આ પ્રમાણે ઉત્સેધઅગુલનડે જિનેદ્રના શરીરનુ માન-પ્રમાણ જાણનુ. (અહીં શ્રી મહાવીરસ્વામીના દેહનુ માન ઉત્સેધાગુલે સાત હાથનુ કહ્યુ છે, આત્માગુલે તો તેઓ ૧૨૦ અગુળ હોય છે ઉત્સેધાગુલે ૧૬૮ અગુળ છે, એટલે ૧૩ અથના ૧ આવે. શાસ્ત્રમા ઉત્સેધાગુલથી વીરપ્રભુનુ આત્માગુલ પ્રમાણ કહ્યુ છે તે ક્ષેત્ર-ગુણિતને આશ્રીને સમજવુ ક્ષેત્રગુણિત કરતા ૧ ૩/૫ થાય.) ૩૨-૩૩

જિનેશ્વરના આયુનુ પ્રમાણ.

चउरासी विसत्तरी य, सट्ठी पन्नासमेव लक्खाइ ।
चत्ता तीसा वीसा, दस दो एग च पुव्वाण ॥ ३४ ॥
चउरासी बावत्तरीय सट्ठी य होइ वासाण ।
तीसा य दस य एग च, एवमेए सयसहस्सा ॥ ३५ ॥
पचाणुई सहस्सा, चउरासी य पंचवन्ना य ।
तीसा य दस य एग, सय च बावत्तरी चेव ॥ ३६ ॥

પહેલા શ્રી ઋષભદેવનુ આયુષ્ય ચોરાશી લાખપૂર્વનુ ૧, અજિતનાથનુ બહોતેર લાખપૂર્વનુ ૨, સભવનાથનુ સાઠ લાખ પૂર્વનુ ૩, અભિનદનસ્વામીનુ પચાસ લાખપૂર્વનુ ૪, સુમતિનાથનુ ચાલીશ લાખપૂર્વનુ ૫ પદ્મપ્રભનુ ત્રીશ લાખપૂર્વનુ ૬, સુપાર્શ્વનાથનુ વીશ લાખપૂર્વનુ ૭, ચદ્રપ્રભનુ દશ લાખપૂર્વનુ ૮, સુવિધિ નાથનુ બે લાખપૂર્વનુ ૯, શીતળનાથનુ એક લાખપૂર્વનુ ૧૦, શ્રેયાસનાથનુ ચોરાશી લાખ વર્ષનુ ૧૧, વાસુપૂજ્યસ્વામીનુ બહોતેર લાખ વર્ષનુ ૧૨, વિમલનાથનુ સાઠ લાખ વર્ષનુ ૧૩, અનત નાથનુ ત્રીશ લાખ વર્ષનુ ૧૪ ધર્મનાથનુ દશ લાખ વર્ષનુ ૧૫, શાતિનાથનુ એક લાખ વર્ષનુ ૧૬, કુથુનાથનુ પંચાણુ હજાર વર્ષનુ ૧૭, અરનાથનુ ચોરાશી હજાર વર્ષનુ ૧૮, મલ્લિનાથનું પંચાવન હજાર વર્ષનુ ૧૯, મુનિસુવ્રતનુ ત્રીશહજાર વર્ષનુ ૨૦, નમિનાથનુ દશહજાર વર્ષનુ ૨૧, નેમિનાથનુ એકહજાર વર્ષનુ ૨૨, પાર્શ્વનાથનુ એકસો વર્ષનુ ૨૩ અને શ્રી મહાવીરસ્વામીનુ આયુષ્ય બહોતેર વર્ષનુ કહેલુ છે ૩૪-૩૫-૩૬

તીર્થકર ચક્રવર્તી, વાસુદેવ તીર્થકરોનુ દેહમાન અને તીર્થકરોના આયુષ્યનુ માનએમ પાચ બાબતનો યત્ર બત્રીશ રેખા ઉભી અને પાચ રેખા આડી કરીને બનાવવામા આવેલ છે તેઆ પ્રમાણે -

		તીર્થંકર	ચક્રવર્તી	વાસુદેવ	તીર્થંકર-દેહમાન	તીર્થંકર-આયુષ્યમાન
૧	૧	ઋષભદેવ	૧ ભરત	૦	૫૦૦ ધનુષ	૮૪ લાખ પૂર્વ
૨	૨	અજિતનાથ	૨ સગર	૦	૪૫૦ ,,	૭૨ ,,
૩	૩	સંભવનાથ	૦	૦	૪૦૦ ,,	૬૦ ,,
૪	૪	અભિનંદન	૦	૦	૩૫૦ ,,	૫૦ ,,
૫	૫	સુમતિનાથ	૦	૦	૩૦૦ ,,	૪૦ ,,
૬	૬	પદ્મપ્રભ	૦	૦	૨૫૦ ,,	૩૦ ,,
૭	૭	સુપાર્શ્વનાથ	૦	૦	૨૦૦ ,,	૨૦ ,,
૮	૮	ચંદ્રપ્રભ	૦	૦	૧૫૦ ,,	૧૦ ,,
૯	૯	સુવિધિનાથ	૦	૦	૧૦૦ ,,	૨ ,,
૧૦	૧૦	શીતલનાથ	૦	૦	૯૦ ,,	૧ ,,
૧૧	૧૧	શ્રેયાંસનાથ	૦	૧ ત્રિપૃષ્ઠ	૮૦ ,,	૮૪ લાખ વર્ષ
૧૨	૧૨	વાસુપૂજ્ય	૦	૨ દ્વિપૃષ્ઠ	૭૦ ,,	૭૨ ,,
૧૩	૧૩	વિમલનાથ	૦	૩ સ્વયંભૂ	૬૦ ,,	૬૦ ,,
૧૪	૧૪	અનંતનાથ	૦	૪ પુરુષોત્તમ	૫૦ ,,	૩૦ ,,
૧૫	૧૫	ધર્મનાથ	૦	૫ પુરુષસિંહ	૪૫ ,,	૧૦ ,,
૧૬		૦	૩ મઘવા	૦	૦	૦
૧૭			૪ સનત્કુમાર	૦	૦	૦
૧૮	૧૬	શાંતિનાથ	૫ શાંતિનાથ	૦	૪૦ ,,	૧
૧૯	૧૭	કુંથુનાથ	૬ કુંથુનાથ	૦	૩૫ ,,	૯૫ હજાર વર્ષ
૨૦	૧૮	અરનાથ	અરનાથ	૦	૩૦ ,,	૮૪ હજાર વર્ષ
૨૧		૦	૦	૬ પુરુષપુંડરીક	૦	૦
૨૨		૦	૮ સુભૂમ	૦	૦	૦
૨૩		૦	૦	૭ દત્ત	૦	૦
૨૪	૧૯	મલ્લિનાથ	૦	૦	૨૫ ,,	૫૫ હજાર વર્ષ
૨૫	૨૦	મુનિસુવ્રત	૯ મહાપદ્મ	૦	૨૦ ,,	૩૦ હજાર વર્ષ
૨૬		૦	૦	૮ નારાયણ (લક્ષ્મણ)	૦	૦
૨૭	૨૧	નમિનાથ	૧૦ હરિષેણ	૦	૧૫ ,,	૧૦ હજાર વર્ષ
૨૮		૦	૧૧ જય	૦	૦	૦
૨૯	૨૨	નેમિનાથ	૦	૯ કૃષ્ણ	૧૦ ,,	૧ હજાર વર્ષ
૩૦		૦	૧૨ બ્રહ્મદત્ત	૦	૦	૦
૩૧	૨૩	પાર્શ્વનાથ	૦	૦	૯ હાથ	૧૦૦ વર્ષ
૩૨	૨૪	મહાવીરસ્વામી	૦	૦	૭ હાથ	૭૨ વર્ષ

१४ तीर्थंकरोना पिताओनी गति.

नागेसु उसभपिया, सेसाण सत्त हुंति ईसाणे ।
अट्ठ य सणकुमारे, माहिंदे अट्ठ बोधव्वा ॥ ३७ ॥

ऋषभदेवना पिता नागकुमारमा गया, बीजा सात अजित नाथथी चंद्रप्रभ सुधी ॥ तीर्थंकरोना पिता ईशान देवलोकमा गया, त्यारपछी नवमा सुविधिनाथथी सोळमा शांतिनाथ सुधीना आठ तीर्थंकरोना पिता त्रीजा सनत्कुमार देवलोकमा गया अने त्यारपछी सत्तरमा कुंथुनाथथी चोवीशमा महावीरस्वामी सुधीना आठ तीर्थंकरोना पिता चोथा माहेंद्र देवलोकने विषे गया छे (महावीरस्वामीना पिता बारमा देवलोकमा गया छे एम श्री आचारांगसूत्र अने प्रवचनसारोद्धारमा कह्यु छे) ३७

१५ सर्व तीर्थंकरोना समवसरणनु प्रमाण.

उसहे जोअण बारस, ओसरण आसी नेमि जिण जाव
दो दो गाउ ऊण, पास पण कोस चउ वीरे ॥ ३८ ॥

ऋषभदेव स्वामीनु समवसरण बार योजन [अडतालीश गाउ] प्रमाण हतु, त्यारपछी बीजा तीर्थंकरथी बब्बे गाउनु प्रमाण ओछु करता यावत् नेमिनाथनु समवसरण दोढ योजन [छ गाउ] नु हतु त्रेवीशमा पार्श्वनाथनु पांच गाउ प्रमाण अने छेल्ला महावीर स्वामीनु चार कोश [एक योजन] प्रमाण समवसरण जाणवु [1] ३८

१६ समवसरणमा बार पर्षदानी स्थिति.

मुणी वेमाणणि समणी, भवण वण जोइस देवदेवीतिगं
कप्पसुरनरित्थितिय, चिट्ठइ एयाइ विदिसासु ॥ ३९ ।

---

१ समवसरण प्रकरणादिमा तो दरेक प्रभुनु समवसरण तेमना आत्मांगुले एक योजननु होय एम कहेलु छे

સમવસરણના અગ્નિખૂણામા પ્રથમ સાધુઓ, તેમની પાછળ વૈમાનિક દેવીઓ અને તેમની પાછળ સાધ્વીઓ રહે નૈઋત્ય ખૂણામા ભવનપતિ, વ્યતર અને જ્યોતિષ એ ત્રણ નિકાયના દેવો રહે, વાયવ્ય ખૂણામા એ જ ત્રણ નિકાયની દેવીઓ રહે તથા ઇશાન ખૂણામા પ્રથમ વૈમાનિક દેવો તેમની પાછળ મનુષ્યો અને તેમની પાછળ નારીઓ રહે. આ રીતે આ બાર પર્ષદાઓ વિદિશામા રહે. ૩૯

૧૭ ચોવીશ તીર્થંકરોના કુલ સાધુ તથા સાધ્વીની સખ્યા

अट्ठावीस लक्खा, अडयालीस तह सहस्साइं ।
सव्वेसिं पि जिणाणं, जईण माण विनिद्दिट्ठ ॥ ४० ॥

સર્વે [ચોવીશે] જિનેંદ્રોના હસ્તદીક્ષિત સાધુઓની કુલ સખ્યા અઠ્ઠાવીશ લાખ અને અડતાલીશ હજારની કહેલી છે ૪૦

चोआलीस लक्खा, छायाला सहस्स चउसय समग्गा ।
छच्चेव अज्जिआणं, सव्वेसिं संगहो एसो ॥ ४१ ॥

સર્વે [ચોવીશે] જિનેંદ્રોની હસ્તદીક્ષિત કુલ સાધ્વીઓની સખ્યા ચુમાળીશ લાખ, છેંતાળીશ હજાર, ચાર સો અને છ કહી છે. એ સર્વ સાધ્વીઓની સખ્યાનો સગ્રહ છે. ૪૧

૧૮ તીર્થંકરોના ભવની સખ્યા (સમકિતની પ્રાપ્તિ પછીની)

वीरस्स सत्तावीसा, बारस संती य तेर उसभस्स ।
नव य भवा नेमिजिणे, दस पासे तिन्नि सेसाणं ॥४२॥

મહાવીર સ્વામીના સતાવીશ ભવ[1], શાતિનાથના બાર ભવ, ઋષભદેવના તેર ભવ, નેમિનાથના નવ ભવ અને બાકીના ઓગણીશ તીર્થંકરના ત્રણ ત્રણ ભવ સમકિત પામ્યા ત્યા થી આરંભીને કહેલા છે ૪૨.

---

૧ આ મોટા ભવ કહ્યા છે બાકી તો તેમો સમકિત પામ્યા પછી અસખ્ય કાળ ગયેલ હોવાથી અસખ્ય ભવ થયેલા છે.

૧૯ શ્રી નેમિનાથને રાજિમતીના નવે ભવનાં નામો.

धण–धणवई सोहम्मे चित्तगई खेयरो रयणमई ।
माहिंदे अपराजिय पीइमई आरणे देवा ॥ ४३ ॥

संखो जसोमई भज्जा, तत्तो अपराजिअविमाणम्मि ।
नेमी राइमई तह नवमे भवे गया सिद्धि ॥ ४४ ॥

ધન અને ધનવતીનો પહેલો ભવ ૧, ત્યાંથી બીજો ભવ સૌધર્મ દેવલોકમાં બે દેવ ૨, ત્રીજે ભવે ચિત્રગતિ વિદ્યાધર અને રત્નવતી ૩, ચોથે ભવે માહેન્દ્ર નામના ચોથા દેવલોકમાં બે દેવ ૪, પાંચમે ભવે અપરાજિત ને પ્રીતિમતી ૫, છઠ્ઠે ભવે આરણ નામના ૧૧ મા દેવલોકમાં બે દેવ ૬, સાતમે ભવે શંખ અને યશોમતી ભાર્યા ૭, આઠમે ભવે અપરાજિત નામના ચોથા અનુત્તર વિમાનમાં બે દેવ ૮, અને નવમે ભવે નેમિનાથ અને રાજિમતી થઈ સિદ્ધિપદને પામ્યા ૪૩–૪૪

૨૦ ચોવીશે તીર્થંકરના નિર્વાણનું સ્થાન.

अट्ठावयम्मि उसभो, सिद्धिगओ वासुपुज चंपाए ।
पावाए वद्धमाणो, अरिट्ठनेमी अ उज्जिंते ॥ ४५ ॥

अवसेसा तित्थयरा जाइजरामरणबंधणविमुक्का ।
समेअसेलसिहरे, वीस परिनिव्वुइ वंदे ॥ ४६ ॥

શ્રી ઋષભદેવ સ્વામી અષ્ટાપદ પર્વતપર સિદ્ધિ પામ્યા, વાસુપૂજ્ય સ્વામી ચંપા નગરીમાં [બહારના ઉદ્યાનમાં] સિદ્ધિ પામ્યા, વર્ધમાન સ્વામી અપાપા નગરીમાં [તેના ઉદ્યાનમાં] સિદ્ધિ પામ્યા, અરિષ્ટનેમિ ઉજ્જયંત ગિરિ [ગિરનાર] ઉપર મોક્ષ પામ્યા, બાકીના વીશ તીર્થંકરો જન્મ, જરા, મરણ અને કર્મબંધથી મુક્ત થઈ સમેતગિરિના શિખરપર નિર્વાણ પામ્યા તે સર્વેને હું વાંદું છું. ૪૫–૪૬.

૨૧ મહાવીર સ્વામીએ નંદન મુનિના ભવમાં કરેલા માસક્ષપણની સંખ્યા.

इक्कार सयसहस्सा, असीइ सहस्सा छसय पणयाला ।
मासक्खमणकसंखा, नंदणभवम्मि वीरस्स ॥४७॥

નંદન મુનિના ભવમાં (૨૫ મા ભવમાં-એક લાખ વર્ષ પ્રમાણ દીક્ષા પર્યાયમાં) શ્રી મહાવીર સ્વામીના જીવે અગ્યાર લાખ, એંશી હજાર, છસો અને પીસ્તાળીશ માસક્ષમણ કર્યાં હતાં. ૪૭. એક વર્ષના ૩૬૬ દિવસો ગણી ૩૬૬૦૦૦૦૦ દિવસોને માસખમણના ૩૦ ને પારણાનો એક દિવસ મળી ૩૧ વડે ભાગતાં ૧૧૮૦૬૪૫ માસખમણ આવે છે ને પાંચ દિવસ વધે છે.

૨૨ મહાવીર સ્વામીએ ગર્ભમાં કરેલો અભિગ્રહ.

अह सत्तमम्मि मासे, गब्भत्थो चेव अभिग्गह कुणई ।
नाह समणो होह, अम्मापिअरो अ जीवंते ॥४८॥

મહાવીર સ્વામી ગર્ભમાં હતા ત્યારે માતાને દુઃખ ન થવા દેવા માટે નિશ્ચળ રહ્યા હતા. તે વખતે માતાને ઉલટું દુઃખ થયું હતું. તે વખતે સાતમે માસે પ્રભુએ અભિગ્રહ કર્યો હતો કે-"માતા પિતા જીવતા હશે ત્યાં સુધી હું શ્રમણ નહીં થાઉં-દીક્ષા ગ્રહણ નહીં કરૂં" ૪૮

૨૩ મહાવીર સ્વામીએ મરીચિના ભવમાં કરેલો કુળમદ

जइ वासुदेव पढमो, पिआ मे चक्कवट्टिवंसस्स ।
अज्जो तित्थयराणं, अहो कुलं उत्तमं मज्झ ॥४९॥

હું પ્રથમ વાસુદેવ થવાનો છું, મારા પિતા (ભરત) ચક્રવર્તીઓમાં પ્રથમ છે, અને મારા પિતામહ (ઋષભદેવ) તીર્થંકરોમાં પ્રથમ છે, તો અહો! મારૂં કેવું ઉત્તમ કુળ છે? (આ પ્રમાણે મરીચિના ભવમાં કુળ મદ કરવાથી નીચ ગોત્ર બાંધ્યું હતું.) ૪૯.

૨૪ ભરતચક્રીને આયુધશાળામા ચક્ર ઉત્પન્ન થયાના તથા ઋષભદેવ સ્વામીને કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયાના ખબર એક સાથે મળ્યા, તે વખતનો ચક્રીનો વિચાર

तातम्मि पूइए चक्क, पूइय पूयणारिहो ताओ ।
इहलोयम्मि चक्क, परलोय(लोए वि)सुहावहो ताओ॥५०।

પિતાની પૂજા કરવાથી ચક્ર પણ પૂજેલુ જ થશે, કેમકે પિતા જ પૂજનને યોગ્ય છે. વળી ચક્ર તો આ ભવમાજ સુખકારક છે અને પિતા તો પરલોકમા પણ (આ ભવ તથા પરભવમા પણ) સુખકારક છે. ૫૦

૨૫ ચોવીશે તીર્થંકરોના કેવળજ્ઞાનના સ્થાનો.

उसभस्स पुरिमताल, वीरस्स रज्जुवालुयानईतीरे ।
सेसाण केवल नाण, जेसु ट्ठाणेसु पव्वइया ॥५१॥

શ્રી ઋષભદેવ સ્વામીને પુરિમતાલ નગરીને વિષે (બહારના ઉદ્યાનમા) કેવળજ્ઞાન થયુ હતુ, મહાવીર સ્વામીને ઋજુવાલુકા નદીને કાંઠે કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયુ હતુ, અને બાકીના બાવીશ તીર્થંકરોને જે જે સ્થાને પ્રવ્રજ્યા લીધી હતી તે તે સ્થાને કેવળજ્ઞાન ઉત્પન્ન થયુ હતુ ૫૧

૨૬ બાર ચક્રવર્તીઓના નામ

भरहो१ सगरो२ मघव३, सणकुमारो अ४ रायसद्दूलो।
संती५ कुथू६ अरओ७, हवइ सुभूमो अ कोरव्वो८॥५२॥
नवमो य महापउमो ९, हरिसेणो १० चेव रायसद्दूलो ।
जयनामा य ११ नरवई, बारसमो बभदत्तो १२ अ ॥५३॥

ભરત ૧, સગર ૨. મઘવા ૩, સનત્કુમાર, ૪ રાજાઓના મધ્યમા સિંહ સમાન શાંતિનાથ ૫, કુંથુનાથ ૬, અરનાથ ૭ કૌરવ વંશનો સુભૂમ ૮, નવમો મહાપદ્મ ૯ હરિષેણ ૧૦, રાજાઓના મધ્યમા સિંહ સમાન જય નામનો નરપતિ ૧૧ તથા બારમો બ્રહ્મદત્ત ૧૨—આ નામના બાર ચક્રવર્તીઓ થયા છે ૫૨–૫૩

૨૭ નવ વાસુદેવના નામ.

तिवट्ठू य१ दिवट्ठू य २, सयभु३ पुरिसुत्तमे४ पुरिससीहे५।
तह पुरिसपुंडरीए६, दत्ते७ नारायणे८ कण्हे९ ॥ ५४ ॥

ત્રિપૃષ્ઠ ૧. દ્વિપૃષ્ઠ ૨. સ્વયંભૂ ૩ પુરૂષોત્તમ ૪, પુરૂષસિંહ ૫, તથા પુરૂષપુંડરીક ૬, દત્ત ૭ નારાયણ (લક્ષ્મણ) ૮, અને કૃષ્ણ ૯. આ નામના નવ વાસુદેવ થયા છે. ૫૪.

૨૮ નવ બલદેવના નામ.

अयले १ विजए २ भद्दे ३, सुप्पभे ४ य सुदसणे ५।
आणदे६ नदणे७ पउमे८, रामे ९ आवि अपच्छिमे ॥५५॥

અચળ ૧, વિજય ૨, ભદ્ર ૩, સુપ્રભ ૪, સુદર્શન ૫, આનંદ ૬, નંદન ૭, પદ્મ (રામચંદ્ર) ૮ અને છેલ્લા નામ (બળભદ્ર) ૯. આ નામના નવ બળદેવ થયા છે. ૫૫

૨૯ નવ પ્રતિવાસુદેવના નામ.

अस्सग्गीवे१ तारए२ मेरए३ मधुकीटमे४ निसुभे य ५।
वलि६ पल्हाद७ रावणे८ य नवमे य जरासिंधू९ ॥५६॥

અશ્વગ્રીવ ૧, તારક ૨, મેરક ૩ મધુકૈટભ ૪, નિશુંભ ૫, બલિ ૬, પ્રહ્લાદ ૭, રાવણ ૮ અને નવમો જરાસંધ ૯. આ નામના નવ પ્રતિવાસુદેવ થયા છે ૫૬

૩૦ બાર ચક્રવર્તીની ગતિ—

अट्ठेव गया मुक्ख, सुभूम बभो य सत्तमि पुढविं ।
मघव सणकुमारो, सणकुमारे गया कप्पे ॥ ५७ ॥

આઠ ચક્રવર્તી મોક્ષે ગયા છે, સુભૂમ અને બ્રહ્મદત્ત એ બે ચક્રી સાતમી નરક પૃથ્વીએ ગયા છે તથા મઘવા અને સનત્કુમાર એ બે ચક્રવર્તી સનત્કુમાર નામના ત્રીજા સ્વર્ગમાં (દેવલોકમાં) ગયા છે ૫૭

૩૧ વાસુદેવ અને બળદેવની ગતિ—

अनियाणकडा रामा, सव्वे वि य केसवा निआणकडा ।
उड्ढ गामि अ रामा, केसव सव्वे अहोगामी ॥ ५८॥

સર્વે બળદેવો નિયાણા[1] રહિત હોય છે, અને સર્વે વાસુદેવો પૂર્વે નિયાણું કરેલા જ હોય છે તેથી સર્વે બળદેવો ઊર્ધ્વગામી (સ્વર્ગ કે મોક્ષગામી) હોય છે, અને સર્વે વાસુદેવો અધોગામી (નરકગામી) જ હોય છે ૫૮ [પ્રતિવાસુદેવો પણ નરકગામી હોય છે]

૩૨ ચક્રવર્તી અને વાસુદેવની ઉત્પત્તિનો અનુક્રમ.

चक्किदुग हरिपणगं, पणग चक्की य केसवो चक्की ।
केसव चक्की केसव, दुचक्की केसवो चक्की ॥ ५९ ॥

પ્રથમ બે ચક્રવર્તી, પછી પાંચ વાસુદેવ, પછી પાંચ ચક્રવર્તી પછી એક વાસુદેવ, પછી એક ચક્રી, પછી એક વાસુદેવ, પછી એક ચક્રી, પછી એક વાસુદેવ પછી બે ચક્રી, પછી એક વાસુદેવ પછી એક ચક્રવર્તી—આ અનુક્રમ આ ભરતક્ષેત્રમાં ૧૨ ચક્રવર્તી અને ૯ વાસુદેવો થયા છે. ૫૯

[1] પૂર્વ જન્મમાં નિયાણું ન કર્યું હોય એવા

(ઉપરની ગાથા યાકિનીમહત્તરા સાધ્વી પાસેથી સાંભળીને હરિભદ્ર નામના વિપ્ર તેનો અર્થ ન સમજવાથી સાધ્વીજીએ તેનો અર્થ કહેતા પ્રતિજ્ઞા પ્રમાણે જૈન ધર્મ અંગીકાર કર્યો હતો.)

૩૩ ત્રેસઠ શલાકાપુરૂષના મળીને કુલ જીવ, કાયા પિતા અને માતાની સંખ્યા અને ગતિ

तेसट्ठिसिलाकाण, पदवी तिसट्ठी आगमे भणिया ।

एगुणसट्ठी जीवा, सट्ठी पुण हुंति कायाओ ॥ ६० ॥

ત્રેસઠ શલાકા (ઉત્તમ) પુરૂષોની ત્રેસઠ પદવીઓ આગમમાં કહી છે, તે સર્વના મળીને જીવો ઓગણસાઠ છે, અને કાયાઓ સર્વ મળીને સાઠ થાય છે. કેમકે શાંતિનાથ, કુંથુનાથ અને અરનાથ એ ત્રણ જીવે તીર્થંકર પદવી અને ચક્રવર્તી પદવી એ બે એક શરીરે ભોગવનાથી શરીર ૬૦ તથા મહાવીર સ્વામીના જીવે ત્રિપૃષ્ટ વાસુદેવની પદવી જુદા શરીરે ભોગવેલી હોવાથી જીવ ઓગણસાઠ થાય છે. ૬૦

तेसिं वावन्न पिया, तस्स ण हुंति इगसट्ठि जणणीओ।

वीस तु निरयगइओ, अवसेसाण च सुगइगई ॥६१॥

તે ત્રેસઠ ઉત્તમ પુરૂષોના કુલ પિતા બાવન થાય છે (કેમકે નવ વાસુદેવ અને નવ બળદેવના પિતા એક એકજ હોવાથી તથા શાંતિનાથ, કુંથુનાથ અને અરનાથ એ બબે પદવીવાળાના પણ એક એકજ પિતા હોવાથી બાર ઓછા થતા એકાવન થયા, અને મહાવીરના પિતા બે (ઋષભદત્ત ને સિદ્ધાર્થ) હોવાથી એક વધારતા બાવન થાય છે) તે ત્રેસઠની માતાઓ એકસઠ થાય છે. (કેમકે શાંતિ, કુંથુ અને અરનાથની તીર્થંકર ને ચક્રીપણાની એકજ માતા હોવાથી ત્રણ ઓછી કરતા અને મહાવીરની માતા બે (દેવાનંદા ને ત્રિશલા) હોવાથી એક વધારતા એકસઠ થાય છે)

૩૮ શ્રાવકને વસવા લાયક સ્થાન.

जत्थ पुरे जिणभवण, समयविऊ साहुसावगा जत्थ ।
तत्थ सया वसियव्व, पउरजलइधण जत्थ ॥ ६८ ॥

જે પુરમાં જિનેશ્વરનું ચૈત્ય હોય, જ્યાં સિદ્ધાંતને જાણનાર સાધુ તથા શ્રાવકો હોય, તથા જ્યાં ઘાસ, જળ અને બળતણ મળતું હોય ત્યાં શ્રાવકે સદા નિવાસ કરવો યોગ્ય છે ૬૮

૩૯ શ્રાવકના એકવીશ ગુણ,

धम्मरयणस्स जुग्गो, अक्खुद्दो१ रूववं२ पगइसोमो३ ।
लोगप्पिओ४ अकूरो५, भीरू६ असढो७ सुदक्खिन्नू८॥६९॥
लज्जालुओ९ दयालु१०, मज्झत्थो सोमदिट्ठी११ गुणरागी१२।
सक्कह१३ सुपक्खजुत्तो१४,सुदीहदसी१५ विसेसन्नू१६।७०॥
वुड्ढाणुगो१७ विणीओ१८, कयन्नुओ१९, परजणस्स
हितकारी २० ।
तह चेव लद्धलक्खो२१, इगवीसगुणो हवइ सड्ढो ॥७१॥

આવા એકવીશ ગુણવાળો શ્રાવક ધર્મરૂપી રત્નને લાયક છે—અક્ષુદ્ર એટલે કોઈનો દ્રોહ વિચારે ન કરે, તુચ્છમનવાળો ન હોય તે ૧, સારા રૂપવાળો ૨, સ્વભાવે કરીને શાંત ૩, લોકને પ્રિય ૪, ક્રૂરતા રહિત ૫, પાપથી ભીરૂ—બીનારો ૬, અશઠ—શઠતા રહિત ૭ અત્યંત દાક્ષિણ્યતાવાળો ૮, લજ્જાળુ ૯, દયાળુ ૧૦, મધ્યસ્થ સતો સૌમ્ય દૃષ્ટિવાળો ૧૧, ગુણનો રાગી ૧૨, સારી વાર્તાનો જ કરનાર ૧૩, સારા પક્ષ (પરિવાર) વાળો ૧૪, સુદીર્ઘદર્શી—લાંબી દૃષ્ટિએ વિચાર કરનાર ૧૫, વિશેષ જાણનાર ૧૬, વૃદ્ધજનોને અનુસરનાર

એકદા સૌધર્મ ઇદ્રે તેના આ બે ગુણોની પ્રશંસા કરી. તે સાભળી કોઈ દેવ તેની પરીક્ષા કરવા માટે આવ્યો. તેણે એક અત્યંત કોહેલા, દુર્ગંધી, મુખ ઉઘાડીને સુતેલા અને મરવાની તૈયારીવાળા કુતરાનું રૂપ વિકુર્વી એક ખાડામાં મૂક્યું તે વખતે તે માર્ગે કૃષ્ણ વાસુદેવ સૈન્ય સહિત ઉજ્જયંત પર્વતપર પધારેલા શ્રી નેમિનાથને વાદવા નીકળ્યા. આગળ ચાલનારા સૈન્યના મનુષ્યો તે કુતરાની દુર્ગંધને લીધે વસ્ત્રવડે નાસિકાને ઢાકી દૂર ચાલવા લાગ્યા. કૃષ્ણે તેનું કારણ પૂછ્યું, ત્યારે કોઇએ તેને કહ્યું કે– હે દેવ ! આગળ અત્યંત દુર્ગંધવાળો મૃતપ્રાય કુતરો પડેલો છે તેની દુર્ગંધ સહન ન થવાથી સર્વ લોકો વસ્ત્રવડે નાસિકાને ઢાકીને દૂર દૂર ચાલે છે. ' તે સાભળી ત્રાસ પામ્યા વિનાજ કૃષ્ણે પોતાનો હસ્તી તે તરફ જ ચલાવ્યો તેની પાસે જઇ કૃષ્ણે તે કુતરાની પ્રશંસા કરી કે-" અહો ! શ્યામ શરીરવાળા આ કુતરાના મુખમા રહેલા શ્વેત દાતની પંક્તિ જાણે કે મરકત મણિમય પાત્રને વિષે રાખેલા મુક્તાફળની શ્રેણિ હોય તેવી શોભે છે ' આવી તેની કરેલી પ્રશંસા સાભળી તે દેવ વિસ્મય પામ્યો.

ત્યારપછી કૃષ્ણ વાસુદેવ શ્રી નેમિનાથને વાદી ઘેર આવ્યા ત્યારે તે દેવ તેની અશ્વશાળામાંથી સર્વજનો દેખતા એક અશ્વરત્નનું હરણ કરી ધીમે ધીમે ચાલ્યો, તેની પાછળ સૈન્ય તથા સર્વ કુમારો ગયા તે સર્વેને તે દેવે લીલામાત્રથી જીતી લીધા, છેવટ કૃષ્ણ વાસુદેવ આવ્યા, તેણે તેને પૂછ્યું કે-" તું શામાટે મારા અશ્વરત્નનું હરણ કરે છે ? " તેણે જવાબ આપ્યો કે-" આને હરણ કરવાની મારામા શક્તિ છે તેથી હરણ કરૂં છું. તમારામા જો શક્તિ હોય તો મને યુદ્ધમા જીતી આ અશ્વ વહાલો કરો " તે સાભળી કૃષ્ણે કહ્યું-' કયા યુદ્ધવડે હું તારી સાથે યુદ્ધ કરૂં ? " તેણે કહ્યું-" દ્યૂત (જુવા)ના યુદ્ધવડે યુદ્ધ કરો. ' તે સાભળી કૃષ્ણે બે હાથવડે કાન ઢાકી ખેદયુક્ત થઈ કહ્યું કે-" ભલે તું અશ્વને લઈ જા પરંતુ હું નીચયુદ્ધવડે યુદ્ધ નહી કરૂં. " તે સાભળી પ્રસન્ન થયેલા દેવે પ્રત્યક્ષ થઈ તેની પ્રશંસા કરી કહ્યું કે-" તમારા ગુણની ઇદ્રે પ્રશંસા કરી, તેની પરીક્ષા કરવા માટે આ સર્વ મે કર્યું છે. ઇદ્રે તમારા

જેના ગુણ કહ્યા તેવા જ તમે છો." ઈત્યાદિક કહી ફરીથી દેવે કહ્યું કે–"હે વાસુદેવ! દેવનું દર્શન નિષ્ફળ ન હોય તેથી કાંઈપણ ઈષ્ટ વસ્તુ માગો." ત્યારે કૃષ્ણે કહ્યું કે–"હાલ દ્વારકા નગરીમાં મારીનો ઉપદ્રવ છે, તેને શાંત કરવાનો ઉપાય બતાવો, કે જેથી ફરી આવો ઉપદ્રવ ન થાય" તે સાંભળી તે દેવે તેને ગોશીર્ષ ચંદનની એક ભેરી આપી કહ્યું કે–"છ છ માસે આ ભેરીને તમારી સભામાં વગાડવી તેનો શબ્દ બાર યોજન સુધી સંભળાશે તે શબ્દને જે કોઈ સાંભળશે, તેના પૂર્વના વ્યાધિ નાશ પામશે અને નવા વ્યાધિ છ માસ સુધી થશે નહીં" આ પ્રમાણે કહી તે દેવ સ્વસ્થાને ગયો પછી કૃષ્ણે તે ભેરી હમેશા ભેરી વગાડનાર સેવકને આપી કહ્યું કે–"છ છ માસે સભામાં આ ભેરી તારે વગાડવી અને એને સારી રીતે સાચવી રાખવી" પછી બીજે દિવસે સભામાં તે ભેરી વગાડી તેના શબ્દથી આખી દ્વારકા નગરીના લોકોના વ્યાધિ નષ્ટ થઈ ગયા

એકદા દૂર દેશનો રહીશ કોઈ મહારોગી ધનવાન પુરૂષ તે ભેરીનો શબ્દ સાંભળવા માટે દ્વારકા નગરીમાં આવ્યો પરંતુ તે ભેરી વગાડવાનો દિવસ વ્યતીત થયો હતો તે જાણી તે ધનિકે વિચાર કર્યો કે–"હવે મારૂં શું થશે? હવે તો છ માસે ફરીથી ભેરી વાગશે, ત્યાંસુધીમાં તો મારો વ્યાધિ વૃદ્ધિ પામીને મારા જીવિતનો અંત લાવશે. તેથી હવે મારે શું કરવું?" આ પ્રમાણે ચિંતા કરતા તેને વિચાર સૂઝયો કે–"જો તે ભેરીના શબ્દ સાંભળવાથી જ રોગ નષ્ટ થાય છે, તો તેનો એક કકડો ઘસીને પીવાથી અત્યંત નાશ પામશે તેથી તે ભેરી વગાડનારને પુષ્કળ દ્રવ્ય આપી તેની પાસેથી એક કકડો માગી લઉં" આ પ્રમાણે વિચારી તેણે ઘણું દ્રવ્ય આપી તેની પાસેથી ભેરીનો એક કકડો લીધો અને તેનાવડે પોતાનો રોગ નષ્ટ કર્યો ભેરી વગાડનારાએ તે કકડાને બદલે બીજો કકડો સાંધી દીધો. આ પ્રમાણે ધનના લોભથી તે ભેરી વગાડનારાએ અન્ય અન્ય દેશાંતરોમાંથી આવેલા રોગી જનો પાસેથી ઘણું ધન લઈ કકડા કકડા આપ્યા અને તેને બદલે બીજા કકડાઓ સાંધ્યા, તેથી તે ભેરી કંથા જેવી થઈ ગઈ અને તેનો પ્રભાવ પણ નષ્ટ થયો.

દ્વારિકા નગરીમાં પ્રથમની જેમ ફરીને રોગની ઉત્પત્તિ થઈ તે જાણી કૃષ્ણે પોતાની સભામાં તે ભેરી વગડાવી. પરંતુ તેનો શબ્દ સભાની અંદર પણ પૂરો સભળાયો નહી. ત્યારે કૃષ્ણે પોતે તે ભેરીને જોઈ તો દરિદ્ર માણસની કથા જેવી દીઠી. તેથી કૃષ્ણે તેના જાળવનારપર ક્રોધ કરી તેનો વિનાશ કર્યો. પછી ફરીથી મનુષ્યોપરની અનુકંપાને લીધે કૃષ્ણે પૌષધશાળામા જઈ અઠ્ઠમ તપ કરી તે જ દેવને આરાધ્યો. એટલે તે દેવે પ્રત્યક્ષ થઈ આરાધનાનુ પ્રયોજન પૂછયુ. કૃષ્ણે સર્વ વૃત્તાત કહી બીજી ભેરી માગી તે દેવે પણ આપી. તે ભેરી કૃષ્ણ વાસુદેવે સારી રીતે પરીક્ષા કરી નિશ્ચય કરેલા બીજા આસ સેવકને જાળવવા આપી. તેણે તે ભેરી લોભાદિકને આધીન ન થવાથી અખડ રાખી. તેથી સર્વ પ્રજા ચિરકાળ સુખી થઈ. ઈત્યાદિ.

આ દૃષ્ટાતનો ઉપનય આ પ્રમાણે છે—ભેરીને ઠેકાણે જિન પ્રવચનના સૂત્રાર્થ જાણવા. જેમ ભેરીનો શબ્દ સાભળવાથી રોગનો નાશ થાય, તેમ સિદ્ધાતના શબ્દો સાભળવાથી પ્રાણીઓના કર્મનો વિનાશ થાય છે. જે શિષ્ય મૂળ સૂત્ર તથા અર્થને વચ્ચે વચ્ચે ભૂલી જાય તે સ્થાને બીજા બીજા સૂત્ર અર્થને જોડી દઈ કથા સમાન કરે છે, તે ભેરી વગાડનાર પહેલા પુરૂષ જેવો જાણવો. આવો શિષ્ય એકાતપણે અયોગ્ય છે અને જે શિષ્ય આચાર્યે (ગુરૂએ) કહેલા સૂત્ર તથા અર્થને બરાબર યથાર્થ ધારી રાખે છે તે પાછળના ભેરી જાળવનાર પુરૂષ જેવો જાણવો. આવો શિષ્ય એકાતપણે યોગ્ય છે.

૧૬ આભીરી—કોઈ આભીર પોતાની ભાર્યા સહિત ઘી વેચવા માટે ગાડામા ઘીના પાત્રો ભરી પાસેના નગરમા ગયો. ચૌટામા આવી વેપારીઓની દુકાનોમા ઘીનુ સાટુ કરવા લાગ્યો. છેવટ એક વેપારીની સાથે ઘીનુ સાટુ નક્કી કર્યું, પછી તે આભીર ગાડામા રહી ઘીના આપવાળો નાનો ઘડો ભરી ભરીને નીચે ઉભી રહેલી આભીરીને આપવા લાગ્યો અને તે આભીરી વેપારીને આપવા લાગી. તેનામા એક વખત દેવા લેનામા બરાબર ઉપયોગ નહી રહેવાથી તે ઘીના આપનો ઘડો

વચ્ચેજ પૃથ્વીપર પડીને ફુટી ગયા તે વખતે ક્રોધ પામી આભીરે આભીરીને કહ્યું કે—" હે પાપણી ! અન્ય અન્ય જુવાન માણસોની સામુ તુ જોયા કરે છે અને હુ ઘીના ઘડા આપુ છુ તે બરાબર લેવામા ધ્યાન રાખતી નથી ? " તે સાભળી આભીરી પણ ક્રોધથી બોલી કે—" હે રાભડીયા ! ઘીના ઘડાપર ધ્યાન રાખ્યા વિના તુ રૂપાળી રૂપાળી શહેરની સ્ત્રીઓના મુખ સામુ જુએ છે તેથી પાન બરાબર આપતો નથી અને વળી ઉલટો મને ઠપકો (ગાળો) આપે છે ? ' આ પ્રમાણે તે બન્ને પરસ્પર વધારે વધારે કઠોર વચન બોલવા લાગ્યા અનુક્રમે તે બન્નેનુ કેશાકેશી યુદ્ધ થયુ. તેમા તે બ નેના આઘા પાછા પડતા પગના પ્રહારથી પ્રાયે ગાડામાનુ સર્વ ઘી ઢોળાઈને પૃથ્વીપર પડ્યુ તે કેટલુ ક પૃથ્વીમાં ચુસાઈ ગયુ કેટલુ ક કુતરા ચાટી ગયા અને કાઇક બાકી રહ્યુ તે ચોર લોકો હરી ગયા તેની સાથે આવેલા બીજા આભીરો પોતપોતાનુ ઘી અન્ય વેપારીને વેચાતુ આપી તેના પૈસા વિગેરે લઇ પોતાના ગામમા પાછા ગયા ત્યારપછી સાજનો વખત થવા આવ્યો ત્યારે તે બન્ને થાકીને યુદ્ધથી નિવૃત્ત થયા, અને સ્વસ્થપણાને પામ્યા પછી પ્રથમ જે કાઇ ઘી વેપારીને આપ્યુ હતુ (વેચાતુ હતુ), તેના પૈસા લઈ તે બન્ને પોતાના ગામ તરફ ગાડામા બેસીને પાછા વળ્યા માર્ગમા જતા જ સૂર્ય અસ્ત થયો, અધારૂ ચોતરફ વ્યાપી ગયુ તેવામા ચોરલોકોએ આવી તેમનુ ધન, વસ્ત્ર અને ગાડાના બળદો પણ હરી લીધા આ રીતે તેઓ અત્યત દુ ખી થયા.

આ દૃષ્ટાતનો ઉપનય આ પ્રમાણે કરવો—જે કોઈ શિષ્ય અન્યથા પ્રકારે પ્રરૂપણા કરે કે અભ્યાસ કરે તેને જ્યારે આચાર્ય મહારાજ કઠોર વાક્યવડે શિખામણ આપે ત્યારે તે શિષ્ય સામુ બોલે કે—" તમે જ મને પ્રથમ આવીરીતે શીખવ્યુ હતુ અને અત્યારે કેમ તે લોપવો છો ? " આવા વચન બોલનાર તે શિષ્ય કેવળ પોતાના આત્માને જ સસારમા નાખે છે એટલુ જ નહીં, પરતુ આચાર્યના ક્રોધનો પણ પોતેજ કારણરૂપ થઈ આચાર્યને પણ સસારમા પાડે છે કેમકે કુશિષ્યો સૌમ્ય ગુરૂને પણ ક્રોધી બનાવવામા કારણ થાય છે એ વાત પ્રસિદ્ધ છે તથા વળી ગુરૂ તો ગુણી જ હોય છે તેથી

તેઓ જો દુષ્ટ શિષ્યને શિખામણ આપતા કદાચ ક્રોધ ન કરે, તોપણ તે શિષ્ય તો ભગવાનની આજ્ઞાનો લોપ કરનાથી અને ગુરૂની આશાતના કરનાથી અશુભ કર્મનુ ઉપાર્જન કરી અનત દીર્ઘ સ માગી થાય છે આવો શિષ્ય બુદ્ધિમાન હોય તોપણ તે શ્રુતબાહ્ય થાય છે અને અન્ય જન્મમા પણ તેને શ્રુતજ્ઞાન પ્રાપ્ત થતુ નથી. આવો શિષ્ય એકાતપણે અયોગ્ય છે

આ દૃષ્ટાતનુ પ્રતિપક્ષ દૃષ્ટાત પણ એ જ પ્રમાણે જાણવુ તેમા તદ્ભાવત આ પ્રમાણે છે —જ્યારે તે આભીર કે આભીરીના ઉપયોગને અભાવે ઘીનો ઘડો પૃથ્વીપર પડીને ફૂટી ગયો, ત્યારે તે બન્નેએ શીઘ્ર શીઘ્ર ઢોળાયેલુ ઘી એક નાના ઠીંકરામા લેવાય તેટલુ લઇ લીધુ, તેથી થોડુજ ઘી વિનાશ પામ્યુ પછી આભીરે પોતાના આત્માની જ નિંદા કરી કે—" હે પ્રિયા ! મે તને બરાબર ઉપયોગ પૂર્વક ઘીનો ઘડો આપ્યો નહી, તેથી તે પડી ગયો. " તે સાભળી આભીરી પણ બોલી કે—' હે નાથ ! તમે તો બરાબર આપ્યો હતો, પણ મે જ બરાબર ગ્રહણ ન કર્યો " આ પ્રમાણે થનાથી તેમને કોપના આવેશથી થયેલા યુદ્ધનુ દુખ થયુ નહી ઘીની હાનિ પણ થઈ નહી અને બીજા આભીરોની સાથે વહેલા ઘેર જનાથી માર્ગમા લુટાવાનુ દુખ પણ થયુ નહી તેથી તેઓ સુખી થયા. આ દૃષ્ટાત પ્રમાણે જ કોઈ આચાર્યે ઉપયોગને અભાવે કાઇક અન્યથા વ્યાખ્યાન કર્યુ હોય અને પછીથી શિષ્ય પણ તે જ પ્રમાણે તેનુ ચિતવન કરતો હોય, તો તેને આચાર્ય આ પ્રમાણે કહે કે—" હે વત્સ ! તુ આવો અર્થ ન કર મે તે વખતે ઉપયોગને અભાવે એ પ્રમાણે કહ્યુ હશે પણ હવે આવો અર્થ કર. ' તે સાભળી શિષ્ય બોલે કે—" હે પૂજ્ય ! શુ આપ અન્યથા પ્રરૂપણા કરો ખરા ? મે જ અલ્પ મતિને લીધે બરાબર અર્થ વાર્યો નહી હોય આવો શિષ્ય એકાતપણે યોગ્ય છે.

ઇતિ શિષ્યની યોગ્યતા અયોગ્યતા ઉપરના ચતુર્દશ દૃષ્ટાંતો સપૂર્ણ.

૪૨ સમકિતના સડસઠ બોલ.

चउ सद्दहण तिलिंग, दस विणय तिसुद्धि पचगयदोस ।
अट्ठ प्पभावण भूसण, लक्खण पचविह समत्त ॥ ७४ ॥
छव्विह जयणागार, छब्भावणभाविय च छट्ठाण ।
इय सत्तसट्ठि दसण–भेयविसुद्ध च समत्त ॥ ७५ ॥

અર્થ–ચાર સદ્દહણા ત્રણ લિંગ, દશનો વિનય, ત્રણ શુદ્ધિ (ટાળના યોગ્ય) પાચ દોષ, આઠ પ્રકારની પ્રભાવના, પાચ ભૂષણ, સમકિતના પાચ લક્ષણ (ચિહ્ન), છ પ્રકારની જયણા (યતના), છ આગાર, છ ભાવનાથી ભાવિત અને છ સ્થાન–આ પ્રમાણે દર્શનના સડસઠ ભેદવડે શુદ્ધ એવુ સમકિત કહ્યુ છે ૭૪–૭૫

વિસ્તરાર્થ–પરમાર્થ જાણવાનો અભ્યાસ કરવો ૧, પરમાર્થ જાણનારની સેવા કરવી ૨, નિન્હવાદિકનો પરિચય ન કરવો ૩, કુદર્શનીનો સગ ન કરવો–આ ચાર સદ્દહણા કહેવાય છે સિદ્ધાતનુ શ્રવણ ૧, ધર્મને વિષે તીવ્ર રાગ ૨ અને દેવ ગુરૂની ભક્તિ (વૈયાવચ્ચ) ૩–આ ત્રણ લિંગ છે. અરિહતની ભક્તિ ૧ સિદ્ધના ગુણોનુ કીર્તન ૨, ચૈત્યની વૈયાવચ્ચ (સારસભાળ) ૩, ધર્મ ઉપર રાગ ૪, શ્રુતની (જ્ઞાન ને જ્ઞાનીની) વૈયાવચ્ચ ૫, સવેગી સાધુની સેવા ૬, આચાર્યની સેવા ૭, ઉપાધ્યાયની સેવા ૮, સર્વ સઘની સેવા ૯ અને સમકિતવતની સેવા ૧૦–આ દશનો વિનય કરવાનો હોવાથી તેના દશ ભેદ કહેવાય છે

અરિહત વિના બીજા દેવ અને જિનશાસન વિના બીજુ શાસન મનથી ન માનવુ ૧, જૈન ધર્મની સત્યતા વચનદ્વારા બતાવવી ૨, અને કાયાથી ગમે તે કારણે પણ જિનેશ્વર વિના બીજા દેવને ન નમવુ ૩–આ ત્રણ શુદ્ધિ છે જિન ધર્મને વિષે શકા કરે ૧, પરમતની વાછા કરે ૨, ધર્મના ફળનો સદેહ કરે ૩, પરમતની પ્રશસા કરે ૪, તથા મિથ્યાત્વીનો પરિચય કરે ૫–એ પાચ દૂષણો

ત્યાગ કરવા લાયક છે. સર્વ સિદ્ધાંતો જાણીને શાસનને દીપાવે ૧, ધર્મોપદેશ આપીને જિનશાસન દીપાવે ૨, વાદ કરી જીત મેળવીને જિનશાસન દીપાવે ૩, તપ કરીને જિનધર્મ દીપાવે ૪, નિમિત્ત પ્રકાશી જિનધર્મ દીપાવે ૫, વિદ્યામંત્રાદિકનો ઉપયોગ કરી જિનશાસન દીપાવે ૬, પાદલેપાદિ વિદ્યાવડે સિદ્ધપણું દેખાડી જિનધર્મ દીપાવે ૭ અને અનેક પ્રકારનાં કાવ્યો કરી જિનધર્મ દીપાવે ૮—એ આઠ પ્રભાવક કહ્યા છે. જિનશાસનની ક્રિયામાં કુશળતા ધરાવવી ૧, જિનશાસનની (દેવગુરૂ વિગેરેની) ભક્તિ કરવી ૨, જિનશાસનની ઘણા લોકો અનુમોદના કરે તેવી પ્રભાવના કરવી ૩ જિનશાસનને વિષે દૃઢતા રાખવી ૪ અને તીર્થની સેવા કરવી (તીર્થોનું રક્ષણ કરવું) ૫—આ પાંચ ભૂષણો છે. અપરાધી ઉપર પણ કોપ ન કરવો ૧, સાંસારિક સુખને ન ઇચ્છતાં માત્ર મોક્ષસુખની જ વાંછા કરવી ૨, સંસારને કારાગૃહ સમાન માની તેમાંથી નીકળવા ઇચ્છવું ૩, દ્રવ્ય ને ભાવથી દુ:ખીપર દયા રાખવી ૪, અને જિનધર્મને વિષે સંદેહ ન કરવો (આસ્તિક થવું) ૫—એ પાંચ લક્ષણ છે. અન્ય તીર્થિકના દેવને ગુરૂને અને તેણે ગ્રહણ કરેલ અરિહંતની પ્રતિમાને વંદન કરવું નહીં તેમ જ તેમને નમસ્કાર કરવો નહીં ૧–૨, અન્ય તીર્થિક સાથે વગર બોલાવ્યે બોલવું નહીં તેમજ વારંવાર વાત કરવી નહીં ૩–૪, અન્ય તીર્થિકને અન્નાદિક એકવાર આપવું નહીં ૫ અને વારંવાર આપવું નહીં ૬—આ ૬ જયણા કહેલી છે.

રાજાની આજ્ઞા પ્રમાણે કરવું પડે તે રાજા સંબંધી આગાર ૧, ચોરાદિકના બળાત્કારે કરવું પડે તે બળાત્કાર સંબંધી આગાર ૨, સંઘ સંબંધી કે સમુદાયને અનુસરી વર્તવું પડે તે ગણસંબંધી આગાર ૩, પિતાદિકના કહેવા પ્રમાણે કરવું પડે તે ગુરૂસંબંધી આગાર ૪, દેવના દબાણથી તેના કહેવા પ્રમાણે કરવું પડે તે દેવસંબંધી આગાર ૫ અને દુકાળાદિકને લીધે આજીવિકા પણ થતી ન હોય ત્યારે જે કરવું પડે તે દુકાળ સંબંધી આગાર ૬—આ છ આગાર છે. સમકિત ધર્મનું મૂળ છે ૧, ધર્મરૂપ નગરનું દ્વાર છે ૨, ધર્મરૂપ પ્રસાદનું પ્રતિષ્ઠાન છે ૩, સર્વ ગુણોનો આધાર

છે ૪, સર્વ ગુણોને જાળવનાના નિધાનરૂપ છે ૫ અને શ્રુતશીળાદિ ધર્મનુ ભાજન છે ૬—આ છ ભાવના કહી છે. જીવાજીવાદિક નવતત્ત્વ છે એમ માનવુ અથવા જીવ છે એમ માનવુ ૧, નવે તત્ત્વ અથવા જીવ સદા વિદ્યમાન છે એમ માનવુ ૨, જીવ કર્મનો કર્તા છે અને કર્મનો ભોક્તા છે એમ માનવુ ૩-૪ સમારથી મુક્ત થવાય છે (મોક્ષ છે) ૫, અને જ્ઞાનક્રિયારૂપ મુક્તિનો ઉપાય છે ૬—એ પ્રમાણે માનવારૂપ ૭ સ્થાનક છે આ કુલ મળીને સમકિતના સડસઠ ભેદ જાણવા તેનો વિશેષ વિસ્તાર અન્ય ગ્રંથોથી જાણવો.

૪૩ કુશીલવાનની આચરણા

अइलज्जई अइबीहई, अइभूमीपलोअण च अइमोण
पुरिसस्स महिलियाए, न सुद्धसीलस्स चरियाइ ॥७६

અત્યત લજ્જા દેખાડવી અત્યત ભય દેખાડવો, પૃથ્વીપર બહુ નીચુ જોવુ અને અત્યત મૌન રાખવુ—એ શુદ્ધ શીલવાળા પુરૂષ કે સ્રીના આચરણ ન હોય અર્થાત્ આવા લક્ષણવાળા માયાવી ને કુશીલીયા હોય છે અને તેનાથી વિપરીત હોય તે શીલવત કહેવાય છે. ૭૬

૪૪ શીલવતે તજવાના દોષ.

वक गमणं वकं, पलोअण तह य वकमालवण ।
अइहास उब्भडवेसो, पच वि सीलस्स दोसाइ ॥७७

વાકુ ચાલવુ, વાકુ જોવુ, વાકુ બોલવુ, ઘણુ હસવુ અને ઉદ્‌ભટ વેષ ધારણ કરવો, આ પાચ શીલવતે તજવા યોગ્ય દોષો છે ૭૭

૪૫ અરિહત પરમાત્માનો પ્રભાવ.

अरिहत्तो अ समत्थो, तारण लोआण दिग्घससारे ।
मग्गणदेसणकुसलो, तराति जे मग्ग लग्गाति ॥७८॥

અરિહંત દેવ આ દીર્ઘ સંસારમાં ભ્રમણ કરતા લોક (જીવો)ને તારનામાં અસમર્થ છે પરંતુ તે અરિહંત માર્ગ દેખાડવામાં કુશળ છે, તેથી જેઓ તેમના બતાવેલા માર્ગે લાગે છે-અનુસરે છે, તેઓ સંસાર તરી જાય છે. ૭૮. આ ગાથાનો એવો પણ અર્થ થાય છે કે-અરિહંતદેવ જીવોને તારવાને સમર્થ છે તેઓ સંસાર કેમ તરી શકાય તેને માટે માર્ગ દેખાડવામાં કુશળ છે. તે માર્ગે જે ચાલે છે તે સંસાર તરે છે.

૪૬ ધર્મીજનના ભૂષણ.

मंद गमनं मंदं च, भासणं कोहलोहनिग्गहणं ।
इंदियदप्पच्छेओ, धम्मीजणमंडणं एयं ॥ ७९ ॥

મંદમંદ ચાલવું, મંદમંદ બોલવું, ક્રોધ અને લોભ વિગેરેનો નિગ્રહ કરવો તથા ઈંદ્રિયોના ગર્વનો છેદ કરવો (ઇંદ્રિયોનું દમન કરવું)-એ ધર્મીજનોના ભૂષણ છે ૭૯.

૪૭ પાંચમા આરાને અંતે રહેવાનો સંઘ વિગેરે.

दुप्पसहो फग्गुसिरी, नाइलसड्ढो अ सच्चसिरिसड्ढी ।
तह विमलवाहणनिवो, सुमुहो अपच्छिमो मंती ॥८०॥

દુપ્પસહ નામના સૂરિ, ફલ્ગુશ્રી નામની સાધ્વી, નાગિલ નામનો શ્રાવક, સત્યશ્રી નામની શ્રાવિકા તથા વિમલવાહન નામનો રાજા અને સુમુખ નામનો મંત્રી-આટલા જણ પાંચમા આરાને છેડે છેલ્લા થવાના છે. ૮૦

૪૮ દુપ્પસહ સૂરિનું જ્ઞાન તથા ગતિ વિગેરે.

दसविआलियधारी, वीसवरिसाऊ हत्थदुगदेही ।
छट्ठस्स तवो य तहा, वारसवरिसेहि सामन्नं ॥८१॥

દુપ્પસહસૂરિ દશવૈકાલિક સૂત્રના જાણનાર થશે, તેનું વીશ

વર્ષનું આયુષ્ય અને બે હાથનું શરીર હશે, ઉત્કૃષ્ટ છઠ્ઠ તપ કરશે, તથા બાર વર્ષની વયે તે દીક્ષા ગ્રહણ કરશે ૮૧

अट्ठमभत्तस्स अंते, सुहमे सारए विमाणम्मि ।
देवो तओ अ चविउ, दुप्पसहो सिज्झिही भरहे ॥८२॥

અંત સમયે તે અઠ્ઠમ તપ કરી સુધર્મા નામના પ્રથમ દેવલોકમા સારદ નામના વિમાનમા દેવ થશે ત્યાથી ચવી તે દુપ્પસહસૂરિનો જીવ ભરતક્ષેત્રમા ઉત્પન્ન થઈ ચારિત્ર પાળી સિદ્ધિ પદને પામશે. ૮૨

૪૯ પાચમા આરાના અંતના ભાવ.

समत्ते जिणधम्मे, मज्झन्ने नासई य निवधम्मो ।
अग्गी वि पच्छिमसन्ने, दुसमाए अंतदेसमि ॥८३॥

દુષમા નામના પાચમા આરાને અંતે પહેલે પહોરે જિનધર્મ સમાપ્ત થશે, મધ્યાહ્ને (બીજા પહોરે) રાજધર્મ નાશ પામશે એટલે રાજા અને મંત્રી વીજળી પડવાથી મૃત્યુ પામશે, પાછલે (ત્રીજે) પહોરે અગ્નિ પણ નાશ પામશે (દુપ્પસહ આચાર્ય, સાધ્વી શ્રાવક અને શ્રાવિકા એ ચારે પૌષધમા એક સાથે મૃત્યુ પામશે) ૮૩

૫૦ પાચમા આરામા જિનધર્મની સ્થિતિનું કાળમાન

वासाण वीससहस्सा, नव सय छम्मास पचदिण,पहरा ।
इक्का घडिया दो पल, अक्खर अडयाल जिणधम्मो ॥८४॥

પાચમા દુષમ આરાને વિષે વીશ હજાર ને નવસો વર્ષ, છ માસ, પાંચ દિન, એક પહોર, એક ઘડી, બે પળ અને અડતાલીશ અક્ષર (વિપળ) એટલો વખત જિનધર્મ રહેશે. ૮૪ (આ પ્રમાણેના કાળપ્રમાણનો હેતુ સમજાતો નથી, કેમકે સામાન્ય

રીતે ૨૧૦૦૦ વર્ષ પર્યંત જૈનધર્મ રહેશે એમ ક્ષેત્રસમાસમા પણ કહેલ છે.) આ ગાથા હીનાળી કરપની છે, એમ ૩૫૦ ગાથાના સ્તવનમા ઉપાધ્યાયજી મહારાજ લાવ્યા છે. જુઓ તેની ઢાળ ૨૬ મી ગાથા ૧૭ મી

૫૧ જિનધર્મનુ માહાત્મ્ય.

जा दव्वे होइ मई, अहवा तरुणीसु रूववतीसु ।
सा जइ जिणवरधम्मे, करयलमज्झट्ठिया सिद्धी ॥८५॥

દ્રવ્યનુ ઉપાર્જનાદિક કરવામા જે બુદ્ધિ (પ્રયત્ન) હોય છે, અથવા રૂપવાળી સ્ત્રીઓને વિષે જે બુદ્ધિની તન્મયતા હોય છે. તેજ તેવી બુદ્ધિ જ જો જિનેદ્રના ધર્મને વિષે રાખવામા આવે તો તેના કરતલને વિષે જ સિદ્ધિ રહેલી છે એમ સમજવુ. ૮૫

૫૨ જાતિભવ્ય જીવો સબધી વિચાર.

सामग्गीअभावाओ, ववहाररासिअप्पवेसाओ ।
भव्वा वि ते अणता, जे सिद्धिसुह न पावति ॥८६॥

દેવ, ગુરૂ અને ધર્માદિકની સામગ્રીને અભાવે અર્થાત્ ન મળવાથી તથા વ્યવહાર રાશિમા જ નહીં પ્રવેશ કરવાથી ભવ્ય (જાતિ ભવ્ય) જીવો પણ અનતા છે કે જેઓ મોક્ષસુખને પામવાના જ નથી. ૮૬

૫૩ જિનધર્મ પ્રાપ્તિની દુર્લભતા.

सुलहा सुरलोयसिरी, एगच्छत्ता य मेइणी सुलहा ।
इक्को नवरि न लब्भइ, जिणिदवरदेसिओ धम्मो ॥८७॥

દેવલોકની લક્ષ્મી પામવી સુલભ છે, એકછત્રવાળી પૃથ્વી પામવી (ચક્રવર્તીપણુ પામવુ) સુલભ છે, પરન્તુ જિનેદ્રભાષિત એક ધર્મ પામવો તે જ અતિ દુર્લભ છે. ૮૭

लब्भंति विउला भोगा, लब्भंति सुरसपया ।
लब्भति पुत्तमित्ताणि, एगो धम्मो न लब्भइ ॥ ८८ ॥

વિપુલ (મોટા) કામભોગ પામી શકાય છે, દેવની સંપત્તિ પામી શકાય છે, પુત્ર મિત્ર વિગેરે પામી શકાય છે, માત્ર એક ધર્મ જ (જૈનધર્મ જ) પામી શકાતો નથી (પામવો દુર્લભ છે) ૮૮

૫૪ ક્ષમાની પ્રાધાન્યતા.

खंती सुहाण मूल, मूल धम्मस्स उत्तमा खती ।
हरइ महाविज्जा इव, खती दुरियाइ सव्वाइ ॥ ८९ ॥

સર્વ સુખોનુ મૂળ ક્ષમા છે, ધર્મનુ મૂળ ઉત્તમ ક્ષમા છે, મહાવિદ્યાની જેમ ક્ષમા સર્વ દુરિતો (પાપ-કષ્ટ) ને હણે છે. ૮૯

૫૫ ધન વિગેરેની પ્રાપ્તિના મૂળ કારણો.

धम्मो धणाण मूल, सव्वरसाण च पाणिय मूल ।
विणओ गुणाण मूल, दप्पो मूल विणासस्स ॥ ९० ॥

ધર્મ ધનનુ મૂળ છે અર્થાત્ ધનની પ્રાપ્તિ કરાવનાર ધર્મ છે, સર્વ રસોનુ મૂળ પાણી છે (પાણીથી જમીનમા સર્વ રસો નીપજે છે), ગુણોનુ મૂળ વિનય છે, (વિનયથી સર્વ ગુણની પ્રાપ્તિ થાય છે) અને વિનાશનુ મૂળ ગર્વ છે અર્થાત્ ગર્વવડે સર્વ પ્રકારનો વિનાશ પ્રાપ્ત થાય છે. ૯૦

૫૬ ધર્મથી સવ વસ્તુની પ્રાપ્તિ વિગેરે.

धम्मेण कुलप्पसूई, धम्मेण दिव्वरूवसपत्ती ।
धम्मेण धणसमिद्धी, धम्मेण सुवित्थडा कित्ती ॥ ९१ ॥

ધર્મવડે ઉત્તમ કુળમા જન્મ થાય છે, ધર્મવડે દિવ્ય રૂપની પ્રાપ્તિ થાય છે, ધર્મવડે ધનની સમૃદ્ધિ પ્રાપ્ત થાય છે અને ધર્મ

વડે કીર્તિ વિસ્તાર પામે છે. અર્થાત્ ધર્મવડેજ સર્વ વસ્તુ પ્રાપ્ત થાય છે. ९१

धम्मो मंगल मूल, ओसहमूल च सव्वदुक्खाण ।
धम्मो सुहाण मूल, धम्मो ताण च सरण च ॥ ९२ ॥

ધર્મ મગળમાત્રનુ મૂળ છે-સર્વ પ્રકારના મગળિક ધર્મથી પ્રાપ્ત થાય છે ધર્મ સર્વ દુ ખોનુ મૂળ ઔષધ છે-ધર્મરૂપ ઔષધથી સર્વ દુ ખો નાશ પામે છે, ધર્મ સર્વ સુખોનુ મૂળ છે-સર્વ પ્રકારના સુખો ધર્મથી પ્રાપ્ત થાય છે અને ધર્મ પ્રાણીઓનુ ત્રાણ (રક્ષણ કરનાર) તથા શરણભૂત છે કેમકે ધર્મ જ દુર્ગતિમા જતા રોકે છે-જવા દેતો નથી તેથીજ તે ધર્મ કહેવાય છે. ९२

धणओ धणट्ठियाण, कामट्ठीण च सव्वकामकरो ।
सग्गअपवग्गसगम-हेऊ जिणदेसिओ धम्मो ॥ ९३ ॥

જિનભાષિત ધર્મ એ ધનના અર્થીઓને ધનદ (કુબેર) સરખો ધન આપનાર છે, કામના અર્થીઓને સર્વ પ્રકારના કામની પ્રાપ્તિ કરાવનાર છે, તથા સ્વર્ગ અને મોક્ષનો સગમ કરાવવાવાળા અર્થાત્ તેને પ્રાપ્ત કરાવવાના કારણ અથવા સાધનરૂપ જિન-ભાષિત ધર્મ જ છે ९३

धम्मेण विणा जइ चिंतियाइ, जीवा लब्भति सव्वसुक्खाइ।
ता तिहुअणम्मि सयले, को वि न हु दुक्खिओ हुज्जा॥९४॥

જો કદાચ ધર્મ વિના જ પ્રાણીઓ સર્વ વાન્છિત સુખોને પામતા હોય તો આ સમગ્ર ત્રણ ભુવનને વિષે કોઈ પણ જીવ દુખી હોય જ નહી, પરતુ તેમ નથી. ધર્મથી જ વાન્છિત સુખ મળે છે, તેથી જ ધર્મહીન જીવો જગતમા દુખ પામે છે. ९४

बावत्तरीकलाकुसला, पडियपुरिसा अपंडिया चेव ।
सव्वकलाण वि पवर, जे धम्मकल न याणंति ॥९५॥

જેઓ સર્વ કળાઓમા શ્રેષ્ઠ એવી ધર્મરૂપ કળાને જાણતા નથી તેઓ કદી પુરૂપની બહોતેરે કળાઓમા કુશળ અને પંડિત હોય તોપણ તેઓ અપંડિત જ છે. જ્યાસુધી ધર્મકળા જાણી નથી ત્યાસુધી તેમની જાણેલી બીજી સર્વ કળાઓ નિષ્ફળ છે. ૯૫

थोव थोव धम्म, करेह जइ ता वहु न सक्केह ।
पिच्छह महानईओ, विदूहि समुद्दभूयाओ ॥ ९६ ॥

હે પ્રાણી ! જો તુ ઘણો ધર્મ કરી ન શકે તો થોડો થોડો પણ ધર્મ કર. જુઓ ! કે બિંદુબિંદુએ કરીને પણ મહાનદીઓ સમુદ્ર જેવડી થાય છે. તેથી તું પણ થોડો થોડો ધર્મ કરતા પ્રાંતે વધારે ધર્મ કરનારો થઈ શકીશ એ નિસંદેહ છે. ૯૬

ज सक्कइ त कीरइ, ज च न सक्कइ तस्स सद्दहणा ।
सद्दहमाणो जीवो, पावइ अयरामर ठाण ॥ ९७ ॥

જેટલી શક્તિ હોય તે પ્રમાણે ધર્મ કરવો (શક્તિને ગોપવવી નહી) અને જે ધર્મ કરવાની શક્તિ ન હોય તેની શ્રદ્ધા પણ કરવી યોગ્ય છે, કેમકે સદ્દહણા કરતો જીવ પણ પ્રાંતે ધર્મનુ આરાધન કરીને અજરામર (મોક્ષ) સ્થાનને પામી શકે છે. જેઓ ધર્મની સદ્દહણા જ કરતા નથી તેઓ આ સંસારમા પરિભ્રમણ કરે છે. ૯૭

सव्वजगजीवहियओ, हेऊ सव्वाण ऋद्धिलद्धीण ।
उवसग्गवग्गहरणो, गुणमणिरयणायरो धम्मो ॥९८॥

ધર્મ સર્વ જગતના જીવોનો હિતકર છે. સર્વ પ્રકારની સમૃદ્ધિ અને લબ્ધિઓને પ્રાપ્ત કરવાનો હેતુ છે, ઉપસર્ગોના સમૂહનો નાશ કરનાર છે અને ગુણરૂપી મણિઓનો રત્નાકર—સમુદ્ર છે અર્થાત્ ધર્મરૂપી રત્નાકરમા (સમુદ્રમા) ગુણરૂપી મણિઓ ભરેલા છે. ૯૮

जीवदयाइ रमिज्जइ, इंदियवग्गो दम्मिज्जइ सया वि ।
सच्चं चेव वदिज्जइ, धम्मरहस्स मुणेयव्व ॥ ९९ ॥

સદા જીવદયામા રમણ કરવું, સદા ઇંદ્રિયોના સમૂહનુ દમન કરવુ, સદા સત્ય વચન બોલવુ–આ ધર્મનુ રહસ્ય–સર્વસ્વ છે એમ જાણવુ ૯૯

૫૭ પ્રવૃત્તિ કરવાના દશ શુભ સ્થાન.

जिणपूआ मुणिसेवा, दाणे तवनियमसीलसब्भावे ।
नाणे दसण चरणे, जइअव्व दससु ठाणेसु ॥ १०० ॥

જિનેશ્વરની પૂજા, મુનિજનની સેવા, દાન, તપ, નિયમ, શીલ, સદ્ભાવ (સારી ભાવના), જ્ઞાન, દર્શન અને ચારિત્ર–આ દશ સ્થાનોને વિષે યત્ન કરવો. (આ દશે સ્થાનકો શ્રાવકે યથાશક્તિ દરરોજ આચરવાના છે) ૧૦૦

૫૮ અપૂર્વ વશીકરણ.

जंपिज्जइ पियवयणं, किज्जइ विणओ अ दिज्जए दाण ।
परगुणगहण किज्जई, अमूलमत वसीकरण ॥ १०१ ॥

સર્વ જીવોને પ્રિય લાગે એવુ વચન બોલવુ, સર્વનો યથોચિત વિનય કરવો, દીન હીન વિગેરેને દાન દેવુ અને અન્યના ગુણ ગ્રહણ કરવા–આ મૂળી[1] અને મત્ર વિનાનુ જ વશીકરણ છે આથી સર્વ જગત વશ થાય છે. ૧૦૧

૫૯ ચારે ગતિના ધ્યાનરૂપ કારણ.

अट्टेण तिरिअगई, रुद्दज्झाणेण गम्मए नरय ।
धम्मेण देवलोए, सिद्धिगई सुक्कझाणेण ॥ १०२ ॥

---

૧ ઔષધિ વિશેષ

આર્ત્તધ્યાનવડે મનુષ્ય તિર્યંચ ગતિને પામે છે, રૌદ્રધ્યાનવડે નરકગતિને પામે છે, ધર્મધ્યાનવડે દેવગતિને પામે છે અને શુક્લ ધ્યાનવડે સિદ્ધિગતિને પામે છે ૧૦૨

૬૦ વિષયનો વિશ્વાસ ન કરવા વિષે

सोऊण गई सुकुमालियाए, तह ससगभसगभयणीए।
ताव न वीससियव्व, सेअट्ठी धम्मिओ जाव ॥ १०३ ॥

સુકુમાલિકાની ગતિ સાભળીને તથા સસક ભસકની બ્હેન સાધ્વીની ગતિ સાભળીને જ્યાસુધી ધર્મી જીવ શ્રેયનો અર્થી હોય ત્યાસુધી તેણે ઇંદ્રિયોના વિષયોનો વિશ્વાસ કરવો નહી ૧૦૩

૬૧ શરીરના રૂપની તરતમતા

गणहर आहारग अणुत्तराइ जाव वण चक्की वासु वला।
मडलिया जा हीणा, छट्ठाणगया भवे सेसा ॥ १०४ ॥

રૂપમા ગણધરથી આહારક શરીરવાળા અનતગુણ હીન છે, તેનાથી અનુત્તરવાસી હીન છે, તેનાથી ગ્રૈવેયકવાસી, દેવલોકવાસી, ભુવનપતિ, જ્યોતિષી યાવત્ વ્યતર અનતઅનતગુણ હીન છે, તેનાથી ચક્રવર્તી અનતગુણ હીન છે, તેનાથી વાસુદેવ, તેનાથી બળદેવ અને તેનાથી મડલિક રાજા રૂપમા અનતગુણ હીન છે બાકીના સર્વ જીવો છ સ્થાન પતિત હોય છે ૧૦૪ સખ્યાતભાગ હીન, અસખ્યાતભાગ હીન, અનતભાગ હીન, સખ્યાતગુણ હીન, અસખ્યાતગુણ હીન, અનતગુણ હીન—એ ષટ્સ્થાન સમજવા (ગણધર મહારાજા તીર્થંકરના રૂપથી અનતગુણ હીન હોય છે)

૬૨ મોક્ષ યોગ્ય ૧૦ માર્ગણા.

नरगई पणिदी तस भव, सन्नि अहक्खाय खइअसम्मत्ते।
मुक्खो अणाहार केवल—दसणनाणे न सेसेसु ॥१०५॥

મનુષ્ય ગતિ, પચેંદ્રિય જાતિ, ત્રસપણુ, ભવ્યપણુ, સંજ્ઞીપણુ, યથાખ્યાત ચારિત્ર, ક્ષાયિક સમકિત, અનાહારીપણુ, કેવળજ્ઞાન અને કેવળદર્શન—બાસઠ માર્ગણા પૈકી આ દશ માર્ગણાએ જીવ મોક્ષ પામે છે, તે શિવાયની માર્ગણાને વિષે મોક્ષ નથી ૧૦૫

૬૩ સામાન્ય ઉપદેશ.

आरंभे नत्थि दया, महिलासंगेण नासए बंभं ।
संकाए सम्मत्तं, पव्वज्जा अत्थगहणेण ॥ १०६ ॥

આરંભના કાર્ય કરવામા દયા હોતી નથી (અહિંસા વ્રત પાળી શકાતુ નથી) સ્ત્રીનો સંગ કરવાથી બ્રહ્મચર્ય (ચતુર્થ વ્રત) નાશ પામે છે, ધર્મને વિષે શંકા રાખવાથી સમકિતનો નાશ થાય છે, અને ધન ગ્રહણ કરવાથી પ્રવ્રજ્યા (મુનિપણુ)નાશ પામે છે ૧૦૬

૬૪ બ્રહ્મચર્યની શ્રેષ્ઠતા

जे बंभचेरभट्ठा, पाए पाडंति बंभयारीणं ।
ते हुंति टुंटमुंटा, बोही पुण दुल्लहा तेसिं ॥ १०७ ॥

જે બ્રહ્મચર્યથી ભ્રષ્ટ થયેલા મનુષ્યો—શ્રાવક કે સાધુ જે બીજા બ્રહ્મચારીઓ (બ્રહ્મવ્રતવાળાઓ)ને પોતાના પગમા પાડે (પોતાને વંદન કરવા પ્રેરે) તો તે પરભવમા ટુંટામુંટા (લુલા-પાંગળા) થાય છે, અને તેમને બોધિ (સમકિત) દુર્લભ થાય છે ૧૦૭

૬૫ સાધુલિંગ છતા અવંદ્ય એવા પાંચ.

पासत्थो ओसन्नो, होइ कुसीलो तहेव संसत्तो । ·
अहच्छंदो वि य एए, अवंदणिज्जा जिणमयम्मि ॥१०८॥

પાર્શ્વસ્થ અવસન્ન કુશીલ સંસક્ત અને યથાચ્છંદ—આવા
1 2 3 4 5
પાંચ પ્રકારના સાધુઓ જિનશાસનને વિષે વાંદવા યોગ્ય નથી. ૧૦૮

આ પાચે પ્રકારના ઉત્તર ભેદ તેમ જ તેની વિશેષ વ્યાખ્યા ગુરૂ૨ દન ભાષ્યની ટીકા વિગેરેથી જાણવી

૬૬ (સામાન્ય ઉપદેશ.)

मिच्छप्पवाहे रत्तो, लोगो परमत्थजाणओ थोवो ।
गुरुगारवेहि रसिआ, सुद्ध मग्ग न बूहति ॥१०९॥

ઘણા લોકો તો મિથ્યાત્વના પ્રવાહમા જ રક્ત (આસક્ત) હોય છે, થોડા લોકો જ પરમાર્થને જાણનાર હોય છે અને સાતા ગૌરવાદિમા અતિશય રસીયા (આસક્ત) હોય છે, તેઓ શુદ્ધ માર્ગને જાણતા નથી ૧૦૯

૬૭ ચરણ સીત્તરી.

वय ५ समणधम्म १० सयम १७,
वेयावच्च १० च बभगुत्तीओ ९ ।
नाणाइतिग ३ तव १२ कोह ४-
निग्गहो होइ चरणमेय ॥ ११० ॥

પાચ મહાવ્રત ૫, ક્ષાન્ત્યાદિ દશ પ્રકારનો યતિધર્મ ૧૦, સત્તર પ્રકારે સયમ ૧૭, અરિહતાદિ દશનો વૈયાવૃત્ય ૧૦, નવવિધ બ્રહ્મગુપ્તિ (નવવાડ) ૯, જ્ઞાનાદિ ત્રિક (જ્ઞાન, દર્શન, ચારિત્ર) ૩ છ બાહ્ય ને છ આભ્યતર મળી બાર પ્રકારનો તપ ૧૨, અને ક્રોધાદિ ૪ કષાયનો નિગ્રહ-આ ચરણ સીત્તરી કહેવાય છે ૧૧૦

૬૮ કરણ સીત્તરી

पिंडविसोही ४ समिई ५,
भावण १२ पडिमाउ १२ इदियनिरोहो ५ ।
पडिलेहण २५ गुत्तीओ ३,
अभिग्गहा ४ चेव करण तु ॥ १११ ॥

અશનાદિ ચાર પ્રકારની પિંડવિશુદ્ધિ ૪, ઈર્યાસમિતિ આદિ પાંચ સમિતિ ૫, અનિત્યાદિ બાર ભાવના ૧૨, સાધુની બાર પ્રતિમા ૧૨, પાંચ ઇંદ્રિયોનો નિરોધ ૫, પચવીશ પ્રકારની પ્રતિલેખના ૨૫, મનગુપ્તિ વિગેરે ત્રણ ગુપ્તિ ૩ અને દ્રવ્યાદિક ચાર પ્રકારનો અભિગ્રહ ૪-આ કરણ સીત્તરી કહેવાય છે. ૧૧૧.

૬૯ દશવિધ યતિધર્મ

खती १ मद्दव २ अज्जव ३,
मुत्ती ४ तव ५ सजमे ६ य बोधव्वे ।
सच्च ७ सोअ ८ अकिंचण ९
च बभ १० च जइधम्मो ॥ ११२ ॥

ક્ષાંતિ-ક્ષમા (ક્રોધનો અભાવ) ૧, માર્દવ-મૃદુતા (માનનો અભાવ)૨, આર્જવ-સરલતા (માયાનો અભાવ) ૩, મુક્તિ-નિર્લોભતા (લોભનો અભાવ) ૪, તપ ૫, સયમ (ઇંદ્રિયોનો નિરોધ અથવા અહિંસા) ૬, સત્ય ૭, શૌચ (અચૌર્ય) ૮ અકિંચનપણુ-પરિગ્રહનો અભાવ ૯ અને બ્રહ્મચર્ય ૧૦-એ દશ પ્રકારનો યતિધર્મ જાણવો ૧૧૨.

૭૦ ચાર પ્રકારની પિંડાદિક વિશુદ્ધિ.

पिंड १ सिज्ज २ च वत्थ ३ च, चउत्थ पत्तमेव ४ य ।
अकप्पिय न इच्छिज्जा, पडिगाहिज्ज कप्पियं ॥ ११३ ॥

પિંડ-આહાર ૧, શય્યા (વસતિ) ૨, વસ્ત્ર ૩ અને ચોથુ પાત્ર ૪-આ આહારાદિક અકલ્પ્યને ઈચ્છવુ નહી અને જે કલ્પ્ય હોય તે જ ગ્રહણ કરવુ તે ચાર પ્રકારની વિશુદ્ધિ કહેવાય છે ૧૧૩.

૭૧ ત્રણ પ્રકારે ગુપ્તિ ને ચાર પ્રકારનો અભિગ્રહ.

मणवयणकायएहिं, गुत्तो पालिज्ज भिग्गहो।
दव्वओ खित्तओ चेव, कालओ भावओ मुणी ॥ ११४ ॥

મન, વચન અને કાય એ ત્રણ ગુપ્તિવડે ગુપ્ત એવા મુનિએ દ્રવ્યથી, ક્ષેત્રથી, કાળથી અને ભાવથી એમ ચાર પ્રકારે અભિગ્રહ પાળવો જોઈએ. ૧૧૪.

૭૨ મુનિ કેવા હોય ?

एव सामायारी–सजुत्ता चरणकरणमाउत्ता ।
ते हु खवंति कम्म, अणेगभवसचियमणतं ॥ ११५॥

આ પ્રમાણે જે સાધુ સામાચારીવડે યુક્ત હોય અને ચરણ કરણમા ઉપયોગવાળા (ઉપયુક્ત-સહિત) હોય તે અનેક ભવના ઉપાર્જન કરેલા અનતા કર્મને ખપાવે છે ૧૧૫

૭૩ આઠે કર્મના બધની જઘન્ય સ્થિતિ

वारस मुहुत्त जहण्णा, वेयणीए अट्ठ नामगोयाण ।
सेसाणतमुहुत्त, एसा वधट्ठिई होई ॥ ११६ ॥

વેદનીય કર્મની જઘન્ય બધસ્થિતિ બાર મુહૂર્તની છે, નામકર્મ અને ગોત્રકર્મની જઘન્ય બધસ્થિતિ આઠ મુહૂર્તની છે, બાકીના પાચ (જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય, મોહનીય, આયુષ્ય અને અતરાય) કર્મની જઘન્ય બધસ્થિતિ અતર્મુહૂર્તની હોય છે. ૧૧૬

૭૪ આઠે કર્મની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ

मोहे सत्तरि कोडा–कोडी वीस च नामगोयाण ।
तीसयराण चउन्ह, तित्तीसयराइ आउस्स ॥ ११७ ॥

મોહનીય કર્મની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ સીત્તેર કોટાકોટી સાગરોપમની છે, નામ અને ગોત્રકર્મની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ વીશ કોટાકોટી સાગરોપમની છે, જ્ઞાનાવરણીય, દર્શનાવરણીય, વેદનીય અને અંતરાય એ ચાર કર્મની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ ત્રીશ કોટાકોટી સાગરોપમની છે તથા આયુષ્યકર્મની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ તેત્રીશ સાગરોપમની છે. ૧૧૭

૭૫ તેર કાઠીયાના નામ.

आलस्स १ मोह २ वन्ना ३,

थभा ४ कोहा ५ पमाय ६ किविणत्ता ७ ।

भय ८ सोगा ९ अन्नाणा १०,

वक्खेव ११ कुतूहला १२ रमणा १३ ॥ ११८ ॥

આળસ ૧, મોહ ૨, અવર્ણવાદ (અવજ્ઞા) ૩, સ્તબ્ધપણું (માન) ૪, ક્રોધ ૫, પ્રમાદ ૬, કૃપણતા ૭, ભય ૮, શોક ૯, અજ્ઞાન ૧૦, વ્યાક્ષેપ-હાસી ૧૧, કુતૂહલ-નાટક વિગેરે ૧૨ અને રમણ-કામક્રીડા ૧૩-આ તેર કાઠીયા છે ૧૧૮

૭૬ મનુષ્ય ભવની દુર્લભતા વિષે દશ દષ્ટાંત.

चुल्लग १ पासग २ धन्ने ३,

जूए ४ रयणे ५ य सुमिण ६ चक्के ७ य ।

कुम्म ८ जुगे ९ परमाणू १०,

दस दिट्ठंता मणुअलभे ॥ ११९ ॥

ભોજન ૧, પાશક ૨, ધાન્ય ૩, દ્યુત ૪, રત્ન ૫, સ્વપ્ન ૬, ચક્ર (રાધાવેધ) ૭, કૂર્મ (કાચબો) ૮, યુગ (ધુસરી) ૯ અને પરમાણુ ૧૦-આ દશ દષ્ટાંતો મનુષ્યભવની દુર્લભતા ઉપર કહેલા છે ૧૧૯

એ દશે દષ્ટાંત ટુંકામાં આ નીચે જણાવ્યા છે—

૧ ભોજન—એક બ્રાહ્મણે ચક્રવર્તી પ્રસન્ન થવાથી તેની પાસે વરદાન માગ્યું કે-'પ્રથમ તમારા ઘરથી આરંભીને આખા ભરતક્ષેત્રના દરેક ઘરે વારા પ્રમાણે એક એક દિવસ મને ભોજન મળે' ચક્રવર્તીએ આપ્યું હવે આ પ્રમાણે ભોજન કરવાથી ફરીને તે બ્રાહ્મણને ચક્રવર્તીને ઘેર ભોજન કરવાનો દિવસ ક્યારે આવે? તેના ભવમાં તો આવી શકે નહીં, તેમ વૃથા ગુમાવેલો મનુષ્યભવ ફરીથી પ્રાપ્ત થવાનો નથી એ રીતે મનુષ્ય ભવ અતિ દુર્લભ છે

૨ પાશક—એકદા ચાણાક્યે ચંદ્રગુપ્ત રાજાનો ભંડાર ભરવા માટે દેવાધિષ્ઠિત પાસા બનાવ્યા તે પાસાથી જે કોઈ જીતે તેને સોનામહોરનો ભરેલો થાળ મળે અને હારે તો તે માત્ર એક જ સોનામહોર આપે. આ રમતમાં જીતવું દુર્લભ છે, કેમકે સામે દેવાધિષ્ઠિત પાસાએ રમનાર છે, તેમ મનુષ્ય ભવ પણ ફરીને પ્રાપ્ત થવો દુર્લભ છે

૩ ધાન્ય—આખા ભરતખંડમાં સુકાળને વખતે ઘણા પાકેલા દરેક જાતના ધાન્યોનો એક મોટો ઢગલો કરી તેમાં એક મુઠી સરસવના દાણા નાખી તેને સેળભેળ કરે પછી એક અતિ વૃદ્ધા ડોશી સુપડું લઈ તે દરેક ધાન્ય જુદાં પાડી સરસવની મુઠી જુદી પાડવા ધારે તો તે બની શકે? ન જ બને, એ કાર્યની જેમ મનુષ્યભવ દુર્લભ છે

૪ દ્યૂત—એક રાજાનો કુમાર યુવાવસ્થામાં આવ્યો ત્યારે તેણે વિચાર કર્યો કે 'મારા પિતાને મારી નાખીને હું હમણા જ રાજ્ય ભોગવતો થાઉં' આ તેનો દુષ્ટ વિચાર રાજાના જાણવામાં આવતા તેણે યુક્તિ કરવા માટે કુમારને બોલાવી કહ્યું કે-'આપણા કુળમા એવી રીતિ છે કે જે કુમારને પિતા છતા રાજ્ય ભોગવવાની ઇચ્છા થાય તેણે આ આપણી સભામા એકસો ને આઠ આઠ હાસનાળા એકસો ને આઠ થાભલા છે, તેમા એક સાથે ઉપરા ઉપરી એકસો આઠ દાવવડે એક થાભલાની એક હાસ જીતે, એ

રીતે સતત એકસો ને આઠ આઠ દાનવડે એક એક હાસ જીતી અનુક્રમે એકસો ને આઠે હાસ જીતે ત્યારે એક સ્તંભ જીતાયો, એ રીતે અનુક્રમે સર્વ થાભલાની સર્વ હાસો જીતવી જોઈએ. તેમા વચ્ચે કોઈપણ દાવ ખાલી જાય તો જીતેલા બધા દાન નિષ્ફળ થાય, પાછુ ફરીથી પહેલા થાભલાની પહેલી હાસથી જીતવાનુ શરૂ કરવુ જોઈએ. આ રીતે એકસો ને આઠે થાભલા જીતે તો તેને રાજ્ય સોંપવામા આવે છે.' આ પ્રમાણે રાજાનુ વચન સાભળી કુમારે વિચાર કર્યો કે 'આ દ્યૂત જીતીને રાજ્ય લેવુ તે સારૂ છે, તેમા પિતાની હત્યા કરવાનુ કારણ રહેતુ નથી' એમ વિચારી તે દ્યૂત રમવા બેઠો. પરતુ આ દ્યૂતમા પૂર્વોક્ત રીતે જીતીને રાજ્ય મેળવવુ જેમ તેને દુર્લભ છે એમ વૃથા ગુમાવેલો મનુષ્યભવ ફરી મેળવવો દુર્લભ છે.

૫ રત્ન—એક શ્રેષ્ઠી પાસે કરોડો રૂપીયાની કિંમતના રત્નો હતા તો પણ તેણે રત્નો વેચી પોતાના રૂપીયાની સખ્યા પ્રગટ કરી પોતાના મહેલ ઉપર એક પણ કોટીધ્વજ બાંધ્યો નહોતો. તેના પુત્રોને તે વાત ગમતી નહોતી. એકદા તે શ્રેષ્ઠી પરદેશ ગયા ત્યારે પાછળથી તેના પુત્રોએ સર્વ રત્નો વેચી તેના રૂપીયાની સખ્યા પ્રમાણે કોટિધ્વજો પોતાના મહેલપર બાંધ્યા. જ્યારે શ્રેષ્ઠી ઘેર આવ્યો ત્યારે તેણે સર્વ હકિકત જાણી, તેથી તે પુત્રોપર ગુસ્સે થયો અને તેમને આજ્ઞા કરી કે 'મારા સર્વ રત્નો પાછા લઈને જ મારા ઘરમા તમારે આવવુ' પરતુ તે અમૂલ્ય રત્નો તો તે પુત્રોએ જૂદા જૂદા અનેક દૂર દૂર દેશોમાથી આવેલા ઘણા વેપારીઓને ઓછી કિંમતમા વેચી નાખ્યા હતા, તેથી તે રત્નો જેમ પાછા લાવવા મુશ્કેલ છે તેમ વૃથા ગુમાવેલો મનુષ્ય ભવ ફરી મેળવવો મુશ્કેલ છે.

૬ સ્વપ્ન—મૂળદેવ નામનો રાજપુત્ર એકદા એક નગરની ધર્મશાળામા ઘણા ભીખારીઓ રહ્યા હતા ત્યા રાત્રિવાસો રહ્યો તે રાત્રિમા તે કુમારને તથા એક બીજા ભીખારીને પૂર્ણચદ્રનુ પાન કર્યાનુ સ્વપ્ન આવ્યુ. પ્રાતઃકાળે તે ભીખારીએ પોતાની સાથેના બીજા ભીખારીઓની પાસે

પોતાના સ્વપ્નની વાત કરીને તેનુ ફળ પૂછ્યુ, ત્યારે તેઓએ કહ્યુ કે–"આજે ભિક્ષા માગતા તને ઘી અને ખાંડ સહિત પોળી મળશે" તે સાભળી તે ખુશી થયો અને તે જ પ્રમાણે તેને ભિક્ષા પણ મળી હવે મૂળદેવે તો પોતાનુ સ્વપ્ન તેમને કહ્યુ નહી. પરતુ ઉદ્યાનમા જઈ તેના માળીનુ કામ કરી તેની પાસેથી ઉત્તમ પુષ્પો તથા ફળો લઈ એક વિદ્વાન સ્વપ્નપાઠક પાસે ગયો તેની પાસે વિનયથી તે પુષ્પ ફળ મૂકી પોતાનુ સ્વપ્ન નિવેદન કરી તેનુ ફળ પૂછ્યુ, સ્વપ્નપાઠકે કહ્યુ કે–'તમને રાજ્ય મળશે.' તેથી તે મૂળદેવને તે જ નગરનુ રાજ્ય આઠમે દિવસે મળ્યુ અને તે અત્યત સુખી થયો. તે વાત જાણી પેલા ભીખારીને પશ્ચાત્તાપ થયો અને મૂળદેવની જેમ ફળ મેળવવા માટે ફરીથી તે જ સ્વપ્ન લાવવા માટે સતત સુઈ રહેવા લાગ્યો, પરતુ ફરીથી કદાપિ તેને તે સ્વપ્ન પ્રાપ્ત થયુ નહી તે જ પ્રમાણે વૃથા ગુમાવેલો મનુષ્યભવ ફરીથી પ્રાપ્ત થઈ શકતો નથી.

૭ ચક્ર–રાધાવેધ–એક રાજાને બાવીશ પુત્રો ભિન્ન ભિન્ન રાણીઓથી ઉત્પન્ન થયેલા હતા. તે ઉપરાત તેણે મત્રીની એક પુત્રીને પરણીને રાણી કરી હતી. પણ તેણીની સાથે ઋતુના એક જ દિવસના સમાગમ સિવાય બીજે કોઈપણ વખતે તેણીની સામુ પણ તેણે જોયુ નહોતુ તે એક જ દિવસના સમાગમથી તેણીને ગર્ભ રહ્યો હતો અને મત્રીને (પિતાને) ઘેર રહી તેણીએ પૂર્ણ સમયે પુત્ર પ્રસવ્યો હતો. રાજા તો તેણીને પરણ્યાનુ પણ ભૂલી ગયો હતો. સર્વ રાજપુત્રો એક જ આચાર્યની પાસે કળા શીખતા હતા, તેમની સાથે આ પુત્ર પણ કળા શીખતો હતો તે સર્વ રાજપુત્રો પ્રમાદી હોવાથી કાંઈપણ શીખ્યા નહી અને તે પુત્ર તો સર્વ કળામા નિપુણ થયો. તેવા સમયે 'આ રાજાના ઘણા કુમારોમાથી કોઈપણ મારે લાયક હશે' એમ ધારી કોઈ રાજકન્યા પોતાના પિતાની આજ્ઞાથી સ્વયવર વરવા ત્યા આવી તેણે રાધાવેધ સાધે તેને પરણવાનુ પણ કરેલુ હતુ. રાજાના સર્વ પ્રમાદી રાજકુમારોમાથી કોઈ રાધાવેધ કરી શક્યો નહીં. રાજા પોતાના પ્રમાદી પુત્રો માટે શોક કરવા લાગ્યો.

ત્યારે મંત્રીએ પોતાની પુત્રીના પુત્રની વાત નિવાની
કહી અને તેને ગંધાવેધ કરવાની આજ્ઞા આપી
જાણી હર્ષિત થયેલા રાજાએ તેને આજ્ઞા આપી
નિપુણતાથી રાધાવેધ સાધ્યો, એટલે તે રાજ
રાજાએ પોતાનું રાજ્ય પણ તેને જ આપ્યું
રાજકુમારોને જેમ તે રાજકન્યા તથા પિતા
તેમ પ્રમાદી મનુષ્યને ફરીથી મનુષ્યભવ

૮ કૂર્મ ને સેવાલ—

જરાપણ છિદ્ર નહી હોવાથી કોઈ પણ
જોઈ શકતો નહોતો. એકદા વાયુના
છિદ્ર (ફાટ) પડ્યું તેમાથી કોઈ એક
કાઢી ઉંચે જોયુ તો તે વખતે
આકાશના મધ્ય ભાગમા જોયો. તે
પામ્યો અને પોતાના પરિવારને આ
તેમને બોલાવી લાવ્યો. પરંતુ તે
ગયુ, તેથી તે વૃદ્ધ કાચબો તે છિદ્રની
ચોતરફ ફર્યો, પણ ફરી તે છિદ્ર તેને
વૃથા ગુમાવેલો મનુષ્યભવ ફરીને

૯ યુગ (ધૂસરી)—

પશ્ચિમ દિશામા તેની સાબેલ (
વિના ભેગા થઈ ધૂસરીના છિદ્રમા
કરે, તે જેમ અત્યંત દુર્લભ છે
ગુમાવેલો મનુષ્યભવ ફરી મળવો

૧૦ પરમાણુ—

ભીમા નાખી મેરૂપર્વતના શિખર
ફરતો ભુંગળીને ફુંકી તેમાના પર

ર પડી જેમ તેજ પરમાણુઓ મળે ને તેનો જ થાભલો બને તે મુશ્કેલ છે તેમ વૃથા ગુમાવેલો મનુષ્યભવ ફરીથી મળવો મુશ્કેલ છે

---

૭૭ ધર્મની પૂર્ણ સામગ્રીનો સભવ મનુષ્ય ગતિમા જ છે

देवा विसयपसत्था, नेरइया विविहदुक्खसजुत्ता ।
तिरिया विवेगविगला, मणुआण धम्मसामग्गी ॥१२०॥

દેવો વિષયોમા આસક્ત હોય છે, નારકીઓ વિવિધ પ્રકારના દુખમા મગ્ન હોય છે અને તિર્યંચો વિવેક રહિત હોય છે, માત્ર મનુષ્યભવમા જ ધર્મની સામગ્રી મળી શકે છે ૧૨૦

૭૮ મનુષ્યભવની ઉત્તમતા.

सुरनारयाण दुन्नि वि, तिरियाण हुंति गइ य चत्तारि ।
मणुआण पच गई, तेण चिअ उत्तमा मणुआ ॥१२१॥

સુર અને નારકી મરીને મનુષ્ય કે તિર્યંચમા જ ઉપજી શકે છે તેથી તેમની બે જ ગતિ હોય છે, તિર્યંચો મરીને તિર્યંચમા, મનુષ્યમા, નારકીમા કે દેવતામા ઉપજે છે તેથી તેમને ચાર ગતિ હોય છે, અને મનુષ્ય મરીને એ ચારે ગતિમા તથા મોક્ષમા પણ જઈ શકે છે તેથી તેમને પાચ ગતિ હોય છે, તેથી કરીને જ મનુષ્ય ભવ સર્વોત્તમ છે. ૧૨૧

૭૯ મનુષ્યભવની દુર્લભતા.

सिंधूवालुअनिमग्ग, वडवीय च दुल्लह ।
माणुसत्त तु सपप्प, को पमाई वियक्खणो ॥१२२॥

સિધુ નદીની પાણનાન રેતીમા મગ્ન થયેલુ વસ્તુ બીજ જેમ શોધી કાઢવુ દુર્લભ છે, તેમ મનુષ્યભવ પણ દુર્લભ છે, તેને પામીને કોણ ડાહ્યો પુરૂષ પ્રમાદ કરે ? ૧૨૨

૮૦ અઢીદ્વીપ પ્રમાણ મનુષ્યક્ષેત્રમા કુલ ગર્ભજ-મનુષ્યોની સંખ્યા.

सत्तेव य कोडीओ, लक्खा बाणवइ सहस्स अडवीसा ।
एगं सयं च जाणह, नर कोडाकोडिकोडीणं ॥१२३॥
छावट्ठि कोडीओ, एकावन्न हवंति लक्खाइं ।
बायालीस सहस्सा, तिन्नि सया कोडिकोडीण ॥१२४॥
तेयालीसं कोडी, सत्तावीस तहेव लक्खा य ।
एगुणसट्ठि सहस्सा, तिन्नि सया मणुयकोडीण ॥१२५॥
चउप्पन्न कोडीओ, लक्खा गुणयाल सहस पन्नासा ।
तिन्नि सया छत्तीसा, सखा गब्भयमणुस्साण ॥१२६॥

સાત-ક્રોડ, બાણુ લાખ, અઠ્ઠાવીશ હજાર ને એકસો એટલી મનુષ્યની કોડાકોડિકોડિ. તથા છાસઠ ક્રોડ, એકાવન લાખ બેતાલીશ હજાર અને ત્રણસો એટલી કોડાકોડિ. તથા ત્રેતાલીશ ક્રોડ, સતાવીશ લાખ ઓગણસાઠ હજાર અને ત્રણસો એટલા મનુષ્યની ક્રોડ (કોડિ) તથા ચોપન ક્રોડ, ઓગણપચાળીશ લાખ, પચાસ હજાર, ત્રણસો અને છત્રીશ-એટલી ગર્ભજ મનુષ્યની સંખ્યા હોય છે. ૧૨૩-૧૨૬ આ સંખ્યાના કુલ ઓગણત્રીશ અંક થાય છે તે આ પ્રમાણે-(૭૯૨૨૮૧ ૬૨૫૧૪૨૬, ૪૩૩૭૫૯૩, ૫૪૩૯૫૦૩૩૬) આ સંખ્યા છઠ્ઠા વર્ગને પાંચમા વર્ગે ગુણવાથી આવે છે.

૮૧ મનુષ્યને ઉપદેશ

जेसिं कुले समुप्पन्ने, जेसिं वासं वसे नरे ।
ममयाइ लुप्पई बाले, अन्नमन्ने समुच्छिए ॥१२७॥

મનુષ્ય જેના કુળમા (જ્યા) ઉત્પન્ન થાય છે અને જેના વાસમા (જ્યા) વસે છે, ત્યા જ (તે સ્ત્રીના સસર્ગના જ) તે બાળ (અજ્ઞાની) મનુષ્ય પરસ્પર મૂર્ચ્છા (મોહ) પામી મમતાવડે લીપાય છે. ૧૨૭

૮૨ એકેદ્રિય જીવોને થતી પીડાનુ દષ્ટાત

जरजज्जरा य थेरी, तरुणेण जम्मपाणिमुट्ठिहया ।
जारिसी वेयणा देहे, एगिंदिसघट्टणा य तहा ॥१२८॥

જરાવસ્થાનકે જર્જરિત થયેલી કોઈ વૃદ્ધાને કોઈ યુવાન પુરૂષ પોતાના જમણા હાથની મુઠીવડે મારે (સખ્ત પ્રહાર કરે) તો તેના શરીરમા જેવી વેદના થાય તેવી વેદના એકેદ્રિય (પૃથ્વી, અપ, તેજ, વાયુ અને વનસ્પતિના) જીવોને મનુષ્યના માત્ર સઘટ્ટ (સ્પર્શ) થી જ થાય છે ૧૨૮

૮૩ છકાય જીવોનો સયોગ.

जत्थ जल तत्थ वण, जत्थ वण तत्थ निच्छिओ अग्गी ।
वाऊ तेउस्सहगया, तसा य पच्चक्खया चेव ॥१२९॥

જ્યા જળ (અપ્કાય) હોય ત્યા વનસ્પતિકાય (સેવાળાદિ) હોય છે, જયા વનસ્પતિકાય હોય છે ત્યા નિશ્ચે અગ્નિકાય હોય છે, અગ્નિકાયની સાથેજ વાયુકાય રહેલા છે તથા પૂરા વિગેરે ત્રસ કાય તો જળમા પ્રત્યક્ષ જ દેખાય છે ૧૨૯

૮૪ જયણાની પ્રાધાન્યતા

जयणा य धम्मजणणी, जयणा धम्मस्स पालणी चेव ।
तववुड्ढिकरी जयणा, एगतसुहावहा जयणा ॥ १३० ॥

જયણા (યતના–ઉપયોગ) ધર્મની માતા છે, એટલે યતના ધર્મને ઉત્પન્ન કરનારી છે, યતના ધર્મનુ પાલન કરનારી છે, યતના

तपनी वृद्धि करनारी छे अने यतना એકાંત (અદ્વિતીય-અનુપમ) સુખ આપનારી છે. ૧૩૦

૮૫ અહિંસાની પ્રાધાન્યતા.

कि ताए पढियाए, पयकोडीए पलालभूयाए ।
ज इत्तिय न नाय, परस्स पीडा न कायव्वा ॥१३१॥

'અન્ય જીવને પીડા કરવી નહીં' આટલુ પણ જો જાણવામા આવ્યુ ન હોય તો પલાળ (ઘાસ) જેવા નિસાર કરોડ પદો ભણવાથી શુ ? કરોડ શબ્દો-ગ્રંથો ભણ્યા હોય તો તે પણ પલાળના ઘાસની જેમ નિર્રર્થક છે. જો અન્ય જીવને પીડા ન કરવી એ વાત મનમા દૃઢ વસી હોય તો જ જ્ઞાન સાર્થક છે. ૧૩૧.

૮૬ દાનબુદ્ધિએ હિંસા કરીને દ્રવ્ય મેળવવાની જરૂર નથી.

दाणअट्ठाय जे पाणा, हम्मांति तसथावरा ।
ते संसारस्स रक्खट्ठा, भमंति भवसायरे ॥ १३२ ॥

જેઓ દાન દેવાને માટે ત્રસ અને સ્થાવર પ્રાણીઓને હણે છે એટલે દાન કરવાની ઇચ્છાથી ધન મેળવવા માટે ખેતી આદિક મોટા આરભો કરી ત્રસ અને સ્થાવર પ્રાણીઓની હિંસા કરે છે, તેઓ સસારનુ રક્ષણ કરવા માટે ભવસાગરમા ભ્રમણ કરે છે. ૧૩૨

૮૭ પાચે સ્થાવર જીવોનુ પ્રમાણ.

अद्दामलगपमाणे, पुढवीकायम्मि हुंति जे जीवा ।
ते पारेवयमित्ता, जंबूद्दीवे न मायंति ॥ १३३ ॥

લીલા આમળા જેવડા પૃથ્વીકાયને વિષે જે (અસખ્ય) જીવો રહેલા છે, તે દરેકને જો પારેવા જેવડા શરીરવાળા કર્યા હોય તો તે આખા જ બૂદ્વીપમા સમાય નહીં એટલા થાય છે ૧૩૩.

અર્થાત્ તેમા જીવો અસખ્યાત છે અને જબૂદ્વીપમા પામેવા તો સખ્યાતા સમાઇ શકે તેમ છે

एगम्मि उदगबिंदुम्मि, जे जीवा जिणवरेहि पण्णत्ता।
ते जइ सरिसवमित्ता, जबूद्दीवे न मायति ॥ १३४ ॥

જળના એક જ બિન્દુને વિષે જે જીવો જિનેશ્વરોએ કહ્યા છે, તે દરેકને જો સરસવ જેવડા શરીરવાળા કર્યા હોય તો તે આખા જબૂદ્વીપમા સમાય નહી ૧૩૪

बरटीतदुलमित्ते तेऊकाए हवति जे जीवा ।
ते जइ खसखसमित्ता, जबूद्दीवे न मायति ॥ १३५ ॥

બટી[1] કે તદુલ જેટલા અગ્નિકાયને વિષે જેટલા જીવો રહેલા છે, તે દરેકના શરીર જો કદાચ ખસખસ જેવડા કર્યા હોય, તો તે આખા જબૂદ્વીપમા સમાય નહી ૧૩૫

लिंबपत्तसमा वाउ–काए हवति जे जीवा ।
ते मत्थलिक्खमित्ता, जबूद्दीवे न मायति ॥ १३६ ॥

લીબડાના એક પાદડા જેટલા સ્થાનમા રહેલા વાયુકાયને વિષે જે જીવો રહેલા છે, તેને જો માથાની લીખ જેવડા શરીરવાળા કર્યા હોય, તો તે આખા જબૂદ્વીપમા સમાય નહી ૧૩૬

૮૭ અણગળ પાણી પીવાથી થતી અનતકાયની હિસા.

सूअग्गिणलकाइय, णताणता जिणेहि जिय भणिया।
तम्हा अणतपाव, ज पीअ वारि उड्ढकंठेण ॥ १३७ ॥

સોયના અગ્રભાગ જેટલા અનતકાયને વિષે જિનેશ્વરે અનતાનત જીવો કહેલા છે, તેથી કરીને જો ઉંચા કઠે પાણી પીવામા

[1] એક જાતનુ ધાન્ય, તદુળના પ્રમાણનુ

આવે (ઉંચા કઠ નાખી અણગળ પાણી પીતામા આવે) તો અનંત જીવોની હિસાનુ પાપ લાગે છે. (જયા જળ હોય છે ત્યા સેવાળ-લીલફુલરૂપ અનતકાય રહેલી હોય છે તેથી.) ૧૩૭

૮૯ મનુષ્યના દેહમા જીવોત્પત્તિ.

मणुआण रोमकूवे, चम्ममसेसु अट्ठिमिजासु ।

तह सुक्कसोणिएसु, जीवाऽणेगा असखा य ॥ १३८ ॥

મનુષ્યોના રોમકૂપને[1] વિષે, ચામડીને વિષે માસને વિષે, હાડકાને વિષે, મજ્જા (ચરબી)ને વિષે, તથા શુક્ર (વીર્ય) અને શોણિત (લોહી)ને વિષે અનેક તેમજ અસખ્યાતા જીવો રહેલા છે (ઉત્પન્ન થાય છે). ૧૩૮. (અસખ્ય જીવો સમૂર્છિમ મનુષ્ય પચેન્દ્રિય જેને ચૌદસ્થાનકીઆ કહીએ છીએ તે સમજવા અને અનેક બેઇંદ્રિયાદિ જીવોની ઉત્પત્તિ સમજવી.)

रोमखसकेसफोडिय, लिक्खा तहेव चेव फुणगलिया।

पचिंदियाण देहे, हवति एगिंदिया एए ॥ १३९ ॥

રોમરાઈ, ખસ, કેસ ફોડકી, લિખ, તેમજ વળી ફુણગલી-આ સર્વ એકેદ્રિય જીવો પચેદ્રિયના શરીરને વિષે હોય છે. ૧૩૯. (આ મનુષ્ય શરીરમા એકેદ્રિય જીવોની ઉત્પત્તિ કહી છે તે માનનીય નથી. કારણ કે જો એમ હોય તો મુનિ લોચ કરી શકે નહી.)

हरसाइ कठमाला, वालय नासुर किम्मिसम्मिओ ।

एए बेदिय जीवा, नरस्स देहम्मि पच्चक्खा ॥ १४० ॥

હરસ (અર્શ), કઠમાળ, વાળો, નાસુર, કરમીયા સરમીયા. આ સર્વે દ્રીદ્રિય જીવો મનુષ્યના શરીરમા પ્રત્યક્ષ (ઉત્પન્ન થતા) દેખાય છે ૧૪૦

[1] શરીર પરના રૂવાડાના મૂળમા

जूया य कीड सावा, एए तेंदिया जिया हुंति ।
चउरिंदिय पचिंदिय, सुहमा वि अणत नरदेहे ॥१४१॥

જૂ, કીડા, સાવા–એ ત્રીંદ્રિય જીવો મનુષ્યના શરીરમા હોય છે, (ઉપજે છે) તથા ચતુરિંદ્રિય અને પચેદ્રિય તથા સુક્ષ્મ જીવો પણ મનુષ્યના દેહમા અનતા[1] હોય છે (ઉત્પન્ન થાય છે.) ૧૪૧

૯૦ વનસ્પતિ જીવોના ભેદ.

रुक्खा गुच्छा गुम्मा, लया य वल्ली तणा य तह वलया ।
पव्वय हरिया ओसही, जलरुह कुहणा य वोधव्वा ॥१४२॥

વૃક્ષો (આમ્રાદિક), ગુચ્છો, ગુલ્મો, લતાઓ, વેલાઓ, તૃણ (ઘાસ), વલય, (શેરડી વિગેરેના) પર્વ, હરિત, ઔષધિ (ધાન્ય ને ઔષધો), જળરૂહ (કમળ), અને કુહુણ–એ બાર વનસ્પતિના ભેદ છે ૧૪૨ (તેનો વિસ્તાર લોકપ્રકાશ પ્રજ્ઞાપના વિગેરેથી જાણવો)

૯૧ જીવોના નિવાસસ્થાન

एगिंदिय पचिंदिय, उड्ढ अ अहे अ तिरियलोए अ ।
विगलिंदिय जीवा पुण, तिरिअलोए मुणेअव्वा ॥१४३॥

એકેદ્રિય અને પચદ્રિય જીવો ઊર્ધ્વ, અધો અને તિરછા લોકમા એટલે ત્રણે લોકમા હોય છે, અને દ્વીદ્રિય, ત્રીદ્રિય અને ચતુરિંદ્રિય એ વિકલેદ્રિય જીવો તો તિરછા લોકમા જ હોય છે એમ જાણવુ ૧૪૩ (ઊર્ધ્વલોક અને અધોલોકમા વિકલેદ્રિય જીવોની ઉત્પત્તિ નથી)

पुढवी जा सिद्धिसिला, तेऊ नरखित्त तिरियलोए य ।
पुढवी आऊ वणस्सई, वारसकप्पेसु पुढवीसु ॥१४४॥

–૧ આ અનત શબ્દ અનત સૂક્ષ્મ એકેદ્રિય ગણ્યા હોય તો વાભરે ચૌરિદ્રિય જીવો કયા તે જાણવામા આવ્યુ નથી

સિદ્ધિશિલા સુધી પૃથ્વીકાય છે, તેજસ્કાય (બાદર) તિરછાલોકમા મનુષ્યક્ષેત્ર (અઢીદ્વીપ) ને વિષેજ છે, તથા પૃથ્વીકાય, અપકાય અને વનસ્પતિકાય બાર દેવલોકને વિષે અને રત્નપ્રભાદિક સાતે નરક પૃથ્વીને વિષે છે. (આ અર્થ બાદર આશ્રી જાણવુ.) ૧૪૪ (સૂક્ષ્મ એકેદ્રિય તો પાંચે પ્રકારના ચૌદ રાજલોકમા સર્વત્ર રહેલા છે.)

सुरलोअवाविमज्झे, मच्छाइ नत्थि जलयरा जीवा ।
गेविज्जे न हु वावी, वाविअभावे जल नत्थि ॥१४५॥

બાર દેવલોકમા રહેલી વાવોને વિષે મત્સ્ય વિગેરે જળચર જીવો નથી. (તેમજ પૂરા વિગેરે બેઈંદ્રિય જીવો પણ નથી) નવ ગ્રૈવેયક (તથા પાંચ અનુત્તર વિમાન) ને વિષે વાવો જ નથી, અને વાવોનો અભાવ હોવાથી ત્યા જળ (અપકાય) પણ નથી. (તથા જળને અભાવે વનસ્પતિકાય પણ નથી એમ જાણવુ) ૧૪૫

૯૨ નિગોદ જીવોનુ અનંતાનંતપણુ

जइआ होई पुच्छा, तइया एय च उत्तरं दिज्जा ।
एगस्स निगोयस्स य, अणतभागो गओ सिद्धिं ॥१४६॥

જે વખતે (કોઇ પણ વખતે) કોઈ મનુષ્યાદિક સામાન્ય કેવળીને કે તીર્થંકરને પ્રશ્ન કરે ત્યારે એ જ જવાબ અપાય છે (કેવળી એ જ જવાબ આપે છે) કે એક નિગોદનો અનંતમો ભાગ સિદ્ધિપદને પામ્યો છે. ૧૪૬ એવી નિગોદ (સૂક્ષ્મ વનસ્પતિના શરીર) ચૌદ રાજલોકમા અસખ્યાતી છે. દરેક શરીરમા જીવો અનતાનત છે

૯૩ નિગોદના જીવોને દુઃખ.

जं नरए नेरइआ, दुक्खं पावंति गोयमा तिक्खं ।
तं पुण निगोयमज्झे, अणंतगुणियं मुणेअव्वं ॥१४७॥

હે ગૌતમ ! નરકને વિષે નારકી જીવો જે તીક્ષ્ણ-ઉગ્ર દુ
પામે છે, તેથી અનતગણુ દુખ નિગોદને વિષે રહેલા જીવો પા
છે એમ જાણવુ. ૧૪૭ (એ દુઃખ અવ્યક્તપણે ભોગવાતુ હોવા
નરકની જેવુ તીવ્ર જણાતુ નથી.)

૯૪ નિગોદ વિગેરેની સૂક્ષ્મતાનુ વર્ણન

लोए असंखजोअण-माणे पइजोअणंऽगुला संखा ।
पइ तं असंख असा, पइ त असखया गोला ॥१४८

અસંખ્યાતા યોજન પ્રમાણ ચૌદ રાજલોકને વિષે યોજન
યોજન પ્રત્યે એટલે દરેક યોજનમા સખ્યાતા અગુલો છે, અગુ
અગુલ પ્રત્યે એટલે દરેક અગુલને વિષે અસખ્યાતા અશો (વિ
ભાગો) છે, તે દરેક અગુલના અસખ્યાતા અશ-વિભાગને વિ
અસખ્યાતા ગોળા છે. ૧૪૮.

गोलो असंखनिगोओ, सोऽणतजिओ जिअ पइ पएस
असख पइपएस, कम्माण वग्गणाऽणता ॥ १४९ ॥

એક એક ગોળામાં અસંખ્યાતી નિગોદ (શરીર) છે, તે
દરેક નિગોદમા અનતા જીવો રહેલા છે, દરેક જીવના અસખ્યાતા
(લોકાકાશના પ્રદેશ પ્રમાણે) પ્રદેશો છે, તે દરેક પ્રદેશે કર્મોની
અનતી વર્ગણાઓ રહેલી છે ૧૪૯.

पइवग्गण अणता, अणुअ पइअणु अणतपज्जाया ।
एयं लोयसरूवं, भाविज्जइ तहत्ति जिणवुत्त ॥१५०॥

દરેક વર્ગણા અનતા અણુ-પરમાણુઓની બનેલી છે, દરેક
અણુ (પરમાણુ)ના અનત પર્યાયો છે આ પ્રમાણેનુ જિનેશ્વર
ભાષિત લોકસ્વરૂપ તહત્તિ-સત્ય છે એમ ભાવવુ. ૧૫૦ (આ
હકીકતને સદ્દહવી તેજ સમકિતીનું લક્ષણ છે.)

૯૫ આ જીવ સર્વ સ્થાને ઉપજેલો ને મરણ પામેલો છે.

ण सा जाई ण सा जोणी, ण तं ठाणं ण तं कुलं ।
ण जाया न मुआ जत्थ, सव्वे जीवा अणतसो ॥१५१॥

એવી કોઈ જાતિ નથી, એવી કોઈ યોનિ નથી, એવુ કોઈ સ્થાન નથી અને એવુ કોઈ કુળ નથી કે જ્યા સર્વે જીવો અન તી વાર ઉત્પન્ન થયા ન હોય કે મરણ પામ્યા ન હોય. ૧૫૧. (ચૌદ રાજલોકમા દરેક પ્રદેશે આ જીવે અન તા જન્મ મરણ કર્યા છે.)

૯૬ એક મુહૂર્તમા નિગોદ કેટલા ભવ કરે ?

पणसट्ठि सहस्साइं, पचसया चेव तह य छत्तीसा ।
खुल्लाग भवगहणा, एगमुहुत्तम्मि एवइया ॥ १५२ ॥

નિગોદનો એક જીવ એક મુહૂર્ત (બે ઘડી)મા પાસઠ હજાર, પાચસો અને છત્રીશ એટલા ક્ષુલ્લક (નાનામા નાના) ભવ ગ્રહણ કરે છે. ૧૫૨. એક મુહૂર્તમા ૧૬૭૭૭૨૧૬ આવળી હોય છે. ક્ષુલ્લક ભવ ૨૫૬ આવળીનો હોય છે, તે અનુસારે આ ગણત્રી કરેલી છે એક શ્વાસોચ્છ્વાસમા ૧૭ા ભવ કરે છે.

૯૭ સમકિતની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ

अतमुहुत्तोवसमो, छावलि सासाण वेयगो समओ ।
साहियतित्तीसायर, खओ दुगुणो खओवसमो ॥१५३॥

ઉપશમ સમકિત અન્તર્મુહૂર્ત સુધી રહે છે, સાસ્વાદન સમકિત ઉત્કૃષ્ટ છ આવલિકા સુધી રહે છે, વેદક સમકિત એક સમયનુજ છે, ક્ષાયિક સમકિત કાઈક અધિક તેત્રીશ સાગરોપમ સુધી રહે છે, અને તેથી બમણુ એટલે કાઈક અધિક છાસઠ સાગરોપમ સુધી ક્ષયોપશમ સમકિત રહે છે (અહી બન્ને ઠેકાણે અધિકપણુ નરભવ સબધી જાણવુ. એટલે કે ક્ષાયિક સમકિતવાળો જીવ સર્વાર્થ-

સિદ્ધ વિમાનમાં તેત્રીશ સાગરોપમના આયુષ્યવાળો દેવ થાય, ત્યાથી ચ્યવી મનુષ્ય થઈ ચારિત્ર લઈ સિદ્ધિપદને પામે છે. ક્ષયોપશમ સમકિતવાળો જીવ ઉત્કૃષ્ટ બે વાર વિજયાદિકમા ૩૩ સાગરોપમના આયુષવાળો અથવા ત્રણ વાર અચ્યુત દેવલોકમા બાવીશ સાગરોપમના આયુષ્યવાળો દેવ થઈ મનુષ્યભવ ફરી ચારિત્ર પામી મોક્ષે જાય છે) ૧૫૩.

૯૮ નરકમા થતી દશ પ્રકારની વેદના.

दसविह वेयण निरए, सीउण्हखुहपिवासकंडू य ।
भयसोगपारवस्सं, जरा य वाही य दसमो य ॥१५४॥

નરકમાં નારકીઓને દશ પ્રકારની વેદના હોય છે, તે આ પ્રમાણે-શીત વેદના ૧, ઉષ્ણ વેદના ૨, ક્ષુધા (ભૂખ) વેદના ૩, પિપાસા (તૃષા) વેદના ૪, કંડૂ (ખરજની) વેદના ૫, ભય વેદના ૬, શોક વેદના ૭, પરવશતારૂપ વેદના ૮, જરા વેદના ૯ અને દશમી વ્યાધિ વેદના ૧૦ (આ સર્વ વેદનાઓ અસહ્ય હોય છે) ૧૫૪

૯૯ રત્નપ્રભા પૃથ્વીનું સ્થાન

अह मंदरस्स हिट्ठा, पुढवी रयणप्पहा मुणेयव्वा ।
तिसु भागेसु विहि(ह)त्ता, सहस्स असी जोअण लक्ख ॥ १५५ ॥

મેરૂ પર્વતની નીચે એક રાજના વિસ્તારમા રત્નપ્રભા પૃથ્વી રહેલી છે તે ત્રણ ભાગે વહેંચાયેલી છે (તેના ત્રણ ભાગ છે) અને તે એક લાખ ને એંશી હજાર જોજન જાડી છે ૧૫૫

૧૦૦ ભવનપતિનુ તથા નારકીનુ વાસસ્થાન.

तत्थेव भवणवासी, देवा निवसंति दोसु भागेसु ।
तइए पुण नेरइया, हवंति बहुवेयणा निच्च ॥१५६॥

ત્યાં જ (તે રત્નપ્રભા પૃથ્વીના પિંડમાં જ) બે ભાગમા ભવનપતિ દેવો વસે છે અને ત્રીજા ભાગમા નિરંતર અનંત વેદના ભોગવનારા નારકીઓ રહેલા છે ૧૫૬.

(બે ને એક વિભાગમા તે શી રીતે રહેલા છે? તે સ્પષ્ટ થવાની જરૂર છે. આવા વિભાગ પાડેલા વાચવામાં આવ્યા નથી.) બૃહત્સંગ્રહણીની ગાથા ૨૫ મીના અર્થમા ૧૭૮૦૦૦ યોજનમા ભુવનપતિનું સ્થાન કહેલ છે. વધારામાં કહ્યુ છે કે ૧૮૦૦૦૦ માંથી ૯૬૦૦૦ બાદ કરતા બાકીના ૮૪૦૦૦ યોજનમા ભુવનપતિ છે એમ કેટલાક આચાર્યો કહે છે.

૧૦૧ પંદરે પરમાધાર્મિકના નામ.

अंबे १ अंबरिसी २ चेव, सामे ३ य सबले ४ वि य ।
रुद्दे ५ विरुद्दे ६ काले ७ य, महाकाले ८ त्ति आवरे ॥१५७॥
असिपत्ते ९ धणू १० कुंभे ११, वालू १२ वेयरणी १३ वि अ ।
खरस्सरे १४ महाघोसे १५, एवं पन्नरस आहिआ ॥१५८॥

અંબ ૧, અંબઋષિ ૨, શ્યામ ૩, સબલ ૪, રૌદ્ર ૫, વિરૌદ્ર ૬, કાળ ૭ મહાકાળ ૮, વળી અસિપત્ર ૯, ધનુ ૧૦, કુંભ ૧૧, વાલુ ૧૨, વેતરણી ૧૩, ખરસ્વર ૧૪, અને મહાઘોષ ૧૫—આ પ્રમાણે પંદર જાતિના પરમાધાર્મિક કહ્યાં છે. ૧૫૭–૧૫૮. તે પંદરે પરમાધામીનુ જુદુ જુદુ કામ છે. તે જુદે જુદે પ્રકારે નારકીઓને પીડા ઉપજાવે છે તેમાં કેટલાકનુ તો નામ પ્રમાણે જ કામ છે

૧૦૨ દશ પ્રકારનું સત્ય.

जणवय १ संमय २ ठवणा ३, नामे ४ रूवे ५ पडुच्च ६ सच्चे अ ।
ववहारे ७ भाव ८ जोगे ९, दसमे उवम १० सच्चे य ॥१५९॥

જનપદ સત્ય—કુંકણ દેશમા પાણીને પિચ્ચ કહે છે તે જનપદ (દેશ) સત્ય કહેવાય છે. અર્થાત્ જે દેશમા જે પદાર્થ માટે જે શબ્દ

વપરાતો હોય તે જનપદ સત્ય ૧, લોકરૂઢિથી સર્વજનોની જે માન્યતા હોય, જેમકે કાદવમા ઉત્પન્ન થાય તે પંકજ-કમળ કહેવાય, પણ દેડકા વિગેરે પંકજ ન કહેવાય, તે સંમત સત્ય ૨, સ્થાપનાસત્ય એટલે પ્રતિમા વિગેરે ૩, કુળની વૃદ્ધિ કરનાર ન હોય છતા કોઈનુ નામ કુળવર્ધન પાડ્યુ હોય તો તે નામ સત્ય ૪, સાધુ વિગેરેનો વેષ ધારણ કર્યો હોય અને તેવા પ્રકારના તેનામા આચાર હોય કે ન હોય છતા તેને સાધુ કહેવો તે રૂપસત્ય ૫, નાનુ મોટુ, પિતા પુત્ર વિગેરે પરસ્પરને આશ્રીને કહેવાય છે, જેમકે અનામિકા આગળી વચલી આગળીની અપેક્ષાએ મોટી છે અને વચલી આગળીને આશ્રીને નાની છે, એક જ પુરૂષ પોતાના પુત્રની અપેક્ષાએ પિતા છે અને પોતાના પિતાની અપેક્ષાએ પુત્ર પણ છે, તે પ્રતીત્યસત્ય ૬, વ્યવહારમા અનુદરા કન્યા કહેવાય છે, અનુદરાનો અર્થ પેટ વિનાની એવો થાય પણ વ્યવહારમા ગર્ભવિનાની હોય તેને જ અનુદરા કહેવાય છે, તે વ્યવહાર સત્ય ૭, બગલામા શ્વેત વર્ણ વધારે છે અને બીજા વર્ણ ઘણા જ અલ્પ છે તેથી તેને શ્વેત કહેવો એ ભાવ સત્ય ૮, પાસે દંડ(લાકડી) રાખવાથી તે માણસ દંડી કહેવાય અથવા છત્ર ધારણ કરવાથી તે માણસ છત્રી કહેવાય વિગેરે કોઈ વસ્તુના યોગને લીધે તે વસ્તુવાળો પોતે પણ તેવો કહેવાય તે યોગ સત્ય ૯, તથા તળાવને સમુદ્ર સમાન કહેવુ તે ઉપમા સત્ય ૧૦- આ રીતે સત્યના દશ પ્રકાર છે, ૧૫૯.

૧૦૩ અસત્ય બોલવાના દશ કારણો

कोहे १ माणे २ माया ३, लोभे ४ पिज्जे ५ तहेव दोसे ६ य।
हास ७ भय८ अक्खाइय ९,
उवघाए १० निस्सिया दसमा ॥१६०॥

ક્રોધ ૧, માન ૨, માયા ૩, લોભ ૪, પ્રેમ-રાગ ૫, દ્વેષ ૬, હાસ્ય-મશ્કરી ૭, ભય ૮, અનર્ણવાદ-ખોટુ આળ ૯ અને ઉપઘાત-આઘાત ૧૦-આ દશ કારણને લીધે અસત્ય બોલાય છે (આ દશે પ્રકાર ત્યાગ કરવા લાયક છે) ૧૬૦.

१०४ ઉત્સૂત્રરૂપ અસત્ય બોલવાનું ફળ.

इक्केण दुब्भासिएण, मरीइओ दुक्खसायरं पत्तो ।
भमिओ कोडाकोडी, सागरसिरिणामधिज्जाणं ॥१६१॥

એક જ દુર્ભાષિતવડે એટલે "હે કપિલ ! તે જિનેશ્વરના માર્ગમાં પણ ધર્મ છે અને મારા માર્ગમા પણ ધર્મ છે." એવા એકજ અસત્ય (ઉત્સૂત્ર) ભાષણવડે મરીચિ દુખસાગરને પામ્યો, અને કોટાકોટિ સાગરોપમ સુધી સંસારમા ભટક્યો. (આ મરીચિ મહાવીર સ્વામીનો જીવ સમજવો.) १६१.

१०५ સત્યનું માહાત્મ્ય.

जइ न सक्कसि काउं, सम्मं अइदुक्करं तवचरणं ।
तो सच्चं भासिज्जा, जह भणियं वीयराएहिं ॥ १६२ ॥

હે જીવ ! જો તુ અત્યન્ત દુષ્કર એવા તપ અને ચારિત્રને અથવા તપના આચરણને સમ્યક્ પ્રકારે કરવાને શક્તિમાન ન હો તો જે પ્રમાણે જિનેશ્વરે કહ્યું છે તે પ્રમાણે તુ એક સત્ય વચનજ બોલ. (સત્ય વચનજ સર્વ ધર્મમા અગ્રેસર છે, એટલે એકલા સત્યથીજ તારી કાર્યસિદ્ધિ થશે, કેમકે સત્યમા સમકિતનો પણ સમાવેશ છે) १६२.

१०६ ગીતાર્થ કેવું વચન ન બોલે.

जेण परो दुभिज्जइ, पाणिवहो जेण होइ भाणिएणं ।
अप्पा पडइ किलेसे, न हु त जंपंति गीयत्था ॥१६३॥

જે વચન બોલવાથી બીજો પ્રાણી દુઃખી થાય, તથા જે વચન બોલવાથી પ્રાણીનો વધ થાય અને પોતાનો આત્મા ક્લેશમાં પડે-તેવું વચન ગીતાર્થો બોલે નહીં. १६३. (ગીતાર્થ માટે આવા વચન બોલવાનો સંભવજ હોતો નથી.)

૧૦૭ દાન સબંધી વિચાર.

जे अदाण पसंसंति, वहमिच्छंति, पाणिण ।
जइणि (तं) पडिसेयंति, वित्तिच्छेयं करंति ते ॥१६४॥

જેઓ અસંયતિના દાનની પ્રશંસા કરે છે, તેઓ પ્રાણીના વધને ઈચ્છે છે અને જેઓ અનુકંપાદાનનો નિષેધ કરે છે, તેઓ અન્યની વૃત્તિનો છેદ કરે છે. એટલે તેઓ અંતરાય કર્મ બાંધે છે ૧૬૪ (આ ગાથાનું ત્રીજું પદ અશુદ્ધ જણાય છે)

૧૦૮ સજ્જનોએ કેવું બોલવું ?

सतेहिं असतेहि, परस्स किं जंपिएहिं दोसेहिं ।
अत्थो जत्थ न लब्भइ, सो अमित्तो कओ होइ ॥१६५॥

છતા અથવા અછતા બીજાના દોષ બોલવાથી શું ફળ છે ? કાંઈજ ફળ નથી કેમકે તેમાં કાંઈ પણ અર્થ-ધનાદિક મળતું નથી, અર્થ સરતો નથી અને ઉલટો તેને શત્રુ કરાય છે-તે શત્રુ થાય છે. ૧૬૫

मा होउ सुअग्गाही, मा जंपह ज न दिट्ठ पच्चक्खं ।
पच्चक्खे वि अ दिट्ठे, जुत्ताजुत्तं वियारेइ ॥ १६६ ॥

શ્રુતગ્રાહી ન થવું. એટલે કે કોઇની પાસેથી કાંઈ વાત સાભળી કે તરત જ તેને વગરવિચારે સત્ય માની લેવી નહીં. વળી જે પ્રત્યક્ષ જોયું ન હોય તે પણ બીજાની પાસે ન કહેવું, તથા પ્રત્યક્ષ જોયા છતા પણ યોગ્ય અને અયોગ્યનો વિચાર કરવો. અર્થાત્ યોગ્ય-કહેવા યોગ્ય-સંભવિત હોય તો જ કહેવું, અયોગ્ય-અસંભવિત હોય તો તે કહેવું નહીં. ૧૬૬

૧૦૯ રોષ વખતે કાર્ય ન કરવુ.

पढम चिय रोसभरे, जा वुद्धी होइ सा न कायव्वा ।
अह कीरइ ता नूणं, न सुंदरो होइ परिणामो ॥१६७॥

પ્રથમ ક્રોધનો આવેશ આવે તે વખતે જે બુદ્ધિ થાય તે પ્રમાણે કાર્ય કરવુ નહી, જો કદાચ કરે તો અવશ્ય તેનુ પરિણામ સારૂ આવે નહી. તેને વિમાસવુ જ પડે. (એટલા ઉપરથીજ આવેશ શાંત થયા પછી જે કરવા યોગ્ય લાગે તે કરવુ એમ કહેલ છે.) ૧૬૭

૧૧૦ શ્રી ઋષભદેવ સ્વામીએ પ્રથમ ભવે કરેલી સમકિત પ્રાપ્તિ.

परितुलिय कप्पपायव-चिंतामणिकामधेणुमाहप्प ।
सम्मत्तमहारयण, पत्त धणसत्थवाहेण ॥ १६८ ॥

શ્રી ઋષભદેવ સ્વામીના જીવે પ્રથમ ધન સાર્થવાહના ભવમા કલ્પવૃક્ષ, ચિંતામણિ રત્ન અને કામધેનુના માહાત્મ્યની તુલના કરનાર એટલે તેનાથી પણ અધિક માહાત્મ્યવાળા સમકિતરૂપી મહારત્નને પ્રાપ્ત કર્યું હતુ ૧૬૮. (આ ગાથા સહજ ફેરફાર સાથે શ્રાદ્ધગુણવિવરણમા ૧૩ મી છે.)

૧૧૧ સમકિતદૃષ્ટિના લિંગ.

सव्वत्थ उचियकरण, गुणाणुराओ रई य जिणधम्मे ।
अगुणेसु अ मज्झत्थो, सम्मद्दिट्ठिस्स लिंगाइ ॥१६९॥

સર્વ ઠેકાણે ઉચિતપણુ સાચવવુ, ગુણ તેમજ ગુણીને વિષે અનુરાગ-પ્રીતિ રાખવી, જિનેશ્વરના ધર્મને વિષે રતિ-પ્રીતિ રાખવી, અને નિર્ગુણી માણસ ઉપર મધ્યસ્થપણુ રાખવુ, એ સમકિતીના લિંગ છે. ૧૬૯ (સમકિતના ૬૭ બોલમા ૩ લિંગ કહ્યા છે તે જૂદા છે.)

११२ सम्यगद्दष्टि ने मिथ्याद्दष्टिनी वहेचण.

सामन्नजण तव लिंग–धारिणो अगीयत्थ सेणियाईया ।
पचुत्तरसुर सवेग–पक्खिणो अट्टमा य जई ॥ १७० ॥
पढमा मिच्छादिट्ठी, चउरो ससारभमणहेउ त्ति ।
इयरा सम्मदिट्ठी, अरहा निव्वाणमग्गस्स ॥ १७१ ॥

સામાન્ય માણસ ૧, અજ્ઞાન તપસ્વી ૨, લિગધારી ૩, અગીતાર્થ ૪, શ્રેણિકાદિક સમકિતી જીવો ૫, પાચ અનુત્તરવાસી દેવ ૬, સંવેગ–પાક્ષિક ૭, અને આઠમા યતિ ૮–તેમાથી પહેલા ચાર મિથ્યાદષ્ટિ છે અને તેઓ સસારમા પરિભ્રમણ કરનારા છે. બીજા ચાર સમકિતદૃષ્ટિ છે, તેઓ મોક્ષમાર્ગને યોગ્ય છે–મોક્ષે જનારા છે ૧૭૦–૧૭૧.

વિરતિના સ્વરૂપને જાણે, વિરતિ અગીકાર કરે ને વિરતિ પાળે, તેમજ ન જાણે, ન આદરે ને ન પાળે–એ છ પ્રકારના ત્રિક સયોગી આઠ ભાગા થાય છે તે નીચે પ્રમાણે —

૧ ન જાણે, ન આદરે, ન પાળે તે સામાન્ય મિથ્યાદષ્ટિ જાણવા

૨ ન જાણે, ન આદરે, પણ પાળે તે અજ્ઞાન તપસ્વી જાણવા તેઓ સમ્યગ જ્ઞાન રહિત હોવાથી જાણી કે આદરી શકતા નથી

૩ ન જાણે, આદરે, ન પાળે તે પાર્શ્વસ્થાદિ દ્રવ્યલિગી જાણવા. તેઓ વ્રત ગ્રહણ કરે છે પણ પાળતા નથી

૪ ન જાણે, આદરે ને પાળે તે સમ્યગ્ જ્ઞાન વિનાના મિથ્યાત્વી, અભવી તેમજ અગીતાર્થ જાણવા.

આ ચારે ભગવાળા સમ્યગ્ જ્ઞાન વિનાના હોવાથી મિથ્યાદૃષ્ટિ છે.

૫ જાણે, ન આદરે, ન પાળે. તે એણિક કૃષ્ણાદિ ધર્મના સમ્યગ્ સ્વરૂપને જાણતા છતા અવિરતિના તીવ્ર ઉદયથી આદરી શકતા નથી અને પાળતા પણ નથી.

૬ જાણે, આદરે નહી, પણ પાળે તે અનુત્તર વિમાનના દેવો સમજવા. તેઓ ધર્મના સમ્યગ્ સ્વરૂપને જાણે પણ અવિરતિના ઉદયથી આદરે નહી પરતુ પાળે ખરા

૭ જાણે, આદરે, પણ પાળે નહી તે ધર્મના સમ્યગ્ સ્વરૂપને જાણે, આદરે અને પાળી શકે નહી. તેઓ પશ્ચાત્તાપ કર્યા કરે અને વેશ છોડીને સવિજ્ઞપક્ષીપણે વર્તે

૮ જાણે, આદરે અને પાળે—તે સર્વ પ્રકારના મુનિઓ જાણવા. તેઓ ધર્મના સમ્યગ સ્વરૂપને જાણે છે, અગીકાર કરે છે અને સમ્યગ્ પ્રકારે પાળે પણ છે.

આ ચારે પ્રકાર સમકિત દૃષ્ટિના જાણવા—એ ચારે ભગ ગ્રાહ્ય છે એનુ વિશેષ સ્વરૂપ શ્રી જ્ઞાનવિમળસૂરિકૃત અષ્ટભગીની સઝાયમા બતાવેલુ છે.

૧૧૩ મિથ્યાત્વનુ મહા માઠુ ફળ.

विस वेसानर विस हर–हरि करि अरिणो हणाति भवमेग।
मिच्छत्त सत्ताए, हणइ अणताउ भवकोडि ॥ १७२ ॥

વિષ, વૈશ્વાનર (અગ્નિ), વિષધર (સર્પ), હરિ (સિહ), કરિ (હાથી) અને અરિ (શત્રુ)—એ સર્વ પ્રાણીના એકજ ભવને હણી શકે છે, (પ્રાણથી જીવને વિખુટો પાડે છે) પરતુ મિથ્યાત્વ તો સત્તામા હોવાથી પ્રાણીને અનતકોટિ ભવોમા હણે છે. અર્થાત્ અનતા ભવ કરાવે છે ૧૭૨

दसणभट्ठो भट्ठो, दसणभट्ठस्स नत्थि निव्वाण ।
सिज्झति चरणरहिया, दसणरहिया न सिज्झंति ॥१७३॥

સમકિત દર્શનથી જે ભ્રષ્ટ (રહિત) હોય તેને જ ખરો ભ્રષ્ટ કહેવો, કેમકે સમકિત દર્શનથી ભ્રષ્ટ થયેલાને નિર્વાણ (મોક્ષ) પ્રાપ્ત થતુ જ નથી કદાચ ચારિત્ર રહિત હોય તે અર્થાત્ દ્રવ્ય ચારિત્ર વિનાનો (ભાવચારિત્રવાળો) સિદ્ધ થઇ શકે છે, પરંતુ જે સમકિત દર્શનથી રહિત હોય તે કદાપિ સિદ્ધ થઇ શકતા જ નથી ૧૭૩

૧૧૪ સુપાત્ર દાનનું ફળ.

आरुग्ग सोहग्ग, आणेसरिय मणिच्छिओ विहवो ।
सुरलोयसपया वि य, सुपत्तदाणाइदुम्मफला ॥१७४॥

આરોગ્યતા, સૌભાગ્ય, આજ્ઞાનાણુ ઐશ્વર્ય, મનવાંછિત વૈભવ તથા દેવલોકની સંપદા—એ સર્વ સુપાત્રદાનાદિ વૃક્ષના ફળો છે. ૧૭૪ (સુપાત્રદાન પરંપરાએ મોક્ષ પણ આપે છે)

दाण सोहग्गकर, दाण आरुग्गकारण परमं ।
दाण भोगनिहाण, दाण ठाण गुणगणाण ॥ १७५ ॥

દાન એ સૌભાગ્ય કરનાર છે, દાન ઉત્કૃષ્ટ આરોગ્ય કારણ છે, દાન એ ભોગનુ નિધાન છે અને દાન એ ગુણના સમૂહોનુ સ્થાન છે ૧૭૫

दाणेण फुरइ कित्ती, दाणेण य होति निम्मला कति ।
दाणावज्जियहियओ, अरिणो वि य पाणिय वहइ ॥१७६॥

દાનવડે કીર્તિ ફેલાય છે, દાનવડે નિર્મળ કાંતિ પ્રાપ્ત થાય છે, દાનવડે જેના હૃદય વશ થયા છે એવા શત્રુઓ પણ પોતાને ત્યા પાણી ભરે છે, એટલે દાનથી વશ થયેલા શત્રુઓ પણ પોતાના કિંકર જેવા બની જાય છે ૧૭૬

११५ દાનના ભેદ તથા તેનુ ફળ.

अभय सुपत्तदाण, अणुकपा उचिय कित्तिदाण च ।
दुन्नि वि मुक्खो भणिओ, तिन्नि वि भोगाइयं दिंति ।१७७।

અભયદાન ૧, સુપાત્રદાન ૨, અનુકપાદાન ૩, ઉચિતદાન ૪, અને કીર્તિદાન ૫–આ પાચ પ્રકારના દાનમાથી પહેલા બે દાનથી મોક્ષ મળે એમ કહ્યુ છે અને પાછળના ત્રણ દાન ભોગાદિક આપનાર કહ્યા છે. ૧૭૭

११६ મનના વ્યાપારની મુખ્યતા.

मणवावारो गरुओ, मणवावारो जिणेहि पण्णत्तो ।
अह नेइ सत्तमाए, अहवा मुक्ख पयासेइ ॥ १७८ ॥

સર્વ વ્યાપાર કરતા મનનો વ્યાપાર મોટો છે કેમકે મનનો વ્યાપારજ તદુલ મત્સ્ય વિગેરેની જેમ પ્રાણીને સાતમી નરકે પણ લઈ જાય છે, અથવા પ્રસન્નચદ્ર રાજર્ષિની જેમ મોક્ષ પણ પ્રકાશે છે–આપે છે, એમ જિનેશ્વરે કહ્યુ છે. ૧૭૮.

११७ મહાવીર સ્વામીના મુખ્ય દશ શ્રાવકોના નામ.

आणद१ कामदेवे२, चुलणिपिया३ तह य सुरादेवे४ ।
चुल्लसय५ कुडकोलिय६, सद्दालपुत्तो७ य नायव्वो ।१७९।
अट्ठमो य महासयगो८, नवमो य नदिणीपिया९ ।
तेतलिपिया१० य दसमो, एयाइ सड्ढाण नामाइ ॥१८०॥

આણદ ૧, કામદેવ ૨, ચુલણીપિતા ૩, તથા સુરાદેવ ૪ ચુલ્લશતક ૫, કુડકોલિક ૬, સદ્દાલપુત્ર ૭, આઠમો મહાશતક ૮, નવમો નદિનીપિતા ૯ અને દશમો તેતલીપિતા ૧૦–આ દશ મહાવીર સ્વામીના મુખ્ય શ્રાવકોના નામ છે. ૧૭૯–૧૮૦.

૧૧૮ આનંદાદિક શ્રાવકોના નિવાસસ્થાન.

वाणियगाम १ चंपा २, दुवे वाणारसी य नयरीए ३-४ ।
आलभिया ५ य पुरवर, कंपिल्लपुरम्मि ६ बोधव्व ॥१८१॥

पोलास७ रायगिह८, सावत्थीपुरी य दुन्नि उप्पन्ना ९-१० ।
एए उवासगाण, गामा खलु होंति बोधव्वा ॥ १८२ ॥

આણંદનું નિવાસસ્થાન વાણિજ્ય ગામ ૧, કામદેવની ચંપા નગરી ૨ ચુલ્લનીપિતા અને સુરાદેવની વાણારસી નગરી ૩-૪, ચુલ્લશતકની આલંભિકા નગરી ૫, કુંડકોલિકનું કાંપિલ્યપુર જાણવું ૬, સદ્દાલપુત્રનું પોલાસપુર ૭, મહાશતકનું રાજગૃહ ૮, તથા નંદિનીપિતા અને તેતલીપિતા એ બે શ્રાવસ્તિ નગરીમાં ઉત્પન્ન થયા હતા. ૯-૧૦-આ પ્રમાણે દશે શ્રાવકોના ગામો છે એમ જાણવું ૧૮૧-૧૮૨

૧૧૯ દશે શ્રાવકોની સ્ત્રીઓના નામ

सिवनंद १ भद्द २ सामा ३,
धण ४ बहुल ५ पुसणि ६ अग्गिमित्ता ७ य ।
रेवइ ८ य अस्सणी ९ तह,
फग्गुणि १० भज्जाण नामाणि ॥ १८३ ॥

આનંદને શિવાનંદા નામની સ્ત્રી હતી ૧, કામદેવને ભદ્રા ૨, ચુલ્લનીપિતાને શ્યામા ૩, સુરાદેવને ધન્યા ૪, ચુલ્લશતકને બહુલા ૫, કુંડકોલિકને પૂના ૬, સદ્દાલપુત્રને અગ્નિમિત્રા ૭, મહાશતકને રેવતી ૮, નંદિનીપિતાને અશ્વિની ૯ અને તેતલીપિતાને ફલ્ગુની નામની ભાર્યા હતી ૧૦. આ પ્રમાણે તેમની ભાર્યાઓના નામ છે ૧૮૩

૧૨૦ આનંદાદિક શ્રાવકોને ઉપસર્ગ વિગેરે.

ओहिनाण१ पिसाए२, माया३ वाही४ धण५ उत्तरिज्जेद६ य।
भज्जाइसुया७ तह, दुव्वया८ निरुवसग्गया तिन्नि ॥१८४॥

પહેલાને અવધિજ્ઞાન થયુ છે ૧, બીજાને પિશાચથી ૨, ત્રીજાને માતાથી ૩ ચોથાને વ્યાધિથી ૪, પાચમાને ધનથી ૫, છઠ્ઠાને ઉત્તર દેનાથી ૬, સાતમાને ભાર્યાદિથી ૭ અને આઠમાને દુર્વૃત્તા સ્રીથી ૮–એમ સાત શ્રાવકને એ અનુક્રમે ઉપસર્ગો થયા છે અને છેલ્લા બેને તથા પહેલા આનંદ મળી ત્રણને ઉપસર્ગ થયા નથી. ૧૮૪. (આનંદ શ્રાવકને અને છેલ્લા બે શ્રાવકને મળી ૩ ને ઉપસર્ગો થયા નથી. આનંદને અવધિજ્ઞાન થયેલ છે)

શ્રી વર્ધમાન દેશના વિગેરેમા જોતા આનંદ પછીના છ શ્રાવકોને દેવોએ ઉપસર્ગ કર્યા છે, અને આઠમા મહાશતકને તેની ભાર્યાએ ઉપસર્ગ કર્યા છે. આ ગાથામા દેવ સિવાય જૂદા જૂદા નામ લખ્યા છે તેનો હેતુ આ પ્રમાણે સભવે છે–બીજા કામદેવ શ્રાવકને દેવે પિશાચરૂપે ઉપદ્રવ ઘણો કર્યો હતો તેથી ત્યા પિશાચ શબ્દ લખ્યો છે ત્રીજા ચુલનીપિતા પાસે તેના પુત્રોને માર્યા છતા તે ક્ષોભ પામ્યો નહી છેવટે તેની માતાને મારવાનો ઉપસર્ગ કર્યો ત્યારે તે ક્ષોભ પામ્યો તેથી ત્યા માતા શબ્દ લખ્યો છે. ચોથા સુરાદેવ બીજા સર્વ ઉપદ્રવોથી ક્ષોભ પામ્યો નહી, છેવટ તેના શરીરમા વ્યાધિ ઉત્પન્ન કરવાનુ કહ્યુ ત્યારે ક્ષોભ પામ્યો, તેથી ત્યા વ્યાધિ શબ્દ લખ્યો છે પાચમો ચુલ્લશતક બીજા ઉપસર્ગોથી ક્ષોભ પામ્યો નહી, છેવટ તારુ સર્વ ધન લઇને નાખી દઇશ એમ કહી સર્વ ધન દેવતાએ તેની પાસે લાવી તે લઈ જાય છે એમ તેને દેખાડ્યુ ત્યારે તે ક્ષોભ પામ્યો, તેથી ત્યા ધન શબ્દ લખ્યો છે છઠ્ઠા કુંડકોલિકને ગોશાળકમતિદેવે ગોશાળાનો ધર્મ અંગીકાર કરવાનુ કહ્યુ અને તેના ધર્મની પ્રશંસા કરી છતા તે ક્ષોભ પામ્યો નહી અને ઉલટો તે દેવને યુક્તિથી ઉત્તર આપી જીતી લીધો, તેથી ત્યા ઉત્તર શબ્દ લખ્યો છે સાતમો સદ્દાલપુત્ર પોતાના પુત્રોના

મરણથી ક્ષોભ પામ્યો નહી, પણ છેવટ તેની સ્રીને મારવાનો ઉપ સર્ગ કર્યો ત્યારે તે ક્ષોભ પામ્યો, તેથી ત્યા ભાર્યાદિસુતા શબ્દ લખ્યો છે. અને આઠમા મહાશતકને કોઈ દેવે ઉપસર્ગ કર્યો નથી, પરતુ તેની દુષ્ટ (લંપટ) ભાર્યા રેવતીએ ઉપસર્ગ કર્યા છે, તેમા છેવટ સુધી ક્ષોભ પામ્યો નથી, પરતુ અવધિજ્ઞાનથી રેવતીનુ સ્વરૂપ જાણીને તેણીને દુર્ગતિમા જવાનુ દુર્વચન કહ્યુ હતુ. તેથી શ્રી ગૌતમસ્વામીના કહેવાથી તે દુર્વચનની તેણે આલોચના લીધી હતી વિગેરે અહી ગાથામા દુવ્વયા શબ્દ લખ્યો છે તે ઉપ થી દુર્વૃત્તા (દુરાચરણી) ભાર્યા સમજવી એ દુવ્વયા શબ્દનો બીજો અર્થ દુર્વચન પણ થઈ શકે છે નવમા અને દશમા શ્રાવકને ઉપ સર્ગ થયા જ નથી

૧૨૧ આણંદાદિક શ્રાવકોના ગોકુળની સખ્યા.

चालीस१ सट्ठी२ असीइ३,
सट्ठी४ सट्ठी५ य सट्ठी६ दससहस्सा ७।
असीइ८ चत्ता९ चत्ता१० चउप्पयाण सहस्साण ॥१८५॥

આણંદને ચાળીશ હજાર ગાયો હતી ૧, કામદેવને સાઠ હજાર ૨, ચુલનીપિતાને એશી હજાર ૩, સુરાદેવને સાઠ હજાર ૪ ચુલ્લ શતકને સાઠ હજાર ૫, કુડકોલિકને સાઠ હજાર ૬, સદ્દાલપુત્રને દશ હજાર ૭, મહાશતકને એશી હજાર ૮, નદિનીપિતાને ચાળીશ હજાર ૯ અને તેતલીપિતાને ચાળીશ હજાર ચતુષ્પદ એટલે ગાયો હતી ૧૦ (દશ હજાર ગાયોનુ એક ગોકુળ કહેવાય છે) ૧૮૫

૧૨૨ આણંદાદિક શ્રાવકોના ધનની સખ્યા.

बार१ ट्ठारस२ चउवीस३, तिविहमट्ठार६ तह य तिन्नेव७।
सव्वपणे चउवीस८, बारस९ बारस१० कोडीओ ॥१८६॥

આણંદને બાર કરોડ સુનાઈ-સોનામહોર પ્રમાણ દ્રવ્ય હતુ ૧, કામદેવને અઢાર કરોડ ૨, ચુલની પિતાને ચોવીશ કરોડ ૩,

સુરાદેવ, ચુલ્લશતક અને કુડકોલિક એ ત્રણને અઢાર અઢાર કરોડ ૬, સદ્દાલપુત્રને ત્રણ કરોડ ૭, મહાશતકને ચોવીશ કરોડ ૮, નદિનીપિતાને બાર કરોડ ૯ અને તેતલીપિતાને બાર કરોડ સુવર્ણ હતુ ૧૦. ૧૮૬.

૧૨૩ આણદાદિક શ્રાવકોએ ભોગોપભોગ-પરિમાણ વ્રતમાં કરેલ નિયમ.

उल्लवणं१ दंतवण२,
फले३ अब्भिंगणे४ वट्टणे५ सणाणे६ य ।
वत्थे७ विलेवणे८ पुप्फे९,
आभरण१० धूव११ पेयाइ१२ ॥ १८७ ॥
भक्खो१३यण१४ सूप१५ घए१६,
सागे१७ माहुर१८ जम्मण१९ पाणे२० य ।
तंबोले२१ इगवीस,
आणदाईण अभिग्गहा ॥ १८८ ॥

ઉલ ઉતારવા માટે જેઠીમનનુ કાષ્ઠ ૧, દાત સાફ કરવા માટે મહુડાનુ દાતણ ૨, મસ્તક સાફ કરવા માટે આમળાનુ ફળ ૩, અભ્યગન માટે શતપાક અને સહસ્રપાક તેલ ૪, ઉદ્વર્તન માટે સુગધી ચૂર્ણ ૫ સ્નાન માટે આઠ ઘડા પાણી ૬, શરીરે ઓઢવાનુ એક રેશમી વસ્ત્ર તથા બે સુતરાઉ વસ્ત્ર ૭, કેસર, ચદન, કસ્તુરી વિગેરે સુગધી પદાર્થનુ વિલેપન ૮, પુષ્પમા કમળનુ પુષ્પ અને માલતીની માળા ૯, આભરણમા ચિત્ર વિનાના બે કુડલ અને એક નામાકિત મુદ્રિકા ૧૦, ધૂપમા અગર અને તુરૂષ્કનો ધૂપ ૧૧, પેયામા મગ અને ચોખાની પેયા ૧૨, ભક્ષ્યમા ખાડ પાયેલા ઘેબર ૧૩, ઓદનમા કમોદના ચોખા ૧૪, કઠોળમા મગ, અડદ અને ચણાની દાળ ૧૫, ઘતમા શરદૃઋતુમા થયેલુ ગાયનુ ઘી ૧૬,

શાકમા રાયડોડી, આમળા અને અગથીયો (અથવા ચ ચુ, મડ કિકા અને સોનરિત) ૧૭, ફળમા પટ્ટલક અને બીજી વિગેરેના મધુર ફળ ૧૮, જમણમા વડા અને પૂરણ ૧૯, પાણીમા આકાશથી પડેલુ જળ ૨૦, તાબૂલમા જાયફળ, કકોલ, કપૂર, એલચી અને લવિંગ-એ પાચ સુગધીવાળુ નાગરવેલી પાન ૨૧-આ એકવીશ જાતના અભિગ્રહો આનંદાદિક દશે શ્રાવકોના જાણના ભોગોપભોગ વ્રતમા ઉપર કહેલી વસ્તુઓજ માત્ર વાપરવી, બીજી સર્વ વસ્તુનો ત્યાગ કર્યો હતો એમ સમજવુ ૧૮૭-૧૮૮

૧૨૪ પહેલા આણદ અને આઠમા મહાશતકને થયેલ અવધિજ્ઞાનનુ પ્રમાણ.

उड्ढ सोहम्मसुरे, लोलुय नरए अहे य उत्तरे हिमव ।
पंचसय तिदिसाए, ओही आणदसयगस्स ॥१८९॥

ઉંચે સુધર્મા દેવલોક સુધી, નીચે લોલુક નામના નરકના પાથડા સુધી, ઉત્તર દિશામા હિમવત પર્વત સુધી, તથા બાકીની ત્રણ દિશા એટલે પૂર્વ, દક્ષિણ અને પશ્ચિમ દિશાએ પાચસો પાચસો યોજન સુધી (લવણસમુદ્રમા) દેખી શકે એવુ આનદ તથા મહાશતકને અવધિજ્ઞાન થયુ હતુ ૧૮૯

૧૨૫ શ્રાવકની અગ્યાર પ્રતિમા

दसण१ वय२ सामाइय३,
पोसह४ पडिमा५ य बभ६ सचित्ते७ ।
आरभ८ पेस९ उद्दिट्ठ-वज्जण१० समणभूए११ अ ॥१९०॥

દર્શન પ્રતિમા ૧, વ્રત ૨, સામાયિક ૩, પૌષધ ૪, કાયોત્સર્ગ પ્રતિમા ૫, બ્રહ્મચર્ય ૬, સચિત્ત ત્યાગ ૭, આરભ ત્યાગ ૮, પ્રેષ્ય ત્યાગ ૯, ઉદ્દિષ્ટ ત્યાગ ૧૦ અને શ્રમણભૂત ૧૧-આ અગ્યાર પ્રતિમા શ્રાવકને વહન કરવાની હોય છે.

વિવરણ—એક માસ સુધી સમકિતને વિષે અતિચાર રહિત પણે વર્તતા ત્રિકાળ જિનપૂજા કરવી એ પહેલી દર્શન પ્રતિમા ૧, પહેલી પ્રતિમાની ક્રિયા સહિત બે માસ સુધી અતિચાર રહિત શુદ્ધ પાંચ અણુવ્રતો પાળવા એ બીજી વ્રતપ્રતિમા ૨, પહેલી બન્ને પ્રતિમાની ક્રિયા સહિત ત્રણ માસ સુધી સાંજ સવાર બે વાર શુદ્ધ સામાયિક કરે તે ત્રીજી સામાયિક પ્રતિમા ૩, પૂર્વની ક્રિયા સહિત ચાર માસ સુધી ચાર અથવા ૭ પર્વ તિથિએ (અષ્ટમી, ચતુર્દશી, પૂર્ણિમા ને અમાવાસ્યાએ—જો બે અષ્ટમીએ ને બે ચતુર્દશીએ કરે તો ૭ તિથિએ પોસહ થાય.) ચારે પ્રકારનો સર્વથી પૌષધ આઠ પહોરનો ગ્રહણ કરે તે ચોથી પૌષધ પ્રતિમા ૪, પૂર્વ ક્રિયા સહિત પાંચ માસ સુધી શુદ્ધ ચિત્તવાળો, સ્નાન રહિત, પ્રાસુક ભોજન કરનાર, દિવસે સર્વથા બ્રહ્મચર્ય પાળનાર અને રાત્રિએ પોતાનીજ સ્ત્રીને વિષે પણ પરિમાણ કરનાર શ્રાવક ચાર અથવા ૭ પર્વ તિથિએ પૌષધ ગ્રહણ કરી આખી રાત્રિ પ્રતિમાપણે એટલે કાયોત્સર્ગે રહે તે પાંચમી પ્રતિમા પ્રતિમા અથવા કાયોત્સર્ગ પ્રતિમા ૫, પૂર્વની સર્વ ક્રિયા સહિત ૭ માસ સુધી સર્વથા બ્રહ્મચર્ય પાળે તે છઠ્ઠી બ્રહ્મચર્ય પ્રતિમા ૬, પૂર્વની ક્રિયા સહિત સાત માસ સુધી સર્વ સચિત્તનો ત્યાગ કરે તે સાતમી સચિત્ત ત્યાગ પ્રતિમા ૭, પૂર્વોક્ત ક્રિયા સહિત આઠ માસ સુધી પોતે આરંભ સમારંભ ન કરે તે આઠમી આરંભત્યાગ પ્રતિમા ૮, પૂર્વોક્ત ક્રિયા સહિત નવ માસ સુધી બીજા પાસે પણ આરંભ ન કરાવે તે નવમી પ્રેષ્યત્યાગ પ્રતિમા ૯, પૂર્વોક્ત ક્રિયા સહિત દશ માસ સુધી પોતાને ઉદ્દેશીને કરેલા આહારનો ત્યાગ કરે, મસ્તકે શિખા રાખે અથવા મુંડન કરાવે, ધનનો પણ ત્યાગ કરે તે દશમી ઉદ્દિષ્ટત્યાગ પ્રતિમા ૧૦, તથા અગ્યાર માસ સુધી મસ્તકે લોચ કરે અથવા મુંડન કરાવે, રજોહરણ ધારણ કરે, પરિગ્રહમાં આહાર માટે પાત્રાજ રાખે અને "પ્રતિમાને વહન કરનારા મને (શ્રાવકને) ભિક્ષા આપો." એમ કહી પોતાની જાતિને વિષે ભિક્ષા લેવા વિચરે, તે અગ્યારમી શ્રમણભૂત પ્રતિમા કહેવાય છે. ૧૨. ૧૯૦. (આ અગ્યારે પ્રતિમામાં અતિચાર લગાડતા નથી અને કોઈ પ્રકારના આગાર પણ હોતા નથી.)

१२६ આણંદાદિક શ્રાવકોનું પ્રતિમાવહન તથા પરલોકગમન.

इक्कारस पडिमाओ, वीस परियाओ अणसण मासे ।
सोहम्मे चउ पलिया, विदेहे सिज्झइस्सति ॥ १९१॥

ઉપર કહેલી અગ્યારે પ્રતિમાએ આનદાદિક દશે શ્રાવકોએ વહન કરી હતી, સર્વેએ વીશ વર્ષ દેશવિરતિ પાળી હતી, સર્વેએ છેવટે એક માસનુ અનશન કર્યું હતુ અને સર્વે સૌધર્મ દેવલોકમા ચાર પલ્યોપમના આયુષ્યવાળા દેવપણે ઉપજ્યા છે, ત્યાથી ચ્યવી સર્વે મહાવિદેહ ક્ષેત્રમા મનુષ્યપણે ઉત્પન્ન થઈ સિદ્ધિપદને પામશે ૧૯૧

१२७ આનદાદિક શ્રાવકો પહેલા દેવલોકમા કયા કયા વિમાનમા ઉપજ્યા છે ?

अरुणे १ अरुणाभे २ खलु,
अरुणप्पह ३ अरुणकत ४ सिद्धे ५ य ।
अरुणज्झय ६ रुयए ७,
सयमवडसे(वडिंसए)८ एगथे९ कीले १० ॥१९२॥

અરૂણ વિમાન ૧, અરૂણાભ વિમાન ૨, અરૂણપ્રભ વિમાન ૩, અરૂણકાત વિમાન ૪, અરૂણસિદ્ધ વિમાન ૫, અરૂણધ્વજ વિમાન ૬, અરૂણરૂચિ વિમાન ૭, અરૂણાવતસક વિમાન ૮, અથેર વિમાન ૯ અને કીલ વિમાન ૧૦–આ દશે વિમાનમા અનુક્રમે આનદાદિક દશે શ્રાવકો ઉત્પન્ન થયા છે ૧૯૨. (આ નામોમા ૯ મુ, ૧૦ મુ નામ ગાથામા અશુદ્ધ લાગે છે તે બન્ને વર્ધમાન દેશનામા અરૂણપ્રભ છે. બીજા નામોમા પણ કેટલાક નામો તેની સાથે મળતા આવતા નથી.)

૧૨૮ સામાયિકમાં વર્જવાના બત્રીશ દોષો પૈકી પ્રથમ કાયાને લગતા ૧૨ દોષ.

पल्हत्थी१ अथिरासण२, दिसिपरिवत्तिय३ कज्ज४ वट्ठंभे५ अइअगवग्गणागण६,
आलस७ करकड८ मले९ कडू१० ॥१९३॥
विस्सामण११ तह उंघण१२,
इय वारस दोसवज्जिय जस्स ।
कायसामाइय सुद्ध, एगविह तस्स सामइय ॥१९४॥

પલાંઠી વાળવી (પગપર પગ ચડાવવા અથવા પગ બાંધીને બેસવું તે) ૧, આસનની અસ્થિરતા ૨, બેઠકની દિશા ફેરવવી ૩, આરંભનું કાર્ય કરવું ૪, ભીંત આદિકને ટેકો (ઓઠીંગણ) દેવો ૫, શરીરને અત્યંત મરડવું ૬, આળસ ખાવું ૭, કરકડા મોડવા ૮, શરીરનો મેલ ઉતારવો ૯, શરીરને ખજવાળવું ૧૦, શરીરને ચાંપવું–ચંપાવવું ૧૧ તથા સુવું કે ઉંઘવું ૧૨–આ બાર દોષ રહિત જેનું શુદ્ધ સામાયિક હોય તેને એક પ્રકારનું (કાયાએ કરીને) શુદ્ધ સામાયિક છે એમ જાણવું. ૧૯૩-૧૯૪

૧૨૯ વચન સંબંધી ૧૦ દોષ.

कुव्वयण१ सहस्सकारो२,
लोडण३ अहछंदवयण४ सखेवो५ ।
कलहो६ विग्गह७ हासो८,
तुरिय च गमणागमणाइ ९–१० ॥१९५॥

वज्जिय दोसदसय, वयणभवं जो नरो समिईओ ।
त ताण वयणसुद्ध, दुविहं सामाइय नेय ॥ १९६ ॥

કુત્સિત-અસત્ય વચન બોલવુ ૧, સહસાત્કારે-વિના વિચારે બોલવુ ૨ ફરેતુ કન્તુ બોલવુ ૩, સ્વચ્છદપણે બોલવુ ૪, કોઈ ન સમજે તેવુ સક્ષેપથી બોલવુ ૫, કલહ થાય તેવુ બોલવુ ૬, વિગ્રહ (યુદ્ધ) થાય તેવુ બોલવુ ૭, હાસી મશ્કરીનુ વચન બોલવુ અથવા પોતે હસવુ ૮, જલદી જવાનુ કહેવુ ૯ તથા જલદી આવવાનુ કહેવુ ૧૦-વચનથી ઉત્પન્ન થતા આ દશ દોષોને વર્જીને જે પુરૂષ સામાયિક કરે છે, તેને વચનની શુદ્ધિ હોવાથી તેનુ દ્વિવિધ-કાયા અને વચન એ બે પ્રકારે શુદ્ધ સામાયિક જાણવુ ૧૯૫-૧૯૬

૧૩૦ મન સબધી ૧૦ દોષ

अविवेओ १ जसकित्ती २,
लाभत्थी ३ गव्व ४ भय ५ नियाणत्थी ६ ।
ससय ७ रोस ८ अविणीओ ९,
भत्तिचुओ १० दस य माणसिया ॥ १९७ ॥

વિવેક રહિતપણે કરે ૧, યશકીર્ત્તિને માટે કરે ૨, સાસારિક લાભને માટે કરે ૩, ગર્વથી કરે ૪, ભયથી કરે ૫, નિયાણાને અર્થે કરે ૬, ફળના સશયયુક્ત કરે ૭, ક્રોધથી કરે ૮, અવિનયથી કરે ૯ તથા ભક્તિ રહિતપણે કરે ૧૦-આ મન સબધી સામાયિકના દશ દોષ છે ૧૯૭

वत्तीसदोसरहिय, तणुवयमणसुद्धिसभव तिविह ।
जस्स हवइ सामाइय, तस्स भवे सिवसुहा लच्छी॥१९८॥

ઉપર કહેલા કુલ બત્રીશ દોષ રહિત શરીર, વચન અને મનની શુદ્ધિથી ઉત્પન્ન થયેલુ ત્રિવિધ શુદ્ધ સામાયિક જેનુ હોય, તેને મોક્ષસુખની લક્ષ્મી પ્રાપ્ત થાય છે. ૧૯૮.

સો વર્ષના ચારિત્ર પર્યાયનુ દશ ક્રોડાક્રોડ પલ્યોપમ એટલે એક સાગરોપમનુ ફળ કલ્પીને તે અનુસારે ૧ વર્ષ, ૧ માસ ને ૧ દિવસનો વિભાગ પાડતા આવતુ આઠ પહોરના પૌષધનુ ફળ આ પ્રમાણે—

૧૩૧ એક પોસહનુ ફળ.

सगवीस य कोडिसया, सत्तहुत्तरि कोडि लक्ख सहसा य ।
सत्तसया सत्तहुत्तरी, नव भागा सत्त पलियस्स ॥१९९॥

સતાવીશ સો કરોડ, સીતોતેર કરોડ, સીતોતેર લાખ, સીતોતેર હજાર, સાત સો સીતોતેર પલ્યોપમ અને એક પલ્યોપમના નવીયા સાત ભાગ એટલે કે ૨૭૭૭ ૭૭ ૭૭ ૭૭૭ $\frac{૭}{૯}$ પલ્યોપમ, એટલુ દેવનુ આયુષ્ય એક વખત આઠ પહોરનો પૌષધ કરનાર બાંધે છે. ૧૯૯

આ ફળ સામાયિકના ફળ કરતા ૩૦ ગણુ છે અને એક માસના ચારિત્રના ફળ કરતા ત્રીશમે ભાગે છે બાર માસના ચારિત્રનુ મધ્યમ ફળ દશ લાખ ક્રોડ પલ્યોપમનુ ગણીને તેના બારમા ભાગે માસિક ફળ ને તેને ત્રીશમે ભાગે આઠ પહોરના પોસહનુ ફળ, તેને ત્રીશમે ભાગે સામાયિકનુ ફળ તે આ પ્રમાણે —

૧૩૨ એક સામાયિકનુ ફળ.

बाणवई कोडीओ, लक्खा गुणसट्ठि सहस पणवीसा ।
नव सय पणवीसाइ, सतिहा अड भाग पलियस्स ॥२००॥

એક સામાયિક કરનાર બાણુ કરોડ, ઓગણસાઠ લાખ, પચીશ હજાર, નવસો ને પચીશ પલ્યોપમ તથા એક પલ્યોપમના

એક તૃતિયાશ અધિક આઠ ભાગ એટલે ૯૨૫૯૨૫૯૨૫ ૬ ૩ પલ્યો પમનુ દેવાયુ બાધે છે. ૨૦૦. (એક પલ્યોપમના નવ ભાગ કરીએ એવા આઠ ભાગ ને એક તૃતિયાશ એટલુ વધારે સમજવુ)

૧૩૩ સામાયિકનુ માહાત્મ્ય.

दिवसे दिवसे लक्ख, देइ सुवण्णस्स खडिय एगो ।
इयरो पुण सामाइय, करेइ न पुहप्पए तस्स ॥२०१॥

કોઈ એક પુરૂષ હમેશા લાખ ખાડી[1] સુવર્ણનુ દાન કરે, અને બીજો કોઈ પુરૂષ એક સામાયિક કરે, તો તે સુવર્ણદાન કરનાર આ સામાયિક કરનારના ફળને પહોચતો (પામતો) નથી. ૨૦૧ આ સામાયિક પૂર્વે કહેલા બત્રીશ દોષ વિનાનુ ત્રિકરણ શુદ્ધિ વાળુ સમજવુ

सामाइयम्मि उ कए, समणो इव सावओ हवइ जम्हा ।
एएण कारणेण, बहुसो सामाइय कुज्जा ॥ २०२ ॥

જે કારણ માટે શ્રાવક સામાયિક કરે સને સાધુ જેવો થાય છે, તે કારણે કરીને ઘણીવાર સામાયિક કરવુ ૨૦૨ જ્યારે જ્યારે અનસર મળે ત્યારે ત્યારે સામાયિકમા સ્થિત થઈ જવુ એ આ ઉપદેશનો સાર છે

૧૩૪ અરિહત શબ્દનો અર્થ

इदियविसयकसाया, परीसहो वेयणीय उवसग्गे ।
एए अरिणो हता, अरिहता तेण वुच्चति ॥ २०३ ॥

પાચ ઇન્દ્રિયોના ત્રેવીશ વિષયો, ચાર કષાય, બાવીશ પરીષહો, (અસાતા) વેદનીય અને (દેવ મનુષ્ય ને તિર્યંચના કરેલા) ઉપસર્ગો-આ સર્વ શત્રુઓને હણે છે તેથી અરિહત કહેવાય છે ૨૦૩

---

[1] વીશ મણની એક ખાડી

ઇંદ્રિયોના વિષયો, કષાય પરિસહાદિ જાણીતા હોવાથી તે વિગતથી બતાવ્યા નથી.

૧૩૫ અર્હંત્ શબ્દનો અર્થ.

अरहत (ति) वंदणनम–सणाइ अरहंति पूअसक्कारं ।
सिद्धिगमणं च अरहा, अरहंता तेण वुच्चंति ॥२०४॥

સુર, અસુર અને નરેંદ્રાદિકના વંદન તથા નમસ્કારને લાયક છે, તેમના પૂજા સત્કારને લાયક છે, તથા સિદ્ધિમા જવાને લાયક છે, તેથી અર્હંત્ કહેવાય છે ૨૦૪ આ ગાથામા બતાવેલી યોગ્યતાઓ સિદ્ધ થયેલી છે.

૧૩૬ અરૂહંત શબ્દનો અર્થ.

अच्चंत दड्ढम्मि य, वीयम्मि अंकुरो जहा न रुहइ ।
दड्ढम्मि कम्मवीए, न रुहइ भवंकुरो य तहा ॥२०५॥

જેમ ધાન્યાદિકનુ બીજ અત્યંત બળી જવાથી તેમાથી અંકુરા ઉગતા નથી, તેમ કર્મરૂપી બીજ અત્યંત બળી જવાથી ભવરૂપી અંકુરા ઉગતા નથી, તેથી અરૂહંત પણ કહેવાય છે. (આ રીતે અરિહંત, અર્હંત્ ને અરૂહંત શબ્દના અર્થ જાણવા.) ૨૦૫.

૧૩૭ અઢાર દોષરહિત અરિહંતને નમસ્કાર.

(અઢાર દોષના નામ સાથે.)

अन्नाण १ कोह २ मय ३ माण ४,
लोह ५ माया ६ रइ य ७ अरइ ८ य ।
निद्दा ९ सोय१० अलिय ११,
चोरिया१२ मच्छर१३ भयाइ१४ ॥२०६॥

पाणीवह १५ पेमकीला १६,

पसग १७ हासाइ १८ जस्स ए दोसा।

अट्ठारस्स वि नट्ठा, नमामि देवाहिदेव त ॥ २०७ ॥

અજ્ઞાન ૧, ક્રોધ ૨, મદ ૩, માન ૪, લોભ ૫, માયા ૬, રતિ ૭, અરતિ ૮, નિદ્રા ૯, શોક ૧૦, અલીક (મૃષા) ૧૧, ચોરી ૧૨, મત્સર ૧૩, ભય ૧૪, પ્રાણીવધ ૧૫, પ્રેમક્રીડા ૧૬, દ્રવ્યાદિકનો પ્રસગ ૧૭ અને હાસ્યાદિક ૧૮—આ અઢારે દોષ જેના નાશ પામ્યા છે તે દેવાધિદેવને હુ નમસ્કાર કરૂ છુ ૨૦૬–૨૦૭ (આમા ૧ અજ્ઞાન, ૪ કષાય, ૨ મદ ને મત્સર, ૫ પ્રાણી વધાદિ, ૫ હાસ્યાદિ ને ૧ નિદ્રા મળી ૧૮ કહ્યા છે)

૧૩૮ અરિહતના આઠ પ્રાતિહાર્ય.

कंकेल्ली१ कुसुमवुट्टीर, दिव्वज्झुणि३ चामरासणाइ४-५ च।

भामडल६ भेरि७ छत्त८, जयति जिणपाडिहेराइ ॥२०८॥

કકેલ્લી (અશોક વૃક્ષ) ૧, પુષ્પવૃષ્ટિ ૨, દિવ્યધ્વનિ ૩, ચામર ૪, સિહાસન ૫, ભામડલ ૬, ભેરી (દેવદુદુભિ) ૭ તથા છત્રત્રય ૮—એ આઠ જિનેશ્વરના પ્રાતિહાર્ય જયવતા વર્તે છે ૨૦૮. (સમવસરણમા તો આ ૮ હોય છે, પણ સમવસરણ ન થાય ત્યા પણ આ આઠ પ્રાતિહાર્ય તો કાયમ હોય છે.)

૧૩૯ દેવપરની શ્રદ્ધાની શ્રેષ્ઠતા.

जइ न कुणसि तवचरण,

न पढसि न गुणसि न देसि तो दाण ।

ता इत्तिय न सक्कसि, ज देवो इक्क अरिहतो ॥ २०९ ॥

જો કદાચ તુ તપનુ આચરણ (ચારિત્ર) ન કરી શકે, શાસ્ત્રાભ્યાસ ન કરી શકે, ભણેલું ગણી ન શકે (સંભારી ન શકે), દાન દઈ ન શકે, તો પણ હે જીવ ! શુ તારી આટલી પણ શક્તિ નથી કે–' એક અરિહંત દેવ જ સત્ય છે ' આટલી દેવપરની દૃઢ શ્રદ્ધા રાખી શકે ? જો આટલી શ્રદ્ધા હોય તો પણ તે આત્માને હિતકારક છે. (તારનાર થાય છે) ૨૦૯.

૧૪૦ જિનેશ્વરની આજ્ઞા ન પાળવાથી થતુ ફળ

जह नरवईण आणं, अइक्कमंता पमायदोसेण ।
पावंति वंध वह रोह–छिज्ज मरणावसाणाइं[1] ॥२१०॥
तह जिणवराण आणं, अइक्कमंता पमायदोसेणं ।
पावंति दुग्गइपहे, विणिवाय सहस्सकोडीओ ॥ २११ ॥

જેમ કોઈ મનુષ્ય પ્રમાદના દોષથી રાજાની આજ્ઞાનુ ઉલ્લઘન કરે તો તે બધ, પ્રહારાદિવડે વધ, નિરોધ, છેદ અને મરણ પર્યંતના દુ ખને પામે છે, તેમ જે કોઈ પ્રાણી પ્રમાદના દોષથી જિનેશ્વરની આજ્ઞાનુ ઉલ્લઘન કરે છે તે દુર્ગતિના માર્ગમા હજારો કરોડો દુ ખોને પામે છે (દુર્ગતિમા જઈને પારાવાર દુ ખો સહન કરે છે) ૨૧૦–૨૧૧

जिणाणाए कुणताण, नूण निव्वाणकारण ।
सुंदर पि सु (स) वुद्धीणं (ए), सव्व भवनिवधण ॥२१२॥

જિનેશ્વરની આજ્ઞાએ–આજ્ઞા પ્રમાણે કરનારનુ સર્વ અનુષ્ઠાન મોક્ષનુ કારણ થાય છે અને જિનેશ્વરની આજ્ઞા વિના પોતાની બુદ્ધિથી તપસ્યાદિક સુદર અનુષ્ઠાન કરે તો પણ તે સર્વ સસારનુ કારણ થાય છે. ૨૧૨.

---

१ मरणाइ वसणाइ–इतिपाठांतर युज्यते.

आणाखंडणकारी, जइवि तिकाल महाविभूईसु (ए)
पूइए (एई) वीयराय, सव्व पि निरत्थय तस्स ॥२१३

જિનેશ્વરની આજ્ઞાનુ ખડન કરનાર મનુષ્ય જો કદાચ મોટા વૈભવવડે જિનેશ્વરની ત્રિકાળ પૂજા કરે, તો પણ તેનુ તે સર્વ ધર્મકાર્ય નિરર્થક છે ૨૧૩.

૧૪૧ સઘનુ લક્ષણ

इक्को साहू इक्का, साहुणी सावओ व सड्ढी वा ।
आणाजुत्तो सघो, सेसो पुण अट्ठिसघाओ ॥ २१४ ॥

એક જ સાધુ, એક જ સાધ્વી, એક જ શ્રાવક અને એક જ શ્રાવિકા-જો કદાચ જિનેશ્વરની આજ્ઞાયુક્ત હોય તો તે જ સઘ છે, તે સિવાય બીજા ઘણા હોય તો પણ તે હાડકાનો સઘ-સમૂહ છે તેને-આજ્ઞારહિતને સઘ કહી શકાતો નથી ૨૧૪.

૧૪૨ ઇરિયાવહીના મિથ્યાદુષ્કૃતના ભાગા.

अभिहयाइहि गुणिया, पण सहस्स छ सय तीसा य ।
ते रागदोसदुगुणा, इक्कारस सहस्स दोसट्ठा ॥२१५॥
मणवयणकायगुणिया, तित्तीस सहस्स सत्तसय असीया ।
कारणकरणाणुमइ, लक्ख सहस्स तिसय चाला ॥२१६॥
कालत्तएण गुणिया, तिलक्ख चउसहस्स वीसअहिया य ।
अरिहतसिद्धसाहु–देवगुरुअप्पसक्खीहि ॥ २१७ ॥
अट्ठारस लक्खाइ, चउवीस सहस्स एक सय वीसा ।
इरियामिच्छादुक्कड–प्पमाणमेय सुए भणियं ॥ २१८ ॥

જીવવિચાર પ્રકરણ વિગેરેમા જીવના ૫૬૩ ભેદ કહેલા છે,[1] તેને અભિહયા, વત્તિયા વિગેરે દશ પદવડે ગુણીએ કેમકે એ દશ પ્રકાર વિરાધનાના છે ત્યારે પાચ હજાર છસો ને ત્રીશ ૫૬૩૦ ભેદ થાય છે. તેને રાગ અને દ્વેષ એ બેવડે ગુણતા અગ્યાર હજાર બસો ને સાઠ ૧૧૨૬૦ ભાગા થાય છે. તેને મન, વચન અને કાયા એ ત્રણ યોગે ગુણતા તેત્રીશ હજાર સાતસો ને એશી ૩૩૭૮૦ ભગ થાય છે. તેને કરવુ કરાવવુ અને અનુમોદવુ એ ત્રણ કરણવડે ગુણતા એક લાખ એક હજાર ત્રણસો ને ચાલીશ ૧૦૧૩૪૦ ભગ થાય છે તેને ભૂત, વર્તમાન અને ભવિષ્ય એ ત્રણ કાળે ગુણતા ત્રણ લાખ ચાર હજાર અને વીશ ૩૦૪૦૨૦ ભગ થાય છે. તેને અરિહત, સિદ્ધ, સાધુ, દેવ, ગુરુ અને આત્માની સાક્ષીરૂપ છએ ગુણવાથી અઢાર લાખ ચોવીશ હજાર એકસો ને વીશ ૧૮૨૪૧૨૦ ભગ થાય છે આ પ્રમાણે ઈરિયાવહીના મિચ્છામિ દુક્કડ (મિથ્યાદુષ્કૃત) ના ભગનુ પ્રમાણ શ્રુતમા કહ્યુ છે ૨૧૫-૨૧૬-૨૧૭-૨૧૮.

૧૪૩ કાયોત્સર્ગના ઓગણીશ દોષ.

घोडग १ लया २ य खम्भे ३,
कुड्डे माले ४ य सबरि ५ वहु ६ नियले ७ ।
लवुत्तर ८ थण ९ उद्धी १०,
सजइ११ खलिण१२ वायस१३ कविट्ठे१४ ॥२१९॥
सीसे कपिय१५मूइ१६, अगुलिभमुहाइ१७वारुणी१८पेहा१९।
नाभिकरयलकुप्पर,ऊसारिय पारियामि थुई ॥ २२० ॥

ઘોડાની જેમ પગ ઉંચો નીચો કરે તે ઘોટક દોષ ૧, લતાની જેમ કપે તે લતા દોષ ૨, થાભલાને ટેકો દે તે સ્તભ દોષ ૩,

---

૧ (મનુષ્યના ૩૦૩, દેવતાના ૧૯૮, નારકીના ૧૪ ને તિર્યંચના ૪૮ મળી ૫૬૩ થાય છે)

ભીંત કે માળને ટેકો દે તે કુડ્ય દોષ ૪, ભીલડીની જેમ ગુહ્યસ્થાન આગળ હાથ રાખે તે શબરી દોષ ૫, વહુની જેમ મુખપર ઓઢે તે વધૂ દોષ ૬, બેડી પહેરેલાની જેમ બન્ને પગ ભેળા રાખે તે નિગડ દોષ ૭, ઉત્તરિય વસ્ત્ર લાબું રાખે તે લબોત્તર દોષ ૮, છાતીને ઢાકે તે સ્તન દોષ ૯, ગાડાની ઉધની જેમ પગ લાબા રાખે તે ઉદ્ધી દોષ ૧૦, સાધ્વીની જેમ હૃદયાદિક ઢાકે તે સયતી દોષ ૧૧, દિગબરની જેમ ઉંચા હાથ રાખે તે ખલિન દોષ ૧૨, કાગડાની જેમ દૃષ્ટિ ફેરવ્યા કરે તે વાયસ દોષ ૧૩, કોઠની જેમ વસ્ત્રને સકોચીને રાખે તે કપિત્થ દોષ ૧૪, ભૂત વળગ્યાની જેમ મસ્તક ધુણાવ્યા કરે તે શિરકુપિત દોષ ૧૫ મુગાની જેમ ઉં ઉં કરે તે મૂક દોષ ૧૬, હાથની આગળીએ ગણતરી કરે તે અગુલિભ્રમિત દોષ ૧૭, મદિરા પી નારની જેમ બબડે તે વારૂણી દોષ ૧૮ તથા તરસ્યા વાનરની જેમ હોઠ હલાવે તે પેહા દોષ ૧૯—આ ઓગણીશ દોષ રહિત કાઉસગ્ગ કરી, પારીને બે હાથ જોડી નાભિપર બન્ને કોણી રાખી થોઈ (સ્તુતિ) કહેવી ૨૧૯–૨૨૦

૧૪૪ ગુરૂવદનામા લાગતા બત્રીશ દોષ.

अणाढिय१ च थद्धर२ च, पविद्ध३ परिपिंडिय४ ।
टोलग५ अकुस६ चेव, तहा कच्छभरिंगिय७ ॥२२१॥
मच्छुव्वत्त च८ मणसा, पुट्ठ९ तह वेइयावध१० ।
भयसा११ चेव भयति१२, मित्त१३ गारव१४कारणा१५।२२२।
तेणिय१६ पडिणीय१७ च, रुट्ठ१८ तज्जिय१९ मेवय ।
सढ्ढ२० च हीलिय२१ चेव, तहा विपलिउ२२ चिय॥२२३॥
दिट्ठादिट्ठ२३ च तहा, सिग२४ च कर२५ मोयण२६।
आलिद्धमणालिद्ध२७, ऊणं२८ उत्तरचूलियं२९ ॥२२४॥

मूयं२० च ढड्ढरं३१ चेव, चुडलीयं३२ च पच्छिमं ।
बत्तीसदोसपरिसुद्धं, किइकम्म पउंजई ॥ २२५ ॥

અનાદરથી વાદે ૧, સ્તબ્ધપણે વાદે ૨, ઉતાવળથી વાદે ૩, વાંદણાના સ્પષ્ટ અક્ષર ન બોલે ૪, તીડની જેમ કુદી કુદીને વાદે ૫, અંકુશાની જેમ ઓઘો રાખીને વાદે ૬, કાચબાની જેમ વાદે ૭, મત્સ્યની જેમ એકને વાદી શીઘ્ર બીજાને વાંદે ૮, મનમા ગુરૂની હીનતા ચિંતવતો વાદે ૯, ઢીચણ ઉપર હાથ રાખીને વાદે ૧૦, ભયથી વાદે ૧૧, મને ભજશે એમ ધારી વાદે ૧૨, ગુરૂને મિત્ર ધારી વાદે ૧૩, પોતાના ગૌરવની ઇચ્છાથી વાદે ૧૪, (માત્ર ગુરૂબુદ્ધિથી નહી પણ) ભણવા આદિને કારણે વાંદે ૧૫, ચોરની જેમ છાનો છાનો વાદે ૧૬, પ્રત્યનીક (શત્રુ) ધારીને વાદે ૧૭, ક્રોધથી વાદે ૧૮, તર્જના કરતો વાદે ૧૯, શઠતાએ કરીને વાદે ૨૦, હીલના કરતો વાદે ૨૧, અર્દ્ધ વાદી વચ્ચે વિકથા કરે ૨૨, અંધારે દીઠા ન દીઠા વાદે ૨૩, સિંગની જેમ એક તરફ વાદે (મસ્તકની એક બાજુ હાથ લગાડે) ૨૪, કર (વેઠ) જાણીને વાદે ૨૫, વાદ્યા વિના છુટશે નહી એમ ધારીને વાદે ૨૬, ઓઘા ઉપર અને મસ્તકે હાથ લાગે નહી—એવી રીતે વાદે ૨૭, ઓછા અક્ષર બોલીને વાદે ૨૮, ઉત્તરચૂળિકા કરતો—વધારે બોલતો વાદે ૨૯, મુંગો મુંગો વાદે ૩૦, અતિ મોટા શબ્દે વાદે ૩૧ તથા અયોગ્ય રીતે વાદે ૩૨-એ છેલ્લો દોષ છે આ બત્રીશ દોષનો ત્યાગ કરી શુદ્ધપણે કૃતિકર્મ (વાદવાની ક્રિયા) કરવી જોઇએ ૨૨૧-૨૨૫. (આ દોષોમા કેટલાક ખાસ દ્વાદશાવર્તવંદનને લગતા છે તે જુદા સમજી લેવા.)

૧૪૫ વાદણાના પચીશ આવશ્યક.

दोवणय अहाजाय, कीकम्म तहय बारसावत्तं ।
चउ सिरि तिगुत्त, दुप्पवेस एगनिक्खमण ॥ २२६ ॥

બે વાદણામા મળીને બે વાર નમવુ ૨, યથાજાત એટલે માત્ર ચોળપટો ને રજોહરણ રાખીને વાદવા ૩ બાર આવર્ત્ત જાળવવા

(અરાબન કરવા)૧૫, ગુરૂના ચરણ પાસે ચાર વાગ મસ્તક નમાવવુ ૧૯, ત્રણ ગુપ્તિ જાળવવી ૨૦, બેનાર અવગ્રહમા પ્રવેશ કરવો ૨૪, તથા બે-નાર અવગ્રહમાથી નીકળવુ ૨૫-આ પ્રમાણે બે વાદણામા મળીને (દ્વાદશાવર્ત વદનમા) ૨૫ આવશ્યક જાળવવાના છે. ૨૨૬

૧૪૬ ગુરૂને શિષ્ય કે શ્રાવક દ્વાદશાવર્તવદને વાદે ત્યારે ગુરૂએ કહેવાના છ વચન

छदेण अणुजाणामि, तहत्ति तुब्भपि वट्टए एव ।
अहमवि खामेमि तुम, वयणाइ वदणारिहस्स ॥२२७॥

'ઇચ્છામિ' એવુ શિષ્ય કે શ્રાવક કહે, ત્યા ગુરૂ 'છદેણ' કહે, શિષ્ય 'અણુજાણહ' કહે ત્યારે ગુરૂ 'અણુજાણામિ' કહે, શિષ્ય 'નિસ્સો વઈક્કતો' કહે ત્યારે ગરૂ 'તહત્તિ' કહે, શિષ્ય 'જત્તા ભે' કહે ત્યારે ગુરૂ 'તુબ્ભ પિ વટ્ટએ' કહે, શિષ્ય 'જવણિજ્જ ચ ભે' કહે ત્યારે ગુરુ 'એવ' કહે, શિષ્ય 'ખામેમિ ખમાસમણો' કહે ત્યારે ગુરૂ 'અહમવિ ખામેમિ તમ' કહે-આ પ્રમાણે વદનાને લાયક એવા ગુરૂના (છ) પ્રતિવચન હોય છે ૨૨૭ (છ બોલ શિષ્યના અને ૬ બોલ ગુરૂના કુલ ૧૨ બોલનો અર્થ ગુરુવદન ભાષ્યથી જાણવો)

૧૪૭ ગુરૂની તેત્રીશ આશાતના

૧ થી ૯ ને ૧૦
पुरओपक्खासन्ने, गताचिट्ठणनिसीअणायमणे ।
११ १२ १३ १४
आलोअण पडिसुणणे, पुव्वालवणे य आलोए ॥२२८॥
१५ १६ १७ १८ १९
तह उवदस निमतण, खद्धायणे तहा य पडिसुणणे ।
२० २१ २२ २३ २४ २५
खद्धति अ तत्थगए, कि तुम तज्जाय नोसुमणे ॥२२९॥

२६ २७ २८ २९
नो सरसि कहछित्ता, परिसंभित्ता अणुट्ठियायकहे ।
३० ३१ ३२ ३३
सथारपायघट्टण, चिट्ठुच्चसमासणे यावि ॥ २३० ॥

ગુરૂની આગળ, પડખે અને સમીપે ચાલે ૩ ઉભો રહે ૬, બેસે ૯, બહારથી આવી ગુરૂની પહેલા આચમન લે ૧૦ ગુરૂની પહેલા આલોવે ૧૧, રાત્રે ગુરૂનુ વચન સાંભળ્યા છતા ન સાભળ્યુ કરે-જવાબ ન આપે ૧૨ ગુરૂની પાસે આવેલ શ્રાવકોને પહેલા પોતે બોલાવે ૧૩, ગોચરી પોતાની મેળે અથવા બીજા પાસે આલોવે ૧૪. ગુરૂને આહાર દેખાડે નહીં અને બીજાને દેખાડે ૧૫, ગુરૂની આજ્ઞા લીધા વિના અથવા નિમંત્રણ કર્યા વિના બીજાને નિમંત્રણ કરે ૧૬, ગુરૂને પૂછ્યા વિના સ્નિગ્ધ પદાર્થ બીજાને આપે ૧૭, ગુરૂને સારી વસ્તુ ન આપે-પોતે ખાય ૧૮, ગુરૂનુ વચન સાભળે નહી ૧૯, ગુરૂને કર્કશ વચન કહે ૨૦, ગુરૂ બોલાવે ત્યારે આસનપર બેઠા સતા જ-ત્યા ગયા સિવાય જવાબ આપે ૨૧, ગુરૂ બોલાવે ત્યારે 'શુ છે?' એમ તર્જના કરતો બોલે ૨૨, ગુરૂને તુ એવો શબ્દ કહે (તુંકારો કરે) ૨૩, ગુરૂનુ વચન ઉથાપે (માને નહીં) ૨૪, ગુરૂનુ બહુમાન થતુ દેખી સારા મનવાળો (રાજી) ન થાય ૨૫, ગુરૂનુ વચન અસત્ય કરવા માટે 'તમને સાભરતુ નથી, આ અર્થ આવો છે' એમ કહે ૨૬, ગુરૂની કથાનો છેદ કરે (વ્યાખ્યાનમા વચ્ચે પોતાનુ ડહાપણ કરે.) ૨૭, ગુરૂની પર્ષદાનો ભેદ કરે ૨૮, ગુરૂ કહી રહ્યા પછી પોતે પાછો વિસ્તારથી કહે ૨૯ ગુરૂના સંથારાને પગવડે સંઘટ્ટ-સ્પર્શ કરે ૩૦. ગુરૂના આસનપર બેસે ૩૧, ગુરૂથી ઉંચે આસને બેસે ૩૨ ગુરૂની સરખા આસને બેસે ૩૩-આ પ્રમાણે ગુરૂની તેત્રીશ આશાતના તજવા યોગ્ય છે. ૨૨૮-૨૨૯-૨૩૦

૧૪૮ ગુરૂવંદનાનુ ફળ.

तित्थयरत्तं सम्मत्त, खाइय सत्तमीय नइयाए ।
आऊ वंदणएणं, बद्धं च दसारसीहेण ॥ २३१ ॥

દશાર કુળમા સિંહ સમાન એવા કૃષ્ણ વાસુદેવે ગુરૂવંદન કર વાથી તીર્થંકર નામકર્મ બાંધ્યુ, ક્ષાયિક સમકિત ઉપાર્જન કર્યું, અને સાતમી નરકે જવાનુ હતુ તેને બદલે ત્રીજી નરકનુ આયુષ્ય બાધ્યુ. ૨૩૧. (અહીં આયુષ્ય બાંધ્યુ ન સમજવુ. ગતિમા ભેદ કરી સાતમીની ત્રીજી કરી એમ સમજવુ કેમકે આયુ બાધ્યા પછી ફરતુ નથી)

गुरुवदणेण जीवो, तमपडल फड्डइ नीयगुत्त च ।
अप्पडिहयसोहग्ग, पावइ सिरिवासुदेवु व्व ॥ २३२ ॥

ગુરૂવંદનવડે જીવ શ્રી વાસુદેવની જેમ અજ્ઞાનરૂપી અંધકારના સમૂહનો નાશ કરે છે, નીચ ગોત્રનો નાશ કરે છે અને અપ્રતિહત સૌભાગ્ય પામે છે. ૨૩૨. (અહીં પણ વાસુદેવ તે કૃષ્ણ જ સમજવા)

૧૪૯ પ્રત્યાખ્યાનના આગારો

दो चेव नमुक्कारि, आगारा छच्च हुति पोरिसिए ।
पच्चेव अब्भत्तट्ठे, एगासणमि अट्ठेव ॥ २३३ ॥

નવકારશીના પચ્ચખ્ખાણમા બે જ આગાર, પોરસીના પચ્ચખ્ખાણમા છ આગાર, ઉપવાસના પચ્ચખ્ખાણમા પાચ અને એકાશનના પચ્ચખ્ખાણમા આઠ આગાર કહેલા છે ૨૩૩

सव्वागारे वुच्छ, आगार सत्त हुति पुरिमड्ढे ।
छच्चेव य उदगम्मि, एगट्ठाणम्मि सत्तेव ॥ २३४ ॥

સર્વ આગારોને કહુ છુ પુરિમાર્ધના સાત આગાર, પાણીના છ આગાર અને એકલઠાણાના સાત આગાર કહ્યા છે. ૨૩૪.

सोलस य काउस्सग्गे, छच्चेव य दसणम्मि आगारा ।
एगो य चोलपट्टे–भिगइए हुति चत्तारि ॥ २३५ ॥

કાયોત્સર્ગના સોળ આગાર, સમકિતના છ આગાર, ચોલ પટ્ટનો એક આગાર અને અભિગ્રહના ચાર આગાર કહેલા છે. ૨૩૫

(આગાર સબધી અન્યાચાર્યકૃત ગાથા.)

सोलसुस्सग्गे छ सम्मे, पुरिसड्ढुस्स सगभिगइए पच ।
परमट्टे पच अन्भत्तट्ठे, पण इअ आगारा चउचत्ता ॥२३६॥

કાયોત્સર્ગના સોળ આગાર, સમકિતના છ આગાર, પુરિમડ્ઢના સાત આગાર, અભિગ્રહના પાચ આગાર (ચોળપટ્ટનો એક અને અભિગ્રહના ચાર મળીને પાચ) પરમ અર્થ-અતમમયે અણુસણ તેના પાચ તથા ઉપવાસના પાચ આગાર-આ સર્વ મળીને ચુમાળીશ આગાર કહેલા છે. (આ ગાથા અ ય આચાર્યકૃત જણાય છે, આ વિષયની એમની કરેલી બીજી ગાથાઓ હોવી જોઇએ)૨૩૬.

૧૫૦ શ્રાવકની સવા વસો દયા.

थूला सुहुमा जीवा, सकप्पारंभओ भवे दुविहा ।
सावराहनिरवराहा, सावेक्खा चेव निरवेक्खा ॥ २३७ ॥

સ્થૂલ (ત્રસ) અને સૂક્ષ્મ (સ્થાવર) એ બે પ્રકારના જીવો છે, તેને સર્વથા નહી હણનારા સાધુને પરિપૂર્ણ વીશ વસા દયા હોય છે શ્રાવક સ્થૂલ એટલે બાદર (ત્રસ) જીવોને હણે નહી અને આરભ સમારભ કરતા સૂક્ષ્મ જીવોની (સ્થાવરોની બચી શકે તેટલી) જયણા કરે એટલે કે સૂક્ષ્મ (બાદર સ્થાવર) જીવોની સર્વથા અહિસા ગૃહસ્થો પાળી શકે નહી તેથી સાધુ કરતા તેની દયા અર્ધી થઈ તેથી દશ વસા દયા રહી. સ્થૂલ જીવોને પણ સકલ્પથી એટલે હુ એને મારૂ એવી બુદ્ધિથી મારે નહિ, પણ આરભ સમારભ કરતા મરે તેની જયણા છે, તેથી પાચ વસા દયા રહી. તેમા પણ નિર પરાધીને ન મારે અને સાપરાધી મારે જયણા છે તેથી અઢી વસા દયા રહી. નિરપરાધીને પણ નિરપેક્ષપણે ન હણે અને સાપેક્ષપણે જયણા છે તેથી સવા વસો દયા શ્રાવકને સભવે છે. ૨૩૭.

१५१ श्रावकनु सवा वसो सत्य.

सुहुमो य मुसावाओ, थूलो अप्पाण सयणमणुवग्गे ।
सयणे परय तहा, वहधम्मे परहलिय भास ॥२३८॥

મૃષાવાદ બે પ્રકારે છે-સૂક્ષ્મ અને સ્થૂલ. તેમા સૂક્ષ્મની જયણા, સ્થૂલ પાચ મોટા અસત્ય ન બોલે તેથી દશ વસા સત્ય રહ્યુ સ્થૂલ અસત્યના પણ બે ભેદ-પોતાને અર્થે અને બીજાને અર્થે તેમા પોતાને અર્થે અસત્ય બોલવાનો ત્યાગ, બીજા માટે બોલવાની જયણા, તેથી પાચ વસા રહ્યા બીજાને માટે અસત્ય બોલવુ પડે તેના બે ભેદ-સ્વજનને અર્થે અને પરજનને અર્થે. તેમા સ્વજનને અર્થે જયણા, પરજનને અર્થે ત્યાગ, તેથી અઢી વસા રહ્યા. પરજનને અર્થે અસત્ય બોલવાના પણ બે ભેદ-ધર્મને અર્થે અને બીજે અર્થે. તેમા બીજે અર્થે ત્યાગ, ધર્મને અર્થે જયણા. તેથી સવા વસો સત્ય રહ્યુ. ધર્મ સિવાય અન્યને માટે અસત્ય ન બોલે ૨૩૮

१५२ श्रावकने अदत्तादान त्याग सवा वसो

अदिन्नादाण सुहुमो, थूला वावार तेणवावारे ।
निओगहो इअ निओग, दाण चोरि अ अप्प वहु ॥२३९॥

અદત્તાદાનના બે ભેદ-સૂક્ષ્મ અને સ્થૂલ તેમા સૂક્ષ્મની જયણા અને સ્થૂલનો એટલે મોટી ચોરી જેથી રાજદડ ઉપજે તેનો ત્યાગ, એટલે દશ વસા અદત્તાદાન ત્યાગ વ્રત રહ્યુ સ્થૂલના પણ બે ભેદ સામાન્ય વેપાર અને ચોરીનો વેપાર તેમા સામાન્ય વેપારમા જયણા અને ચોરીના વ્યાપારનો ત્યાગ એટલે પાચ વસા વ્રત રહ્યુ સામાન્ય વ્યાપારમા થતી ચોરીના પણ બે ભેદ રાજનિગ્રહ થાય એવી અને રાજનિગ્રહ ન થાય એવી તેમા રાજનિગ્રહ ન થાય તેવી ચોરીના વ્યાપારમા થતી ચોરીની જયણા અને રાજનિગ્રહ થાય એવી ચોરીના વ્યાપારમા થતી ચોરીનો ત્યાગ, એટલે અઢી વસા વ્રત

રહ્યુ. રાજનિગ્રહ થાય એવા વ્યાપારના અ ગની ચોરીના પણ બે ભેદ. અલ્પ એટલે દાણચોરી વિગેરે અને બહુ એટલે તેથી વધારે તેમા દાણચોરીની જયણા અને અધિકનો ત્યાગ, એટલે શ્રાવકને અચૌર્યવ્રત સવા વસો જ હોય ૨૩૯.

૧૫૩ શ્રાવકને બ્રહ્મવ્રતનો સવા વસો.

मणवयणकायमेहुण, करण सदार वज्ज परइत्थी ।
सयण दारा करावण, कारावण निअ य तिरियाण ॥२४०॥

મૈથુનના બે ભેદ-મનવચનથી અને કાયાથી. તેમા મનવચનથી મૈથુનની જયણા અને કાયાથી મૈથુનનો ત્યાગ, તેથી દશ વસા રહ્યા. કાયાથી મૈથુન ત્યાગના બે ભેદ-સ્વસ્ત્રી આશ્રી અને પરસ્ત્રી આશ્રી તેમા સ્વસ્ત્રી સાથે મૈથુન સેવનાની જયણા અને પરસ્ત્રી સાથેના મૈથુનનો ત્યાગ, તેથી પાચ વસા વ્રતના રહ્યા. પરસ્ત્રી સાથેના મૈથુન ત્યાગના પણ બે ભેદ-પોતે કરવુ અને બીજા પાસે કરાવવુ તેમા બીજા પાસે કરાવવાની એટલે લગ્નાદિકથી બીજાને જોડી દેવાની જયણા અને પોતે કરવાનો ત્યાગ, તેથી અઢી વસા રહ્યા. બીજા પાસે મૈથુન કરાવવાના પણ બે ભેદ-સ્વજનના તિર્યંચને અર્થે અને પોતાના તિર્યંચને અર્થે. તેમા પોતાના તિર્યંચને માટે જયણા અને સ્વજનના તિર્યંચને અર્થે ત્યાગ, તેથી શ્રાવકને બ્રહ્મવ્રત સવા વસો રહ્યુ. ૨૪૦.

૧૫૪ શ્રાવકનુ પરિગ્રહપ્રમાણ વ્રત સવા વસો.

अब्भितर बाहिरिओ, परिग्गहो अप्प पउर नायव्वो ।
पुत्त वघवया पुण, पुत्त धुअ वघवाईया ॥ २४१ ॥

પરિગ્રહના બે ભેદ-આભ્યતર અને બાહ્ય તેમા આભ્યતર પરિગ્રહની જયણા અને બાહ્ય પરિગ્રહનો ત્યાગ, તેથી દશ વસા વ્રત રહ્યુ. બાહ્યના બે ભેદ-અલ્પ (પ્રમાણોપેત) પરિગ્રહ અને

ઘણો (પ્રમાણ વિનાનો) પરિગ્રહ. તેમા ઘણા (અપરિમિત) પરિગ્રહનો ત્યાગ અને અલ્પ (પરિમિત) પરિગ્રહની જયણા, તેથી પાચ વમા વ્રત રહ્યુ પ્રમાણોપેત પરિગ્રહના પણ બે ભેદ-પોતાને અર્થે પરિગ્રહ રાખવો અને બીજાને માટે પરિગ્રહ રાખવો તેમા પોતાને માટે પરિગ્રહ રાખવાની જયણા અને બીજાને માટે પરિગ્રહ રાખવાનો ત્યાગ, તેથી અઢી વસા વ્રત રહ્યુ બીજાને અર્થે પરિગ્રહ ત્યાગના પણ બે ભેદ-સ્વજનને અર્થે અને પરજનને અર્થે. તેમા પુત્ર, પૌત્ર, બાધવ વિગેરે સ્વજનને અર્થે પરિગ્રહ રાખવાની જયણા અને અ યજનને અર્થે પરિગ્રહનો ત્યાગ, તેથી સવા વસો પાચમુ વ્રત શ્રાવકને હોય છે. ૨૪૧.

૧૫૫ ઘરદેરાસરમા ન બેસાડવા યોગ્ય પ્રતિમા.

लिप्पे१ य दत२ कट्ठे३, लोह४ पाहाण५ पच पडिमाओ।
नो कुज्जा गिहपडिमा, कुलधणनासो हवइ जम्हा ॥२४२॥

લેપ્યની ૧, દાતની ૨, કાષ્ઠની ૩, લોઢાની ૪ અને પાષાણની ૫-આ પાચ જાતની જિનેશ્વરની પ્રતિમાઓ ઘરદેરાસરમા સ્થાપન કરવી નહી. કેમકે તેમ કરવાથી કુળ અને ધનનો નાશ થાય છે ૨૪૨.

૧૫૬ પાચ પ્રકારના ચૈત્ય.

भत्ती१ मंगल चेइय२, निस्सकड३ चेइय अनिस्सकड४।
सासयचेइय५ पच, उवइट्ठ जिणवरिंदेहिं ॥ २४३ ॥

ભક્તિચૈત્ય ૧, મગળચૈત્ય ૨, નિશ્રાકૃત ચૈત્ય ૩, અનિશ્રાકૃત ચૈત્ય ૪ અને શાશ્વત ચૈત્ય ૫-આ પાચ પ્રકારના ચૈત્યો જિનેશ્વરોએ કહ્યા છે. ૨૪૩.

પાંચે પ્રકારનાં ચૈત્યોનાં લક્ષણ.

गिहजिण पडिमा भत्ती–चेइय१ तह उत्तरगघडियम्मि।
जिणबिंबमिय मगल–चेइयर समणया विंति ॥२४४॥
निस्सकड गच्छस्स य, संजाय३ तदियर अनिस्सकडं४।
सिद्धायण च सासय–चेइयं५ पचविह एसं ॥२४५॥

ઘરદેરાસરમા સ્થાપેલી જિનેશ્વરની પ્રતિમાને ભક્તિચૈત્ય કહેવાય છે ૧, તથા બારસાખના ઉત્તરગમા કોતરીને કરેલુ જિનેશ્વરનુ બિબ તે મગળચૈત્ય કહેવાય છે ૨, એમ ગણધરાદિક શ્રમણો કહે છે. કોઈપણ ગચ્છની નિશ્રાએ જે થયેલુ હોય તે નિશ્રાકૃત કહેવાય છે ૩, તેનાથી અન્ય એટલે અમુક ગચ્છની નિશ્રાનુ જે ન હોય-સર્વ સામાન્ય હોય તે અનિશ્રાકૃત કહેવાય છે ૪, તથા સિદ્ધાયતન એ શાશ્વતચૈત્ય કહેવાય છે. ૫-આ પ્રમાણે પાચ પ્રકારના ચૈત્યો કહેલા છે. ૨૪૪-૨૪૫. (પ્રથમ બેમા ચૈત્ય શબ્દ પ્રતિમાવાચક જાણવો ને પાછલા ૩ મા જિનમદિર વાચક જાણવો.)

૧૫૭ જિનેશ્વરનો નામાદિક ચાર પ્રકારનો નિક્ષેપ.

नामजिणा जिणनामा १,
ठवणजिणा पुण जिणिदपडिमाओ २।
दव्वजिणा जिणजीवा ३,
भावजिणा समवसरणत्था ४ ॥२४६॥

કોઈપણ જીવાદિક પદાર્થનુ નામ જિન હોય તે અથવા ચોવીશ તીર્થંકરાદિકના નામ તે નામજિન કહેવાય છે ૧, જિનેંદ્રની જે પ્રતિમા છે તે સ્થાપનાજિન છે ૨, જિનેશ્વરના જીવ કે જે સ્વર્ગાદિકમા (કૃષ્ણ, શ્રેણિક વિગેરે) રહેલા હોય-હવે પછી

તીર્થંકર થવાના હોય તે દ્રવ્યજિન કહેવાય છે ૩, તથા સમવસરણમા બિરાજતા જે સાક્ષાત્ તીર્થંકરો હોય તે ભાવજિન કહેવાય છે. ૪. ૨૪૬. (અત્યાર મહાવિદેહ ક્ષેત્રમા ૨૦ વિહરમાન વિચરે છે તેને ભાવજિન સમજવા.)

૧૫૮ જિનચૈત્યમા તજવાની દશ મોટી આશાતના.

तबोल १ पाण २ भोयण ३–
वाणह ४ मेहुन्न ५ सुयण ६ निट्ठिवण ७ ।
मुत्तुच्चार ८–९ जूय १०, वज्जे जिणनाहगब्भारे ॥२४७॥

તબોળ (પાન સોપારી) ખાવુ ૧, પાણી પીવુ ૨, ભોજન કરવુ ૩, ઉપાનહ–જોડા પહેરવા ૪, મૈથુન સેવવુ ૫, સુવુ ૬, થુકવુ ૭, મૂત્ર (લઘુનીતિ કરવી) ૮, ઉચ્ચાર (વડીનીતિ કરવી) ૯, તથા દ્યૂત–જુગટે રમવુ ૧૦–આ દશ મોટી આશાતનાઓ ખાસ જિનેશ્વરના ચૈત્યમા વર્જવાની છે ૨૪૭ (અહી 'ગભારો' શબ્દ ચૈત્યવાચક છે અ યત્ર जगइए એટલે જગતિમા–ગઢની અદર. એમ કહેલ છે આશાતનાઓ તો ૮૪ કહેલી છે, તેમાથી આ દશ તો અવશ્ય વર્જવા યોગ્ય કહેલી છે)

૧૫૯ સપ્રતિ રાજાએ નવા કરાવેલા તથા જીર્ણોદ્ધાર કરાવેલા ચૈત્યોની સખ્યા

सपइरायविणिम्मिय–पणवीससहस्सपवरपासाया ।
छत्तीससहस्सजुण्णा, जिणविहारा कया जेण ॥२४८॥

સપ્રતિ રાજાએ પચીશ હજાર નવા ઉત્તમ પ્રાસાદો બનાવેલા હતા, તથા તેણે જીર્ણ થયેલા છત્રીશ હજાર જિનચૈત્યોનો ઉદ્ધાર કર્યો હતો ૨૪૮ કોઈ જગ્યાએ ૩૬૦૦૦ જીર્ણોદ્ધાર ને ૮૯૦૦૦ ચૈત્ય મળીને સવા લાખ જિનચૈત્યો કરાવ્યાનુ કહેલુ છે.

१६० संप्रति राजाએ ભગવેલી જિનપ્રતિમાઓની સંખ્યા.

सेलमय सवाकोडी, रीरीमय तावइ जिणवराणं ।
इय अट्ठारस कोडी, पडिमा पणमामि भत्तीए ॥२४९॥

સંપ્રતિ રાજાએ જિનેંદ્રોની સવા ક્રોડ પાષાણની પ્રતિમાઓ ભરાવી હતી, અને તેટલી જ એટલે સવાક્રોડ પીતળ વિગેરે ધાતુઓની પ્રતિમાઓ ભરાવી હતી, તે સર્વને ભક્તિથી હું વાંદુ છું. ૨૪૯. (ગાથામાં અઢારસ છે તે જગ્યાએ અઢીનાચક અડ્ઢાઇય શબ્દ જોઇએ.)

१६१ ઋતુ આશ્રી લવણને સચિત્ત થવાનો કાળ.

वासासु सगदिणोवरि, पन्नरदिवसोवरि च हेमंते ।
जाइ सचित्त सो उ, गिम्हे मासोवरि लवणं ॥२५०॥

લવણ (મીઠું) વર્ષાઋતુમાં સાત દિવસ પછી સચિત્ત થાય છે, શીયાળામાં ૧૫ દિવસ પછી અને ઉનાળામાં એક માસ પછી લવણ સચિત્ત થાય છે. ૨૫૦. (આ ચુલે મેકેલા લવણ આશ્રી સમજાય છે. ભઠ્ઠીમાં પકવેલું સચિત્ત થતું નથી એમ જાણવામાં છે)

१६२ સચિત્તના ત્યાગીને ખપતા ફળો.

लवणं कच्चरवीय, उक्कालिय तह य फालिय तलिय ।
अन्ने सव्वे अ फला, वज्जिज्जा गाहिया सिद्धा ॥२५१॥

લવણ દીધેલા, કાચરી કરેલા અને બીજ કાઢી નાખેલા તેમજ ઉકાળ્યા, ફાડ્યા અને તળ્યા હોય તો તે સિદ્ધ થયેલા હોવાથી (સચિત્તના ત્યાગીને) ગ્રહણ કરવા લાયક છે, બીજા સર્વ કાચા ફળો વર્જવા લાયક છે. ૨૫૧.

१६३ કડાહ વિગય (મીઠાઇ) વિગેરેનો કાળ

वासासु पन्नर दिणा, सीउण्हकाले य मास दिणवीसा ।
सव्वा कडाहविगई, कप्पइ साहूण इय दीहा ॥२५२॥

સર્વે કડાહ વિગય (મીઠાઈ) વર્ષાઋતુમા ૫૬૦ દિવસ સુધી કલ્પે, છે, શીયાળામા એક માસ સુધી અને ઉનાળામા વીશ દિવસ સુધી કલ્પે છે. સાધુને તો ઉપર પ્રમાણેના કાળની ગણત્રીએ તે દિવસની લાવેલ તે દિવસે જ કલ્પે છે. (રાખી મૂકાતી નથી.) ૨૫૨

जुगराय चार पहरा, वीस घिसि तक्कर कयवो य ।
पच्छा निगोयजंतू, उप्पज्जइ सव्वदेसेसु ॥ २५३ ॥

જુગલી રાબ બાર પહોર સુધી કલ્પે, ઘેશ અને છાશમા રાધેલો કરબો વીશ પહોર સુધી કલ્પે. ત્યારપછી સર્વ દેશોમા તેને વિષે નિગોદજીવો એટલે લીલફુલી વિગેરે ઉત્પન્ન થાય છે ૨૫૩. (આમા લખેલ ઘેશ ને કરબો બીજે દિવસ વાપરનાની પ્રવૃત્તિ યોગ્ય જણાતી નથી.)

पुआ मुगडि लप्पसी, करव रब्बाइ सिद्धअन्नमज्झम्मि ।
अट्ठपहराण उवरिं, सुहुमा जीवा सुए भणिया ॥२५४॥

પુડલા, મુગડી, લાપશી, કરબો, રાબ અને રાધેલુ અન્ન, એ સર્વને વિષે આઠ પહોર વીત્યા પછી સૂક્ષ્મ જીવો (લીલફુલી વિગેરેના) ઉત્પન્ન થાય છે, એમ શ્રુતમા કહ્યુ છે. (પ્રવચન સારો દ્વારમા ચાર પહોરનુ કાળમાન કહ્યુ છે.) ૨૫૪

૧૬૪ વિદળ ને દહીંમા જીવોત્પત્તિ વિષે.

जं मुग्गमासपमुह, विदल कच्चम्मि गोरसे पडइ ।
ता तसु जीवुप्पत्ती, भणति दहिए विदिणउवरि ॥२५५॥

જે, મગ, અડદ વિગેરે દ્વિદલ કાચા ગોરસમા પડે તો તેમા તત્કાળ જીવની ઉત્પત્તિ કહેલી છે, અને દહીંમા બે દિવસ (સોળ પહોર) પછી જીવની ઉત્પત્તિ કહેલી છે ૨૫૫.

१६५ ગળ્યા વિનાની છાશ બાબત.

जइ अणगलियं तक्कं, पमायवसओ समायरइ सड्ढो।
मज्जसम त पाण, गोयम ! भणियं न संदेहो ॥ २५६॥

જો ન ગળેલી છાશ પ્રમાદના વશથી શ્રાવક વાપરે તો હે ગૌતમ ! તે છાશનુ પાન મદિરા સમાન કહ્યુ છે, તેમા સંદેહ નથી. ૨૫૬. (ઉપવાસના તિવિહાર પચ્ચખ્ખાણમા અચિત્ત જળને બદલે વાપરનાનુ જે કહે છે તેના સબધમા આ વાત સમજાય છે)

१६६ અચિત્ત જળ વિચાર
(ઉકાળેલા અચિત્ત જળનો કાળ)

वासासु तिन्नि पहरा, तह चउरो हुंति सीयकालम्मि।
पच य गिम्हे काले, फासुअनीरस्स परिमाणं ॥२५७॥

પ્રાસુક (અચિત્ત) કરેલા જળના કાળનુ પ્રમાણ વર્ષાઋતુમા ત્રણ પહોરનુ છે, તથા શીયાળામા ચાર પહોરનુ છે, અને ઉનાળામા પાચ પહોરનુ કાળમાન છે ૨૫૭. (એટલો કાળ વ્યતીત થઈ ગયા પછી તે પાણી સચિત્ત થઈ જાય છે)

ठाणाइ परिसुद्ध, होइ साचित्त मुहुत्तमज्झंमि ।
पच्छा तिमुहुत्त जलं, फासुय भणियं जिणिदेहि ॥२५८॥

ત્રિફળા, રાખ વિગેરે પ્રયોગથી અચિત્ત કરેલુ જળ પ્રથમ એક અતર્મુહૂર્ત્ત સુધી સચિત્ત રહે છે, ત્યારપછી ત્રણ મુહૂર્ત સુધી તે જળ પ્રાસુક (અચિત્ત) રહે છે અને ત્યારપછી પાછુ સચિત્ત થઈ જાય છે. એમ જિનેદ્રોએ કહ્યુ છે. ૨૫૮.

૧૬૭ એકવીશ પ્રકારે થતુ પ્રાસુક જળ.

उस्सेइम १ ससेइम २,
तदुल ३ तिल ४ तुस ५ जवोदगा ६ याम ७।
सोवीर ८ सुद्धवियडं ९,
अवय १० अवाय ११ कविट्ठं १२ ॥ २५९ ॥
माउलिंग १३ दक्ख १४ दाडिम १५,
खज्जुर १६ नालेर १७ कयर १८ बोरजल १९ ।
आमलग २० चचाए २१,
पाणिय पढसग भणियाइ ॥ २६० ॥

લોટ મમળના માટે લીધેલુ પાણી ૧, તીલ ધોયાનુ પાણી ૨, ચોખા ધોયાનુ પાણી ૩, તવના કોઈ પ્રકારવડે અચિત્ત કરેલુ પાણી ૪, ફોતરા (ફુ-સા) ધોયાનુ પાણી ૫, જવ ધોયાનુ પાણી ૬, કાજી (ધાશ) નુ પાણી ૭, સુરમાનુ પાણી ૮, શુદ્ધ ઉકાળેલુ પાણી ૯, આમ્ર (કેરીના છોતરા) ધોયાનુ પાણી ૧૦, આંબલીના છોતરા ધોયાનુ પાણી ૧૧, કોઠાનુ પાણી ૧૨, બીજોરાનુ પાણી ૧૩, દ્રાક્ષનુ પાણી ૧૪, દાડમનુ પાણી ૧૫, ખજુરનુ પાણી ૧૬, નાળિયેરનુ પાણી ૧૭, કેર ધોયાનુ પાણી ૧૮, બોર ધોયાનુ પાણી ૧૯, આમળા ધોયેલુ પાણી ૨૦ અને ચ ચા (વસ્તુવિશેષ) નુ પાણી ૨૧–આ એકવીશ પ્રકારના પ્રાસુક પાણી પહેલા આચારાગ સૂત્રમા કહ્યા છે ૨૫૯-૨૬૦ (આ શબ્દાર્થમા પણ ફેરફાર જણાય છે તેમજ કઈ જાતનુ પાણી કયા સુધી સચિત્ત રહે ને કયારે અચિત્ત થાય તે પણ સમજવાનુ છે તે સમજ્યા પછી તેનો ઉપયોગ કરવા યોગ્ય છે)

૧૬૮ ઉકાળેલા પાણીનો કાળ

उण्होदग तिदंडु–कालिय वासासु तिपहरमचित्त ।
चउ सिसिरे पण गिम्हे, तेण पर होइ सचित्तं ॥२६१॥

ત્રણ ઉભરાએ ઉકાળેલુ ઉષ્ણુ જળ વર્ષાઋતુમા ત્રણ પ્રહર સુધી અચિત્ત રહે છે, શિયાળામા ચાર પ્રહર સુધી અચિત્ત રહે છે અને ઉનાળામા પાચ પ્રહર સુધી અચિત્ત રહે છે. ત્યારપછી સચિત્ત થઈ જાય છે ૨૬૧. (આ મતલબની જ ગાથા ઉપર ૨૫૭ મી કહેલી છે તેથી આ અન્યકૃત જણાય છે)

૧૬૯ વગર ચાળેલા લોટને અચિત્ત થવાનો કાળ.

पण दिण मीसो लुट्टो, अचालिओ सावणे अ भद्दवए।
चउ आसो कत्तीए, मगसिर पोसमि तिन्नि दिणा॥२६२॥
पण पहर माह फग्गुणि, पहरा चत्तारि चित्त वीसाहे।
जिट्ठासाढे तिपहर, तेण पर होइ अचित्तो ॥२६३॥

ચાળ્યા વિનાનો આટો શ્રાવણ અને ભાદ્રપદ માસમા પાચ દિવસ સુધી મિશ્ર રહે છે, આશ્વિન અને કાર્તિક માસમા ચાર દિવસ, માર્ગશીર્ષ અને પોષ માસમા ત્રણ દિવસ, માઘ અને ફાલ્ગુન માસમા પાચ પ્રહર, ચૈત્ર અને વૈશાખ માસમા ચાર પ્રહર તથા જયેષ્ઠ અને અષાઢ માસમા ચાળ્યા વિનાનો આટો ત્રણ પ્રહર સુધી મિશ્ર રહે છે, ત્યારપછી તે અચિત્ત થઈ જાય છે. ૨૬૨-૨૬૩ (ચાળેલો લોટ તરતથીજ અચિત્ત ગણાય છે.)

૧૭૦ ઔષધ વિગેરેને અચિત્ત થવાના કારણ.

सय जोयण जलमग्गे, थलमग्गे जोयणाइ सट्ठुवरि।
हरडे पिंपर मिरीया, समए अचित्त वावारो ॥२६४॥

હરડે, પીપર અને મરી એ વસ્તુઓ જળમાર્ગે સો જોજન ઉપરથી આવી હોય અને સ્થળમાર્ગે સાઠ જોજન ઉપરાંતથી આવી હોય તો સિદ્ધાંતમા તેનો અચિત્તપણાનો વ્યાપાર કહ્યોછે. ૨૬૪.

जोयणसय गतूण, अणाहारेण भड संकते ।
वायग्गीधूमेण य, सिद्धत्थ होइ लवणाइ ॥ २६५ ॥

એકસો યોજન દૂર જવાથી, અયોગ્ય આહારના પુદ્ગળો ન મળવાથી તેમજ અન્ય કરીઆણાભેગુ સક્રાંત થવાથી અને પવન, અગ્નિ (તડકો) તેમજ ધુમાડા વિગેરે લાગવાથી લવણાદિ પદાર્થો અચિત્ત થઈ જાય છે ૨૬૫

૧૭૧ ગૌતમ તથા સુધર્મા સ્વામીનો નિર્વાણ સમય

वीरजिणे सिद्धिगए, वारसवरिसेहि गोयमो सिद्धो ।
तह वीराओ सोहम्मो, वीसवरिसेहि सिद्धिगओ ॥२६६॥

શ્રી મહાવીર જિનેશ્વર મોક્ષે ગયા ત્યારપછી બાર વર્ષે ગૌતમ સ્વામી મોક્ષે ગયા, તથા મહાવીરસ્વામીના નિર્વાણથી વીશ વર્ષ ગયા ત્યારે સુધર્માસ્વામી સિદ્ધિમા ગયા ૨૬૬.

૧૭૨ જબૂસ્વામીના નિર્વાણનો સમય, તથા
તે સાથે દશ સ્થાનોનો વિરહ

सिद्धिगए वीरजिणे, चउसट्ठिवरिसेहि जवुणा मुत्ति ।
केवलणाणेण सम, वुच्छिन्ना दस इमे ठाणा ॥२६७॥

मण१ परमोह२ पुलाए३, आहार४ खवग५ उवसम्मे६
कप्पे७ सजमतिग८ केवल९ सिद्धि१० जवुम्मि
वुच्छिन्ने ॥ २६८ ॥

શ્રી મહાવીર જિનેશ્વર સિદ્ધિપદ પામ્યા પછી ચોસઠ વર્ષે જબૂસ્વામીની મુક્તિ થઈ છે. તેમની સાથે કેવળજ્ઞાન સહિત આ દશ સ્થાનો વિચ્છેદ ગયા છે. મનપર્યવજ્ઞાન ૧, પરમાવધિ જ્ઞાન ૨,

પુલાકલબ્ધિ ૩, આહારક શરીર ૪, ક્ષપકશ્રેણિ ૫, ઉપશમશ્રેણિ ૬, જિનકલ્પ ૭, પહેલા ત્રણ ચારિત્ર (સૂક્ષ્મસંપરાય, પરિહાર વિશુદ્ધિ અને યથાખ્યાત) ૮, કેવળજ્ઞાન ૯ અને મોક્ષ ૧૦—આ દશ સ્થાનકો જંબૂસ્વામીની સાથે વિચ્છેદ ગયા છે. ૨૬૭–૨૬૮.

૧૭૩ બીજી વસ્તુઓના વિચ્છેદનો સમય.

पुव्वाण अणुओगो, संघयण पढमय च संठाण ।
सुहुममहापाणझाण, वुच्छिन्ना थूलभद्दम्मि ॥२६९॥

છેલ્લા ચાર પૂર્વનો અનુયોગ ૧, પહેલું વજ્રર્ષભનારાચ સંઘયણ ૨, પહેલું સમચતુરસ્ર સંસ્થાન ૩ તથા સૂક્ષ્મ મહાપ્રાણ નામનું ધ્યાન ૪—આ ચાર સ્થાનો સ્થૂલભદ્રની પછી વિચ્છેદ પામ્યા છે. ૨૬૯.

दसपुव्वी वुच्छेओ, वयरे तह अद्धकीलसघयणा ।
पचहि वाससएहि, चुलसी य समय अहियम्मि ॥२७०॥

તથા વજ્રસ્વામી પછી દશમા પૂર્વનો વિચ્છેદ થયો છે, તથા મહાવીરના નિર્વાણથી પાંચસો ને ચોરાશી વર્ષ ઝાઝેરા વ્યતીત થયા ત્યારે કીલિકા સુધીના ચાર (બીજાથી પાંચમા સુધીના) સંઘયણ વિચ્છેદ ગયા છે ૨૭૦. (બે બે સંઘયણ જુદે જુદે વખતે વિચ્છેદ થયાનું સંભવે છે કેમકે અહીં ગાથામાં ચોથું પાંચમું જ નીકળે છે.)

चउपुव्वीवुच्छेओ, वरिससए सित्तरम्मि अहियम्मि ।
भद्दबाहुमि जाओ, वीरजिणिंदे सिव पत्ते ॥ २७१ ॥

શ્રી મહાવીર જિનેંદ્ર મોક્ષ પામ્યા પછી કાંઈક અધિક એકસો ને સીત્તેર વર્ષ ગયા ત્યારે શ્રી ભદ્રબાહુસ્વામીને સમયે (તેમની પછી) ચાર પૂર્વનો વિચ્છેદ થયો. ૨૭૧ (શ્રી સ્થૂલભદ્રને તે ચાર પૂર્વ માત્ર મૂળથી ભણાવ્યા હતા, અર્થથી નહીં.)

૧૭૪ ચાર કાળિકાચાર્યનો સમય વિગેરે.

सिरिवीराऊ गएसु, पणतीसहिए तिसयवरिसेसु ।
पढमो कालगसूरी, जाओ सामुज्जनामु त्ति ॥२७२॥

શ્રી મહાવીર સ્વામીના નિર્વાણથી કાંઈક અધિક ત્રણસો ને પાત્રીશ વર્ષ ગયા ત્યારે પહેલા કાલિકાચાર્ય નામના સૂરિ થયા તેનુ બીજુ નામ શ્યામાચાર્ય હતુ. ૨૭૨

चउसयतिपन्नवरिसे, कालिगगुरुणा सरस्सती गहिया ।
चिहुसयसत्तरिवरिसे, वीराऊ विक्कमो जाओ ॥२७३॥

વીરના નિર્વાણથી ચારસો ને તેપન વર્ષે બીજા કાલિકાચાર્ય થયા, તેમણે મ્લેચ્છ રાજાને લાવી ગર્દભિલ્લ રાજાને હણીને પોતાની ભાણેજ સરસ્વતી નામની સાધ્વીને ગ્રહણ કરી હતી વી૦ નિર્વાણથી ચારસો ને સીતેર વર્ષે વિક્રમ રાજા થયા ૨૭૩

पंचेव य वरिससए, सिद्धसेणदिवायरो पयडो ।
सत्तसय वीस अहिए, कालिकगुरू सक्कसथुणिओ ।२७४।

વીરનિર્વાણથી પાચમો વર્ષે સિદ્ધસેન દિવાકર સૂરિ થયા, અને કાંઈક અધિક સાતમો ને વીશ વર્ષે ત્રીજા કાલિકાચાર્ય થયા, તેમણે શક્રેન્દ્રના પૂછવાથી નિગોદનુ યથાર્થ સ્વરૂપ કહ્યુ હતુ તેથી શક્રેન્દ્રે તેમની સ્તુતિ કરી હતી. ૨૭૪

नवसय तेणुएहिं, समइक्कतेहिं वद्धमाणाओ ।
पज्जूसणा चउत्थी, कालिगसूरीहि ता ठविया ॥२७५॥

વર્ધમાનસ્વામીના નિર્વાણથી નવમો ને ત્રાણુ વર્ષ વ્યતીત થયા ત્યારે ચોથા કાલિકસૂરિએ પાચમને બદલે ચોથને દિવસે પર્યુષણા (સંવચ્છરી) સ્થાપન કરી. ૨૭૫.

जीय काऊण पुण, तुरमणि दत्तस्स कालियज्जेणं ।
अवि य सरीर चत्तं, न य भणियमहम्मसज्जुत्तं ॥२७६॥

ભાણેજને બોધ કરવો તે જીત-આચાર છે એમ જાણીને તુરમણી નામની નગરીમા પોતાના ભાણેજ દત્ત નામના રાજા પાસે કાલિકાચાર્ય ગયા. તેમણે પોતાના શરીરનો ત્યાગ કર્યો એટલે દરકાર ન કરી, પરંતુ અધર્મયુક્ત અસત્ય વચન બોલ્યા જ નહી. એટલે કે દત્ત રાજાએ પ્રાણાંત સુધીનો ભય બતાવ્યા છતા યજ્ઞનુ ફળ પૂછ્યુ ત્યારે ગુરૂએ યજ્ઞનુ ફળ નરક જ કહ્યુ તેથી દત્ત રાજા અતિ કોપ પામ્યો, પરંતુ તે ગુરૂને કાંઈ પણ કરી શક્યો નહી, ઉલટો પોતે મરીને નરકે ગયો. ૨૭૬.

૧૭૫ આગમને પુસ્તકારૂઢ કર્યાનો સમય.

वल्लहिपुरम्मि नयरे, देवड्ढीपमुहेण समणसघेण ।
पुत्थे आगम लिहिओ, नवसय असीइ तदा वीरो ॥२७७॥

વીરનિર્વાણથી નવસો ને એંશી વર્ષે વલ્લભીપુર નગરમા દેવર્દ્ધિગણિ ક્ષમાશ્રમણ વિગેરે શ્રમણસંઘે આગમને પુસ્તકમા લખાવ્યા. ૨૭૭

૧૭૬ દિગંબરની ઉત્પત્તિનો સમય.

रहवीरपुरनयरे, तह सिद्धिगयस्स वीरनाहस्स ।
छसयनवउत्तरीए, खमणा पाखडिया जाया ॥ २७८ ॥

શ્રી વીરનાથ સિદ્ધિમા ગયા પછી છસો ને નવ વર્ષે રથવીરપુર નામના નગરમા પાખંડી શ્રમણ(દિગંબર)થયા. ૨૭૮.

૧૭૭ બીજીવાર આગમનુ પુસ્તકારૂઢપણુ.

दुब्भिक्खम्मि पणट्ठे, पुणरवि मेलित्तु समणसघाओ ।
महुराए अणुओगो, पवत्तई खंदिलो सूरी ॥ २७९ ॥

બાર વર્ષના દુકાળ પૂર્ણ થયા ત્યારે સ્કંદિલાચાર્ય નામના સુરિએ ફરીથી મથુરાનગરીમા સકળ શ્રમણસઘ એકઠો કરી આગમનો અનુયોગ (વ્યાખ્યા) પ્રવર્તાવ્યો. (આગમો પુસ્તકારૂઢ કર્યા) આનુ નામ માથુરી વાચના કહેવાય છે ૨૭૯

૧૭૮ પૂર્ણિમા તથા અમાવાસ્યા બદલ ચૌદશની પાખી કરવાનો સમય.

वारसवाससएसु, पुण्णिमदिवसाउ पक्खिय जेण ।
चउदसी पढम पव्व, पकप्पिय साहिसूरीहि ॥ २८० ॥

વીરનિર્વાણથી બારસો વર્ષે સ્વાતિસૂરિએ પૂર્ણિમાના દિવસને બદલે ચૌદશની પાખીનુ પર્વ પ્રથમ પ્રવર્તાવ્યુ. ૨૮૦. (તપગચ્છની માન્યતા પ્રમાણે પાખી તો ચૌદશની જ હતી, ચોમાસી પૂર્ણિમાની હતી તે જ્યારથી ચોથની સવત્સરી કરી ત્યારથી ચૌદશની ઠરાવી)

(૨૮૦ થી ૨૮૮ સુધીની નવ ગાથાઓ અચળગચ્છની માન્યતાની છે.)

૧૭૯ શ્રાવકને માટે મુખવસ્ત્રિકા અને ચરવલાની સ્થાપના.

सावयजण मुहपत्ती, चवलो तह वि सघसजुत्तो ।
हरिभद्दसूरिगुरुणो, दसपुरनयरम्मि ठावेइ ॥ २८१ ॥

હરિભદ્રસૂરિ ગુરૂએ દશપુર નામના નગરમા સર્વ સઘ એકઠો કરી શ્રાવકજનોને માટે મુખવસ્ત્રિકા અને ચરવલાને સ્થાપન કર્યા. ૨૮૧

पणपण्णवारससए, हरिभद्दो सूरि आसि पुव्वकए ।
तेरसय वीस अहिए, वरिसेहिं बप्पभट्टपहू ॥ २८२ ॥

વીરનિર્વાણથી બારસો ને પચાવન વર્ષે હરિભદ્રસૂરિ પ્રથમ ગ્રંથકાર થયા અને કાંઈક અધિક તેરસો ને વીશ વર્ષે બપ્પભટ્ટ સૂરિ થયા. ૨૮૨.

१८० अष्टमी तथा पाक्षिक[1] तिथिनो निर्णय.

छट्ठीसहिया न अट्ठमी, तेरसिसहियं न पक्खियं होइ ।
पडिवेसहियं न कयावि, इय भणियं जिणवरिंदेहिं ॥२८३॥

छठ सहित आठम लेवी नहीं, अने तेरस सहित पाखी लेवी नहीं. तेमा पण पडवा सहित पाखी तो कदापि लेवी नहीं. एम जिनेश्वरोए कह्युं छे २८३.

पण्णरसम्मि य दिवसे, कायव्वा पक्खिय तु पाएण ।
चउद्दसिसहिय कइया वि,
न हु तेरसि सोलमे दिवसे ॥ २८४ ॥

प्राये करीने पंदरमे दिवसे पाखी करवानी छे, कोइवार चौदश सहित पाखी करवी, पण तेरस सहित न करवी तेमज सोळमे दिवसे (एटले पडवा सहित) न करवी २८४.

अट्ठमितिहीए सयल, कायव्वा अट्ठमी य पाएण ।
अहवा सत्तमीअमिअ, नवमे छट्टे न कइया वि ॥२८५॥

प्राये करीने सघळी आठमनी तिथि होय एवी आठम करवी, अथवा सातमी सहित आठम होय ते करवी, परंतु नवमी के छठी सहित होय ते कदी करवी नहीं. २८५.

पक्खस्स अद्ध अट्ठमी, मासद्धाए पक्खिय होइ ।
सोलमिदिवसे पक्खी, कायव्वा न हु कइया वि ॥२८६॥

पक्ष (पखवाडीया) ने अर्धे आठम करवी अने मासने अर्धे पाखी करवी परंतु सोळमे दिवसे कदापि पाखी करवी नहीं. २८६

---

१ पूनम तथा अमास

पक्खिय पडिक्कमणाओ, सट्ठिअपहरम्मि अट्ठमी होइ ।
तत्थेव पच्चक्खाणं, करिंति पव्वेसु जिणवयणा ॥२८७॥

પાખીના પ્રતિક્રમણથી સાઠ પહોરે આઠમ આવે છે તેજ પર્વમા પ્રત્યાખ્યાન કરવુ એમ જિનવચન છે. ૨૮૭.

जइयाओ अट्ठमी लग्गा, तइयाओ हुति पक्खसंधीसु ।
सट्ठि पहरम्मि नेया, करिंति तिहि पक्खिपडिक्कमण ।२८८।

જ્યારે અષ્ટમી તિથિ લાગે ત્યારે પક્ષની સધિ હોય છે, અને ત્યારથી સાઠ પહોર વ્યતીત થાય ત્યારે પાખી પ્રતિક્રમણ કરવુ જોઇએ ૨૮૮. (અહી સુધીની ૯ ગાથા અન્ય ગચ્છી માન્યતાની છે)

૧૮૧ સાઢપોરસી વિગેરેનુ માન

नियतणु नवहि पएहिं, पोसे मासम्मि पोरसी सड्ढा।
इक्किक्कय पयहाणी, आसाढे जाव तिन्नि पया ॥२८९॥

પોષ માસમા પોતાના શરીરની છાયા નવ પગલા પ્રમાણ થાય ત્યારે સાઢપોરસી થાય છે ત્યારપછી એક એક માસે એક એક પગલાની હાનિ કરતા અષાઢ માસે ત્રણ પગલા છાયા થાય ત્યારે સાઢપોરસી થાય છે (ત્યારપછી શ્રાવણે ચાર, ભાદ્રપદે પાચ, આશ્વિને છ, કાર્તિકે સાત અને માર્ગશીર્ષ માસે આઠ પગલે સાઢપોરસી થાય છે) ૨૮૯

अड्ढाइ दिवसेहि, अगुल इक्किक वड्ढई होइ ।
आसाढाओ पोसे, पोसाओ जाव आसाढ ॥ २९० ॥

અષાઢથી પોષ માસ સુધી અઢી અઢી દિનસે એક એક આગળ છાયાની વૃદ્ધિ કરવી, અને પોષ માસથી અષાઢ માસ સુધી અઢી અઢી દિનસે એક એક આગળ છાયાની હાનિ કરવી,

એટલે કે અષાઢ માસને પહેલે દિવસે ત્રણ પગલાની છાયાએ સાઢ પોરસી થાય છે, અને ત્યારપછી અઢી દિવસે ત્રણ પગલા ઉપર એક આંગળ છાયા હોય તે વખતે સાઢપોરસી થાય છે. એ પ્રમાણે અઢી અઢી દિવસે એક એક આગળ વધારતા ત્રીશ દિવસે એટલે એક માસે બાર આગળ એટલે એ- પગલા જેટલી છાયા વધે છે, તેથી શ્રાવણ માસને પહેલે દિવસે ચાર પગલા છાયા હોય ત્યારે સાઢ પોરસી થાય છે. એ પ્રમાણે વધતા વધતા પોષ માસને પહેલે દિવસે નવ પગલા છાયા થાય ત્યારે સાઢપોરસી થાય છે ત્યાર-પછી અઢી અઢી દિવસે એક એક આગળ ઓછી કરવી, એટલે માઘ માસને પહેલે દિવસે આઠ પગલાની છાયાએ સાઢપોરસી થશે એ પ્રમાણે પાછી હાનિ કરતા કરતા અષાઢ માસના પહેલા દિવસે ત્રણ પગલાની છાયાએ સાઢપોરસી થશે ૨૯૦

૧૮૭ પુરિમઢ્ઢનુ પ્રમાણ

आसाढे समछाया, पोसे मासे हवंति छपाया ।
वड्ढंति हीयमाणे, पए पए होइ पुरिमड्ढो ॥ २९१ ॥

અષાઢ માસમા પોતાના શરીરમા સમાઈ ગયેલી છાયા હોય ત્યારે પુરિમઢ્ઢ થાય છે, અને પોષ માસમા પોતાના શરીરની છાયા છ પગલાની (ત્રણ હાથની) હોય ત્યારે પુરિમઢ્ઢ થાય છે. એ જ પ્રમાણે માસે માસે એક એક પગલાની વૃદ્ધિ તથા હાનિ કરવી ૨૯૧ (દરેક મહિને એક પગલુ એટલે ૧૨ આગળ ઘટાડવી તે આગળ બતાવે છે.)

माघे दुहत्थि छाया, बारस अंगुलपमाण पुरिमड्ढे ।
मासे चारगुलहाणी, आसाढे निट्ठिया सव्वे ॥ २९२ ॥

માઘ માસમા બે હાથ અને બાર આગળ (કુલ પાચ પગલા) છાયા હોય ત્યારે પુરિમઢ્ઢ થાય છે. છેવટ અષાઢ માસમા સર્વ છાયા નિઠી જાય એટલે શરીરમા જ સમાઈ જાય ત્યારે પુરિમઢ્ઢ થાય છે એ રીતે માસે માસે બાર બાર આગળની હાનિ કરવી. ૨૯૨.

१८३ रात्रिना काळनु ज्ञान.

दस तेरस सोलसमे, वीसइमे सूरियाण णक्खत्ते ॥
मत्थयगयम्मि रिक्खे, रयणीए जामपरिमाण ॥२९३॥

સૂર્ય જે નક્ષત્રમા હોય તે નક્ષત્રથી દશમુ નક્ષત્ર જ્યારે આકાશમા મસ્તકપર (માથે) આવે ત્યારે રાત્રિનો પહેલો પ્રહર થાય, તેરમુ નક્ષત્ર માથે આવે ત્યારે બીજો પ્રહર, સોળમુ નક્ષત્ર માથે આવે ત્યારે ત્રીજો પ્રહર અને વીશમુ નક્ષત્ર મસ્તકપર આવે ત્યારે ચોથો પ્રહર થાય એ પ્રમાણે રાત્રિએ પ્રહરનુ પરિમાણ જાણવુ. २९३

१८४ પોરસીનુ પ્રમાણ.

आसाढमासे दुपया, पोसे मासे चउप्पया ।
चित्तासुएसु मासेसु, तिपया हवइ पोरसी ॥ २९४ ॥

પોતાના શરીરની છાયા જે વખતે બે પગલાની થાય તે વખતે અષાઢ માસમા પોરસી થાય છે, પોષ માસમા ચાર પગલા છાયા હોય ત્યારે પોરસી થાય છે, અને ચૈત્ર તથા આશ્વિન માસમા ત્રણ પગલા છાયા હોય ત્યારે પોરસી થાય છે २९४

अगुल सत्तरत्तेण, पक्खेण य दुअगुल ।
वड्ढए हायए वावि, मासेण चउरगुल ॥ २९५ ॥

આ પોરસીના પ્રમાણમા સાત દિવસે એક આગળની, પખવાડીએ બે આગળની અને એક માસે ચાર આગળની જેમ સભવે તેમ વૃદ્ધિ કે હાનિ કરવી. २९५

१८५ પડિલેહણનો કાળ.

जिद्दामूले आसाढ–सावणे छहि अगुलेहि पडिलेहा ।
अठहि बीय तियम्मि, तइए दस अठहि चउत्थे॥२९६॥

જેઠ, અષાઢ અને શ્રાવણ માસમા છ આગળ છાયા હોય ત્યારે પડિલેહણા કરવી, બીજા ત્રિકમા એટલે ભાદ્રપદ, આશ્વિન અને કાર્તિક માસમા આઠ આગળ છાયા હોય ત્યારે, ત્રીજા ત્રિકમા એટલે માર્ગશીર્ષ, પોષ અને માઘ માસમા દશ આગળ છાયા હોય ત્યારે અને ચોથા ત્રિકમા એટલે ફાલ્ગુણ, ચૈત્ર અને વૈશાખ માસમા આઠ આગળ છાયા હોય ત્યારે પડિલેહણા કરવી ૨૯૬.

૧૮૬ ક્ષય તિથિનો સભવ.

भद्दव कत्तिय मासे, पोसे तह फग्गुणे य बोधव्वे ।
वइसाहे आसाढे, इमम्मि मासे तिही पडइ ॥२९७॥

ભાદ્રપદ, કાર્તિક, પોષ, ફાલ્ગુન, વૈશાખ અને અષાઢ—એ છ માસમા જ તિથિનો ક્ષય થઈ શકે છે, એમ જાણવુ. (જૈન જ્યોતિષને અનુસારે તિથિની વૃદ્ધિ થતી નથી માત્ર ક્ષય થાય છે, તે પણ આ છ માસમા જ થઈ શકે છે.) ૨૯૭. (હાલ જૈન જ્યોતિષ પ્રમાણે પચાગ તૈયાર કરનારા ન હોવાથી અન્યમતિના પચાગ અનુસાર તિથિ વિગેરેની પ્રવૃત્તિ કરવી પડે છે.)

૧૮૭ સ્રીને ગર્ભ ધારણ કરવાનો કાળ.

रिउसमय हवइ नारी, नरोवभोगेण गब्भसभूई ।
बारसमुहुत्तमज्झे, जाओ गब्भो उवरि नत्थि ॥२९८॥

ઋતુ સમય આવે ત્યારે સ્રીને પુરૂષના સમાગમથી ગર્ભનો સભવ હોય છે. તેમા પુરૂષના સયોગ પછી બાર મુહૂર્ત્તની અદર ગર્ભ ઉત્પન્ન થઈ શકે છે, ત્યારપછી ઉત્પન્ન થતો નથી. ૨૯૮.

૧૮૮ સ્ત્રી અને પુરૂષના કામવિકારની હદ.

पणपन्नाउ परेण, जोणी पमिलाइ महिलियाणं च ।
पणहत्तरीय परओ, होइ अबीओ नरो पाय ॥२९९॥

પચાવન વર્ષની ઉમ્મર થયા પછી પ્રાયે સ્ત્રીઓની યોનિ મ્લાન થાય છે, એટલે કરમાઈ જાય છે (રૈતમ રહિત થાય છે, ગર્ભ ધારણ કરવા યોગ્ય ન્હોતી નથી.) તથા પુરૂષ પ્રાયે પચોતેર વર્ષ પછી અબીજ (વીર્ય ન્હિત) થાય છે ૨૯૯ (આ વર્ષોમા પણ કાળે કરીને ઓછાપણુ થતુ આવે છે આયુષ્ય ઘટતા તે પણ ઘટે છે. આ પ્રમાણ સો વર્ષના આયુને અંગે જણાય છે.)

૧૮૯ ગર્ભાવાસનુ દુઃખ

सुइहि अग्गिवण्णाहि, समभिज्जइ जंतुणो ।
जावइय गोयमा ! दुक्ख, गब्भे अट्ठगुण तहा ॥३००॥

તપાવીને અગ્નિના વર્ણ જેવી કરેલી સોયોવડે રૂંવાડે રૂંવાડે ભેદતા જતુને જેટલુ દુખ થાય છે, તેના કરતા આઠ ગુણુ દુખ ગર્ભમા ન્હેલા જતુને થાય છે. ૩૦૦ (આ દુખ અવ્યકતપણે ભોગવે છે.)

૧૯૦ પ્રસવ વખતે થતુ દુખ.

गब्भाओ निहरतस्स, जोणीजतणपीलणे ।
सयसाहस्सिय दुक्ख, कोडाकोडिगुण तहा ॥ ३०१ ॥

ગર્ભમાથી નીકળતા જતુને યોનિયત્રમા પીડા પામવાથી (પીલાવાથી) ગર્ભવાસના કરતા લાખ ગુણુ અને કોટાકોટિ ગુણ દુખ થાય છે ૩૦૧. (આ દુખ પણ અવાચ્ય સ્થિતિમા ભોગવે છે)

૧૯૧ કોણિક અને ચેટક રાજાના યુદ્ધમા હણાયેલા મનુષ્યોની સખ્યા તથા ગતિ.

कोणियचेडयरण्णो, रणम्मि छन्नुवइलक्खमणुआण ।
ऋमरिंदेणऽभिहया, बीयदिणे लक्खचुलसीइ ॥ ३०२ ॥

एगो सोहम्मसुरो, बीओ मणुओ महाविदेहम्मि ।
दससहस्सा मच्छगई, सेसा य नरयतिरिएसु ॥३०३॥

ચમરેદ્રે કોણિક અને ચેટક રાજાના યુદ્ધમા પહેલે દિવસે છન્નુ લાખ મનુષ્યો હણ્યા અને બીજે દિવસે ચોરાશી લાખ મનુષ્યો હણ્યા. તેમાથી એક મનુષ્ય સૌધર્મ દેવલોકમાં દેવ થયો, બીજો એક મહાવિદેહ ક્ષેત્રમા મનુષ્ય થયો, દશ હજાર મનુષ્યો મત્સ્યગતિને પામ્યા, અને બાકીના મનુષ્યો નરક તથા તિર્યંચ ગતિને પામ્યા. ૩૦૨-૩૦૩.

૧૯૭ ચૌદ પૂર્વના નામ.

उप्पायपुव्व १ मग्गायणी २ य,
वीरियाण ३ च अत्थिनत्थी ४ च ।
णाणं ५ तह सच्चं ६ पूण,
आयप्पवाय ७ तहा कम्मं ८ ॥ ३०४ ॥
पच्चक्खाण ९ विज्जा १०,
कल्लाण ११ पाणवाय १२ बारसम ।
किरियाविसाल १३ भणियं,
चउदसम बिंदुसार १४ च ॥ ३०५ ॥

ઉત્પાદ પૂર્વ ૧, અગ્રાયણી પૂર્વ ૨, વીર્યપ્રવાદ પૂર્વ ૩, અસ્તિનાસ્તિ પૂર્વ ૪, જ્ઞાનપ્રવાદ પૂર્વ ૫, સત્યપ્રવાદ પૂર્વ ૬, આત્મપ્રવાદ પૂર્વ ૭, કર્મપ્રવાદ પૂર્વ ૮, પ્રત્યાખ્યાનપ્રવાદ પૂર્વ ૯, વિદ્યાપ્રવાદ પૂર્વ ૧૦, કલ્યાણપ્રવાદ પૂર્વ ૧૧, પ્રાણવાય પૂર્વ બારમુ ૧૨, ક્રિયાવિશાલ પૂર્વ તેરમુ ૧૩ તથા ચૌદમુ બિંદુસાર નામનુ પૂર્વ ૧૪—આ ચૌદ પૂર્વના નામ જાણવા. ૩૦૪-૩૦૫.

१९३ સિદ્ધાંતના એક પદમા કહેલી શ્લોકની સખ્યા.

एगवन्नकोडि लक्खा, अट्ठेव सहस्स चुलसी य ।
सयछक्क नायव्वं, सड्ढाइगवीस समयम्मि ॥ ३०६॥

સિદ્ધાતમા એકાવન કરોડ, આઠ લાખ, ચોરાશી હજાર, છસો ને સાડી એકવીશ ૫૧૦૮૮૪૬૨૧ાા શ્લોકોનુ એક પદ કહેલુ છે. ૩૦૬. (શ્રી અનુયોગદ્વાર સૂત્રની વૃત્તિમા ૫૧૦૮૮૬૮૪૦ાા શ્લોક એક પદમા હોય એમ કહ્યુ છે ઇતિ સેનપ્રશ્ને પ્રશ્ન ૮૨. આવા ૧૮૦૦૦ પદ આચારાગના પ્રથમ હતા અને તેથી બમણા બમણા બીજા અગોના હતા ૧૧ અગના મળીને ૩૬૮૪૬૦૦૦ પદો હતા. તેનો સક્ષેપ શ્રી દેવર્દ્ધિગણિ ક્ષમાશ્રમણે કરેલો છે)

१९४ મોક્ષગતિનો સરલ માર્ગ.

नाणेण जाणई भावे, दसणेण य सद्दहे ।
आयरे य चरित्तेण, एओ सिद्धिपुरीपहो ॥ ३०७ ॥

જ્ઞાનવડે પદાર્થોને જાણવા, દર્શન (સમકિત) વડે તેનાપર શ્રદ્ધા કરવી, અને ચારિત્ર (આચરણ-ક્રિયા) વડે તેને આચરવા, એ સિદ્ધિનગરીએ જવાનો સરલ માર્ગ છે ૩૦૭

१९५ ગાથા (આર્યા) છદનુ લક્ષણ

पढमो बारसमत्तो, बीओ अट्ठारमत्तसजुत्तो ।
जह पढमो तह तइओ, पणरसविभूसिया गाहा ॥३०८॥

પહેલા પાદમા બાર માત્રા હોય, બીજુ પાદ અઢાર માત્રાનુ હોય, જેવુ પહેલુ પાદ તેવુજ ત્રીજુ પાદ (બાર માત્રાનાળુ) હોય, તથા ચોથુ પાદ પન્નર માત્રાથી વિભૂષિત હોય-તે ગાથા છદ કહેવાય છે, ૩૦૮.

सव्वाए गाहाए, सत्तावन्नं हवंति मत्ताओ ।
पुव्वद्धए य तीसा, सत्तावीसा य अवरद्धे ॥ ३०९ ॥

એક આખી ગાથામા કુલ સત્તાવન માત્રાઓ હોય છે. તેમા ગાથાના પૂર્વાર્ધમા (પહેલા અને બીજા પાદમાં મળીને) ત્રીશ માત્રા હોય છે, તથા પશ્ચાર્ધમા (ત્રીજા અને ચોથા પાદમા મળીને) સત્તાવીશ માત્રા હોય છે. ૩૦૯.

૧૯૬ ઉત્તરાધ્યયન સૂત્રના છત્રીશ અધ્યયનોના નામ.

विणय १ परीसह २ चउरंगी ३,
असंखयं ४ होइ कामसरण ५ च ।
खुड्डग ६ एलग ७ कपिला ८,
नमी ९ य दुमपत्तय १० नेयं ॥ ३१० ॥
एक्कारसम बहुसुय ११,
हरिकेसी १२ चित्तसंभुय सार १३ ।
इसुआरी १४ चउदसमं,
भिक्खू १५ बंभ १६ जए भाणिय ॥ ३११ ॥
पावसमण १७ तह सजइ १८,
मियपुत्त १९ अणाहि २० समुद्दपालिय २१ ।
रहनेमी २२ बावीसं,
केसीगोयम २३ ठ्ठपावयणं २४ ॥ ३१२ ॥

जयघोस २५ समायारी २६,
खलुंकिय २७ मुक्खमग्ग २८ सम्मत्तं २९ ।
तवमग्गे ३० चरणविही ३१,
पमायज्झयण ३२ बत्तीस ॥ ३१३ ॥
कम्मपयडीओ ३३ लेसा ३४,
अणगार ३५ अजीवजीवविभत्ती ३६ ।
छत्तीस उत्तरज्झय—नामा एयस्स ण होइ ॥ ३१४ ॥

વિનય અધ્યયન ૧, પરીષહ અધ્યયન ૨, ચતુરંગી અધ્યયન ૩, અસંખ્ય[1] અધ્યયન ૪, અકામ સકામ મરણ વિભક્તિ અધ્યયન ૫, ક્ષુલ્લક અધ્યયન ૬, એલક[2] અધ્યયન ૭, કપિલ અધ્યયન ૮, નમિ અધ્યયન ૯, દ્રુમપત્ર અધ્યયન ૧૦, અગ્યારમુ બહુશ્રુત અધ્યયન ૧૧, હરિકેશિ અધ્યયન ૧૨, ઉત્તમ એવુ ચિત્રસંભૂતિ અધ્યયન ૧૩, ચૌદમુ ઇષુકારી અધ્યયન ૧૪, ભિક્ષુ અધ્યયન ૧૫, બ્રહ્મચર્ય અધ્યયન ૧૬, પાપશ્રમણ અધ્યયન ૧૭, તથા સંજતિ (રાજાનુ) અધ્યયન ૧૮, મૃગાપુત્ર અધ્યયન ૧૯, અનાથી અધ્યયન ૨૦, સમુદ્રપાલિત અધ્યયન ૨૧, બાવીશમુ રથનેમિ અધ્યયન ૨૨, કેશી ગૌતમ અધ્યયન ૨૩, અષ્ટ પ્રવચન અધ્યયન ૨૪, જયઘોષ અધ્યયન ૨૫, સામાચારી અધ્યયન ૨૬, ખલુંકિય[3] અધ્યયન ૨૭, મોક્ષમાર્ગ અધ્યયન ૨૮, સમ્યક્ત્વ પરાક્રમ અધ્યયન ૨૯, તપોમાર્ગ અધ્યયન ૩૦, ચારિત્રવિધિ અધ્યયન ૩૧, બત્રીશમુ પ્રમાદસ્થાનાધ્યયન ૩૨, કર્મપ્રકૃતિ અધ્યયન ૩૩, લેશ્યા અધ્યયન ૩૪, અણગાર માર્ગ અધ્યયન ૩૫ અને અજીવ જીવ વિભક્તિ અધ્યયન ૩૬—આ પ્રમાણે ઉત્તરાધ્યયનના ૩૬ અધ્યયનોના છત્રીશ નામો છે ૩૧૦-૩૧૪

---

૧ પ્રમાદાપ્રમાદ (અસંસ્કૃત), ૨ ઔરભ્રિય, ૩ ગળીયો બળદ

૧૯૭ જ્ઞાનની વૃદ્ધિ કરનારાં નક્ષત્રો.

मिगसिर १ अद्दा २ पुस्सो ३,
तिन्नि पुव्वाइ ६ मूल ७ मसलेसा ८ ।
हत्थो ९ चित्ता १० य तहा,
दस वुड्ढिकराइं नाणस्स ॥ ३१५ ॥

મૃગશિર ૧, આર્દ્રા ૨, પુષ્ય ૩, ત્રણે પૂર્વા-પૂર્વાફાલ્ગુની ૪, પૂર્વાષાઢા ૫, પૂર્વાભાદ્રપદ ૬, મૂલ ૭, અશ્લેષા ૮, હસ્ત ૯, તથા ચિત્રા ૧૦–આ દશ નક્ષત્રો જ્ઞાનની વૃદ્ધિ કરનારા છે. એટલે કે આ દશ નક્ષત્રોમા જ્ઞાન ભણવાનો આરંભ કરવો સારો છે. ૩૧૫.

૧૯૮ પીસ્તાલીશ આગમની કુલ ગાથા સંખ્યા.

पणयालीस आगम, सव्वगंथाण हुंति छ लक्खा ।
एगुणसट्ठिसहस्सा, तिन्नि सया चेव तीसा य ॥३१६॥

(હાલમા વર્તતા) પીસ્તાલીશ આગમની સર્વ શ્લોક સંખ્યા–છ લાખ, ઓગણસાઠ હજાર, ત્રણ સો ને ત્રીશ ૬૫૯૩૩૦ થાય છે. ૩૧૬ (આ હકીકત શ્રી જૈન પ્રબોધ ભાગ ૧ લામા બહુ જ વિસ્તારે કહેલી છે ૪૫ આગમની મૂળની ગાથાસંખ્યા તથા નિર્યુક્તિ, ભાષ્ય, ચૂર્ણિ, ટીકા વિગેરેનુ તમામ પ્રમાણુ તેમા આપ્યુ છે. તેમા બતાવ્યા મુજબ સર્વ સંખ્યા આ પ્રમાણે થાય છે. ઈચ્છિકે તે બુકમાં જોવુ.)

૧૯૯ જ્ઞાન ભણવામા અપ્રમાદપણું રાખવુ.

जइ वि दिवसेण पय, धरेइ पक्खेण वा सिलोगद्धं ।
उज्जोय मा मुंचसु, जइ इच्छसि सिक्खिउ नाणं ॥३१७॥

જો કદાચ એક દિવસમા એક જ પદ (શબ્દ) ધારી શકાય (ભણી શકાય) અથવા એક પખવાડીયામા અર્ધ શ્લોક જ ભણી શકાય, તોપણ જો જ્ઞાન શીખવાની ઈચ્છા હોય તો તુ તે સબંધી ઉદ્યમને મૂકીશ નહીં. ૩૧૭ (ઉદ્યમ શરૂ નાખવાથી માસતુસ મુનિની જેમ ક્રમેક્રમે શક્તિ વધતી જાય છે, તેથી આ ઉપદેશ યોગ્ય છે.)

૨૦૦ નકારરૂપે ઉપદેશ

पथसमा नत्थि जरा, दरिद्दसमो अ पराभवो नत्थि ।
मरणसमं नत्थि भय, खुहासमा वेयणा नत्थि ॥३१८॥

નિરંતર મુસાફરી કરવી તેના જેવી બીજી કોઈ જરાવસ્થા નથી, દારિદ્ર્ય જેવો બીજો કોઈ પરાભવ નથી, મરણ જેવો બીજો કોઇ ભય નથી અને ક્ષુધા સમાન બીજી કોઈ વેદના નથી ૩૧૮.

दयासमो न य धम्मो, अन्नसम नत्थि उत्तमं दाणं ।
सच्चसमा न य कित्ती, सीलसमो नत्थि सिंगारो ॥३१९॥

દયા સમાન બીજો કોઈ ધર્મ નથી, અન્ન જેવુ બીજુ કોઈ ઉત્તમ દાન નથી, સત્ય સમાન બીજી કોઇ કીર્તિ નથી અને શીલ જેવો બીજો કોઈ શણગાર નથી ૩૧૯.

૨૦૧ આ ચાર પદાર્થ દુર્જય છે.

अक्खाण रसणी कम्माण–मोहणी तह वयाण वभवयं ।
गुत्तीण य मणगुत्ती, चउरो दुक्खेहि जिप्पंति ॥३२०॥

પાચે ઇન્દ્રિયોમા જિવ્હા ઇન્દ્રિય, આઠે કર્મમા મોહનીકર્મ, પાચે વ્રતોમા બ્રહ્મવ્રત અને ત્રણે ગુપ્તિમા મનગુપ્તિ–આ ચારે દુઃખે જીતાય તેવા છે ૩૨૦.

२०२ पांच समितिनु पालन.

इरिएसण १ भासाए २, एसणाए ३ तहा मुणी ।
आयाणे ४ परिठ्ठवणे ५, हवइ जस्स महोमया[1] ॥३२१॥

ईर्या समिति १, भाषा समिति २, એષણા સમિતિ ૩, આદાન નિક્ષેપણા સમિતિ ૪ અને પારિષ્ઠાપનિકા સમિતિ ૫—આ પાચ સમિતિ જેને હોય તે મહા મુનિ કહેવાય છે. ૩૨૧.

૨૦૩ નકારમાં ઉપદેશ.

मुत्तिसम नत्थि सुहं, नरयसमाणं दुह मह नत्थि ।
बंभसम नत्थि वयं, सज्झायसमो तवो नत्थि ॥३२२॥

મુક્તિ (નિર્લોભતા—સતોષ) સમાન કોઈ સુખ નથી, નરક સમાન બીજુ કોઈ મોટુ દુખ નથી, બ્રહ્મચર્ય સમાન બીજુ કોઈ વ્રત નથી અને સ્વાધ્યાય સમાન બીજો કોઈ તપ નથી ૩૨૨.

૨૦૪ પાચ કારણવડે જ કાર્ય બને એવી માન્યતા સમકિતીને હોય.

कालो१ सहाव२ नियई३, पुव्वकयं४ पुरिसकारणे५ पंच ।
समवाए सम्मत्त, एगंते होइ मिच्छत्त ॥ ३२३ ॥

કાળ ૧, સ્વભાવ ૨, નિયતિ (ભવિતવ્યતા) ૩, પૂર્વકૃત(કર્મ) ૪ અને પુરૂષકાર (ઉદ્યમ) ૫—આ પાચે કારણોનો સમૂહ દરેક કાર્યપરત્વે જે માનતો હોય તેને જ સમકિત હોય છે, અને જે આ પાચમાથી કોઇપણ એકને જ કારણરૂપે માનતો હોય તે અવશ્ય મિથ્યાત્વી છે એમ જાણવુ. ૩૨૩.

---

1 महामया પ્રત્યતર.

૨૦૫ પાચે ઇંદ્રિયોની અનર્થતા.

फासिंदी १ रसणिंदी २,
घाणिंदी ३ चक्खुणिदी ४ य सोय ५।
एयाणि इक्किक, जीव पाडेइ ससारे ॥ ३२४ ॥

સ્પર્શનેંદ્રિય (શરીરની ચામડી) ૧, રસનેંદ્રિય (જિવ્હા) ૨, ઘ્રાણેંદ્રિય (નાસિકા) ૩, ચક્ષુરિંદ્રિય (નેત્ર) ૪ અને શ્રોત્રેંદ્રિય (કાન) ૫-આ પાચમાથી એક એક ઇંદ્રિય પણ (છુટી મૂકી હોય તો) જીવને સસારમા પાડે છે ૩૨૪

૨૦૬ પાચે પ્રમાદની અનર્થતા.

मज्ज १ विसय २ कसाया ३,
निद्दा ४ विगहा ५ य पचमी भणिया।
एए पच पमाया, जीव पाडेइ संसारे ॥ ३२५ ॥

મદ્ય ૧, વિષય ૨, કષાય ૩, નિદ્રા ૪ અને પાચમી વિકથા ૫ કહેલી છે-આ પાચે પ્રમાદ જીવને સસારમા પાડે છે. ૩૨૫

૨૦૭ ધર્માદિક નહીં માનનારને કરવા યોગ્ય શિક્ષા.

जो भणइ नत्थि धम्मो, न सामइय न चेव य वयाइ।
सो समणसघवज्झो, कायव्वो समणसघेहिं ॥ ३२६ ॥

જે કોઈ મનુષ્ય કહે કે હાલમા ધર્મ નથી, સામાયિક નથી અને વ્રતો પણ નથી તે મનુષ્યને સકળસંઘે મળી સકળસઘ બહાર કરવો. ૩૨૬.

२०८ ભયના સાત સ્થાન.

इहलोय १ परलोयं २,
आदाण ३ आजीविय ४ तह सहसा ५।
अकित्तीभय६ मरण७, एए सत्त भयट्ठाणा ॥ ३२७ ॥

આલોક ભય ૧, પરલોક ભય ૨, આદાન ભય ૩, આજીવિકા ભય ૪, તથા સહસાત્કારભય ૫, અપજસભય ૬, અને મરણ ભય ૭-આ સાત ભયના સ્થાનો છે એટલે જીવોને આ સાત પ્રકારના ભયનો સંભવ છે. ૩૨૭.

૨૦૯ સાધુની સાત મંડળી.

सुत्ते१ अत्थे२ भोयण३, काले४ आवस्सए५ य सज्झाए६।
संथारए७ वि य तहा, सत्त इमा मंडली हुंति ॥ ३२८ ॥

સૂત્ર મંડલી ૧, અર્થ મંડલી ૨, ભોજન મંડલી ૩, કાળ મંડલી (પડિલેહણ મંડલી) ૪, આવશ્યક મંડલી (પ્રતિક્રમણ મંડલી) ૫, સ્વાધ્યાય મંડલી ૬ અને સંથારા-પોરસી મંડલી ૭-સાધુઓને આ સાત પ્રકારની મંડળી હોય છે. ૩૨૮. (અર્થાત્ આ સાત કાર્ય અમુક મુનિઓ મળીને કરે છે-મળીને કરવા યોગ્ય છે.)

૨૧૦ આઠ અભવ્યના નામ.

संगमय१ कालसूरी२, कविला३ अंगार४ पालिया दुन्नि ६।
नोजीव७ सत्तमो विय, उदाइघायओ८ अ अट्ठमओ ॥३२९॥

સંગમક દેવ ૧, કાળ નામનો કસાઈ ૨, કપિલા દાસી ૩, અંગારમર્દક આચાર્ય ૪, બે પાલક[1] ૬, નોજીવનું સ્થાપન કરનાર

[1] એક પાપી મુનિને પીલનાર અને બીજો કૃષ્ણપુત્ર પાલક નામે હતો તે

(રોહગુપ્ત) ૭ તથા આઠમો ઉદાયી રાજાનો ઘાત કરનાર (વિનય રત્ન નામનો સાધુ) ૮—આ આઠ અભવ્ય કહ્યા છે. (અહીં નોજીવના સ્થાપન કરનારને અભવ્ય કહ્યો છે, પણ અન્ય ગ્રંથમાં સાત અભવ્ય કહેલા છે એટલે કે નોજીવના સ્થાપકને અભવ્યમાં ગણ્યો નથી) વળી કોઇ ગ્રંથમાં નવ પણ કહ્યા છે તેમાં 'नोजीव गुट्टमाहिल (નોજીવ સ્થાપક તથા ગોષ્ઠામાહિલ) એવો પાઠ લખી ગોષ્ઠામાહિલને નવમો ગણ્યો છે. પરંતુ સાત અભવ્ય કહેવા એ ઠીક લાગે છે કેમકે નોજીવ સ્થાપક અને ગોષ્ઠામાહિલને તો નિહ્નવો કહ્યા છે એટલે કે તેઓ સમકિતથી ભ્રષ્ટ થઈ મિથ્યાત્વમાં ગયા છે. તેમને અભવ્ય હોવાનો સંભવ નથી ૩૨૯

૨૧૧ અષ્ટમંગળના નામ.

दप्पण १ भद्दासण २,
वद्धमाण ३ सिरिवच्छ ४ मच्छ ५ कलसा ६ य ।
सत्थिय ७ नंदावत्ता८, लिहिया अट्ठट्ठ मंगलया ॥३३०॥

દર્પણ (અરિસો) ૧, ભદ્રાસન ૨, વર્ધમાન (શરાવલો)[1] ૩, શ્રીવત્સ ૪, મત્સ્ય યુગળ ૫, કળશ ૬ સ્વસ્તિક ૭ અને નંદાવર્ત ૮—એ આઠ મંગળ કહેલા છે. ૩૩૦.

૨૧૨ શ્રાવકનું કર્તવ્ય.

अनियाणुदारमणओ, हरिसवसविसप्पकंचुअकरालो ।
पूएइ वीयराय, साहम्मीसाहुभत्ती य ॥ ३३१ ॥

શ્રાવક નિયાણા રહિત, ઉદાર મનવાળા અને હર્ષના વશથી વિકસ્વર થયેલા રોમાંચ કંચુકવાળા થઇને વીતરાગની પૂજા કરે અને સાધર્મિક તથા સાધુની ભક્તિ કરે. ૩૩૧

1. એનું બીજું નામ સુપ્રતિષ્ઠક છે.

૨૧૩ શ્રાવકના દ્રવ્યનો સદુપયોગ.

नियदव्वमउव्वजिणंद–भवणजिणविंबवरपइट्ठासु ।
वावइ पसत्थपुत्थे, सुतित्थतित्थयरजत्तासु ॥ ३३२ ॥

શ્રાવકે પોતાનુ દ્રવ્ય અપૂર્વ (નવીન) જિનભવન, જિન બિબ, તેમની શ્રેષ્ઠ પ્રતિષ્ઠા કરવી, પ્રશસ્ત પુસ્તક (આગમ વિગેરે) લખાવવા, સુતીર્થો અને તીર્થ કરની યાત્રા કરવી—આ સર્વ સ્થાને વાપરવુ યોગ્ય છે. ૩૩૨.

૨૧૪ દશ પ્રકારના પુણ્યક્ષેત્રના નામ.

जिणभवण१ विंवर पुत्थयर, सघसरूवाइ७सत्त खित्ताइं ।
दीणोद्धारण८ पोसह–साला९ साहारणं१० दसहा॥३३३॥

જિનભવન ૧, જિનબિબ ૨, પુસ્તક ૩, ચાર પ્રકારનો સઘ[1] ૭ તે સ્વરૂપવાળા સાત ક્ષેત્રો કહ્યા છે, તદુપરાત દીનજનનો ઉદ્ધાર, પોષધશાળા અને સાધારણ એ ત્રણ ક્ષેત્ર મેળવવાથી દશ પ્રકારના (ઉત્તમ) ક્ષેત્ર કહેવાય છે ૩૩૩.

૨૧૫ વર્જવા યોગ્ય નવ નિયાણા.

निव१ धणर नारी३ नर४ सुर५,
अप्पप्पवियार६ अप्पवियारत्त७ ।
सङ्ढत्त८ दरिद्दत्त९, वज्जए नव नियाणाइ ॥३३४॥

રાજા થાઉં ૧, ધનવાન થાઉં ૨, સ્ત્રી થાઉં ૩, પુરૂષ થાઉં ૪, દેવ થાઉં ૫, જે દેવલોકમા પોતાને શરીરેજ પ્રવિચાર–મૈથુન કરાય છે એવા દેવલોકમા ઉત્પન્ન થાઉં ૬, જે દેવલોકમા બિલકુલ પ્રવિચાર–મૈથુન નથી ત્યા ઉત્પન્ન થાઉં ૭, શ્રાવકના કુળમા ઉત્પન્ન થાઉં[2] ૮

---

૧ સાધુ, સાધ્વી, શ્રાવક અને શ્રાવિકા ૨ શ્રાવક થવાનુ ધારે તેમા મુનિપણાની અરૂચિ હોવાથી નિયાણુ ગણ્યુ છે તેને આગામી ભવે મુનિપણુ પ્રાપ્ત થતુ નથી

અને દરિદ્ર થાઉં ૯—આ નવ નિયાણા ભવ્યપ્રાણીએ વર્જવા લાયક છે. ૩૩૪.

૨૧૬ દશ પ્રકારના કલ્પવૃક્ષ.

गिह१ जोइ२ भूसणगा३,
भोयण४ भायण५ तहेव वत्थगा६
चित्तरसा*७ तुडियगा८,
कुसुमगा९ दीवयगा१० य ॥३३५॥

ગૃહાંગ ૧, જ્યોતિષાંગ ૨, ભૂષણાંગ ૩, ભોજનાંગ ૪, ભાજનાંગ ૫, તથા વળી વસ્ત્રાંગ ૬, ચિત્રરસાંગ ૭, ત્રુટિતાંગ ૮, કુસુમાંગ ૯ અને દીપકાંગ ૧૦—આ દશ પ્રકારના કલ્પવૃક્ષો પોતાના નામ સદશ વસ્તુ (ગૃહ, જ્યોતિ, ભૂષણ, ભોજન, ભાજન, વસ્ત્ર, વિચિત્ર પાન,[१] વાજીંત્ર, કુસુમ ને દીપ) ને આપનાર હોય છે. ૩૩૫.

૨૧૭ અરિહંતાદિક દશની વૈયાવચ્ચ.

अरिहंत१ सिद्ध२ चेइय३,
सुए४ य धम्मे५ य साहु६ सूरीओ ७ ।
कुल८ गण९ संघे१० य तहा,
वेयावच्च भवे दसहा ॥३३६॥

અરિહંત ૧, સિદ્ધ ૨, ચૈત્ય ૩, શ્રુત (આગમ) ૪, ધર્મ ૫, સાધુ ૬, સૂરિ (આચાર્ય) ૭, કુળ ૮, ગણ ૯ અને સંઘ ૧૦—એ દશની વૈયાવચ્ચ કરવી તે દશ પ્રકારની વૈયાવચ્ચ કહેવાય છે.૩૩૬.

૨૧૮ બ્રહ્મચર્યની નવ વાડ.

वसही१ कह२ निसिज्जि३ दिय४,
कुड्डितर५ पुव्वकीलिए६ पणिए७ ।

* આનું મદ્યાંગ એવું પણ નામ છે [१] પીવાના પદાર્થ

अइमायाहार८ विभूसणा९ य,
नव वंभचेरगुत्तीओ ॥ ३३७ ॥

વસતિ-એક ઉપાશ્રયમાં સ્ત્રી સાથે રહેવુ નહી ૧, સ્ત્રીની સાથે અથવા સ્ત્રી સબધી કથા કરવી નહી ૨, સ્ત્રીની સાથે એક આસને બેસવુ નહી તથા જ્યા સ્ત્રી બેઠી હોય તે આસને પણ બે ઘડી સુધી બેસવુ નહી ૩, સ્ત્રીની ઇંદ્રિયો (અંગોપાંગ) જોવા નહીં-અજાણતા જોવાઈ જાય તો તત્ત દૃષ્ટિ પાછી ખેચી લેવી ૪, સ્ત્રીના અને પોતાના વાસની (શયનની) વચ્ચે માત્ર ભીત જ હોય તેવે સ્થાને વસવુ નહી ૫, પ્રથમ વ્રત લીવા પહેલા જે સ્ત્રી સાથે ક્રીડા કરી હોય તેનુ સ્મરણ કરવુ નહી ૬, પ્રણીત-ઘી વિગેરેના રસવાળુ ભોજન કરવુ નહી ૭ અતિમાત્ર-અધિક આહાર કરવો નહી ૮ અને શરીરની વિભૂષા કરવી નહી ૯—આ નવ બ્રહ્મચર્યની ગુપ્તિ (વાડ) કહેલી છે. ૩૩૭ (વાડ જેમ ક્ષેત્રનુ રક્ષણ કરે છે તેમ આ નવ પ્રકારની વાડ બ્રહ્મચર્યનુ રક્ષણ કરે છે, જેઓ આ વાડ તોડે છે તેઓ દોષપાત્ર થાય છે.)

૨૧૯ ચોથા વ્રતના ભગનુ પ્રાયશ્ચિત્ત.

गुरुणो जावजीव, वारस वासाणि हुंत्ति उवज्झाया ।
एगं वरिस साहु, छम्मास साहुणी भणिया ॥३३८॥

ગુરૂને-આચાર્યને જાવજીવ ઉપાધ્યાયને બાર વર્ષ, સાધુને એક વર્ષ અને સાધ્વીને છ માસનુ પ્રાયશ્ચિત્ત ચોથા વ્રતના ભગમા કહેલુ છે. ૩૩૮. (આ પ્રાયશ્ચિત્ત આચાર્ય ઉપાધ્યાય માટે ફરીને તે પદની પ્રાપ્તિ માટે છે અને સાધુ સાધ્વી માટે દીક્ષાપર્યાયના છેદરૂપ કહેલુ છે.)

૨૨૦ મુનિમહારાજની બાર પ્રતિમાઓ

मासाई सत्तता७, पढम८ वीय९ तीय१० सत्तरायदिणा ।
अहराइ११ एगराई१२, भिक्खुपडिमाओ वारसग ॥३३९॥

સાત પર્યંત માસાદિકની પ્રતિમા છે એટલે કે પહેલી પ્રતિમા એક માસની ૧, બીજી બે માસની ૨, ત્રીજી ત્રણ માસની ૩, ચોથી ચાર માસની ૪, પાચમી પાચ માસની ૫, છઠ્ઠી છ માસની અને સાતમી સાત માસની ૭. ત્યારપછી પહેલી, બીજી ને ત્રીજી સાત સાત અહોરાત્રિની એટલે આ૦મી સાત રાત્રિ દિવસની ૮, નવમી સાત રાત્રિદિવસની ૯, અને દશમી પણ સાત રાત્રિ દિવસની ૧૦. ત્યારપછી અગ્યારમી એક અહોરાત્રિની ૧૧ તથા છેલ્લી બારમી એક રાત્રિની ૧૨–આ રીતે મુનિરાજની બાર પ્રતિમાઓ કહેલી છે ૩૩૯

૧૨૧ બાર પ્રકારનો તપ

अणसण१ मूणोयरिया२, वित्तीसखेवण३ रसच्चाओ ४।
कायकिलेसो५ सली–णया६ य वज्झो तवो होइ ॥३४०॥
पायच्छित्त१ विणओ२, वेयावच्च३ तहेव सज्झाओ ४।
झाण५ उस्सग्गो६ वि य, निज्जर एव दुवालसहा ॥३४१॥

અનશન (ઉપવાસાદિક) ૧, ઊનોદરી ૨, વૃત્તિસક્ષેપ ૩, રસ ત્યાગ (વિગયત્યાગ) ૪, લોચાદિક કાયનો કલેશ ૫ અને સલીનતા અગોપાગનો સંકોચ ૬–આ છ પ્રકારનો બાહ્ય તપ કહ્યો છે. તથા પ્રાયશ્ચિત્ત ૧, વિનય ૨, વૈયાવચ્ચ ૩, તથા વળી સ્વાધ્યાય ૪, શુભ ધ્યાન ૫ અને ઉત્સર્ગ–કાયોત્સર્ગ ૬–આ છ પ્રકારનો અભ્યતર તપ કહેલો છે કુલ બાર પ્રકારનો આ તપ કર્મોની નિર્જરા માટે કહેલો છે (અહીં બીજી ગાથાનુ ચોથુ પાદ ઘણે સ્થળે–"अब्भितरिओ तवा होइ–આ છ પ્રકારનો અભ્યતર તપ કહેલો છે " આ પ્રમાણે પણ જોવામા આવે છે એકદર બન્ને પાઠના તાત્પર્યમા તફાવત નથી.) ૩૪૦–૩૪૧.

૨૨૨ બાર ભાવનાઓ.

पढम अणिच्च१मसरण२, भवो३ एगत्त४ अन्नया५असुई६।
आसवविही ७ संवरो८, कम्मनिज्जरा९ चेव ॥३४२॥
धम्म सक्खाइया१० लोओ११, वोही य खलु दुल्लहा१२।
भावणाओ मुणी निच्च, चिंतइज्ज दुवालस ॥ ३४३ ॥

પહેલી અનિત્ય ભાવના ૧, અશરણ ભાવના ૨, ભવ (સસાર) ભાવના ૩, એકત્વ ભાવના ૪, અન્યત્વ ભાવના ૫, અશુચિ ભાવના ૬, આશ્રવ ભાવના ૭, સવર ભાવના ૮, કર્મનિર્જરા ભાવના ૯, ધર્મ સ્વાખ્યાતતા (ધર્મમા જિનેશ્વરે જે કહ્યુ છે તે સત્યજ કહ્યુ છે એવી) ભાવના ૧૦, લોક સ્વરૂપ ભાવના ૧૧ તથા બોધિ (સમકિત) અતિ દુર્લભ છે એવી ભાવના ૧૨-આ બાર ભાવનાઓ મુનિઓએ નિરતર ભાવવી જોઈએ. ૩૪૨-૩૪૩

૨૨૩ તેર પ્રકારની અશુભ ક્રિયા.

अट्ठा १ णट्ठा २ हिसा ३,
कम्मा ४ दिठ्ठी ५ य मोस ६ दिन्ने ७ य ।
मिच्छत्त ८ माण ९ मित्तं १०,
माया ११ लोभे १२ रियावहिया १३ ॥३४४॥

અર્થક્રિયા ૧, અનર્થક્રિયા ૨, હિસાક્રિયા ૩, કર્મક્રિયા ૪, દૃષ્ટિવિપર્યાસક્રિયા ૫, મૃષાવાદક્રિયા ૬, અદત્તાદાનક્રિયા ૭, મિથ્યાત્વ ક્રિયા ૮, માનક્રિયા ૯, મિત્રક્રિયા ૧૦, માયાક્રિયા ૧૧, લોભક્રિયા ૧૨ તથા ઈર્યાપથિકીક્રિયા ૧૩-આ તેર ક્રિયાઓ પ્રાણીને નિરતર લાગે તેવી છે. ૩૪૪.

२२४ વિષયાંધ સ્ત્રીઓની દુષ્ટતાનુ પરિણામ.

भज्जा वि इंदियविगार–दोसनडिया करेइ पइपाव ।
जह सो पएसी राया, सूरीकताए तह वहिओ ॥३४५॥

ભાર્યા પણ જો ઇંદ્રિયોના વિકારના દોષથી ઉન્મત્ત થઈ હોય તો તે પોતાના પતિને પણ મારી નાખવાનુ પાપ કરે છે. જેમ તે પ્રદેશી રાજાનો તેની સૂર્યકાંતા ભાર્યાએ વધ કર્યો હતો તેમ. ૩૪૫.

૨૨૫ પ્રદેશી રાજાએ કેશી ગણધરને કરેલા દશ પ્રશ્નો.

अज्जय १ अज्जीय २ कुंभी ३,
किमी ४ सर ५ भार ६ खड ७ दरिसे ८ य ।
कुथु ९ य परपरागय १०,
ए दस पुच्छा सवागरणा ॥ ३४६ ॥

પ્રદેશી રાજાએ વ્યાકરણ-વ્યાખ્યા સહિત આ દશ પ્રશ્નો કેશી ગણધરને પૂછયા હતા-આર્યક (દાદા) ૧, આર્યિકા (દાદી) ૨ કુંભી ૩, કૃમિ (કીડા) ૪, શર (બાણ) ૫, ભાર (તોલ) ૬, ખડ ૭, દર્શન ૮, કુંથુ ૯, પરંપરાગત ધર્મ ૧૦ ૩૪૬.

પ્રદેશી રાજાને કેશી ગણધરે આપેલા ઉત્તર

सदारहत्था १ खालिय २,
साली ३ अगणी य ४ कोमलकवाडी ५ ।
दिय ६ कट्ठ ७ वाय ८ दीवो ९,
अइभारोवाह १० पडिवयण ॥ ३४७ ॥

પોતાની સ્ત્રીનો જાર ૧, અપવિત્ર સ્થાન ૨, કૂટાકારશાલા ૩, લોઢાના ગોળામા અગ્નિ ૪, કોમળ (જીર્ણ) ધનુષ્ય ૫, ચામડાની મસક ૬, અરણિનુ કાષ્ઠ ૭, વાયુ ૮, દીપક ૯ અને લોઢાના ભારને વહન કરનાર ૧૦–આ ઉત્તર. ૩૪૭.

વિવેચન સહિત પ્રશ્નોત્તર.

અહી નીચેની વ્યાખ્યાપ્રમાણે પ્રદેશી રાજાએ પ્રશ્ન પૂછ્યા, તેના ઉત્તર કેશીકુમાર ગણધરે દૃષ્ટાંત સહિત આપ્યા તે આ પ્રમાણે–

પ્રશ્ન ૧—તમારા મત પ્રમાણે મારા દાદા અધર્મી હતા તે નરકે જવા જોઇએ. જો તે નરકે ગયા હોય તો મારાપર તેની ઘણી પ્રીતિ હતી તેથી મને આવીને પાપ કરવાનો નિષેધ કેમ ન કરે?

ઉત્તર ૧—તમારી પોતાની રાણીને કદાચ કોઈ જાર પુરૂષ સાથે દુરાચાર કરતી તમે જોઈ હોય, તો તમે તે જાર પુરૂષને તરતજ કેદ કરી દેહાતદંડની શિક્ષા કરો. તે વખત તે કદાચ પોતાના પ્રિય કુટુંબને આવું નિંદ્ય કર્મ ન કરવા બાબત ઉપદેશ આપવા જવાને ઈચ્છે તો તમે તેને જવાની રજા આપો ખરા? ન જ આપો, તે જ પ્રમાણે નારકીના જીવો પરાધીન હોવાથી ઈચ્છતા હોય તોપણ અહીં આવી શકતા નથી.

પ્રશ્ન ૨—મારી દાદી જૈનધર્મી હતી તે તમારા મત પ્રમાણે સ્વર્ગે જવી જોઇએ તેને હું અત્યંત વલ્લભ હતો તેથી તે અહીં આવીને મને ધર્મમાર્ગે કેમ ન પ્રવર્તાવે?

ઉત્તર ૨—હે રાજા! તમે પોતે સ્નાન કરી સર્વ શૃંગાર સજી દેવપૂજા કરવા જતા હો અથવા અશ્વાદિકપર આરૂઢ થઈ ફરવા જતા હો, તે વખતે તમને કોઈ પોતાના અશુચિસ્થાનમાં આવવા કહે અથવા અશુચિ (વિષ્ટા) ની કોટડીમાં થોડીવાર બેસવાનું કે સુવાનું કહે, તો તમે તેમ કરો ખરા? ના, અશુચિમાં ન જ જાઓ. તેમ સ્વર્ગમાં દિવ્ય શરીરને ધારણ કરનારા દેવો અશુચિના સ્થાન સમાન આ મનુષ્યલોકમાં આવે નહી.

પ્રશ્ન ૩—એક ચોરને મેં લોઢાની કુંભીમાં નાખ્યો હતો. તે કુંભી મજબૂત રીતે બંધ કરી હતી વાયુનો પ્રચાર પણ તેમાં થતો નહીં કેટલેક કાળે તે કુંભી જોઈ તો તેમાં રહેલો ચોર જીવ રહિત હતો તેથી જો જીવ ગયો હોય તો કુંભીને છિદ્ર પડ્યા સિવાય તેમાં રહેલો જીવ બહાર શી રીતે નીકળ્યો?

ઉત્તર ૩—એક શિખરના આકારની શાળા (ગૃહ) સર્વ દિશાએથી વાયુ પણ સચાર કરી શકે નહીં તેવી ગુપ્ત હોય, તેમા રહીને કોઈ શખ કે ભેરી વિગેરે વગાડે તો તે શાળામા કોઈ પણ ઠેકાણે છિદ્ર પડ્યા વિના તેનો શબ્દ બહાર આવે છે તેમ જીવ પણ છિદ્ર પાડ્યા વિના બહાર નીકળી શકે છે.

પ્રશ્ન ૪—એક ચોરને જીવ રહિત કરી તેનુ શબ ઉપર કહેલી કુભીમા નાખ્યુ. કેટલેક કાળે તે કુભી જોઈ તો તે શબમા ઘણા કીડા પડેલા હતા, તો છિદ્ર રહિત તે કુભીમા જીવો શી રીતે પેઠા?

ઉત્તર ૪—એક લોઢાનો ગોળો અગ્નિમા નાખી અગ્નિવર્ણ વાળો કર્યો તે ગોળાને છિદ્ર નહીં છતા તેને ભેદીને તેની અદર અગ્નિ જેમ પ્રવેશ કરે છે, તેજ પ્રમાણે છિદ્ર પાડ્યા વિના જીવ પર્વતાદિકને પણ ભેદી અદર જઈ શકે છે.

પ્રશ્ન ૫—એક યુવાવસ્થાવાળો, નીરોગી, બળવાન અને કળા નિપુણ પુરૂષ હાથમા ધનુષ્ય લઈ એક તીરવડે એકી સાથે પાચ તનાને વીંધી નાખે છે, તેજ પુરૂષ બાલ્યાવસ્થામા હતો તે વખતે તેવી રીતે તીર ફેંકી શકતો નહોતો તેથી શરીર અને જીવ જુદા છે એમ શી રીતે માની શકાય?

ઉત્તર ૫—ઉપર કહેલોજ યુવાન કળાનિપુણ પુરૂષ જીર્ણ ધનુષ્ય, જીર્ણ જીવા અને જીર્ણ બાણ ગ્રહણ કરી એક બાણવડે એકી સાથે પાચ તનાને વીંધી શકે? ન જ વીંધે કેમકે તેને તેવા પ્રકારની સામગ્રીનો અભાવ છે એ જ રીતે બાલ્યાવસ્થામા પણ તે જ પુરૂષને કળા ગ્રહણ, શરીર શક્તિ વિગેરે સામગ્રીનો અભાવ હોવાથી તે રીતે વીંધી શકતો નથી.

પ્રશ્ન ૬—એક ચોરને જીવતો તોળી પછી તરત તેને મારી નાખીને જોખ્યો, તો પણ તેનો મરેલો જ તોલ થયો જો જુદો જીવ હોય તો જીવ સહિત હતો ત્યારે તેનુ વજન વધારે અને જીવ રહિત થયો ત્યારે તેનુ વજન ઓછુ થવુ જોઈએ પણ તેમ થયુ નહી તેથી જીવ અને શરીર જુદા શી રીતે સમજવા?

ઉત્તર ૬-એક ચામડાની મસક ખાલી હોય તેને પ્રથમ તોળીએ અને પછી તેમા વાયુ ભરી તેનુ મુખ બંધ કરીને તોળીએ તોપણ વાયુના ભાગનુ વજન તેમા વધતુ નથી, સરખુ જ થાય છે. તેમ જીવનુ વજન વધી શકતુ નથી એમ સમજવુ.

પ્રશ્ન ૭-જીવ જોવાને માટે એક ચોરના બે ભાગ કર્યા, ચાર ભાગ કર્યા, આઠ ભાગ કર્યા, એમ અનુક્રમે ખડન કરતા કરતા તલતલ જેવડા કકડા કર્યા તોપણ તેમા જીવ દેખાયો નહી, માટે તેમા જીવ હતો તો કેમ નીકળ્યો નહી?

ઉત્તર ૭-અરણિના કાષ્ઠમા અગ્નિ રહેલો છે છતા તેના તલતલ જેવડા કકડા કરીએ તોપણ તેમા કોઈ ઠેકાણે અગ્નિ દેખાતો નથી, પણ તેના બે કકડા ઘસવાથી અગ્નિ ઉત્પન્ન થાય છે, તેમ શરીરમા રહેલો જીવ શરીરના કકડા કરવાથી દેખી શકાતો નથી, પણ તેના ઉપયોગથી જ જાણી શકાય છે.

પ્રશ્ન ૮-જો જીવ શરીરથી ભિન્ન હોય તો તે નીકળતો કે પેસતો કેમ દેખી શકાતો નથી?

ઉત્તર ૮-વાયુ રૂપી છે તોપણ તે દેખી શકાતો નથી, પરતુ તે વૃક્ષોને કપાવે છે વિગેરે તેના કાર્ય ઉપરથી વાયુ છે એમ જાણી શકાય છે, તેમ જીવ અરૂપી હોવાથી દેખી શકાતો નથી, પરતુ તેના કાર્ય ઉપરથી જીવ છે એમ જાણી શકાય છે.

પ્રશ્ન ૯-જો શરીર અને જીવ બન્ને જુદા છે તો હાથી મરીને કુંથુ થાય અને કુંથુ મરીને હાથી થાય, તે વખતે હાથીનો મોટો જીવ કુંથુના નાના શરીરમા શી રીતે સમાય? અને કુંથુનો ઝીણો જીવ હાથીના મોટા શરીરમા કયે ઠેકાણે રહે?

ઉત્તર ૯-કુંથુ કે હાથી વિગેરે સર્વ જીવોના અસખ્યાતા પ્રદેશો છે અને તે જેવડુ શરીર હોય તેવડા શરીરમા તે સર્વત્ર વ્યાપીને રહે છે એવો તેનો સ્વભાવ છે. જેમ એક દીવો છે, તેને મોટા ઓરડામા રાખીએ તો તેનો પ્રકાશ આખા ઓરડામા વ્યાપી જાય છે, નાની ઓરડીમા રાખીએ તો તેટલામાજ વ્યાપીને

રહે છે, એજ રીતે તે દીવાને તપેલા, તપેલી, કુડા, કુડી વિગેરે વડે ઢાંકીએ તો તે તેટલા જ ભાગમા તેનો પ્રકાશ વ્યાપીને રહે છે, એટલે કે તે તે ભાજનોના પોલાણમાજ વ્યાપીને રહે છે. તેથી ન્યુનાધિક વિભાગમા વ્યાપતો નથી, તેજ રીતે જીવ પણ જેવડુ શરીર હોય તેવડા શરીરમા વ્યાપીને રહે છે

પ્રશ્ન ૧૦—આપના કહેવાથી શરીર અને જીવ જુદા છે એમ મે જાણ્યુ, પરંતુ માતા પિતા, પિતામહ વિગેરેની પરંપરાથી ચાલતા આવેલા ધર્મનો મારે ત્યાગ શી રીતે કરવો ?

ઉત્તર ૧૦—હે પ્રદેશી રાજા ! પરપરાગત ધર્મને જ ઝાલી રાખવાથી લોહના ભારને વહન કરનારાની જેમ તમારે પશ્ચાત્તાપ કરવાનો વખત આવશે તે આ પ્રમાણે-ધન મેળવવાના અર્થી કેટલાક પુરૂષો ધન ઉપાર્જન કરવા ચાલ્યા અને એક મોટી અટવીમા ગયા ,ત્યા ભૂમિ ખોદતા ઘણુ લોઢુ નીકળ્યુ. તેની ગાસડીઓ બાંધી તે માથે ઉપાડી આગળ ચાલ્યા. થોડે દૂર ગયા ત્યારે સીસાની ખાણ તેમણે જોઈ તેથી લોઢુ નાખી દઈ તેઓએ સીસુ લીધુ પરતુ એક આગ્રહી પુરૂષે મહા પ્રયત્નથી લીધેલુ લોઢુ નાખી દીધુ નહી અને સીસુ ગ્રહણ કર્યુ નહી એ જ પ્રમાણે આગળ જતા તાંબુ, રૂપુ, સોનુ, રત્ન વિગેરેની ખાણો જોઈ બીજા બધાઓએ તો લીધેલી નિ:સાર વસ્તુનો ત્યાગ કરી નવા નવા સાર સાર પદાર્થો યાવત્ રત્નો લીધા માત્ર તે એક જ આગ્રહી પુરૂષે બીજુ કાઈ પણ ન લેતા એકલુ લોઢુ જ પકડી રાખ્યુ. પછી સર્વે પોતાને ઘેર આવ્યા અને તે સર્વે મોટા ધનિક થયા તેમને જોઈ લોઢુ લેનાર દરિદ્રી પુરૂષે ઘણો પશ્ચાત્તાપ કર્યો અને પોતાની મૂર્ખાઈમાટે તેને ઘણો ખેદ થયો આ પ્રમાણે નિ સાર ધર્મને અગીકાર કરી રાખવાથી અને શ્રેષ્ઠ ધર્મનો ત્યાગ કરવાથી—અગીકાર ન કરવાથી તમને પણ પછીથી પશ્ચાત્તાપ થશે.

આ પ્રમાણે દશ પ્રશ્ન અને તેના ઉત્તર સબધી બને ગાથાઓની સક્ષિપ્ત વ્યાખ્યા કરી આ સર્વ પ્રશ્નોત્તરો શ્રીરાયપસેણી (રાજપ્રશ્નીય) સૂત્રમા ઘણા વિસ્તારથી આપેલા છે. તેમાં કુલ

અગ્યાર પ્રશ્નોત્તરો છે. તેમાં છઠ્ઠો પ્રશ્ન આ પ્રમાણે છે-" કોઇ યુવાન, બળવાન પુરૂષ લોઢા વિગેરેનો મોટો (ઘણો) ભાર ઉપાડી શકે છે, તે જ્યારે અતિ વૃદ્ધ થાય છે અને અવયવો તથા ઇંદ્રિયો અતિ શિથિલ થાય છે ત્યારે તે પાચશેર જેટલો પણ ભાર ઉપાડી શકતો નથી. જો શરીરથી જીવ જૂદો હોય તો ભલે શરીર જીર્ણ થયુ પણ જીવ જીર્ણ થયો નથી તેથી કેમ તે ભાર ઉપાડી ન શકે ? માટે શરીર અને જીવ એક જ વસ્તુ માનવી યોગ્ય છે. " તેના ઉત્તરમા કેશી ગણધરે કહ્યુ કે-" તે જ બળવાન યુવાન પુરૂષ સર્વ અવયવોમા સર્વથા પ્રકારે અતિ જીર્ણ થયેલી કાવડમા મોટો લોઢા વિગેરેનો ભાર મૂકી તેને વહન કરી શકે ખરો ? ન જ વહન કરી શકે. કેમ ? તેનુ કાવડરૂપ ઉપગરણ સારૂ નથી માટે. એ જ પ્રમાણે જીર્ણ થયેલુ શરીરરૂપ ઉપગરણ સારૂ નહી હોવાથી તે જ જીવ મોટો (ઘણો) ભાર વહન કરી શકતો નથી વિગેરે. " (સપ્રતિ રાજાના રાસમા પણ આ અગ્યારે પ્રશ્નોત્તરો કાઇક સવિસ્તર આપેલા છે. સપ્રતિ રાજાના સસ્કૃત ગદ્યબદ્ધ ચરિત્રમા છ સાત પ્રશ્નોત્તર જ આપેલા છે.)

૨૨૬ સાધુને ચાતુર્માસ રહેવા યોગ્ય ક્ષેત્ર.

चिख्खिल्ल १ पाण २ थंडिल ३,
वसही ४ गोरस ५ जणाउल ६ वेज्जे ७ ।
ओसह ८ निच ९ भहयजणा १०,
पासडा ११ भिख्ख १२ सज्झाए १३ ॥ ३४८ ॥

જે ગામમા ઘણો કાદવ થતો ન હોય ૧, દ્વીંદ્રિયાદિક જીવોની ઉત્પત્તિ ઘણી થતી ન હોય ૨, સ્થડિલ જવાની શુદ્ધ ભૂમિ મળી શકતી હોય ૩, વસતિ-ઉપાશ્રય શુદ્ધ મળી શકતો હોય ૪, દહી દૂધ છાશ વિગેરે ગોરસ મળી શકતુ હોય ૫, ઘણા શ્રાવકો રહેતા હોય ૬, વૈદ્ય સારા ને સરલ હોય ૭, ઔષધ સહેજે મળી શકતુ હોય ૮, રાજા ધર્મી-ન્યાયી હોય ૯, મનુષ્યો ભદ્રિક પરિણામવાળા

રહે છે, એજ રીતે તે દીવાને તપેલા, તપેલી, કુંડા, કુંડી વિગેરે વડે ઢાંકીએ તો તે તેટલા જ ભાગમાં તેનો પ્રકાશ વ્યાપીને રહે છે, એટલે કે તે તે ભાજનોના પોલાણમાજ વ્યાપીને રહે છે, તેથી ન્યૂનાધિક વિભાગમા વ્યાપતો નથી, તે જ રીતે જીવ પણ જેવડુ શરીર હોય તેવડા શરીરમા વ્યાપીને રહે છે.

પ્રશ્ન ૧૦–આપના કહેવાથી શરીર અને જીવ જુદા છે એમ મે જાણ્યુ, પરતુ માતા પિતા, પિતામહ વિગેરેની પરંપરાથી ચાલતા આવેલા ધર્મનો મારે ત્યાગ શી રીતે કરવો ?

ઉત્તર ૧૦—હે પ્રદેશી રાજા ! પરપરાગત ધર્મને જ ઝાલી રાખવાથી લોહના ભારને વહન કરનારાની જેમ તમારે પશ્ચાત્તાપ કરવાનો વખત આવશે. તે આ પ્રમાણે-ધન મેળવવાના અર્થી કેટલાક પુરૂષો ધન ઉપાર્જન કરવા ચાલ્યા અને એક મોટી અટવીમા ગયા ,ત્યા ભૂમિ ખોદતા ઘણુ લોઢુ નીકળ્યુ તેની ગાસડીઓ બાધી તે માથે ઉપાડી આગળ ચાલ્યા. થોડે દૂર ગયા ત્યારે સીસાની ખાણ તેમણે જોઇ. તેથી લોઢુ નાખી દઈ તેઓએ સીસુ લીધુ પરતુ એક આગ્રહી પુરૂષે મહા પ્રયત્નથી લીધેલુ લોઢુ નાખી દીધુ નહીં અને સીસુ ગ્રહણ કર્યું નહી. એ જ પ્રમાણે આગળ જતા તાબુ, રૂપુ, સોનુ, રત્ન વિગેરેની ખાણો જોઈ બીજા બધાઓએ તો લીધેલી નિ,સાર વસ્તુનો ત્યાગ કરી નવા નવા સાર સાર પદાર્થો યાવત્ રત્નો લીધા માત્ર તે એક જ આગ્રહી પુરૂષે બીજુ કાઈ પણ ન લેતા એકલુ લોઢુ જ પકડી રાખ્યુ . પછી સર્વે પોતાને ઘેર આવ્યા અને તે સર્વે મોટા ધનિક થયા તેમને જોઈ લોઢુ લેનાર દરિદ્રી પુરૂષે ઘણો પશ્ચાત્તાપ કર્યો અને પોતાની મૂર્ખાઈ માટે તેને ઘણો ખેદ થયો આ પ્રમાણે નિ સાર ધર્મને અગીકાર કરી રાખવાથી અને શ્રેષ્ઠ ધર્મનો ત્યાગ કરવાથી—અગીકાર ન કરવાથી તમને પણ પછીથી પશ્ચાત્તાપ થશે

આ પ્રમાણે દશ પ્રશ્ન અને તેના ઉત્તર સબધી બને ગાથાઓની સક્ષિપ્ત વ્યાખ્યા કરી આ સર્વ પ્રશ્નોત્તરો શ્રીરાયપસેણી (રાજપ્રશ્નીય) સૂત્રમા મોટા વિસ્તારથી આપેલા છે. તેમા કુલ

અગ્યાર પ્રશ્નોત્તરો છે. તેમા ૮ઠ્ઠો પ્રશ્ન આ પ્રમાણે છે–' કોઇ યુવાન, બળવાન પુરૂષ લોઢા વિગેરેનો મોટો (ઘણો) ભાર ઉપાડી શકે છે, તે જ્યારે અતિ વૃદ્ધ થાય છે અને અવયવો તથા ઇંદ્રિયો અતિ શિથિલ થાય છે ત્યારે તે પાચ શેર જેટલો પણ ભાર ઉપાડી શકતો નથી. જો શરીરથી જીવ જૂદો હોય તો ભલે શરીર જીર્ણ થયુ પણ જીવ જીર્ણ થયો નથી તેથી કેમ તે ભાર ઉપાડી ન શકે ? માટે શરીર અને જીવ એક જ વસ્તુ માનવી યોગ્ય છે." તેના ઉત્તરમા કેશી ગણધરે કહ્યુ કે–" તે જ બળવાન યુવાન પુરૂષ સર્વ અવયવોમા સર્વથા પ્રકારે અતિ જીર્ણ થયેલી કાવડમા મોટો લોઢા વિગેરેનો ભાર મૂકી તેને વહન કરી શકે ખરો ? ન જ વહન કરી શકે. કેમ ? તેનુ કાવડરૂપ ઉપગરણ સારૂ નથી માટે. એ જ પ્રમાણે જીર્ણ થયેલુ શરીરરૂપ ઉપગરણ સારૂ નહી હોવાથી તે જ જીવ મોટો (ઘણો) ભાર વહન કરી શકતો નથી વિગેરે." (સપ્રતિ રાજાના રાસમા પણ આ અગ્યારે પ્રશ્નોત્તરો કાંઇક સવિસ્તર આપેલા છે. સપ્રતિ રાજાના સસ્કૃત ગદ્યબધ ચરિત્રમા છ સાત પ્રશ્નોત્તર જ આપેલા છે)

૨૨૬ સાધુને ચાતુર્માસ રહેવા યોગ્ય ક્ષેત્ર.

चिक्खिल्ल १ पाण २ थंडिल ३,
वसही ४ गोरस ५ जणाउल ६ वेज्जे ७ ।
ओसह ८ निव ९ भद्दयजणा १०,
पासंडा ११ भिक्ख १२ सज्झाए १३ ॥ २४८ ॥

જે ગામમા ઘણો કાદવ થતો ન હોય ૧, દ્વીંદ્રિયાદિક જીવોની ઉત્પત્તિ ઘણી થતી ન હોય ૨, સ્થંડિલ જવાની શુદ્ધ ભૂમિ મળી શકતી હોય ૩, વસતિ-ઉપાશ્રય શુદ્ધ મળી શકતો હોય ૪, દહીં દૂધ છાશ વિગેરે ગોરસ મળી શકતુ હોય ૫, ઘણા શ્રાવકો રહેતા હોય ૬, વૈદ્ય સારા ને સરલ હોય ૭, ઔષધ સહેજે મળી શકતુ હોય ૮, રાજા વર્મી–ન્યાયી હોય ૯, મનુષ્યો ભદ્રિક પરિણામવાળા

હોય ૧૦ પાખંડી સાધુઓ વિશેષે રહેતા ન હોય ૧૧, શુદ્ધ-નિર્દોષ ભિક્ષા મળી શકતી હોય ૧૨ અને સ્વાધ્યાય ધ્યાન સુખે કરીને થઈ શકતુ હોય ૧૩-આ તેર ગુણવાળા ક્ષેત્રમા સાધુએ ચાતુર્માસ રહેવુ યોગ્ય છે. (જઘન્યથી આ તેરમાના ચાર[1] ગુણ તો અવશ્ય જોવા જોઈએ.) ૩૪૮.

૨૨૭ ચૌદ પ્રકારની આભ્યંતર ગ્રંથિ (પરિગ્રહ)

मिच्छत्त१वेयतिग४, हासाइछक्क१० च नायव्व ।
कोहाईण चउक्क१४, चउद्स अब्भितरा गंठी ॥ ३४९ ॥

મિથ્યાત્વ ૧, ત્રણ વેદ-સ્ત્રીવેદ ૨, પુરૂષવેદ ૩, નપુંસકવેદ ૪, હાસ્યાદિક ૬-હાસ્ય ૫, રતિ ૬, અરતિ ૭, શોક ૮, ભય ૯, દુગંછા ૧૦, ક્રોધાદિક ચાર-ક્રોધ ૧૧, માન ૧૨, માયા ૧૩ અને લોભ ૧૪-આ ચૌ૦ આભ્યંતર ગ્રંથિ (પરિગ્રહ) કહેવાય છે. ૩૪૯. (મુનિને બાહ્ય પરિગ્રહની સાથે આ આભ્યંતર પરિગ્રહ પણ તજવા યોગ્ય છે.)

૨૨૮ નવ પ્રકારનો બાહ્ય પરિગ્રહ.

खित्त१ वत्थू२ धणधन्न-सचओ३ मित्तणाइसजोगो४ ।
जाण ५ सयणा ६ सणाणि ७ य,
दासदासी ८ कुविय ९ च ॥ ३५० ॥

ક્ષેત્ર (જમીન) ૧, વાસ્તુ (ઘર, હાટ વિગેરે) ૨, સોનું રૂપું વિગેરે ધન અને ધાન્યનો સંચય ૩, મિત્ર જ્ઞાતિ વિગેરેનો સંયોગ ૪, યાન (અશ્વ, હાથી, ગાય, ભેંશ વિગેરે ચતુષ્પદ) ૫, શયન (શય્યા, વસ્ત્ર વિગેરે) ૬, આસન (સિંહાસન, પાલખી વિગેરે) ૭, દાસ દાસી વિગેરે (નોકર) દ્વિપદ ૮, તથા કુપ્ય (તાંબુ પીતળ

---

[1] પાણી, ચંડિલ, વસતિ, ભિક્ષા

વિગેરે ધાતુ-ઘરવકરી) એ આ નવ પ્રકારની બાહ્ય ગ્રંથિ (પરિગ્રહ) છે. ૩૫૦ (આ તો જરૂર તજવા યોગ્ય છે ત્યારપછી જ ચારિત્ર ધર્મ સ્વીકારી શકાય છે. આ નવ પ્રકાર બીજી રીતે પણ કહેલા છે)

૨૨૯ સિદ્ધના એકત્રીશ ગુણ

संठाण ५ वण्ण ५ गंध २ रस ५ फास ८,
तणु १ वेय ३ संग १ जाणि १ रहिय ।
एगतीसगुणसमिद्ध, सिद्ध बुद्ध च वदेमो ॥ ३५१ ॥

પાંચ સંસ્થાન (વાટલુ ૧ ત્રિખુણીયુ ૨, ચોખુણીયુ ૩, લાબુ ૪, પરિમંડલ-વલયાદિ ૫), પાંચ વર્ણ (શ્વેત ૧, નીલ ૨, પીત ૩, રક્ત ૪, શ્યામ ૫), બે ગંધ (સુરભિગંધ ૧, દુરભિગંધ ૨), પાંચ રસ (ખારો ૧ ખાટો ૨, તીખો ૩, કષાયેલો-તૂરો ૪, મધુર ૫), આઠ સ્પર્શ (ગરમ ૧ ઉનો ૨ લુખો ૩ ચોપડ્યો ૪ હળવો ૫ ભારે ૬ સુંવાળો ૭, ખરખર ૮), એક તનુ (શરીર એટલે કાયયોગ), ત્રણ વેદ (સ્ત્રીવેદ ૧, પુરૂષવેદ ૨, નપુંસકવેદ ૩), એક પદાર્થોનો સંગ અને એક પુનર્જન્મ-આ ૩૧ એકત્રીશ પદાર્થ રહિત હોવાથી તે જ એકત્રીશ ગુણે કરીને સહિત સિદ્ધ બુદ્ધને હુ વાંદુ છું. ૩૫૧.

૨૩૦ સિદ્ધના પંદર ભેદ.

जिण १ अजिण २ तित्था ३ तित्थ ४,
गिहि ५ अन्न ६ सलिंग ७ थी ८ नर ९ नपुंसा १० ।
पत्तेय ११ सयबुद्धा १२,
बुद्धबोहि १३ क्क १४ णिक्का १५ य ॥ ३५२ ॥

તીર્થંકરસિદ્ધ ૧, અતીર્થંકરસિદ્ધ ૨, તીર્થસિદ્ધ ૩, અતીર્થસિદ્ધ ૪, ગૃહીલિંગસિદ્ધ ૫ અન્યલિંગસિદ્ધ ૬ સ્વલિંગસિદ્ધ ૭,

સ્ત્રીલિંગસિદ્ધ ૮, પુરૂષલિંગસિદ્ધ ૯, નપુંસકલિંગસિદ્ધ ૧૦, પ્રત્યેક બુદ્ધ સિદ્ધ ૧૧, સ્વયંબુદ્ધસિદ્ધ ૧૨, બુદ્ધબોધિતસિદ્ધ ૧૩, એકસિદ્ધ ૧૪ તથા અનેકસિદ્ધ ૧૫–આ પંદર પ્રકારના સિદ્ધ હોય છે ૩૫૨.

હવે તે પંદર ભેદનું વિવરણ કરે છે.

जिणसिद्ध सयलअरिहा१, अजिणसिद्धा य पुंडरियाइ२
गणहारी तित्थसिद्धा ३,
अतित्थसिद्धा य मरुदेवी ४ ॥ ३५३ ॥
गिहिलिंगसिद्ध भरहो५, वक्कलचीरस्स अन्नलिंगमि ६ ।
साहू सलिंगसिद्धा७, थीसिद्धा चंदणापमुहा ८ ॥३५४॥
नरसिद्ध गोयमाई९, गंगेयपमुहा नपुंसया सिद्धा १० ।
पत्तेयसयबुद्धा, भणिया करकंडू११ कपिलाई १२ ॥३५५॥
इह बुद्धबोहिया खलु, गुरुबोहिया य अणेगविहा १३ ।
इगसमय एगसिद्धा १४,
इगसमए अणेगसिद्धा १५ य ॥ ३५६ ॥

સર્વે અરિહંતો સિદ્ધ થયા તે તીર્થંકર (જિન) સિદ્ધ કહેવાય છે ૧, તે સિવાયના પુંડરીક ગણધર વિગેરે સામાન્ય કેવળી જે જે સિદ્ધ થયા તે અજિન સિદ્ધ કહેવાય છે ૨, તીર્થની સ્થાપના થયા પછી ગણધરાદિક સિદ્ધ થયા તે તીર્થસિદ્ધ કહેવાય છે ૩, તીર્થની સ્થાપના થયા પહેલા મરૂદેવા માતા સિદ્ધ થયા (અગાના તીર્થ કરોના આંતરામાં જાતિસ્મરણાદિકવડે ધર્મ પાળી સિદ્ધ થયા) તે અતીર્થસિદ્ધ કહેવાય છે ૪, ભરત[1] ગ્રહિલિંગે સિદ્ધ થયા ૫, વલ્કલચીરી અન્ય (તાપસ) લિંગે સિદ્ધ થયા ૬, સાધુઓ સ્વલિંગે

૧ ભરતને કેવળજ્ઞાન પામ્યા પછી ઇંદ્રે મુનિવેષ આપેલો છે, પણ કેવળજ્ઞાન ગૃહસ્થપણે પામ્યાની અપેક્ષા લીધી જણાય છે

(મુનિ વેષે) સિદ્ધ થયા ૭ અને ચંદના આર્યા વિગેરે સ્ત્રીલિંગે સિદ્ધ થયા ૮ કહેવાય છે. ગૌતમ વિગેરે પુરૂષલિંગે સિદ્ધ થયા ૯, ગાંગેય[1] વિગેરે (કૃત) નપુંસકલિંગે સિદ્ધ થયા ૧૦, કરકંડુ વિગેરે પ્રત્યેકબુદ્ધ સિદ્ધ થયા ૧૧, કપિલાદિક સ્વયંબુદ્ધ સિદ્ધ થયા ૧૨, એમ કહેલ છે. ગુરૂએ પ્રતિબોધ પમાડેલા અનેક પ્રકારના સિદ્ધ થયા તે બુદ્ધબોધિત સિદ્ધ કહેવાય છે ૧૩, એક સમયે એક જીવ સિદ્ધિ પદને પામે તે એક સિદ્ધ કહેવાય છે ૧૪, તથા એક સમયે અનેક જીવો સિદ્ધ થાય તે અનેક સિદ્ધ કહેવાય છે. ૧૫. ૩૫૩-૩૫૪-૩૫૫-૩૫૬.

૨૩૧ પંચપરમેષ્ઠીના ગુણોની સંખ્યા.

बारसगुण अरिहंता, सिद्धा अट्ठेव सूरि छत्तीस ।
उवझाया पणवीस, साहूणो सत्तवीसा य ॥ ३५७ ॥

અરિહંતના બાર ગુણ, સિદ્ધના આઠ ગુણ, આચાર્યના છત્રીશ ગુણ, ઉપાધ્યાયના પચીશ ગુણ અને સાધુના સતાવીશ ગુણ કહ્યા છે. કુલ પંચપરમેષ્ઠીના એકસો ને આઠ ગુણ થાય છે. ૩૫૭. (આ ગુણોનું વિવરણ અન્યત્ર ઘણે સ્થાનકે આવતું હોવાથી અહીં વિવરીને બતાવેલ નથી)

૨૩૨ દીક્ષાને અયોગ્ય પુરૂષાદિકના પ્રકારની સંખ્યા.

अट्ठारस पुरिसेसु, वीस इत्थीसु दस नपुंसेसु ।
जिणपडिकुट्ठत्ति तओ, पव्वाविउं न कप्पंति ॥३५८॥

પુરૂષને વિષે અઢાર પ્રકારના પુરૂષ, સ્ત્રીઓને વિષે વીશ પ્રકારની સ્ત્રીઓ અને નપુંસકને વિષે દશ પ્રકારના નપુંસકો જિનેશ્વરોએ નિષિદ્ધ કરેલ છે, તેથી તેઓ દીક્ષા આપવાને યોગ્ય નથી ૩૫૮ (આનું વર્ણન પ્રવચનસારોદ્ધારાદિકથી જાણવું.)

---

[1] આ ગાંગેય તે ભીષ્મપિતા નહીં, કેમકે તે તો દેવલોકે ગયા છે તેથી તે બીજા પાર્શ્વનાથના શિષ્યમાંથી જણાય છે

બીજી રીતે દીક્ષાને અયોગ્ય જનો

वाले१ वुड्ढे२ नपुंसे३ य, कीवे४ जड्डे५ य वाहिए ६।
तेणे७ रायावगारी८ य, उम्मत्ते९ य अदसणे१० ॥३५९
दासे११ दुट्ठे१२ अ मूढे१३ अ, अणित्ते१४ जुंगिए१५ इय
उवबद्दए१६ य भीए१७ य, सेहे निप्फेडिया इयसि ॥३६०

બાળક ૧, વૃદ્ધ ૨, નપુંસક ૩, કાયર ૪, જડ ૫, રોગી ૬, ચોર ૭, રાજાનો અપરાધી (અપકારી) ૮, ઉન્મત્ત ૯, અદર્શનીય કુરૂપ(ઇંદ્રિયહીન) ૧૦, દાસ ૧૧, દુષ્ટ ૧૨, મૂઢ ૧૩, અસ્થિર ચિત્ત વાળો ૧૪, જુગ–ચંડાળાદિ નીચ જાતિવાળો ૧૫, ઉપદ્રવ કરનાર ૧૬ અને ભય પામેલ ૧૭–આટલાને શિષ્ય કરવાનો નિષેધ કર્યો છે ૩૫૯–૩૬૦.

૨૩૩ દશ સંજ્ઞા

आहार १ भय २ परिग्गह ३,
मेहूण४ तह कोह५ माण६ माया७ य।
लोभे८ ओघे९ लोगे१०, दस सन्ना हुंति सव्वेसिं ॥३६१

આહાર સંજ્ઞા ૧, ભયસંજ્ઞા ૨, પરિગ્રહ સંજ્ઞા૩, મૈથુન સંજ્ઞા ૪, ક્રોધસંજ્ઞા ૫, માનસંજ્ઞા ૬, માયાસંજ્ઞા ૭, લોભસંજ્ઞા ૮, ઓઘ સંજ્ઞા ૯ તથા લોકસંજ્ઞા ૧૦–આ દશ સંજ્ઞા સર્વ જીવોને હોય છે. ૩૬૧.

સોળ સંજ્ઞા–(ઉપર જણાવેલી દશ ઉપરાંત છ)

सुह ११ दुह १२ मोह १३ सन्ना,
वितिगिच्छा१४ चउदसे मुणेयव्वा।
सोके१५ तह धम्मसन्ना१६, सोलसए हुंति मणुएसु ॥३६२

સુખસંજ્ઞા ૧૧, દુઃખસંજ્ઞા ૧૨, મોહસંજ્ઞા ૧૩, વિચિકિત્સા (સંદેહ કરવાની ટેવરૂપ ચૌદમી) સંજ્ઞા ૧૪, શોકસંજ્ઞા ૧૫ તથા ધર્મસંજ્ઞા ૧૬-આ સર્વ મળીને સોળ સંજ્ઞાઓ મનુષ્યને વિષે હોય છે. ૩૬૨.

૨૩૪ વનસ્પતિકાયમા જણાતી દશે સંજ્ઞા.

रुक्खाण जलाहारो १, सकोयणिया भएण संकोइ २ ।
नियतंतुएहिं वेढई, रुक्खं वल्ली परिग्गहेण ३ ॥३६३॥
इत्थिपरिरंभणेण, कुरुवगतरुणो फलंति मेहुन्ने ४ ।
तह कोहनस्स कंदो, हुंकारो मुयइ कोहेण ५ ॥३६४॥
माणे झरइ रुयंती६, छायइ वल्ली फलाइ मायाए७ ।
लोहे विल्लिपलासा, खिवति मूले निहाणुवरिं८ ॥३६५॥
रयणीए सकोओ, कमलाणं होइ लोगसन्नाए ९ ।
ओहे चइत्तु मग्गं, चडंति रुक्खेसु वल्लीओ१० ॥३६६॥

વૃક્ષોને જળનો આહાર છે-આહારથી તે વૃદ્ધિ પામે છે, આહાર વિના સુકાઈ જાય છે તેથી તેને આહાર સંજ્ઞા છે. ૧, સંકોચનિકા (લજ્જામણી) નામની ઔષધિ કોઈ સ્પર્શ કરે તો તેના ભયથી સંકોચ પામે છે તેથી ભય સંજ્ઞા છે. ૨, વેલડી પોતાના તંતુવડે વૃક્ષને વીંટાય છે તેવી પરિગ્રહ સંજ્ઞા છે. ૩, સ્ત્રીના આલિંગનથી કુરૂબકવૃક્ષ ફળે છે તેથી તેને મૈથુન સંજ્ઞા છે. ૪, કોધન નામનો કંદ હુંકાર શબ્દ કરે છે તેથી તેને ક્રોધ સંજ્ઞા છે ૫, રૂદંતી નામની ઔષધિ કહે છે કે 'હું છતા આ જગત દરિદ્રી કેમ ?' એવા અભિમાનથી તે આંસુ ઝરે છે તેથી તેને માનસંજ્ઞા છે ૬, વેલડી પોતાના પાંદડાંવડે ફળાદિકને (પુષ્પ-ફળને) ઢાંકી દે છે તેથી તેને માયાસંજ્ઞા છે. ૭, બિલ્વ અને પલાશ વૃક્ષો દ્રવ્યના નિધાન ઉપર પોતાના

ભૂળીયાં પસારે છે-તેની ફરતાં ફરી વળે છે તેથી તેને લોભસંજ્ઞા છે. ૮, કમળો રાત્રે સંકોચ પામે છે-કરમાઈ જાય છે ને દિવસે વિકસ્વર થાય છે તેથી તેને લોકસંજ્ઞા છે. ૯, તથા વેલડીઓ માર્ગ-રસ્તાનો ત્યાગ કરી વૃક્ષ ઉપર ચડે છે તેથી તેને ઓઘસંજ્ઞા છે. ૧૦ આ રીતે વનસ્પતિકાયમાં દશે સંજ્ઞા સ્પષ્ટ રીતે દેખાય છે બીજા એકેંદ્રિયોમાં તે સંજ્ઞાઓ અસ્પષ્ટ હોય છે ૩૬૩-૩૬૬

૨૩૫ સત્તર પ્રકારે અસંયમ.

पुढवी १ आऊ २ तेऊ ३,
वाऊ ४ वणस्सइ ५ बि ६ ति ७ चउ ८ पणिंदी ९।
अजीव १० पेही ११ सजम,
अप्पेहा १२ अप्पमज्जणया १३ ॥ ३६७ ॥
पारिट्ठावणासजम १४,
मण १५ वयण १६ काइए १७ तहा चेव।
एए सतरसभेया, असजमकरा जिणमयम्मि ॥३६८॥

પૃથ્વીકાય ૧, અપ્કાય ૨, તેજસ્કાય ૩, વાયુકાય ૪, વનસ્પતિકાય ૫, દ્વીંદ્રિય ૬, ત્રીંદ્રિય ૭, ચતુરિંદ્રિય ૮, પંચેંદ્રિય ૯, (આ નવેની વિરાધનારૂપ અસંયમ), અજીવ અસંયમ ૧૦, પ્રેક્ષા અસંયમ ૧૧, અપેક્ષા અસંયમ ૧૨, અપ્રમાર્જના અસંયમ ૧૩, પારિષ્ઠાપનિકા અસંયમ ૧૪, મન ૧૫, વચન ૧૬ અને કાયાના યોગનો અસંયમ ૧૭-જિન મતને વિષે આ સત્તર ભેદ અસંયમના કહેલા છે એટલે કે પૃથ્વીકાયાદિકની રક્ષા ન કરે તો તે રૂપ અસંયમ કહેવાય છે, એમ દરેક બાબતમાં યોગ્ય રીતે સમજવું. ૩૬૭-૩૬૮

૨૩૬ સત્તર પ્રકારે સંયમ.

पचासववेरमण ५, पचिदियनिग्गहो ५ कसायचऊ ४।
दडगतियनिग्गहणे ३, सत्तरसया सयमो होइ ॥३६९॥

પ્રાણાતિપાતાદિક પાંચ આશ્રવથી વિરમવું ૫, પાંચ ઇંદ્રિયોનો નિગ્રહ કરવો ૫, ચાર કષાયનો ત્યાગ કરવો ૪, તથા મનદંડ, વચનદંડ અને કાયદંડ એ ત્રણ દંડનો નિગ્રહ કરવો ૩-એ સત્તર પ્રકારે સંયમ છે. ૩૬૯.

૨૩૭ અઢાર ભાવરાશિ.

तिरिया मणुआ काया, तह अग्गवीया य चुक्कगा चउरो।
देवा य नेरइया, अट्ठारस भावरासीओ ॥ ३७० ॥

તિર્યંચ સંબંધી ૪-(દ્વીંદ્રિય ૧, ત્રીંદ્રિય ૨, ચતુરિંદ્રિય ૩ અને પંચેંદ્રિય ૪), મનુષ્ય સંબંધી ૪-(સંમૂર્છિમ ૧, કર્મભૂમિના ૨, અકર્મભૂમિના ૩ અને અંતરદ્વીપના ૪), કાય સંબંધી ૪-(પૃથ્વીકાય ૧, અપ્કાય ૨, તેજસ્કાય ૩ અને વાયુકાય ૪), વનસ્પતિ સંબંધી ૪-(અગ્રબીજ ૧, મૂળબીજ ૨, સ્કંધબીજ ૩ અને પર્વબીજ ૪) એ સર્વ મળીને સોળ તથા દેવ ૧ અને નારકી ૧ મળી અઢાર ભાવરાશિ જાણવી. ૩૭૦.

૨૩૮ તીર્થંકર નામકર્મ બાંધવાના વીશ સ્થાનો.

अरिहंत १ सिद्ध २ पवयण ३,
गुरु ४ थेर ५ बहुस्सुए ६ तवस्सीसु ७।
वच्छलया य एसिं, भिक्ख नाणोवओगो अ ८ ॥३७१॥
दसण ९ विणए १० आवस्सए ११,
सीलव्वय १२ साहुवावारो १३।
खणलवतव १४ चियाए १५,
वेयावच्च १६ समाही १७ य ॥ ३७२ ॥

अपुव्वनाणग्गहणं १८,
सुअभत्ती १९ पवयणे पभावणया २०।
एएहि कारणेहि, तित्थयरत्तं लहइ जीवो ॥ ३७३ ॥

અરિહંત ૧, સિદ્ધ ૨, પ્રવચન (જૈનશાસન) ૩, ગુરૂ (આચાર્ય) ૪, સ્થવિર ૫, બહુશ્રુત (ઉપાધ્યાય) ૬ અને તપસ્વી (સર્વ સાધુ) ૭-આ સાતની વત્સલતા-સેવાભક્તિ કરવી. નિરંતર જ્ઞાનનો ઉપયોગ રાખવો ૮, દર્શન-સમકિતનું આરાધન કરવું ૯, દશ પ્રકારે વિનય કરવો ૧૦, છ આવશ્યક કરવા ૧૧, શીલવ્રત અખંડ પાળવું ૧૨, સાધુ વ્યાપાર એટલે ક્રિયા કરવી ૧૩, ક્ષણલવ એટલે અનેક પ્રકારનો તપ કરવો ૧૪, ગૌતમપદની પૂજા કરવી ૧૫, વૈયાવચ્ચ કરવી ૧૬, સમાધિ-ચિત્તની એકાગ્રતા રાખવી ૧૭, અપૂર્વ-નવું નવું જ્ઞાન દરરોજ ગ્રહણ કરવું ૧૮, શ્રુતની ભક્તિ કરવી ૧૯ તથા પ્રવચનની-સંઘની પ્રભાવના કરવી ૨૦-આ વીશ કારણો (સ્થાનો) વડે જીવ તીર્થંકરપણાને પામે છે.* ૩૭૧-૩૭૨-૩૭૩.

૨૩૯ કયા તીર્થંકરે કેટલા સ્થાનો આરાધ્યા હતા?

पढमेण पच्छिमेण य, एए सव्वे हि(वि)फासिया ठाणा।
मज्झिमगेहि जिणेहि, एगो दो तिन्नि सव्वे वि ॥३७४॥

પહેલા ઋષભદેવ તીર્થંકરે અને છેલ્લા વર્ધમાન સ્વામીએ આ સર્વે (વીશે) સ્થાનો સ્પર્શ્યા (આરાધ્યા) હતા, મધ્યમના બાવીશ જિનેશ્વરોએ કોઇએ એક, કોઇએ બે, કોઇએ ત્રણ અને કોઇએ સર્વ સ્થાનો આરાધ્યા હતા. ૩૭૪

---

૧૧ માનું બીજું નામ ચારિત્રપદ છે ૧૩ માનું બીજું નામ શુભધ્યાનપદ છે ૧૫ મા પદનું બીજું નામ સુપાત્રદાન પદ છે ૧૬ મા પદનું બીજું નામ વીશ વિહરમાન જિનપદ છે ૧૭ મા પદનું બીજું નામ સંયમપદ છે ને સંઘભક્તિપદ પણ છે ૨૦ મા પદનું બીજું નામ તીર્થપદ પણ છે

૨૪૦ વીશ પ્રકારનો અવિનય.

दवदवचारु १ पमज्जिय २,
दुप्पमज्जिय खित्तसिज्जआसणए ७ ।
रायणिए परिभासई८, थेरे९ भूओवघाई १० य ॥३७५॥
सजलण कोहणे११ पिट्ठ–मंसओ अभिक्खमोधारी १२ ।
अहिकरणकरो १३ उदीरण १४,
अकालसज्झायकारी य १५ ॥ ३७६ ॥
अपमज्जपाणिपाए१६,सद्दकरो१७ कलह१८ झझकारी१९ य।
सूरप्पमाणभोई२०, वीस इमे अविणया समए ॥३७७॥

ધબધબ ચાલે ૧, ક્ષેત્રનુ અપ્રમાર્જન[1] કરે ૨, ક્ષેત્રનુ દુષ્પ્રમાર્જન[2] કરે ૩, શય્યા (વસતિ) નુ અપ્રમાર્જન કરે ૪, શય્યાનુ દુષ્પ્રમાર્જન કરે ૫, આસનનુ અપ્રમાર્જન કરે ૬, આસનનુ દુષ્પ્રમાર્જન કરે ૭, રત્નાધિકની સામુ બોલે ૮, સ્થવિરની સામુ બોલે ૯, ભૂત (પ્રાણી) નો ઉપઘાત કરે ૧૦, સજ્વલન ક્રોધ કરે ૧૧, નિરંતર પૃષ્ઠમાસ ખાય એટલે વારવાર પાછળથી નિંદા કરે ૧૨, ક્રોધાદિકને અધિકરણ રૂપ કરે ૧૩, અન્યના ક્રોધાદિકની ઉદીરણા કરે ૧૪, અકાળે સ્વાધ્યાય કરે ૧૫, સચિત્ત રજથી ખરડાયેલા હાથ પગ ન પ્રમાર્જે ૧૬, મોટેથી શબ્દ કરે (રાડા પાડે) ૧૭, કલહ કરે ૧૮, ઝગડા કરે ૧૯, તથા સૂર્ય હોય ત્યા સુધી (અસ્ત થતા સુધી) ભોજન કરે ૨૦–આ વીશ અવિનય સિદ્ધાતમા કહ્યા છે. તે મુનિએ તજવા યોગ્ય છે. ૩૭૫–૩૭૬–૩૭૭

---

૧ પ્રમાર્જનજ ન કરે તે અપ્રમાર્જન ૨ સારી રીતે પ્રમાર્જન ન કરે તે દુષ્પ્રમાર્જન

૧૪૧ ચોવીશ દંડક.

नेरइया १ असुराई ११,
पुढवाई १६ बेंदियाय तह विगला १९।
पंचिंदियतिरिय २० नरा २१,
वतर २२ जोईस २३ वेमाणी २४ ॥३७८॥

સાતે નારકીનો એક દંડક ૧, અસુર કુમાર વિગેરે ભવનપતિની દશ નીકાયના દશ દંડક ૧૧, પૃથ્વીકાયાદિક પાચના પાંચ દંડક ૧૬, દ્વીદ્રિયાદિક વિકલેંદ્રિયના ત્રણ દંડક ૧૯, પચેંદ્રિય તિર્યંચ ૨૦, મનુષ્ય ૨૧, વ્યતર ૨૨, જ્યોતિષી ૨૩ અને વૈમાનિક દેવ ૨૪-એ પાંચેનો એકેક દંડક-આ પ્રમાણે ચોવીશ દંડકો કહેલા છે ૩૭૮.

૧૪૨ મુહપત્તીની પડિલેહણાના પચીશ તથા કાયાની પડિલેહણાના પચીશ કુલ પચાસ બોલ.

दिट्ठिपडिलेह एगा, नव अक्खोडा नव य पक्खोडा।
पुरिमिल्ला छच्च भवे, मुहपत्ति होइ पणवीसा ॥३७९॥
पायाहिणेण तियतिय, वामेयर वाहु सीसमुहहियए।
असुद्धाउपिट्ठे, चउ छप्पय देह पणवीसा ॥ ३८० ॥+

એક દૃષ્ટિ પડિલેહણા, નવ અખ્ખોડા, નવ પખ્ખોડા અને છ પ્રથમ ઉર્દ્ધપખ્ખોડા-મળી મુહપત્તિના પચીશ બોલ કહ્યા છે. તે આ પ્રમાણે-'સૂત્ર અર્થ તત્ત્વ કરી સદ્દહુ' એ દૃષ્ટિ પડિલેહણા ૧, 'સમકિતમોહની ૨, મિશ્રમોહની ૩, મિથ્યાત્વમોહની ૪ પરિહરૂ,' 'કામરાગ ૫ સ્નેહરાગ ૬ દૃષ્ટિરાગ ૭ પરિહરૂ'-આ છ ઉર્દ્ધપખ્ખોડા

+ આ ગાથા મૂળ પ્રતમા ન હોતી પણ જરૂરની હોવાથી ગુરૂવદન ભાષ્યમાથી દાખલ કરી છે

સમજવા. હવે હાથ ઉપર–સુદેવ ૧, સુગુરૂ ૨, સુધર્મ ૩ આદરૂ (૧૦), કુદેવ ૧, કુગુરૂ ૨, કુધર્મ ૩ પરિહરૂ (૧૩), જ્ઞાન ૧, દર્શન ૨, ચારિત્ર ૩ આદરૂ (૧૬), જ્ઞાનવિરાધના ૧, દર્શનવિરાધના ૨, ચારિત્રવિરાધના ૩ પરિહરૂ (૧૯), મનગુપ્તિ ૧, વચનગુપ્તિ ૨, કાયગુપ્તિ ૩ આદરૂ (૨૨), મનદંડ ૧, વચનદંડ ૨, કાયદંડ ૩ પરિહરૂ (૨૫)–એ ૧૮ અખોડા પખોડા ડાબા હાથની હથેળીમા કરવાના છે. કુલ ૨૫ મુહપત્તિની પડિલેહણા જાણવી.

હવે કાયાની પચીશ પડિલેહણા કહે છે–ડાબા હાથ ઉપર પ્રદક્ષિણાની રીતે 'હાસ્ય, રતિ, અરતિ પરિહરૂ (૩), જમણા હાથ ઉપર પ્રદક્ષિણાની રીતે 'ભય, શોક, દુગંછા પરિહરૂ (૬), મસ્તકે 'કૃષ્ણ લેશ્યા, નીલલેશ્યા, કાપોતલેશ્યા પરિહરૂ (૯), મુખે 'રસગારવ, ઋદ્ધિગારવ, સાતાગારવ પરિહરૂ (૧૨), હૃદયે 'માયાશલ્ય, નિયાણશલ્ય, મિથ્યાત્વશલ્ય, પરિહરૂ (૧૫), ડાબી બાહુ ઉપર ખભે ને પછવાડે 'ક્રોધ, માન પરિહરૂ (૧૭), જમણી બાહુ ઉપર ખભે અને પછવાડે 'માયા, લોભ પરિહરૂ (૧૯), ડાબે પગે 'પૃથ્વીકાય અપકાય, તેઉકાયની રક્ષા કરૂ (૨૨), જમણે પગે 'વાયુકાય, વનસ્પતિકાય, ત્રસકાયની રક્ષા કરૂ (૨૫)–આ પચીશ કાયાની પડિલેહણા જાણવી. (બન્ને મળીને કુલ ૫૦ પડિલેહણા સમજવી) ૩૭૯–૩૮૦

૨૪૩ જિનકલ્પીની બાર પ્રકારની ઉપધિ.

पत्तं१ पत्तावधो२, पायट्ठवणं३ च पायकेसरिया ४ ।
पडला५ य रयत्ताण६, गुच्छाओ७ पायनिज्जोगो ॥३८१॥
तिन्नेव य पच्छागा१०, रयहरण११ चेव होइ मुहपत्ती१२ ।
एसो दुवालसविही(हो), जहन्नियराण जिणाण तु॥३८२॥

પાત્ર ૧, પાત્રબંધ (ઝોળી) ૨, પાત્રસ્થાપન (હેઠલનો ગુચ્છો) ૩, પાત્રકેસરીયા (ચરવળી) ૪, પડલા (ઝોળી ઢાકવાના) ૫, રજસ્ત્રાણ (અંતર વસ્ત્ર) ૬ અને ગોચ્છો (ઉપર ઢાકવાનું) ૭–એ સાત પ્રકારનો પાત્રનિયોગ–પાત્રના ઉપગરણો કહેવાય છે. તે ઉપરાંત ત્રણ

પ્રચ્છાદન (એક ઊનનુ અને બે સુતરના કપડા) ૧૦, એક રજોહરણ ૧૧ અને એક મુખવસ્ત્રિકા ૧૨-આ બાર પ્રકારની ઉપધિ જઘન્યથી ઇતર એટલે હસ્તપાત્રની કે વસ્ત્રની લબ્ધિ વિનાના જિનકલ્પીને હોય છે તેવી લબ્ધિવાળાને ઓછામા ઓછી (જઘન્ય) મુહપત્તિ ને રજોહરણ એ બે પ્રકારની ઉપધિજ હોય છે. ૩૮૧-૩૮૨

૨૪૪ પાચમા આરામાં મનુષ્યાદિકનુ ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય

वाससयमि सवीस, सपचदिणमाउ मणुअहत्थीण ।
चउवीसवासमाउ, गोमहिसीण सएगदिण ॥ ३८३

वत्तीस तुरयाण, सोलस पसु एलगाण वरिसाणं ।
बारस सम सुणगाण, खरकरहाण तु वत्तीस ॥३८४॥

મનુષ્ય અને હાથીનુ ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય એકસો વીશ વર્ષ અને પાચ દિવસનુ હોય છે, ગાય ભેશનુ ચોવીશ વર્ષ અને એક દિવસનુ હોય છે, ઘોડાઓનુ ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય બત્રીશ વર્ષનુ હોય છે, બકરા વિગેરે પશુનુ સોળ વર્ષનુ હોય છે, કુતરાઓનુ બાર વર્ષનુ અને ગધેડા તથા ઉંટનુ ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય બત્રીશ વર્ષનુ હોય છે. ૩૮૩-૩૮૪

૨૪૫ મનુષ્યાદિકનુ જઘન્ય આયુષ્ય

एव उक्कोसेणं, अंतमुहुत्त जहन्न सव्वेसि ।
एव भवम्मि भमिया, अणतसो सव्वजोणीसु ॥३८५॥

આ પ્રમાણે ઉત્કૃષ્ટ આયુષ્ય સમજવુ તે સર્વ મનુષ્યાદિકનુ જઘન્ય આયુષ્ય અ તર્મુહૂર્તનુ જાણવુ. આ પ્રમાણે ભવ (સ સાર) મા સર્વ જીવો સર્વ યોનિઓને વિષે અન તવાર ભમ્યા છે. ૩૮૫.

૨૪૬ અઠ્ઠાવીશ લબ્ધિઓનાં નામ.

आमोसही १ विप्पोसही २,
खेलोसही ३ जल्लमोसही ४ चेव ।
सव्वोसही ५ सभिन्ने ६,
ओही ७ रिउ ८ विउल ९ मई लद्धी ॥ ३८६ ॥
चारण १० आसीविस ११,
केवली १२ य गणधारिणो १३ य पुव्वधरा १४ ।
अरिहत १५ चक्कवट्टी १६,
बलदेवा १७ वासुदेवा १८ य ॥ ३८७ ॥
खीरमहुसप्पियासव १९,
कोट्ठवुद्धी २० पयाणुसारी २१ यं ।
तह वीयवुद्धि २२ तेयग २३,
आहारग २४ सीयलेसा २५ य ॥३८८॥
वेउव्वियदेहलद्धी २६,
अखीणमहाणसी २७ पुलागा २८ य ।
परिणामतववसेणं, इमाइ अडवीस लद्धीओ ॥३८९॥

આમર્ગૈષધિ ૧, વિપ્રુષૌષધિ (લઘુનીતિ) ૨, ખેલૌષધિ (કફ-શ્લેષ્મ) ૩, જલ્લૌષધિ (મેલ) ૪, સર્વૌષધિ ૫, સભિન્નશ્રોત ૬, અવધિજ્ઞાન ૭, ઋજુમતિ ૮, વિપુલમતિ લબ્ધિ ૯, ચારણ ૧૦, આશીવિષ ૧૧, કેવળજ્ઞાન ૧૨, ગણધર ૧૩, પૂર્વધર ૧૪, તીર્થંકર ૧૫, ચક્રવર્તી ૧૬, બળદેવ ૧૭, વાસુદેવ ૧૮, ક્ષીરાશ્રવ મધ્વાશ્રવ

ધૃતાશ્રવ ૧૯, કોષ્ઠબુદ્ધિ ૨૦, પદાનુસારી ૨૧, બીજબુદ્ધિ ૨૨, તેજોલેશ્યા ૨૩, આહારક શરીર ૨૪, શીતલેશ્યા ૨૫, વૈક્રિય શરીર લબ્ધિ ૨૬, અક્ષીણ મહાનસી ૨૭ તથા પુલાક લબ્ધિ ૨૮–આ અઠ્ઠાવીશ લબ્ધિઓ પરિણામ વિશેષ અને તપ વિશેષના વશથી પ્રાપ્ત થાય છે ૩૮૬–૩૮૯

આ લબ્ધિઓનુ વર્ણન નીચે પ્રમાણે —

૨૮ લબ્ધિઓનુ વર્ણન.

૧ જે મુનિના હાથ પગ વિગેરેના સ્પર્શથી સર્વ રોગ જાય તે આમર્ષ ઔષધિ લબ્ધિ

૨ જે મુનિના મળ મૂત્રે કરી સર્વ રોગ જાય તે વિપ્રુષ્ ઔષધિ લબ્ધિ.

૩ જે મુનિના શ્લેષ્મ ઔષધિરૂપ હોય તે ખેલૌષધિ લબ્ધિ

૪ જે મુનિના શરીરનો પ્રસ્વેદ ઔષધિરૂપ હોય તે જલ્લૌષધિ લબ્ધિ.

૫ જે મુનિના કેશ રોમ નખાદિક સર્વ ઔષધિરૂપ હોય–સર્વ પ્રકારના વ્યાધિ નિવારવા સમર્થ હોય અને સુગધી હોય તે સર્વૌષધિ લબ્ધિ

૬ જે મુનિને એક સાથે બધી ઇંદ્રિયોવડે સાભળવાની શક્તિ હોય અથવા એકેક ઇંદ્રિયોથી પાચે ઇંદ્રિયોના વિષયો જાણવાની શક્તિ હોય અથવા બાર યોજનમા પડેલા ચક્રવર્તીના સૈન્યમા સર્વ વાજીંત્રો એક સાથે વાગે ત્યારે તેમાના સર્વ વાજીંત્રોના શબ્દો જુદા જુદા જાણવાની શક્તિ હોય તે સભિન્નશ્રોત લબ્ધિ

૭ અવધિજ્ઞાન પ્રાપ્ત થવુ, જેથી રૂપી દ્રવ્યો આત્માવડે સાક્ષાત્ જોવાની શક્તિ પ્રાપ્ત થાય તે અવધિજ્ઞાન લબ્ધિ

૮ જે મન પર્યવજ્ઞાનવડે અન્યના મનમા કરેલા વિચારોને સામાન્યપણે જાણવાની શક્તિ તે ઋજુમતિ મન પર્યવલબ્ધિ.

૯ જે મન પર્યવ જ્ઞાનવડે અઢી દ્વીપમા રહેલા મંજ્ઞી પચેંદ્રિય જીવોએ મનમા કરેલા વિચારોને વિશેષપણે જાણવાની શક્તિ તે વિપુલમતિ મનપર્યવજ્ઞાન લબ્ધિ

૧૦ ચારણલબ્ધિ બે પ્રકારે-જ ઘાચારણ ને વિદ્યાચારણ. જે લબ્ધિવડે આકાશગમન કરવાની શક્તિ મુનિને પ્રાપ્ત થાય તે ચારણ લબ્ધિ.

૧૧ જેની દાઢમા વિષ હોય અને જેના ડ શવડે અન્ય જીવ મૃત્યુ પામે તે આશીવિષલબ્ધિ-આ લબ્ધિનો પ્રયોગ સર્પાદિકના રૂપે થાય છે.

૧૨ જેનાવડે લોકાલોકનુ સ્વરૂપ જણાય તે કેવળજ્ઞાન લબ્ધિ.

૧૩ જેનાવડે ગણધરપણુ પ્રાપ્ત થાય તે ગણધર લબ્ધિ.

૧૪ ચૌદપૂર્વધરને શ્રુતજ્ઞાનવડે થયેલી લબ્ધિ તે પૂર્વધર લબ્ધિ.

૧૫ જેનાવડે તીર્થંકરની સમવસરણાદિક ઋદ્ધિ વિકુર્વી શકે તે તીર્થંકર તુલ્ય લબ્ધિ અથવા તીર્થંકરને તીર્થંકરપણાની લબ્ધિ.

૧૬ જેનાવડે ચક્રવર્તીની ઋદ્ધિ ચૌદ રત્નાદિ વિકુર્વી શકે તે ચક્રવર્તી તુલ્ય લબ્ધિ અથવા ચક્રવર્તીને ચક્રવર્તીપણાની લબ્ધિ

૧૭ જેનાવડે બળદેવ જેટલી ઋદ્ધિ વિકુર્વી શકે તે બળદેવ જેવી લબ્ધિ અથવા બળદેવને બળદેવપણાની લબ્ધિ.

૧૮ જેનાવડે વાસુદેવ જેટલી ઋદ્ધિ વિકુર્વી શકે તે વાસુદેવ જેવી લબ્ધિ અથવા વાસુદેવને વાસુદેવપણાની લબ્ધિ.

૧૯ જેની વાણીમા દુધ સાકર વિગેરે કરતા પણ વધારે મીઠાશ પ્રાપ્ત થાય તે ક્ષીરાશ્રવ, મધ્વાશ્રવ, ઘૃતાશ્રવ તથા ઇક્ષુરસાશ્રવ લબ્ધિ.

૨૦ જે મુનિના કોઠામાથી સર્વ સૂત્રાર્થ-ભરેલા નિધાનની જેમ નીકળી શકે-નીકળ્યા જ કરે અથવા કોઠારમાથી અન્ન નીકળ્યા કરે તેમ નીકળે તે કોષ્ઠબુદ્ધિ લબ્ધિ

૨૧ પદાનુસારિણી લબ્ધિ-શાસ્ત્રનુ એક પદ સાભળવાથી સર્વ પદનો-આખા શાસ્ત્રનો બોધ થાય તે. તેના ત્રણ પ્રકાર છે. પ્રારભનુ પદ અથવા તેનો અર્થ સાભળવાથી આખા શાસ્ત્રનો બોધ થવો તે અનુશ્રુત પદાનુસારિણી, અતનુ પદ અથવા તેનો અર્થ સાભળવાથી પ્રારભથી આખા ગ્રથનો બોધ થવો તે પ્રતિકૂળ પદાનુસારિણી અને મધ્યનુ ગમે તે પદ કે તેનો અર્થ સાભળવાથી આખા શાસ્ત્રનો બોધ થવો તે ઉભય પદાનુસારિણી લબ્ધિ

૨૨ જ્ઞાનાવર્ણીયાદિક કર્મના ક્ષયોપશમના અતિશયપણાથી એક અર્થરૂપ બીજનુ જાણપણુ થવાથી અનેક અર્થરૂપી બીજોનુ જાણપણુ જે થાય તે બીજબુદ્ધિ લબ્ધિ
૨૩ ક્રોધના અતિશયપણાથી શત્રુ વિગેરેને ક્ષણમા બાળી દેવાની શક્તિ તે તેજોલેશ્યા લબ્ધિ.
૨૪ આહારક શરીર કરવાની શક્તિ તે આહારક લબ્ધિ.
૨૫ તેજોલેશ્યાના નિવારણ માટે શીત મૂકવાની શક્તિ તે શીત લેશ્યા લબ્ધિ
૨૬ વિષ્ણુકુમારાદિકની જેમ યાવત્ લાખ યોજનનુ શરીર વિકુર્વવાની શક્તિ તે વૈક્રિય લબ્ધિ તેના અણુત્વ મહત્વાદિ અનેક પ્રકાર છે
૨૭ અતરાય કર્મના ક્ષયોપશમથી ભિક્ષાવડે લાવેલુ અન્ન મુનિ પોતે આહાર કર્યા અગાઉ ગમે તેટલાને આપે-જમાડે તોપણ ખુટે નહી તે અક્ષીણ મહાનસી લબ્ધિ ગૌતમસ્વામીની જેમ.
૨૮ જે શક્તિવડે મુનિ જૈનશાસનને અર્થે ચક્રવર્તીની સેનાને ચૂરી નાખવી હોય તો પણ ચૂરી શકે એવી લબ્ધિ તે પુલાક લબ્ધિ

૨૪૭ અરિહતના સમયમા શુ શુ વિશેષ હોય ?

अरिहंत समय वादर, विज्ज अग्गी वलाहगा थणिया।
आगर दह नईओ, उवराग निसि वुड्ढि अयण च ॥३९०॥

અરિહતના સમયમા એટલે ભરત ઐરવતની અપેક્ષાએ તીર્થંકર થાય ત્યાથી બાદર અગ્નિ, વીજળી, બલાહક (મેઘ), સ્તનિત (ગર્જના), આકર (ખાણ) નુ ખોદવુ, દ્રહો બનાવવા અને નવી નદીઓનુ વહેવુ, ચદ્ર સૂર્યનુ ગ્રહણ, રાત્રિની વૃદ્ધિ અને દિવસની હાનિ તેમજ દક્ષિણાયન ને ઉત્તરાયન-આટલા વાના હોય છે યુગળિયાના સમયમા કલ્પવૃક્ષોનુ સતત આચ્છાદન હોવાથી એટલા વાના હોતા નથી તેમજ તેમાના રાત્રિની વૃદ્ધિ હાનિ, અયન, ગ્રહણ, વિગેરે ત્યાના મનુષ્યોને જણાતા નથી ૩૯૦.

૨૪૮ ચૌદ ગુણસ્થાનનાં નામ.

मिच्छे१ सासण२ मीसे३,
अविरय ४ देसे ५ पमत्त ६ अपमत्ते ७ ।
नियट्टी ८ अनियट्टी ९, सुहुमु १० वसम ११
खीण १२ सजोगी १३ अजोगी १४ गुणा ॥३९१॥

મિથ્યાત્વ ગુણસ્થાન ૧, સાસ્વાદન ૨, મિશ્ર ૩, અવિરત સમ્યગ્દષ્ટિ ૪, દેશવિરતિ ૫, પ્રમત્ત (સર્વ વિરતિ) ૬, અપ્રમત્ત ૭, નિવૃત્તિ બાદર ૮, અનિવૃત્તિ બાદર ૯, સૂક્ષ્મ સંપરાય ૧૦, ઉપશાંત મોહ ૧૧, ક્ષીણ મોહ ૧૨, સયોગી કેવળી ૧૩ અને અયોગી કેવળી ૧૪–આ ચૌદ ગુણસ્થાનકો છે. ૩૯૧ (એનુ વિશેષ સ્વરૂપ કર્મગ્રંથાદિકથી જાણવુ)

૨૪૯ એકેંદ્રિયમા ગયા પછી દેવોને થતુ દુઃખ.

एगिंदित्तणे जे देवा, चवंति तेसिं पमाणसो थोवा ।
कत्तो मे मणुअभवो, इय चिंतंतो सुरो दुहिओ ॥३९२॥

જે દેવો ચ્યવીને એકેંદ્રિયપણે ઉત્પન્ન થાય છે તેઓનુ પ્રમાણ ઘણુ થોડુ હોય છે. (તેના જીવો ઘણા થોડા હોય છે.) પરંતુ તેઓ એકેંદ્રિયમા ઉપજ્યા પછી 'મને હવે મનુષ્ય ભવ ક્યારે મળશે ?' એમ વિચારતા અતિ દુ:ખી થાય છે. ૩૯૨.

૨૫૦ વનસ્પતિનુ અચિત્તપણુ ક્યારે થાય છે ?

पत्तं पुप्फ हरियं, अवधवीयं च जं फलीं होइ ।
विंट मिलाणंमि य, नियमाउ होइ अच्चित्त ॥३९३॥

પત્ર, પુષ્પ, હરિત (તૃણ) તથા બીજ બંધાયાં વિનાની જે ફળી હોય તે સર્વનુ બિંટ (ડિંટ) જ્યારે મ્લાન થાય છે ત્યારે તે નિશ્ચે અચિત્ત થઇ ગયેલ હોય છે એમ સમજવુ. ૩૯૩.

૨૫૧ પાચ પ્રકારના ચારિત્રના નામ.

सामाइयत्थ पढम, छेओवठ्ठावण भवे वीय ।
परिहारविसुद्धीय, सुहुम तह सपराय च ॥ ३९४ ॥
तत्तो अ अहक्खाय, खायं सव्वम्मि जीवलोगम्मि ।
ज चरिऊण सुविहिया, वच्चति अयरामर ठाण ॥३९५॥

પહેલુ સામાયિક ચારિત્ર ૧, બીજુ છેદોપસ્થાપનીય ચારિત્ર છે ૨, પરિહાર વિશુદ્ધિ ચારિત્ર ૩, તથા સૂક્ષ્મસપરાય ચારિત્ર ૪, ત્યારપછી યથાખ્યાત ચારિત્ર ૫ એ સર્વ જીવલોકને વિષે પ્રસિદ્ધ છે, કે જેનુ આચરણ કરીને સુવિહિત સાધુઓ અજરામર(મોક્ષ) સ્થાનને પામે છે. ૩૯૪-૩૯૫

૨૫૨ નપુસક સબધી.

पडए वाइए कीवे, कुभी साल्लइत्तीसऊणी ।
तकामसेवय पक्खिया,
परिकप्पिइय सोगधेडय आसत्ता ॥३९६॥

(આ ગાથાનો અર્થ અસલ પ્રતમા લખેલ નથી, તેમ બરાબર સમજાતો પણ નથી તેથી અહીં લખેલ નથી)

૨૫૩ નપુસકના લક્ષણ.

महिलासहावो१ सरवन्नभेओ२,
मोहो महतो३ महुया च वाणी४ ।
ससद्दय मुत्त५ मफेणय च ६,
एयाणि छ पंडगलक्खणाणि ॥ ३९७ ॥

સ્ત્રી જેવો સ્વભાવ ૧, સ્વર અને વર્ણનો ભેદ ૨, અત્યંત મોહ ૩, મધુર (મૃદુ) વાણી ૪, શબ્દ સહિત લઘુનીતિ ૫ તથા લઘુનીતિમાં ફીણ ન હોય ૬–આ ૭ લક્ષણો નપુંસકને હોય છે. ૩૯૭.

૨૫૪ ગળીવાળા વસ્ત્રના સંગથી થતી જીવોત્પત્તિ.

नीलीरंगियवत्थ, मणुयसेदेण होइ तक्कालं ।
कुंथु तसा य निगोया, उप्पज्जती बहू जीया ॥३९८॥

નીલી (ગળી) થી રંગેલું વસ્ત્ર મનુષ્યના સ્વેદ (પરસેવા) વડે વ્યાપ્ત થાય કે તરતજ તેમાં કુંથુ, ત્રસ અને નિગોદના ઘણા જીવો ઉત્પન્ન થાય છે. ૩૯૮. (અહીં નિગોદના જીવો એટલે સંમુર્છિમ પંચેંદ્રિય જીવો હોવા સંભવ છે.)

गुलिएण वत्थेण मणुस्सदेहे,
पचिंदिया तंमि निगोय जीवा ।
जीवाण उप्पत्तिविणाससग्गे,
भणइ जिणो पन्नवणाउवंगे ॥३९९॥

ગળીવડે રંગેલા વસ્ત્રથી મનુષ્યના શરીરમાં પંચેંદ્રિય તથા નિગોદના જીવો ઉત્પન્ન થાય છે. તેમાં જીવોની ઉત્પત્તિ અને વિનાશનો સંગમ જિનેશ્વરે શ્રી પન્નવણા ઉપાંગમાં કહ્યો છે. ૩૯૯ (અહીં પણ નિગોદ શબ્દે સૂક્ષ્મનિગોદ સમજવા નહીં.)

वालग्गकोडिसरिसा, उरपरिसप्पा गुलियमज्झम्मि ।
समुच्छंति अणेगा, दुप्पेच्छा चरमचक्खूणं ॥ ४०० ॥

ગળીના રંગમાં વાળના અગ્રભાગની અણી જેવડા અનેક ઉરપરિસર્પો સંમૂર્છિમપણે ઉત્પન્ન થાય છે, તે ચર્મચક્ષુથી જોઈ શકાય નહીં એવા સૂક્ષ્મ હોય છે. ૪૦૦. (આ ત્રણ ગાથામાં બતાવેલા કારણોથી ગળીવાળું વસ્ત્ર વાપરવું નહીં.)

२५५ અભવ્ય જીવોને ન પ્રાપ્ત થાય તેવા સ્થાનો.

काले सुपत्तदाणं १, सम्मत्तविसुद्धि २ बोहिलाभ ३ च ।
अते समाहिमरणं ४, अभव्वजीवा न पावंति ॥४०१॥

અવસરે (યોગ્યકાળે) સુપાત્રને દાન આપવુ તે ૧, સમકિતની વિશુદ્ધિ ૨, બોધિનો લાભ (પ્રાપ્તિ) ૩ અને છેવટ સમાધિ મરણ ૪–આ ચાર સ્થાનો અભવ્ય જીવો પામતા નથી ૪૦૧.

૨૫૬ સાત કુલકરના નામ.

पढमित्थ विमलवाहण १,
चक्खू २ जसम ३ चउत्थमभिचंदे ४ ।
तत्तो पसेणजिय ५, मरुदेवो ६ चेव नाभी ७ य ॥४०२॥

આ ભરતક્ષેત્રમા પહેલા વિમલવાહન ૧, ચક્ષુષ્માન્ ૨, યશસ્વાન્ ૩, ચોથા અભિચંદ્ર ૪, ત્યારપછી પ્રસેનજિત ૫, મરૂદેવ ૬ અને છેલ્લા નાભિ ૭–આ પ્રમાણે અનુક્રમે સાત કુલકર થયા છે. ૪૦૨.

૨૫૭ સાત કુલકરની પત્નીઓના નામ

चदजसा १ चदकता २ सुरूव ३ पडिरूव ४ चक्खुकता ५ य ।

જે ધઠી વિગેરે યત્રમા પીલાતા જેમા નખીયા હોય તે દ્વિદળ કહેનાય છે, તેના બે દળ નીપજયા તોપણ તેમાંથી નખીયા ન ગયા તેથી તે દ્વિદળ કહેવાય છે. ૪૦૪. (અન્યત્ર દ્વિદળનુ લક્ષણ બીજી રીતે કહેલ છે.)

૨૫૯ મહાવિદેહ ક્ષેત્રના સાધુના આહારનુ માન.

वत्तीस कवलाहारो, वत्तीसं तत्थ मूडया कवलो ।
एगो मूडसहस्सो, चउवीसाए समहिओ य ॥४०५॥

મહાવિદેહ ક્ષેત્રમા રહેલા સાધુઓને પણ બત્રીશ કવળનો આહાર હોય છે. તેમનો બત્રીશ મુડાનો એક કવળ થાય છે. તેથી બત્રીશ કવળનુ પ્રમાણ બત્રીશને બત્રીશે ગુણવાથી એક હજાર અને ચોવીશ મુડા થાય છે. એટલો એક સાધુને એક વખતનો આહાર હોય છે. ૪૦૫. (અહી મુડાનુ માપ કેટલુ ગણાય છે તે સમજવામા નથી.)

૨૬૦ મહાવિદેહના સાધુઓના મુખનુ તથા પાત્રનુ પ્રમાણ.

रयणीओ पन्नास, विदेहवासम्मि वयणपरिमाणं ।
पत्ततलस्स पमाण, सत्तरधणुहाइ दीहं तु ॥४०६॥

મહાવિદેહ ક્ષેત્રને વિષે સાધુના મુખનુ પ્રમાણ પચાસ હાથનુ છે, તેના પાત્રના તળીયાનુ પ્રમાણ સત્તર ધનુષ દીર્ઘ (લાબુ) હોય છે. ૪૦૬ (આ પ્રમાણ ઉત્સેધાગુળે સમજવુ આપણા કરતા ૫૦૦ ગણુ સુમારે હોવાથી તે ઘટી શકે છે.)

૨૬૧ મહાવિદેહના સાધુની મુખવસ્ત્રિકાનુ પ્રમાણ.

मुहणतएण तेसि, सट्ठिसहस्सा य एग लक्खा य ।
भरहस्स य साहूण, एय मुहणतयं माण ॥४०७॥

२५५ અભવ્ય જીવોને ન પ્રાપ્ત થાય તેવા સ્થાનો.

काले सुपत्तदाण १, सम्मत्तविसुद्धि २ वोहिलाभ ३ च ।
अंते समाहिमरण ४, अभव्वजीवा न पावंति ॥४०१॥

અવસરે (યોગ્યકાળે) સુપાત્રને દાન આપવુ તે ૧, સમકિતની વિશુદ્ધિ ૨, બોધિનો લાભ (પ્રાપ્તિ) ૩ અને છેવટ સમાધિ મરણ ૪–આ ચાર સ્થાનો અભવ્ય જીવો પામતા નથી. ૪૦૧

૨૫૬ સાત કુલકરના નામ.

पढमित्थ विमलवाहण १,
चक्खू २ जसम ३ चउत्थमभिचंदे ४ ।
तत्तो पसेणजिय ५, मरुदेवो ६ चेव नाभी ७ य ॥४०२॥

આ ભરતક્ષેત્રમા પહેલા વિમલવાહન ૧ ચક્ષુષ્માન્ ૨, યશસ્વાન્ ૩, ચોથા અભિચંદ્ર ૪, ત્યારપછી પ્રસેનજિત ૫, મરૂદેવ ૬ અને છેલ્લા નાભિ ૭–આ પ્રમાણે અનુક્રમે સાત કુલકર થયા છે. ૪૦૨.

૨૫૭ સાત કુલકરની પત્નીઓના નામ

चंदजसा १ चंदकंता २, सुरूव ३ पडिरूव ४ चक्खुकंता ५ य ।
सिरिकंता ६ मरुदेवी ७, कुलगरपत्तीण नामाइं ॥४०३॥

ચંદ્રયશા ૧, ચંદ્રકાંતા ૨, સુરૂપા ૩, પ્રતિરૂપા ૪, ચક્ષુકાંતા ૫, શ્રીકાંતા ૬ અને મરૂદેવી ૭–આ સાત અનુક્રમે સાત કુલકરની પત્નીઓના નામ જાણવા. ૪૦૩

૨૫૮ દ્વિદલ (વિદળ) નુ લક્ષણ

जम्मि य पीलिज्जंते, जं होइ नहो य तं विदलं ।
विदले वि हु निप्फन्नं, तें हु न जहाय तो विदलं ॥४०४॥

જે ઘટી વિગેરે યંત્રમાં પીલાતાં જેમાં નખીયા હોય તે દ્વિદળ કહેવાય છે, તેના બે દળ નીપજ્યા તોપણ તેમાંથી નખીયા ન ગયા તેથી તે દ્વિદળ કહેવાય છે. ૪૦૪. (અન્યત્ર દ્વિદળનું લક્ષણ બીજી રીતે કહેલ છે.)

૨૫૯ મહાવિદેહ ક્ષેત્રના સાધુના આહારનું માન.

बत्तीस कवलाहारो, बत्तीस तत्थ मूडया कवलो ।
एगो मूडसहस्सो, चउवीसाए समहिओ य ॥४०५॥

મહાવિદેહ ક્ષેત્રમાં રહેલા સાધુઓને પણ બત્રીશ કવળનો આહાર હોય છે. તેમનો બત્રીશ મુડાનો એક કવળ થાય છે. તેથી બત્રીશ કવળનું પ્રમાણ બત્રીશને બત્રીશે ગુણવાથી એક હજાર અને ચોવીશ મુડા થાય છે. એટલો એક સાધુને એક વખતનો આહાર હોય છે. ૪૦૫. (અહીં મુડાનું માપ કેવડું ગણાય છે તે સમજવામાં નથી.)

૨૬૦ મહાવિદેહના સાધુઓના મુખનું તથા પાત્રનું પ્રમાણ.

रयणीओ पन्नास, विदेहवासम्मि वयणपरिमाण ।
पत्ततलस्स पमाण, सत्तरधणुहाइ दीहं तु ॥४०६॥

મહાવિદેહ ક્ષેત્રને વિષે સાધુના મુખનું પ્રમાણ પચાશ હાથનું છે, તેના પાત્રના તળીયાનું પ્રમાણ સત્તર ધનુષ દીર્ઘ (લાંબુ) હોય છે. ૪૦૬. (આ પ્રમાણ ઉત્સેધાંગુળે સમજવું. આપણા કરતા ૫૦૦ ગણું સુમારે હોવાથી તે ઘટી શકે છે.)

૨૬૧ મહાવિદેહના સાધુની મુખવસ્ત્રિકાનું પ્રમાણ.

मुहणतण्ण तेसिं, सट्ठिसहस्सा य एग लक्खा य ।
भरहम्स य साहूण, एय मुहणतयं माणं ॥४०७॥

૨૫૫ અભવ્ય જીવોને ન પ્રાપ્ત થાય તેવા સ્થાનો

काले सुपत्तदाणं १, सम्मत्तविसुद्धि २ बोहिलाभ ३ च
अते समाहिमरण ४, अभव्वजीवा न पावति ॥४०१॥

અવસરે (યોગ્યકાળે) સુપાત્રને દાન આપવુ તે ૧, સમકિતની વિશુદ્ધિ ૨, બોધિનો લાભ (પ્રાપ્તિ) ૩ અને છેવટ સમાધિ મરણ ૪–આ ચાર સ્થાનો અભવ્ય જીવો પામતા નથી. ૪૦૧.

૨૫૬ સાત કુલકરના નામ.

पढमित्थ विमलवाहण १,
चक्खू २ जसम ३ चउत्थमभिचदे ४ ।
तत्तो पसेणजिय५, मरुदेवो६ चेव नाभी ७ य ॥४०२

આ ભરતક્ષેત્રમા પહેલા વિમલવાહન ૧ ચક્ષુષ્માન્ ૨, યશસ્વાન્ ૩, ચોથા અભિચદ્ર ૪, ત્યારપછી પ્રસેનજિત ૫, મરૂદેવ ૬ અને છેલ્લા નાભિ ૭–આ પ્રમાણે અનુક્રમે સાત કુલકર થયા છે. ૪૦૨.

૨૫૭ સાત કુલકરની પત્નીઓના નામ

चदजसा१ चदकता२, सुरूव३ पडिरूव४ चक्खुकता५ य
सिरिकंता६ मरुदेवी७, कुलगरपत्तीण नामाइ ॥४०३॥

ચ દ્રયશા ૧, ચ દ્રકાતા ૨, સુરૂપા ૩, પ્રતિરૂપા ૪, ચક્ષુ કાતા ૫, શ્રીકાતા ૬ અને મરૂદેવી ૭–આ સાત અનુક્રમે સાત કુલકરની પત્નીઓના નામ જાણવા ૪૦૩.

૨૫૮ દ્વિદલ (વિદળ) નુ લક્ષણ.

जम्मि य पीलिज्जते, ज होइ नहो य त विदल ।
विदले वि हु निप्फन्न, ते हु न जहाय तो विदल ॥४०४॥

જે ઘટી વિગેરે યત્રમા પીલાતા જેમા નખીયા હોય તે દ્વિદળ કહેવાય છે, તેના બે દળ નીપજ્યા તોપણ તેમાથી નખીયા ન ગયા તેથી તે દ્વિદળ કહેવાય છે. ૪૦૪. (અન્યત્ર દ્વિદળનુ લક્ષણ બીજી રીતે કહેલ છે.)

૨૫૯ મહાવિદેહ ક્ષેત્રના સાધુના આહારનુ માન.

वत्तीस कवलाहारो, वत्तीसं तत्थ मूडया कवलो ।
एगो मूडसहस्सो, चउवीसाए समहिओ य ॥४०५॥

મહાવિદેહ ક્ષેત્રમા રહેલા સાધુઓને પણ બત્રીશ કવળનો આહાર હોય છે. તેમનો બત્રીશ મુડાનો એક કવળ થાય છે. તેથી બત્રીશ કવળનુ પ્રમાણ બત્રીશને બત્રીશે ગુણવાથી એક હજાર અને ચોવીશ મુડા થાય છે. એટલે એક સાધુને એક વખતનો આહાર હોય છે. ૪૦૫. (અહી મુડાનુ માપ કેટલુ ગણાય છે તે સમજવામા નથી)

૨૬૦ મહાવિદેહના સાધુઓના મુખનુ તથા પાત્રનુ પ્રમાણ.

रयणीओ पन्नास, विदेहवासम्मि वयणपरिमाणं ।
पत्ततलस्स पमाण, सत्तरधणुहाइ दीह तु ॥४०६॥

મહાવિદેહ ક્ષેત્રને વિષે સાધુના મુખનુ પ્રમાણ પચાસ હાથનુ છે, તેના પાત્રના તળીયાનુ પ્રમાણ સત્તર ધનુષ દીર્ઘ (લાબુ) હોય છે. ૪૦૬. (આ પ્રમાણ ઉત્સેધાગુળે સમજવુ. આપણા કરતા ૫૦૦ ગણુ સુમારે હોવાથી તે ઘટી શકે છે.)

૨૬૧ મહાવિદેહના સાધુની મુખવસ્ત્રિકાનુ પ્રમાણ.

मुहणतएण तेसि, सट्ठिसहस्सा य एग लक्खा य ।
भरहस्स य साहूण, एय मुहणंतय माणं ॥४०७॥

તે મહાવિદેહ ક્ષેત્રના સાધુની એક મુખવસ્ત્રિકાએ કરીને આ ભરતક્ષેત્રમા રહેલા સાધુઓની એક લાખ ને સાઠ હજાર મુખવસ્ત્રિકાઓ થાય છે, એટલુ તેની એક મુખવસ્ત્રિકાનુ પ્રમાણ છે ૪૦૭. (અહી કન્તા ૪૦૦ ગણી લાબી ને ૪૦૦ ગણી પહોળ હોવાથી આ માપ ઘટી શકે છે.)

૨૬૨ સગ્રહી રાખેલા ધાન્યની યોનિનો કાળ

कोट्ठय पल्लय मंचय, मालाउत्ताण धन्नजाईण ।
उल्लित्त लित्त पेहिय, मुद्दियकयलछणाण च ॥४०८॥
अहन्न ते सालीण, वीहि य गोधूम जवजवाण च ।
केवइकाल जोणी, जहन्न उक्कोसिया ठिई ॥४०९॥

માટીનો કોઠો, વાસનો પાલો, લાકડાનો માચો, લાકડા વિગેરેનો માળ વિગેરેને વિષે જૂદા જૂદા ધાન્યની જાતિઓ રાખીને પછી તે કોઠાર વિગેરેને ચોતરફથી લીપી, માથે ઢાકણુ ઢાકી, મુદ્રા કરી તથા લાછન (ચિ હ) કરી સાચવી રાખેલ હોય તો તેમા રહેલા શાલિ, વ્રીહિ, ગોધુમ અને યવ એ ધાન્યની યોનિ (ઉત્પન્ન થવાનો સ્વભાવ) જઘન્યથી અને ઉત્કૃષ્ટથી કેટલા કાળ સુધી રહે ? ૪૦૮-૪૦૯ (તે હવે પછીની ગાથાવડે કહે છે)

ઉપરના પ્રશ્નનો જવાબ

गोयम ! जहन्न अतो-मुहुत्त उक्कोस तिन्नि वरिसाइ ।
अन्नाण वि धण्णाण, अतमुहुत्त जहन्न ठिई ॥४१०॥
कलतिलकुलत्थचवला, मसूरमुग्गमासवल्लतुवरीण ।
तहपलिमथगाईण, पचवरिसाइ उक्कोसा ॥४११॥

तत्थ कलत्ति कलाया, हुंति मसूरा भिलिंग चणगाणो।
पलिमथ वट्टचणगा, वितीना कालचणग त्ति ॥४१२॥
सेसे पसिद्धभेया, इत्तो अयसि कुसुभ कंगूण।
कोद्दव वरट्ट रालय, कुद्दुसग सरिसवाणं च ॥ ४१३॥
सणमूल बीयगाइण, वावि उक्कोस सत्त वरिसाइ।
तेण पर पमिलाई, जोणी वण्णाइहीणा य ॥ ४१४ ॥
विद्धसइ णंतरए, एवं बीयं अबीयमवि हुज्जा।
तेण पर जोणीए, वुच्छेदे आवि पन्नत्ते ॥ ४१५ ॥
सत्तम उद्देसाओ, पण्णत्तीए सयस्स छट्ठस्स।
धण्णाण उ पमाणं, उद्धरिय समरणट्ठाए ॥ ४१६ ॥

હે ગૌતમ ! તે (ઉપલી ગાથામા કહેલા) ધાન્યમાં યોનિભાવ (ઉત્પન્ન થવાનો સ્વભાવ) જઘન્યથી અંતર્મુહૂર્ત અને ઉત્કૃષ્ટથી પાંચ વર્ષ સુધી રહે છે. બીજા ધાન્યોની પણ જઘન્ય સ્થિતિ અંતર્મુહૂર્તની કહી છે. ૪૧૦ કલ-કલાય (ખુરમાણી), તલ, કળથી, ચોળા, મસૂર, મગ, અડદ, વાલ, તુવેર, તથા પલિમંથ વિગેરેની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ પાંચ વર્ષની કહી છે. ૪૧૧. અહીં કલ એટલે કલાય નામનું ધાન્ય, મસૂર એટલે ભિલંગ ચણાની દાળ, પલિમંથ એટલે વાટલા ચણા (વટાણા), અને બિતિના એટલે કાળા ચણા. ૪૧૨ બીજા ધાન્યના ભેદો-નામો પ્રસિદ્ધ છે હવે અળસી, કુસુંભો (કરડી), કાંગ, કોદરા, બંટી, રાલ, કોદુસગ, સરસવ, ૪૧૩. સણના બીજ, મૂળાના બીજ, ઈત્યાદિકના ઉત્કૃષ્ટ સાત વર્ષની સ્થિતિ છે, ત્યારપછી તેની યોનિ કરમાઈ જાય છે, અને તેના વર્ણાદિક (વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શ) હાનિને પામે છે ૪૧૪. ત્યારપછી તરત જ તે (યોનિ) વિધ્વંસ-વિનાશ પામે છે તેથી બીજ પણ અબીજ થઈ

જાય છે. એટલે યોનિનો વિચ્છેદ થાય છે એમ કહ્યુ છે.[1] ૪૧૫ શ્રી ભગવતીસૂત્રના છઠ્ઠા શતકના સાતમા ઉદ્દેશામાથી આ ધાન્યની યોનિનુ પ્રમાણ સ્મરણને માટે ઉદ્ધર્યુ છે. ૪૧૬.

૨૬૩ સાધ્વીના પચીશ ઉપકરણ.

ओग्गहणतग १ पट्टो २,
अद्धोरुय ३ चलणिया ४ य बोधव्वा ।
अब्भितर ५ बाहिनिय-
सणी ६ य तह कचुए ७ चेव ॥ ४१७ ॥
उक्कच्छिय ८ वेगच्छिय ९,
सघाडी १० चेव खधगरणी ११ य ।
ओहोवहिमि एए, अज्जाण पण्णवीस तु ॥ ४१८ ॥

અવગ્રહાતક–હોડીના આકારવાળુ ગુપ્તસ્થાન ઢાકવાનુ વસ્ત્ર ૧, પટ્ટ–ચાર અગુલ પહોળો અને કેડ જેટલો લાબો કેડે બાધવાનો પાટો, જેને આધારે અવગ્રહાતક રાખવામા આવે છે તે ૨, અર્ધોરૂક કેડથી અર્ધા સાથળ સુધી પહેરવાની ચડી કે જે અવગ્રહાતક અને પાટાને બન્નેને ઢાકવાનુ કામ કરે છે, તેનો આકાર ચોલણા જેવો હોય છે તે બન્ને સાથળે કસવડે બધાય છે ૩, ચલણિકા (ચણીયો) પણ એનાજ આકારનો હોય છે, વિશેષ એ કે આ ચણીયો ઢીચણ સુધી લાબો હોય છે, તે પણ સીવ્યા વિનાનો કસોથી બાધવામા આવે છે ૪, અભ્યતર નિવસની–કેડથી અર્ધી જઘા ઢકાય તેવુ ઘાઘરાના આકારવાળુ વસ્ત્ર, તે ઢીલુ પહેરવામા આવે છે કે જેથી

---

૧ ધાન્યમાથી સચિત્તભાવ નષ્ટ થયા પછી પણ યોનિભાવ (ઉત્પત્તિ સ્વભાવ) વધારે વખત રહે છે ને આ ગાથાઓમા બતાવેલ છે સચિત્તપણુ ત્યાસુધી રહે છે એમ ન સમજવુ કારણ કે સચિત્તમર્દનની જેમ જ યોનિમર્દન પણ મુનિ માટે નિષેધેલુ છે

આકુળતા થાય નહી અને લોકમા હાસી થાય નહી ૫, બહિ નિંવસની-કેડથી આરંભીને છેક પગની ઘુંટી ઢંકાય તેવુ લાંબુ ઘાઘરાના આકારવાળુ વસ્ત્ર, તે કેડપર નાડીથી બંધાય છે ૬, આ ૭ ઉપકરણો સાધ્વીને કેડથી નીચેના ભાગના છે. હવે કેડની ઉપરના ભાગના ઉપકરણો કહે છે-કંચુક-પોતાના શરીર પ્રમાણે એટલે છાતી બરાબર ઢંકાય તેવો સીવ્યા વિનાનો કંચુક કસો થી બાંધવામાં આવે છે ૭, ઉપકક્ષિકા-કાખલીને ઢાંકવાનુ વસ્ત્ર તે સીવ્યા વિનાનુ સમચોરસ દોઢ હાથનુ હોય છે, તેનાથી સ્તનભાગ તથા જમણુ પડખુ ઢંકાય છે ૮, વૈકક્ષિકા-આ ઉપકક્ષિકાથી વિલક્ષણ હોવાથી તેનુ નામ વૈકક્ષિકા આપવામા આવ્યુ છે. આ વસ્ત્ર પાટને આકારે હોય છે અને તે ડાબે પડખે પહેરવાના કંચુક જેવુ હોય છે, તે ઉપકક્ષિકા અને કંચુક એ બન્નેને ઢાકીને ડાબે પડખે પહેરવામા આવે છે ૯, સંઘાટી-આ વસ્ત્ર શરીરના ઉપલા ભાગમા ઓઢાય છે. આ સંઘાટીઓ ચાર રાખવામા આવે છે. તેમા એક તો બે હાથ પહોળી હોય છે, બીજી બે સંઘાટી ત્રણ હાથ પહોળી અને ચોથી ચાર હાથ પહોળી હોય છે. તથા ચારે સંઘાટીઓ લંબાઈમા સાડા ત્રણ કે ચાર હાથ હોય છે. આમાની પહેલી સંઘાટી માત્ર ઉપાશ્રયમાજ ઓઢાય છે, બીજી ગોચરી જતા અને ત્રીજી સ્થંડિલ જતા ઓઢવામા આવે છે તથા વ્યાખ્યાનસાભ ળવા જતા અથવા સ્નાન મહોત્સવાદિકમા જતા ચોથી ચાર હાથની પહોળી સંઘાટી ઓઢવામા આવે છે કેમકે આવા અવસરે પ્રાયે ઉભા રહેવાનુ હોય છે તેથી તે વડે આખુ શરીર ઢાકી શકાય છે ૧૦, સ્કંધકરણી-આ વસ્ત્ર ચાર હાથ પહોળુ અને ચાર હાથ લાંબુ સમચોરસ હોય છે. તે ચોવડુ કરીને ખભાપર રાખવામા આવે છે, તેનાથી પહેરેલા બીજા વસ્ત્રોને વાયુ ઉડાડી શકતો નથી, (તેને કામળી પણ કહે છે.) તેમજ તે રાખવાથી રૂપવાળી સાધ્વી કુરૂપ જેવી લાગે છે તેથી તે ઉપયોગી છે ૧૧, આ પ્રમાણે સાધ્વીઓને ઔઘિક ઉપધિ પચીશ પ્રકારની કહી છે. ૪૯૭-૪૯૮. એટલે કે આ બે ગાથામા બતાવેલી અગ્યાર પ્રકારની ઉપધિ તથા સાધુની જે ચૌદ પ્રકારની ઉપધિ છે, તે પણ સાધ્વીઓને હોય છે. તેથી કુલ પચીશ પ્રકારની ઉપધિ હોય છે. તે ચૌદ પ્રકારની ઉપધિ આ પ્રમાણે છે-

પત્ત-પાત્ર ૧, પાત્રબંધ-જેમા પાત્ર રાખવામા આવે છે, તે ચાર છેડાવાળી વસ્ત્રની ઝોળી ૨, પાત્રસ્થાપન-પાત્ર રાખવાનુ કબલનુ વસ્ત્ર ૩, પાત્ર કેસરિયા-પાત્ર પુજવાની ચરવળી ૪, પડલ (પડલા)-ગોચરી જતા પાત્ર ઉપર ઢાકવાનુ વસ્ત્ર ૫, રજસ્ત્રાણ-પાત્રને વીટવાનુ વસ્ત્ર ૬, ગોચ્છક-પાત્રની ઉપર અને નીચે કામળીના ટુકડા રાખવામા આવે છે તે ૭-આ સાત પ્રકારનો પાત્રનિયોગ કહે વાય છે. તથા બે કપડા સુતરના અને એક ઉનનુ મળી ત્રણ કપડા ૧૦, એક રજોહરણ ૧૧, એક મુખવસ્ત્રિકા ૧૨, એક માત્રક ૧૩ અને એક ચોલપટ્ટક ૧૪ (સાધ્વીમા ચોળપટ્ટાને બદલે સાડો સમજવો)

૨૬૪ તિર્યંચ અને મનુષ્યની સ્ત્રીના ગર્ભની ઉત્કૃષ્ટ સ્થિતિ.

गब्भय तिरिइत्थीणं, उक्कोसा होइ अट्ठ वरिसाणि ।
सा वारस नारीण, कायट्ठिई होइ चउवीस ॥ ४१९ ॥

તિર્યંચની સ્ત્રીના ગર્ભની સ્થિતિ ઉત્કૃષ્ટ આઠ વર્ષની હોય છે, અને મનુષ્ય સ્ત્રીના ગર્ભની સ્થિતિ ઉત્કૃષ્ટ બાર વર્ષની હોય છે પરંતુ તે ગર્ભની કાયસ્થિતિ ઉત્કૃષ્ટ ચોવીશ વર્ષની હોય છે એટલે કે પ્રથમના ગર્ભનો જીવ બાર વર્ષે ચવી જાય અને તેજ ગર્ભમા તરતજ તે અથવા બીજો જીવ અનતરે અને તે પણ બાર વર્ષ સુધી રહે ત્યારે તેની કાયસ્થિતિ ઉત્કૃષ્ટ ચોવીશ વર્ષની થાય છે. ૪૧૯ (આ સ્થિતિ કાર્મણ વિગેરે પ્રયોગથી ગર્ભને સ્થભિત કરી દેવામા આવે ત્યારે પ્રાપ્ત થાય છે સિદ્ધરાજ જયસિંહ બાર વર્ષ રહ્યો હતો)

૨૬૫ દાન દેવાના દશ પ્રકાર (કારણ)

वस १ सग २ भय ३ कारणिय ४,
लज्जा ५ गारव ६ अधम्म ७ धम्मे ८ य ।
काहीय ९ कयमाणेण १०, दाणमेय भवे दसहा ॥४२०॥

વશથી-કોઇના પરતત્રપણાથી દાન દેવુ પડે છે ૧, સાગી સગતથી ૨, ભયથી ૩, કોઇપણ કારણથી ૪, લજ્જાથી ૫, ગારવથી

(ગર્વથી) ૬, અધર્મબુદ્ધિથી (ધર્મ નથી એમ જાણ્યા છતા)[1] ૭, ધર્મબુદ્ધિથી ૮, કાર્ય કર્યા પછી ૯ અને કાર્ય કરાવનાની બુદ્ધિથી– આ પ્રમાણે દશ પ્રકારે દાન દઇ શકાય છે. ૪૨૦.

૨૬૬ ઉચ્ચાર વિગેરે પરઠવવાની ભૂમિ

अणावाए १ असंलोए २, परस्साणुवघाइए ३ ।
समे४ अझुसिरे५ यावि, चिरकालकयंम्मि६ य ॥४२१॥
विच्छिन्ने७ दूरमोगाढे८, नासण्णे९ विलवज्जिए१० ।
तसपाणवीयरहिए११, उच्चाराईणि वोसिरे ॥ ४२२ ॥

અનાપાત–જ્યા લોકો વિગેરેનુ જવુ આવવુ ન થતુ હોય એવુ સ્થાન ૧, અસંલોક–લોકો વિગેરે જોઇ ન શકે એવુ (એકાત) સ્થાન ૨, પરાનુપઘાત–બીજા ત્રસ પ્રાણીઓનો ઉપઘાત ન થાય એવુ સ્થાન ૩, સમ–ઉંચુ નીચુ ન હોય એવુ સમાન સ્થાન ૪, અશુષિર–છિદ્ર, પોલાણ વિગેરે ન હોય એવુ સ્થાન ૫, ચિરકાલકૃત–ઘણા કાળથી કરેલુ હોય એટલે લોકોએ જવા આવવાથી અથવા બેડવા વિગેરેથી કરેલુ હોય–વપરાયેલુ હોય ૬, વિસ્તીર્ણ–વિશાળ–મોટુ હોય પણ સાકડુ ન હોય એવુ સ્થાન ૭ દૂરાવગાઢ–દૂર અવગાઢ હોય (દૂર રહેલુ હોય) ૮, નાસન્ન–ગ્રામાદિકની બહુ નજીકમા ન હોય ૯, બિલ–દર, ગુફા વિગેરેથી રહિત હોય ૧૦ તથા ત્રસ, પ્રાણ (એકેંદ્રિય) અને બીજ (વનસ્પતિકાય)વડે રહિત હોય ૧૧–આવા શુદ્ધ સ્થાન(સ્થંડિલ)ને વિષે ઉચ્ચાર વિગેરે તજવા યોગ્ય છે. (લઘુનીતિ, વડીનીતિ વિગેરે પરઠવવા લાયક છે) ૪૨૧–૪૨૨.

૨૬૭ તૃણ પંચક

तणपणगं पुण भणिय, जिणेहिं जियरागदोसमोहेहिं ।
साली १ वीहिय २ कोद्दव ३,
रालग ४ रण्णे ५ तणाइ च ॥ ४२३ ॥

---

1 પરદેશી રાજાએ જૈનધર્મ પામ્યા પછી પણ સર્વને દાન દીધુ તેમ

રાગ, દ્વેષ અને મોહને જીતનાર જિનેશ્વરોએ તૃણ પંચક આ પ્રમાણે કહ્યું છે-શાલિનું ઘાસ ૧, વ્રીહિનું ઘાસ ૨, કોદ્રવનું ઘાસ ૩, રાલક (કાગ)નું ઘાસ ૪ તથા અરણ્યનું ઘાસ ૫-આ પાંચ જાતના તૃણનું આસન કે શયન વિગેરે કરવાથી તેની પડિલેહણા થઈ શકે નહીં, તેથી સાધુને તે તૃણપંચક કલ્પે નહીં. ૪૨૩.

૨૬૮ ચર્મ પંચક.

अय १ एल २ गावि ३ महिसी ४,
मिगाण ५ मजिण च पचम होइ ।
तलिगा १ खल्लग २ वद्धे ३,
कोसग ४ कित्ती ५ य बीय तु ॥ ४२४ ॥

બકરાનું ચર્મ ૧, ઘેટાનું ચર્મ ૨, ગાય-બળદનું ચર્મ ૩, ભેંશ-પાડાનું ચર્મ ૪ અને મૃગનું ચર્મ ૫-આ પાંચ પ્રકારના ચર્મ રાખવા સાધુને કલ્પે નહીં, કારણકે તેની પડિલેહણા થઈ શકે નહીં વળી બીજી રીતે ચર્મ પંચક આ પ્રમાણે કહેવાય છે-

તળીયા (એક તળીયાની કે બે, ત્રણ, ચાર તળીયાની સપાટ) ૧, પગરખા (જોડા) ૨, વાધરી ૩, કોશક (કોથળી) ૪ અને કૃત્તિ (ચામડું) ૫-આ ચર્મ પંચક કોઈ કોઈ વખત સબળ કારણે સાધુને કલ્પી શકે છે ૪૨૪

૨૬૯ સાધુના સતાવીશ ગુણો

छव्वय ६ छक्कायरक्खा १२,
पंचिंदिय १७ लोहनिग्गहो १८ खत्ती १९ ।
भावविसुद्धि २० पडि-
लेहणाकरणे विसुद्धी य २१ ॥ ४२५ ॥

संजयजोए जुत्तय २२,

अकुसलमण २३ वयण २४ काय २५ संरोहो।

सीआइ पीडसहण २६,

मरण उवसग्गसहणं २७ च ॥ ४२६ ॥

પ્રાણાતિપાત વિરમણ ૧, મૃષાવાદ વિરમણ ૨, અદત્તાદાન વિરમણ ૩, મૈથુન વિરમણ ૪, પરિગ્રહ વિરમણ ૫, રાત્રિભોજન વિરમણ ૬ એ ૭ વ્રતો, પૃથ્વીકાય ૭, અપ્કાય ૮, તેઉકાય ૯, વાયુકાય ૧૦, વનસ્પતિકાય ૧૧ અને ત્રસકાય ૧૨ એ ૭ કાયની રક્ષા, શ્રોત્રાદિક પાચ ઇંદ્રિયોનો નિગ્રહ ૧૭, લોભનો નિગ્રહ ૧૮, ક્ષમા–ક્રોધનો નિગ્રહ ૧૯, ભાવવિશુદ્ધિ ૨૦, પડિલેહણા કરવામા વિશુદ્ધિ ૨૧, સયમના યોગે કરીને યુક્તતા ૨૨, અશુભ મન, વચન અને કાયાનો નિરોધ ૨૫, શીતાદિક પીડાનુ (પરીસહોનુ) સહન કરવુ ૨૬, તથા મરણાત ઉપસર્ગનુ સહન કરવુ ૨૭–આ સતાવીશ ગુણો સાધુના જાણવા. ૪૨૫–૪૨૬.

૨૭૦ અષ્ટાંગ નિમિત્તાદિક ઓગણત્રીશ પ્રકારનુ પાપશ્રુત.

अट्ठ निमित्तगाई, दिव्वु१ प्पाय२ तलिक्खर३ भोम४ च।

अंग५ सर६ लक्खण७ वंजण ८,

तिविहं पुण होइ इक्किक्कं२४ ॥ ४२७ ॥

सुत्त अत्थ तदुभय च, पावइ सुअ गुणतीसविह ।

गधव्व २५ नट्ट २६ वत्थु २७,

आउ२८ धणुव्वेय२९ सजुत्तं ॥ ४२८ ॥

આઠ નિમિત્ત આ પ્રમાણે—દિવ્ય ૧, ઉત્પાત ૨, અતરિક્ષ ૩, ભૂમિકપ વિગેરે ભૌમ ૪, અગ–અગ ફરકવાથી શુભાશુભનુ જ્ઞાન ૫,

સ્વર-પક્ષીઓના સ્વરથી શુભાશુભનુ જ્ઞાન ૬, લક્ષણ-હસ્તરેખા દિકનુ જ્ઞાન ૭, અને વ્યજન-તલ, મસા આદિકથી શુભાશુભનુ જ્ઞાન ૮-આ આઠ પ્રકારનુ નિમિત્ત છે. તે દરેકના ત્રણ ત્રણ ભેદ છે, તે આ પ્રમાણે-સૂત્ર, અર્થ અને તદુભય-સૂત્રાર્થ. એટલે આઠને ત્રણ ગુણા કરતા ચોવીશ ભેદ થયા તથા ગધર્વશાસ્ત્ર ૨૫, નાટ્યશાસ્ત્ર ૨૬, વાસ્તુશાસ્ત્ર ૨૭, આયુર્વેદ ૨૮, અને ધનુર્વેદની વિદ્યા ૨૯-આ ઓગણત્રીશ પ્રકારનુ પાપશ્રુત કહેવાય છે ૪૨૭-૪૨૮. (મુનિ મહારાજને માટે એનુ પ્રગટન વર્જ્ય છે.)

૭૭૧ આ અવસર્પિણીમા થયેલા દશ અચ્છેરા. (આશ્ચર્ય)

उवसग्ग १ गब्भहरण २,
इत्थीतित्थ ३ अभाविया परिसा ४ ।
कन्नस्स अपरकका ५,
अवयरण चदसुराण ६ ॥ ४२९ ॥
हरिवसकुलुप्पत्ती ७,
चमरुप्पाओ ८ अ अट्ठसय सिद्धा ९ ।
असजयाण पूआ १०,
दस वि अणतेण कालेण ॥ ४३० ॥

કેવળજ્ઞાન થયા પછી તીર્થંકરને ઉપસર્ગ ૧, ગર્ભનુ હરણ ૨, સ્ત્રી તીર્થંકર ૩, અભાવિતા-નતગ્રહણ વિનાની પર્ષદા ૪, કૃષ્ણનુ અપરકકા નગરીમા ગમન ૫, ચદ્ર અને સૂર્યનુ પોતાના શાશ્વત વિમાન સહિત પૃથ્વીપર અવતરણ ૬, હરિવશકુળની ઉત્પત્તિ ૭, ચમરેદ્રનો ઉત્પાત ૮, એક સમયે એકસો ને આઠ ઉત્કૃષ્ટ અવગાહના વાળા જીવોની સિદ્ધિ ૯, તથા અસયમીની પૂજા ૧૦-આ દશ અચ્છેરા (આશ્ચર્યો) અનત કાળે આ ભરતક્ષેત્રમા થયા છે ૪૨૯-૪૩૦ (એનુ વિસ્તાર વર્ણન કલ્પસૂત્રાદિથી જાણવુ. બીજા ચાર ભરત અને પાચ ઐરવતમા પણ પ્રકારાતરે દશ દશ અચ્છેરા થયેલા છે.)

सिरीरिसहसीयलेसु, इक्किक्कं मल्लिनेमिनाहस्स ।
वीरजिणिंदे पञ्च य, एगो सुविहिस्स पाएण ॥ ४३१ ॥

श्री ઋષભસ્વામી શીતલનાથ, મલ્લીનાથ, નેમિનાથ અને સુવિધિનાથ—એ પાંચ તીર્થંકરોના તીર્થમાં એક એક અચ્છેરૂં (આશ્ચર્ય) થયું છે. તથા શ્રીમહાવીર જિનેન્દ્રના તીર્થમાં પાંચ અચ્છેરાં (આશ્ચર્ય) થયાં છે. ૪૩૧.

रिसहो रिसहस्स सुया, भरहेण विवज्जिआ णवणवइ ।
अट्ठ भरहस्स सुया, सिद्धा इक्कम्मि समयम्मि ॥४३२॥

એ- ઋષભદેવ સ્વામી, ભરત વિના ઋષભદેવના નવાણું પુત્રો તથા ભરતના આઠ પુત્રો—કુલ એકસો ને આઠ ઉત્કૃષ્ટ ૫૦૦ ધનુષની અવગાહનાવાળા એક સમયે સિદ્ધ થયા છે. ૪૩૨.

૧૭૨ સમૂર્છિમ પંચેન્દ્રિય મનુષ્યની ઉત્પત્તિનાં ચૌદ સ્થાનો.

उच्चारे१ पासवणे२, खेले३ सिंघाण४ वत५ पित्तेसु६ ।
सुक्के७ सोणिय८ गयजीव–कलेवरे९ नगरनिद्धमणे॥४३३॥
महु ११ मज्ज १२ मस १३ मखण १४,
सव्वेसु असुइट्ठाणेसु १५ ।
उप्पज्जति चयति य, समुच्छिमा मणुअपचिंदी ॥४३४॥

ઉચ્ચાર (વડીનિતિ) માં ૧, પ્રસ્રવણ (લઘુનિતિ) માં ૨, ખેલ (શ્લેષ્મ) માં ૩, સિંઘાણ (નાકના મેલ) માં ૪, વાત (વમન) માં ૫, પિત્તને વિષે ૬, શુક્ર (વીર્ય) ને વિષે ૭, શોણિત (સ્ત્રીના રૂધિરને વિષે ૮, જીવ રહિત કલેવર (શબ) ને વિષે ૯, નગરની ખાળને વિષે ૧૦, મધને વિષે ૧૧, મદ્ય (મદિરા) ને વિષે ૧૨, માંસને વિષે ૧૩, તથા માખણને વિષે ૧૪ અને બીજા સર્વ અશુચિ

સ્થાનોને વિષે સમૂર્છિમ મનુષ્ય પચેદ્રિયો ઉત્પન્ન થાય છે અને ચવે છે. ૪૩૩-૪૩૪ (આ ગાથામા ચાર મહાવિગય સહિત ૧૫ સ્થાનમા સંમુર્છિમ મનુષ્યની ઉત્પત્તિ કહી છે પરતુ બીજે ઠેકાણે તે ચાર મહાવિગયમા સમુર્છિમ મનુષ્યની ઉત્પત્તિ કહી નથી, પણ બેઈદ્રિય જીવોની ઉત્પત્તિ કહી છે, તેથી તે ૪ જતા બાકી ૧૧ ને મનુષ્યના શરીરનો મેલ, પ્રસ્વેદ અને સ્રીપુરૂષનો સયોગ- આ ૩ સ્થાન ઉમેરી ચૌદ સ્થાન કહ્યા છે. તે જીવો પણ ચૌદસ્થાન કીયાજ કહેવાય છે)

૨૭૩ ૫ ૬ ૨ યોગના નામ.

सच्चेयरमीसअसच्चमोसमासवय वेउव्वि आहार ।
उरल मीसा कम्मण, इय जोगा देसिया समए ॥४३५॥

સત્ય ૧, ઇતર (અસત્ય) ૨, મિશ્ર (સત્યામૃષા) ૩, અસત્યામૃષા ૪ એ ચાર વચનયોગ તથા તે જ નામના ચાર મનયોગ મળી આઠ, વૈક્રિય કાયયોગ, આહારક કાયયોગ અને ઔદારિક કાયયોગ એ ત્રણ તથા તેનાજ ત્રણ મિશ્ર મળી છ અને એક કાર્મણ કાયયોગ મળી સાત કાયયોગ-કુલ ૫ ૬ ૨ યોગ સિદ્ધાતમા કહ્યા છે ૪૩૫

૨૭૪ બાર ઉપયોગ.

तिअण्णाण३ णाणपण५,
चउदसण४ वार जियलक्खणुवओगा ।
इय वारस उवओगा, भणिया तेलुक्कदंसीहि ॥ ४३६ ॥

ત્રણ અજ્ઞાન ૩, પાચ જ્ઞાન ૫ અને ચાર દર્શન ૪ આ બાર જીવના લક્ષણ રૂપ ઉપયોગ છે આ પ્રમાણે બાર ઉપયોગ ત્રણ લોકને જોનારા તીર્થંકરોએ કહ્યા છે. ૪૩૬.

૨૭૫ બાવીશ અભક્ષ્ય.

पचुंवरि ५ महविगई ९,
हिम१० विस११ करगे१२ य सव्वमट्टी १३ य।
रयणीभोयण १४ वइगणं १५,
बहुवीअं१६ अणंत१७ संधाणं१८ ॥४३७॥
विदलमि गोरसाई १९,
अमुणियनामाणि पुप्फफलियाणि २० ।
तुच्छफल२१ चलियरसं२२,
वज्जहऽभक्खाणि बावीस ॥ ४३८ ॥

પાંચ ઉદુંબર (ઉંબરા વિગેરે પાંચ જાતિના વૃક્ષના ફળો) ૫, ચાર મહાવિગઈ (મધ, માખણ, માંસ ને મદિરા) ૯, હિમ ૧૦, વિષ (સર્વ જાતિના ઝેર) ૧૧, કરા ૧૨, સર્વ જાતની માટી ૧૩, રાત્રિભોજન ૧૪, રીંગણા ૧૫, બહુબીજ ૧૬, અનંતકાય (કંદમૂળ) ૧૭, સંધાન (બોળ અથાણું) ૧૮, કાચા ગોરસ સાથે દ્વિદલ ૧૯, અજાણ્યા પુષ્પ ફળ વિગેરે ૨૦ તુચ્છફળ ૨૧ અને જેનો રસ ચલિત (વિરસ) થયો હોય તે પદાર્થ ૨૨, આ બાવીશ અભક્ષ્ય વર્જવા યોગ્ય છે. (શ્રાવકને ખાવા યોગ્ય નથી તેથી તેને સારી રીતે સમજીને તેનો ત્યાગ કરવો.) ૪૩૭-૪૩૮

૨૭૬ બત્રીશ અનંતકાય

सव्वाओ कंदजाई, सूरणकंदो१ य वज्जकंदो २ य ।
अद्दहलिद्दा३ य तहा, अद्दं४ तह अल्लकच्चूरो५ ॥४३९॥

सतावरी ६ विराली ७,
कुआरि ८ तह थोहरी ९ गलोई १० य ।
ल्हसण ११ वसकेरल्ला १२,
गज्जर १३ तह लूणओ १४ लोढो १५ ॥४४०॥
गिरिकन्न १६ किसलयपत्ता १७,
खरिसूअ १८ थेग १९ अल्लमुत्था २० य ।
तह लूणरुक्खछल्ली २१,
खीलोडो २२ अमियवल्ली २३ य ॥४४१॥
मूला २४ तह भूमिरुहा २५,
वरुहाई ढक २६ वत्थुलो २७ पढमो ।
सूअरविलो २८ य तहा,
पल्लको २९ कोमलविलिया ३० ॥ ४४२॥
आलू ३१ तह पिडालू ३२, हवंति एए अणतनामेहि ।
अन्नमणत नेय, लक्खणजुत्ताई समयाओ ॥ ४४३ ॥

સર્વ કંદની જાતિ-સૂરણ કંદ ૧, વજ્રકંદ ૨ વિગેરે લીલી હળદર ૩, લીલુ આદુ ૪, લીલો કચુરો ૫, શતાવરી ૬, બિરાલી ૭, કુવાર ૮, બધી જાતના થોર ૯, ગળો ૧૦, લસણ ૧૧, વાસ કરેલા ૧૨, ગાજર ૧૩, લૂણી ૧૪, જળપોયણી (લોઢી) ૧૫, ગિરિકર્ણિકા (ગરમર) ૧૬, પ્રત્યેક વનસ્પતિના કોમળ કિસલય ને પત્ર ૧૭, ખરસુઆ ૧૮ થેગ ૧૯, લીલી મોથ ૨૦, લૂણી વૃક્ષની છાલ ૨૧, ખીલોડા ૨૨, અમૃતવેલ ૨૩, મૂળાના કાંદા ૨૪, ભૂમિફોડ (છત્રાકારે) ૨૫, ઢક ને વત્થુલાના પહેલા અંકુરા ૨૬-૨૭, સુઅર વેલ-૨૮, પલ્યંક વનસ્પતિ ૨૯, કુણી આમલી (અંદર બીજ

બધાયા વિનાની ૩૦, આલુ ૩૧ તથા પિડાલુ ૩૨-આ બત્રીશ અનતકાય કહેવાય છે. બીજા પણ સિદ્ધાતમા કહેલા લક્ષણવડે જે યુક્ત હોય તે પણ અનતકાય જાણવા. ૪૩૯-૪૪૩.

૨૭૭ અનતકાયનુ તથા પ્રત્યેક વનસ્પતિનુ લક્ષણ.

गूढसिरसधिपव्वं, समभगमहीरुगं च छिन्नरुह ।
साहारणं सरीरं, तव्विवरीअं च पत्तेयं ॥ ४४४ ॥

જેની સિરા (નસો) તથા સધિ અને પર્વ (ગાઠ) ગુપ્ત હોય, જેને ભાંગતા (તોડતા) બે સરખા ભાગ થાય, જેમા હીરક(તાતણા) ન હોય, જે છેદીને વાવવાથી ઉગે, તેવી સર્વ વનસ્પતિને સાધારણ શરીરવાળી એટલે અનતકાય જાણવી. તેનાથી વિપરીત લક્ષણવાળી જે વનસ્પતિ તેને પ્રત્યેક શરીરી જાણવી. ૪૪૪.

वक्कस्स भज्जमाणस्स, जस्स गठी हविज्ज चुन्निगुणो ।
त पुढविसरिसभेयं, अणंतजीव वियाणाहि ॥ ४४५ ॥

જે ભાગવાથી બમણો વક્ર ગ્રથિ દેખાય-અદર વાકી ગાઠ વળીયાવાળી દેખાય અને જેના સુકાયેલી પૃથ્વીમા ફાટ પડે તે પ્રમાણે ભે૦ પડે-કકડા થાય તેને અનતકાય જાણવી. ૪૪૫.

गूढसिराए पत्तं, सच्छीर ज च हुज्ज निच्छीर ।
ज पि अपयाससंधी, अणतजीव वियाणाहि ॥ ४४६ ॥

જેના પાદડાની સિરા (નસો) ગુપ્ત હોય તથા જે ક્ષીરવાળુ હોય, તેમ જ જે ક્ષીર રહિત હોય છતા તેની સધિ દેખાતી ન હોય તે અનતકાય જાણવા. ૪૪૬.

૨૭૮ રાત્રિભોજનનો દોષ.

वहुदोस आउ थोवं, तह पुण पभणेमि किं पि दोसस्स ।
भवछन्नुइ हणइ जीवा, सरसोसे इक्क तं पावं ॥ ४४७ ॥

सरसोसे अट्ठोत्तर–भवमि जीवो करेइ ज पावं ।
तं पाव दवइक्के, इकुत्तरभव दव दिंति ॥ ४४८ ॥

इकुत्तरभवंमि दवे, ज पाव समुपज्जई पावो ।
कुवणिज्जे त पाव, भवसयचिहुंआल कुकम्मे ॥४४९॥

ज कुकम्मे पाव, त पाव होइ आलमेग च ।
भवसयएगावन्ने, आलं तं गमण परइत्थी ॥४५०॥

नव्वाणुसयभवपरइत्थी–गमणेण होइ ज पाव ।
तं पाव रयणीए, भोयणकरणेण जीवाण ॥४५१॥

દોષ ઘણા કહેવાના છે અને આયુષ્ય થોડુ છે. તોપણ રાત્રિભોજનના કાંઈક દોષને હુ કહુ છુ –છ નુ ભવ સુધી કોઇ મચ્છીમાર જીવોને–મત્સ્યોને હણે, તેટલુ પાપ એક સરોવરને સુકાવવાથી થાય છે. કોઇ જીવ એકસો ને આઠ ભવ સુધી સરોવરો સુકવીને જે પાપ બાંધે, તે પાપ એક દવદાન (દાવાનળ સળગાવવા)'થી થાય છે એવા એકસો ને એક ભવ સુધી કોઈ દવદાન આપે, તે એકસો ને એક ભવને વિષે દવદાન દેનારા પાપી માણસ જે પાપ ઉપાર્જન કરે છે, તેટલુ પાપ એક કુવાણિજ્ય (કુવ્યાપાર) કરવાથી થાય છે. એવા એકસો ને ચુમાળીશ ભવ સુધી કોઈ કુવાણિજ્ય કરે, તે કુવાણિજ્ય કરતા જેટલુ પાપ લાગે, તેટલુ પાપ કોઈને એકવાર કૂટ (ખોટુ) આળ દેતા લાગે છે. એકસો ને એકાવન ભવ સુધી ખોટુ આળ દેતા જે પાપ લાગે તેટલુ એકવાર પરસ્ત્રી ગમન કરવાથી પાપ લાગે છે. એકસો ને નવ્વાણુ ભવ સુધી પરસ્ત્રી ગમન કરતા જેટલુ પાપ લાગે, તેટલુ પાપ જીવોને એક વાર રાત્રિભોજન કરવાથી લાગે છે ૪૪૭–૪૫૧. (આટલો બધો રાત્રિભોજનનો દોષ કોઇ અપેક્ષાએ કહેલો સભવે છે.)

पाणाइ दुगुण साइम, साइमतिगुणेण खाइम होइ ।
खाइमतिगुण असण, राईभोए मुणेयव्वं ॥ ४५२ ॥

રાત્રિભોજનને વિષે પાણીથી બમણુ સ્વાદિમનુ પાપ છે એટલે કે રાત્રિએ પાણી પીતા જેટલુ પાપ લાગે તેથી બમણુ પાપ સ્વાદિમ ખાવાથી લાગે છે, એ જ પ્રમાણે સ્વાદિમથી ત્રણ ગુણુ ખાદિમ ખાવાથી પાપ લાગે છે અને ખાદિમથી ત્રણ ગુણુ અશન કરવાથી પાપ લાગે છે એમ જાણવુ. ૪૫૨.

ज चेव राइभोयणे, ते दोसा अधयारामि ।
जे चेव अधयारे, ते दोसा सकडमुहम्मि ॥ ४५३ ॥

રાત્રિભોજનને વિષે જે દોષ છે, તે જ દોષ અધકારમા ભોજન કરવાથી લાગે છે, અને અધારે ભોજન કરવાથી જે દોષ લાગે છે, તે દોષ સાકડા મુખવાળા પાત્રમા ખાવાથી લાગે છે. ૪૫૩.

नयणे न दीसई जीवा, रयणीए अंधयारम्मि ।
रयणीए वि निप्फन्नं, दिणभुत्तं राइभोअणं ॥४५४॥

રાત્રિએ તથા અધકારમા સૂક્ષ્મ જીવો નેત્રવડે જોઇ શકાતા નથી, તેથી રાત્રિએ રાધેલુ અન્ન દિવસે ખાધુ હોય તોપણ તે રાત્રિભોજન તુલ્ય જ છે. ૪૫૪.

૨૭૯ પાચ પ્રકારના શરીર.

ओरालिय १ वेउव्विय २,
आहार ३ तेउ ४ कम्म ५ पणदेहा ।
नरतिरिय पढम वीयं, सुरनारय तइय पुव्वधरे ॥४५५॥

ઔદારિક ૧, વૈક્રિય ૨, આહારક ૩, તૈજસ ૪ અને કાર્મણ ૫– આ પાચ પ્રકારના શરીર છે. તેમા પહેલુ ઔદારિક શરીર

મનુષ્ય અને તિર્યંચને હોય છે, બીજુ વૈક્રિય શરીર દેવ અને નારકીને હોય છે, ત્રીજુ આહારક શરીર ચૌદપૂર્વીને જ હોય છે ૪૫૫.

चत्तारी वाराओ, चउदसपुव्वी करेइ आहार ।
ससारम्मि वसता, एगभवे दुन्नि वाराओ ॥ ४५६ ॥

ચૌદપૂર્વી સસારમા રહે ત્યા સુધીમા વધારેમા વધારે ચાર વાર આહારક શરીર કરી શકે છે, અને એક ભવમા બે વાર આહારક શરીર કરી શકે છે. ૪૫૬.

आहारपरिणामहेऊ, ज होइ तेयलेसाओ ।
ज कम्मवग्गणाण, आहारो त तु सव्वजिए ॥४५७॥

ખાધેલા આહારનુ પરિણામ (પાચન) કરનાર અને તેજો લેશ્યા ઉત્પન્ન કરનાર તૈજસ શરીર છે, અને જે કર્મની વર્ગણાઓનુ ગ્રહણ કરવુ તે કાર્મણ શરીર છે. આ બે શરીર (તૈજસ અને કાર્મણ) સર્વ સસારી જીવોને હોય છે. ૪૫૭.

૨૮૦ દાન ધર્મની પ્રશસા.

विणए सीसपरिक्खा, सुहडपरिक्खा य होइ सगामे ।
वसणे मित्तपरिक्खा, दाणपरिक्खा य दुक्काले ॥४५८॥

શિષ્યની પરીક્ષા વિનયથી હોય છે, સુભટની પરીક્ષા સગ્રામમા હોય છે, મિત્રની પરીક્ષા સકટ સમયે હોય છે અને દાનની પરીક્ષા દુકાળમા હોય છે. ૪૫૮

कत्थ वि धण न दाण, कत्थ वि दाण न निम्मल वयण ।
धणदाणमाणसहिया, ते पुरिसा तुच्छ ससारे ॥४५९॥

કોઇને ત્યા ધન હોય પણ તે દાન દેતો ન હોય, કોઇને ત્યા દાન દેનાનુ હોય પણ નિર્મળ (કોમળ) વચન બોલાતુ ન હોય, માટે આ સસારમા ધન, દાન અને માન (આદર) સહિત પુરૂષો એટલે ધનનુ દાન માન સહિત આપનારા મનુષ્યો ઘણા જ થોડા હોય છે ૪૫૯.

તે ઉપર દ્રષ્ટાત આપે છે.

कत्थ वि फल न छाया, कत्थ वि छाया न सीयल सलिलं।
जलफलछायासहिया, त पि अ सरोवरं विमलं ॥ ४६० ॥

કોઈ ઠેકાણે વૃક્ષોને ફળ હોય પણ સારી છાયા ન હોય, કોઈ ઠેકાણે છાયા હોય પણ શીતળ જળ ન હોય, માટે જળ, ફળ અને છાયા સહિત નિર્મળ સરોવર કોઈક ઠેકાણે જ હોય છે ૪૬૦. (નિર્મળ જળનાળા સરોવરને કીનારે છાયા ને ફળનાળા વૃક્ષો હોય તો તે વધારે શાતિ આપે છે. તેમ ધન, દાન અને માન યુક્ત હોનાથી શોભા પામે છે.)

૨૮૧ જીવ અને કર્મનુ જુદુ જુદુ બળવાનપણુ.

कत्थ वि जीवो बलिओ, कत्थ वि कम्माइ हुंति बलिआइं।
जीवस्स य कम्मस्स य, पुव्वनिबद्धाइ वयराइ ॥४६१॥

કોઈ વખત જીવ-આત્મા બળવાન હોય છે અને કોઈ વખત કર્મો બળવાન હોય છે. જીવ અને કર્મને પૂર્વભવના (અનત ભવના) બાધેલા વેર ચાલ્યા આવે જ છે. (કોઈ સત્સમાગમાદિકના કારણથી જીવ પોતાના સ્વરૂપનુ ભાન થતા યથાશક્તિ આત્મ વીર્યને ફોરવે છે ત્યારે કર્મનુ જોર ચાલતુ નથી. અને કુસગાદિકને લીધે જીવ મિથ્યાત્વ અવિરત્યાદિકની ક્રિયામા મગ્ન થાય છે ત્યારે તે પોતાના સ્વરૂપને તથા સામર્થ્યને ભૂલી જવાથી કાંઈપણ કાર્ય સ્વતત્ર કરી શકતો નથી, તેથી તે કર્મને જ આધીન રહી તે કર્મ જેમ નચાવે તેમ નાચ કરતો ભવમા ભ્રમણ કર્યા કરે છે.) ૪૬૧.

૨૮૨ સુપાત્રદાનનુ માહાત્મ્ય.

सिरिसिज्जसकुमारो, निस्सेयसमाहिओ कह न वि होइ ।
फासुअदाणपहावो, पयासिओ जेण भरहम्मि ॥ ४६२॥

શ્રી શ્રેયાસકુમાર નિ શ્રેયસ સમાધિનો-મોક્ષનો અધિકારી કેમ ન હોય? હોય જ કારણકે તેણે આ ભરતક્ષેત્રને વિષે પ્રાસુક દાનનો પ્રભાવ (વિધિ) પ્રથમ પ્રગટ કર્યો છે (શ્રી ઋષભદેવ સ્વામીને બાર માસ સુધી શુદ્ધ ભિક્ષા મળી નહી, છેવટ ભગવાનને જોઈ શ્રેયાસકુમારને જાતિસ્મરણ થયુ, તેથી તેણે ભગવાનને પ્રથમ પ્રાસુક ભિક્ષા આપી તથા આવા વેષવાળા સાધુઓને કેવી રીતે અને કેવી ભિક્ષા આપવી? એ સર્વ વિધિ સર્વ લોકોને તેણે બતાવ્યો-શીખવ્યો. ત્યારથી આ ભરતક્ષેત્રમા સુપાત્રદાનનો વિધિ પ્રચલિત થયો. તેથી શ્રેયાસકુમાર મોક્ષના અધિકારી થાય તેમા આશ્ચર્ય નથી) ૪૬૨.

૨૮૩ સુપાત્રને અયોગ્ય દાન આપવાનુ માઠુ ફળ.

अमणुन्नभत्तपाण, सुपत्तदिन्न भवे भवे अणत्थाय ।
जह कडुअतुवदाणं, नागसिरिभवम्मि दोवइए ॥४६३॥

જો સુપાત્ર (સાધુ) ને અમનોજ્ઞ-અયોગ્ય ભક્તપાનનુ દાન આપ્યુ હોય તો તે ભવે ભવને વિષે મોટા અનર્થને માટે થાય છે જેમ દ્રૌપદીએ પૂર્વે નાગશ્રીના ભવમા સાધુને કડવા તુબડાનુ શાક વહોરાવ્યુ હતુ તેમ ૪૬૩. (તે શાક પરઠવવાની ગુરૂની આજ્ઞા છતા પરઠવતી વખતે તે શાકના એક બિંદુવડે અનુભવ કરતા ઘણા જીવોનો વિનાશ થતો જોઈ તે તપસ્વી સાધુએ અ ય જીવોપરની દયાને લીધે પોતાના શરીરમા જ તે સર્વ શાક પરઠવી દીધુ અને તરતજ સમાધિમરણવડે મરણ પામીને તે સ્વર્ગે ગયા. પાછળથી આ વૃત્તાત જાહેર થતા નાગશ્રીના પતિ વિગેરેએ તેણીને વિડબના પૂર્વક કાઢી મૂકી. તે જ ભવમા તે અતિ દુ:ખ પામી અને ત્યારપછી

પણ ઘણા ભવો તેણે નારકી અને તિર્યંચના કર્યા. વિગેરે વિગેરે અનેક પ્રકારના ઉગ્ર દુખો તેને ભોગવવા પડ્યાં. માટે જે દાન આપવુ તે શુદ્ધ અને યોગ્ય આપવુ એ આ ગાથાનો ઉપદેશ છે.).

૨૮૪ ધર્મના અર્થી તથા તેના દાતારની અલ્પતા —

रयणत्थिणोऽवि थोवा, तदायरोऽवि य जहव लोगम्मि ।
इअ सुद्धधम्मरयण–त्थि दायगा दढयरं नेया ॥४६४॥

રત્નના અર્થી થોડા મનુષ્યો જ હોય છે એટલે કે રત્નને ઈચ્છનાર તો સૌ કોઈ હોય છે, પરંતુ તે મેળવવાનો યત્ન કરનારા એવા અર્થીઓ તો કોઈક જ હોય છે. તથા તે રત્નના આકર પણ લોકને વિષે થોડા જ હોય છે, એટલે રત્નની ખાણો કોઈ કોઈ સ્થળે જ હોય છે. તે જ પ્રમાણે શુદ્ધ ધર્મરત્નના અર્થી અને તે શુદ્ધ ધર્મના દાતા અત્યંત થોડા જ હોય છે ૪૬૪.

૨૮૫ જૈન ધર્મ સિવાય અન્યત્ર મોક્ષ નથી.

हुंति जइ अन्नेहिं, जलेहि पउराओ धन्नरासीओ ।
मुत्ताहलनिप्फत्ती, होइ पुणो साइनीरेण ॥ ४६५ ॥
एव सुरनररिद्धी, हवंति अन्नाणधम्मचरणेहिं ।
अक्खयमुक्खसुहं पुण, जिणधम्माओ न अपणत्थ ॥४६६॥

જો કે બીજા નક્ષત્રોની વૃષ્ટિનાં જળવડે ઘણા ધાન્યના સમૂહો પાકે છે, પરંતુ મુક્તાફળ (મોતી) ની ઉત્પત્તિ તો સ્વાતિ નક્ષત્રના જળથી જ થાય છે, તે જ પ્રમાણે દેવ અને મનુષ્યની સમૃદ્ધિ અજ્ઞાન (મિથ્યા) ધર્મના આચરણવડે (અજ્ઞાન કષ્ટવડે) પણ પ્રાપ્ત થઈ શકે છે, પરંતુ અક્ષય (જેનો નાશ નથી) એવુ મોક્ષનુ સુખ તો જિનધર્મથી અન્યત્ર નથી. જૈનધર્મમા બતાવ્યા પ્રમાણે આચરણ કર્યા સિવાય મોક્ષ સુખ પ્રાપ્ત થતુ નથી. ૪૬૫-૪૬૬.

૨૮૬ જગતને કોણ શોભાવે છે ?

जं चिय खमइ समत्थो, धनवंतो जं न गव्विओ होइ ।
जं च सुविज्जो नमिओ, त तिहि अलकिया पुहवी ॥४६७॥

જે પોતે સમર્થ (બળવાન) છતા અન્ય ઉપદ્રવકારી મનુષ્યો ઉપર ક્ષમા રાખતો હોય, જે પોતે ધનવાન છતાં ગર્વિષ્ઠ ન હોય, તથા જે પોતે વિદ્યાવાન (વિદ્વાન) છતા નમ્ર-વિનય ગુણવાળો હોય, તે આ ત્રણ પુરૂષોએ આ પૃથ્વી અલંકૃત કરી છે-શોભાવી છે. ૪૬૭. (એ ત્રણ પ્રકારના મનુષ્યોથી આ પૃથ્વી શોભે છે.)

૨૮૭ સજ્જનનો સ્વભાવ

न हसति परं न थुणति, अप्पय पियसयाइ जपति ।
एसो सुअणसहावो, नमो नमो ताण पुरिसाण ॥४६८॥

સજ્જનો અન્યની હાસી અથવા નિંદા વિગેરે કરતા નથી, પોતાની પ્રશસા કરતા નથી, અને સેકડો પ્રિય વચન બોલે છે, (એક પણ અપ્રિય વચન બોલતા નથી) આવો સજ્જનનો સ્વભાવ જ હોય છે, તેના પુરૂષોને નમસ્કાર હો, નમસ્કાર હો ૪૬૮.

૨૮૮ સજ્જનની સમૃદ્ધિ સર્વને સામાન્ય હોય.

मेहाण जल चदस्स, चदण तरुवराण फलनिचय ।
सुपुरिसाण य रिद्धी, सामन्नं सयललोयस्स ॥४६९॥

મેઘનુ જળ, ચન્દ્રની ચન્દ્રિકા, શ્રેષ્ઠ વૃક્ષોનો ફળસમૂહ અને સજ્જનોની સમૃદ્ધિ-આ ચારે વાના સમગ્ર લોકોને સામાન્ય છે. આ સર્વ વસ્તુઓ ભેદભાવ વિના સમગ્ર લોકના ઉપયોગમા આવી શકે છે. ૪૬૯.

२८९ સર્વોત્કૃષ્ટ સાર વસ્તુઓ.

लोयस्स य को सारो, तस्स य सारस्स को हवइ सारो ।
तस्स य सारो सारं, जइ जाणसि पुच्छिओ साहू ॥४७०॥
लोगस्स सार धम्मो, धम्मं पि य नाणसारय विंति ।
नाणं संजमसारं, संजमसारं च निव्वाणं ॥ ४७१ ॥

પ્રશ્ન—લોકનો સાર શુ છે એટલે કે આ જગતમા સારભૂત વસ્તુ કઈ છે ? તેનો સાર શુ છે ? તેનો પણ સાર શુ છે ? અને તેનો પણ સાર શુ છે ?

ઉત્તર—લોકનો (મનુષ્ય જન્મની પ્રાપ્તિનો) સાર ધર્મ છે, ધર્મનો સાર જ્ઞાન મેળવવુ તે છે, જ્ઞાનનો સાર સયમ (ચારિત્ર) ગ્રહણ કરવુ તે છે અને સયમનો સાર નિર્વાણ (મોક્ષ) ની પ્રાપ્તિ થાય તે છે. ૪૭૦–૪૭૧.

૨૯૦ કોનો જન્મ નિષ્ફળ છે ?

न कय दीणुद्धरण, न कयं साहम्मियाण वच्छल्लं ।
हियग्रम्मि वीयरागो, न धारिओ हारिओ जम्मो ॥४७२॥

જેણે દીનજનોનો ઉદ્ધાર કર્યો નથી, સાધર્મિજનોની વત્સલતા (ભક્તિ) કરી નથી અને હૃદયમા વીતરાગ દેવને ધારણ કર્યા નથી, તે મનુષ્યભવને હારી ગયો છે—તેનો મનુષ્યજન્મ નિષ્ફળ છે. ૪૭૨.

૨૯૧ ઉત્તમ મનુષ્ય કેવા હોય ?

अलसा होउ अकज्जे, पाणिवहे पंगुला सया होउ ।
परतत्तिसु अ बहिरा, जच्चंधा परकलत्तेसु ॥ ४७३ ॥

હે જીવ ! તુ અકાર્ય કરવામા આળસુ થા, પ્રાણીનો વધ કરવામા સર્વદા પગુ થા, પરની પચાત (અવર્ણવાદ વિગેરે) સાભળવામા બધિર થા અને પરસ્ત્રી ઉપર કુદૃષ્ટિ કરવામા જન્માધ થા. ૪૭૩. (અર્થાત્ એ ચારે બાબતમા આળસુ, પગુ, બધિર ને અધની જેવી પ્રવૃત્તિ રાખ)

૨૯૨ આદરવા યોગ્ય અને ત્યાગ કરવા લાયક ૭–૭ વસ્તુઓ.

सत्त सया वड्ढंति, सत्त न मुचंति सत्त मुचाति ।
सत्त धरिज्जाति य मणे, सत्तं न वीससीयव्व ॥४७४॥

સાતને હમેશા વૃદ્ધિ પમાડવા, સાતનો ત્યાગ કરવો, સાતનો ત્યાગ ન કરવો, સાતને મનમા ધારણ કરવા અને સાતની ઉપર વિશ્વાસ ન કરવો ૪૭૪ (આ પાચે પ્રકારના સાત સાત વાના આ નીચે બતાવવામાં આવ્યા છે)

વૃદ્ધિ પમાડવાના સાત પદાર્થો

कित्ती १ कुल २ सुपुत्तो ३,
कलया ४ मित्त ५ गुणा ६ य सुस्सीलं ७ ।
सत्तेहि वड्ढतेहि, धम्मो वड्ढेइ जीवाण ॥ ४७५ ॥

કીર્તિ ૧, કુળ ૨, સુપુત્ર ૩, કળા ૪, મિત્ર ૫, ગુણ ૬ અને શીળ ૭–આ સાત પદાર્થો વૃદ્ધિ પામવાથી જીવોનો ધર્મ પણ વૃદ્ધિ પામે છે તેથી તેને નિરતર વૃદ્ધિ પમાડવા. ૪૭૫.

ન મૂકવાના સાત પદાર્થો

न वि माण १ गुरुभत्ती २,
सुसीलया ३ सत्त ४ तह दयाधम्मो ५ ।

विणओ ६ तवो ७ य पुत्ता!,

सत्त न मुचंति खणमित्तं ॥ ४७६ ॥

અભિમાન કરવુ નહી ૧, ગુરૂજનની ભક્તિ કરવી ૨, વિશુદ્ધ શીળવ્રત પાળવુ ૩, સત્ત્વ (વીર્ય) ધારણ કરવુ ૪, દયાધર્મ પાળવો ૫, વિનય નાખવો ૬ અને શક્તિ પ્રમાણે તપ કરવો ૭-હે પુત્ર! આ સાત પદાર્થો એક ક્ષણ માત્ર પણ મૂકવા નહી-છોડવા નહી. ૪૭૬.

ત્યાગ કરવા લાયક સાત પદાર્થો.

खलसंगो १ कुकलत्त २,

वसण ३ कुधणागमो ४ य असमाही ५।

रागद्दोस ६ कसाया ७, मुच्चय पुत्ता! पयत्तेण ॥४७७॥

ખળ (નીચ) જનનો સંગ ૧, ખરાબ સ્ત્રી ૨, સાત પ્રકારના વ્યસન ૩, અન્યાયવડે ધનનુ ઉપાર્જન ૪, અસમાધિ (ચિત્તની વ્યાકુળતા) ૫, રાગદ્વેષ ૬, અને ક્રોધાદિક કષાયો ૭-આ સાતે પદાર્થો હે પુત્ર! પ્રયત્નથી તજવા યોગ્ય છે. ૪૭૭

હૃદયમા ધારણ કરવા લાયક સાત પદાર્થો.

उवयारो १ गुरुवयणं २, सुअणजणो ३ तह सुविज्जा ४ य

नियमं ५ च वीयरायं ६,

नवकारं ७ हियए धरिजंति ॥ ४७८ ॥

કોઇએ ઉપકાર કર્યો હોય તે ૧, ગુરૂનુ કહેલુ હિતવચન ૨, સ્વજન જન(અથવા સજ્જન)૩, શ્રેષ્ઠ વિદ્યા ૪, અંગીકાર કરેલા નિયમ (વ્રત) ૫, વીતરાગ દેવ ૬ અને નવકાર મંત્ર ૭-આ સાત પદાર્થો હૃદયમા ધારણ કરવા, કોઈ પણ વખતે ભૂલવા નહી. ૪૭૮.

विश्वास न करवा लायक सात पदार्थों.

वसणासत्ता १ सप्पे २,
मुक्खे ३ जुवईजणे ४ जले ५ जलणे ६ ।
पुव्वविरुद्धे पुरिसे ७, सत्तण्हं न वीससीयव्वं ॥ ४७९ ॥

व्यसनमा आसकत थयेला पुरुषो १, सर्प २, मूर्ख ३, स्त्रीजन ४, पाणी ५, अग्नि ६ अने पूर्वनो विरोधी पुरुष ७–आ सातनो कदी पण विश्वास करवो नही. ४७९

२९३ श्रावकना मुख्य सात गुण.

विणओ १ जिणवरभत्ती २,
सुपत्तदाण ३ सुसज्जणे राओ ४ ।
दक्खत्ते ५ निरीहत्ते ६, परोवयारो ७ गुणा सत्त ॥४८०॥

विनय १, जिनेश्वरनी भक्ति २, सुपात्र दान ३, सज्जन उपर राग ४, दक्षत्व (डाह्यापणु) ५, निस्पृहपणु ६ अने परोपकार ७–आ सात मुख्य गुणो श्रावकना छे ४८० (श्रावके आ सात गुणो अवश्य धारण करवा योग्य छे.)

२९४ नव ग्रैवेयकना नाम.

सुदंसणं १ सुपइठ्ठ २,
मणोरम ३ सव्वभद्द ४ सुविसालं ५ ।
सुमणस्स ६ सोमणस्सं ७,
पीइकर ८ चेव आइच्च ९ ॥ ४८१ ॥

सुदर्शन १, सुप्रतिष्ठ २, मनोरम ३, सर्वभद्र ४, सुविशाल ५, सुमनस ६, सौमनस्य ७, प्रीतिकर ८ अने आदित्य ९–आ नव ग्रैवेयकना नाम छे ४८१

२९५ पांच सुमेरुनां नाम.

सुदंसणो १ बीय विजयओ २,
अयलो ३ तह तइय पुक्खरद्धो ४ य ।
चउत्थो पुण विज्जुमाली ५,
ए पंच सुमेरुनामानि ॥ ४८२ ॥

પહેલો જંબૂદ્વીપમા સુદર્શન નામનો મેરૂ ૧, બીજો વિજય નામનો મેરૂ ૨ ને ત્રીજો અચલ નામનો મેરૂ ૩ આ બે ધાતકી ખંડમા અને ચોથો પુષ્કરાર્ધ નામનો મેરૂ ૪ તથા પાચમો વિદ્યુન્માલી નામનો મેરૂ ૫, આ બે પુષ્કરાર્ધ દ્વીપમા—આ પાચ સુમેરૂના નામ જાણવા. ૪૮૨.

૨૯૬ એક રાજલોકનુ પ્રમાણ.

जोअणलक्खपमाणं, णिमेसमित्तेण जाइ जो देवो ।
छम्मासेण य गमणं, एय रज्जू पमाणेणं ॥ ४८३ ॥

જે દેવ એક નિમેષમાત્રમા લાખ યોજન પ્રમાણ પૃથ્વીને ઓળગે, તે દેવ તેટલીજ શીઘ્ર ગતિએ ૭ માસ સુધી ચાલે ત્યારે પ્રમાણવડે એક રજ્જુ(રાજ)થાય છે એક રાજને ઓળગતા એવી ચાલવાળા દેવને ૭ માસ લાગે છે. ૪૮૩. (બીજો અર્થ તેટલા કાળે પણ તે ગતિએ એક રાજ ઓળગી શકતો નથી એમ અન્યત્ર કહેલ છે. આ ગાથામા બતાવેલુ પ્રમાણ બરાબર લાગતુ નથી કેમકે રાજનુ આ કરતા અતિ વિશેષ પ્રમાણ અન્યત્ર કહેલુ છે આ પ્રમાણેનીજ ગાથા ૪૮૫ ગાથાની વૃહત્ સંઘયણીમા ૧૮૭ મી છે, તેનુ ચોથુ પદ एय रज्ज जिणा बिंति છે. અર્થમા ' એવુ એક રાજનુ પ્રમાણ જિને કહેલુ છે ' એમ લખે છે.)

सयभूपुरिमंताओ, अवरंतो जाव रज्जुओ ।
एएण रज्जुमाणेणं, लोगो चउदसरज्जुओ ॥ ४८४ ॥

સ્વયભૂરમણ સમુદ્રના પૂર્વ છેડાથી આરભીને પશ્ચિમ છેડા સુધી એક રજ્જુ (રાજ) થાય છે, આ રજ્જુના પ્રમાણવડે આખો લોક ચૌદ રાજ પ્રમાણ ઉંચો છે (પહોળાઇનુ પ્રમાણ ભિન્ન ભિન્ન છે) ૪૮૪.

૨૯૭ ચોવીશે તીર્થંકરોના સમવસરણમા રહેલા અશોકવૃક્ષનુ પ્રમાણ.

उसहस्स तिन्नि गाउय, वत्तीस धणूण वद्धमाणस्स ।
सेसजिणाण तु मओ, सरीरओ वारसगुणो अ ॥ ४८५ ॥

ઋષભદેવને ત્રણ ગાઉ ઉંચો અશોકવૃક્ષ હતો, વર્ધમાન સ્વામીને બત્રીશ ધનુષ ઉંચો હતો અને બાકીના બાવીશ જિનેશ્વરોને પોતપોતાના શરીરથી બાર ગુણો ઉંચો અશોકવૃક્ષ હતો. ૪૮૫. (આ પ્રમાણે ગણતા વીર પ્રભુનુ અશોકવૃક્ષ ૨૧ ધનુષ્યનુ થાય, પરતુ તેની ઉપર શાલવૃક્ષ ૧૧ ધનુષ્યનુ હોવાથી કુલ ૩૨ ધનુષ્ય કહેલા છે, ઋષભદેવ માટે તો ૧૨ ગણુ બરાબર છે.)

૨૯૮ પાચ પ્રકારનુ મિથ્યાત્વ.

अभिगहिय १ मणभिगहिय २,
अभिनिवेसिय ३ संसई ४ अणाभोगा ५ ।
मिच्छत्त पचविह, परिहरियव्व पयत्तेण ॥ ४८६ ॥

આભિગ્રહિક ૧, અનાભિગ્રહિક ૨, આભિનિવેશિક ૩, સાશયિક ૪ અને અનાભોગિક ૫—આ પાચ પ્રકારનુ મિથ્યાત્વ પ્રયત્નથી ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે ૪૮૬.

પાચ પ્રકારના મિથ્યાત્વની વ્યાખ્યા.

૧ આભિગ્રહિક—પોતપોતાના મતનો આગ્રહ—એટલે કે અમારો મત જ સત્ય છે, બીજા બધા અસત્ય છે. આનો કોઇપણ મતનો

આગ્રહ તે આભિગ્રહિક મિથ્યાત્વ-અહીં શિષ્ય શંકા કરે છે કે-'આ વ્યાખ્યા પ્રમાણે જૈનમતનો આગ્રહ તે આભિગ્રહિક ખરૂં કે નહીં?' ગુરૂ કહે છે કે-' જૈન મતમાં આગ્રહને સ્થાન જ નથી. જૈન શાસ્ત્રો તો કહે છે કે-નિર્દોષ એવા દેવ ગુરૂ ધર્મ જે શાસ્ત્રમાં બતાવ્યા હોય તે શાસ્ત્ર અને તે ધર્મ અમારે પ્રમાણ છે. જૈન શબ્દનો આગ્રહ નથી. પરંતુ એવું એ ત્રણ તત્ત્વનું સર્વથા નિર્દોષ સ્વરૂપ જૈનશાસ્ત્રમાં જ જોવામાં આવે છે તેથી અમે તેને ગ્રહણ કરેલ છે. ૨ અનાભિગ્રહિક-તે સર્વ મત સારા છે, કોઈની નિંદા કરીએ નહીં અને કોઈની સ્તુતિ પણ કરીએ નહીં. આ મિથ્યાત્વ એટલા માટે છે કે-તેણે તો ગોળ ખોળને સરખા માન્યા. જે ધર્મ હિંસામાં, કન્યાદાનમાં, સંસારમાં લાગ્યા રહેવામાં ધર્મ કહે તે વાસ્તવિક ધર્મ હોઈ શકે નહીં. માટે સર્વને સરખા ન માનતા તેમાં સત્યાસત્યની પરીક્ષા કરવી જોઇએ. ૩ આભિનિવેશિક-તે ધર્મનું સાચું સ્વરૂપ જાણ્યા છતાં દુરાગ્રહથી પોતાનું માનેલું છોડી શકે નહીં તે. આ મિથ્યાત્વ બહુજ ચીકણું છે. ઘણું ભવભ્રમણ કરાવનાર છે. ૪ સાંશયિક-જે તે બાબતમાં શંકા કર્યા કરે-શંકા વર્ત્યા કરે. શંકા બે પ્રકારની હોય છે. એક તો સત્ય જાણવાની જીજ્ઞાસારૂપ શંકા તે સ્વીકાર્ય છે, બીજી અમુક બાબત પોતાને ન સમજાણી-બંધ ન બેઠી એટલે બીજું બધું તો સાચું કહ્યું છે પણ આ એક વાત તો બરાબર કહી નથી-એવી શંકા-તે પ્રાયે નિન્હવાદિકને હોય છે. ૫ અનાભોગિક-તે અવ્યક્તપણે એકેંદ્રિયાદિક જીવોને હોય છે આ તો અનિવાર્ય છે. તેનું નિવારણ તો જીવ સંજ્ઞીપણું પામ્યા પછી જ અમુક કાળે થઈ શકે છે. ઇતિ.

૨૯૯ પાંચ પ્રકારનું સમકિત.

एसिं सद्दहणेणं, सम्मत्तं तं च होइ पचविह ।
वेयग १ खवग २ उवसम ३,
रोयग ४ तह मीस ५ सेसाण ॥ ४८७ ॥

તે સત્ય દેવ, ગુરૂ અને ધર્મ ઉપરની શ્રદ્ધાવડે સમકિત પ્રાપ્ત થાય છે તે પાચ પ્રકારનુ છે—વેદક ૧, ક્ષાયિક ૨, ઔપશમિક ૩, રોચક ૪ અને મિશ્ર એટલે ક્ષાયોપશમિક ૫ એ સમકિત શેષ જીવોને બહોળે ભાગે હોય છે. ૪૮૭

પાચ પ્રકારના સમકિતનુ સ્વરૂપ.

૧ વેદક–ને ક્ષયોપશમ સમકિતનો છેલ્લો સમકિતમોહની વેદવાનો સમય–જેને બીજે સમયે ક્ષાયિક સમકિત થાય છે તે

૨ ક્ષાયિક–તે દર્શન સપ્તકનો જેણે સર્વથા ક્ષય કરેલ છે તેને થાય છે તે–આ સમકિત પ્રાપ્ત થયા પછી જતુ નથી

૩ ઔપશમિક–તે અનાદિ મિથ્યાત્વીને ત્રણ કરણ કરવાવડે અતર કરણને પ્રથમ સમયે મિથ્યાત્વના પુદ્ગળો વિપાકથી કે પ્રદેશથી વેદવાના ન હોય ત્યારે થાય છે તે. આની સ્થિતિ અતર્મુહૂર્તની હોય છે. તે ક્ષાયિક સમકિતની વાનકી જેવુ છે ઉપશમ શ્રેણિના પ્રારભમા પણ આ સમકિત થાય છે

૪ રોચક કહ્યુ છે તે સાસ્વાદન સભવે છે, કારણ કે રોચક નામનો ભેદ કારક, રોચક ને દીપક–એમા આવે છે, પણ તે રોચક તો ક્ષયોપશમ કે ક્ષાયિકરૂપ સભવે છે સાસ્વાદન ભાવ ઉપશમ સમકિતથી પડતો જીવ ઉત્કૃષ્ટ છ આવળી જેટલા વખત સુધી પામે છે અને પછી મિથ્યાત્વે જાય છે

૫ ક્ષાયોપશમિક—પ્રાયે ઘણા સમકિતી જીવોને આ સમકિત જ હોય છે. તે સમકિતમા સમકિત મોહનીનો ઉદય હોય છે મિથ્યાત્વ મોહનીનો સમયે સમયે ક્ષય કરે છે અને ઉદય આવે તેનો ઉપશમ કરે છે એવી રીતે અહી મિશ્રભાવ હોવાથી તે મિશ્ર પણ કહેવાય છે, પરતુ આ મિશ્રમોહનીના ઉદયવાળુ મિશ્ર સમજવુ નહીં. આ સમકિતની સ્થિતિ ૬૬ સાગરોપમ ઝાઝેરી હોય છે, ત્યારપછી તે જીવ ક્ષાયિક સમકિત પામે છે અથવા મિથ્યાત્વે જાય છે

૩૦૦ ક્ષમાશ્રમણ નામની સાર્થકતા ને નિરર્થકતા.

जइ खमसि तो नमिज्जसि,
छज्जइ नामंति ते खमासमणो ।
अह न खमसि न नमिज्जासि,
नामं पि निरत्थयं तस्स ॥ ४८८ ॥

જો તુ ક્ષમાગુણને ધારણ કરીશ અને ગુરૂજનને નમીશ તો તારૂ ક્ષમાશ્રમણ નામ છાજે છે-સાર્થક છે. અને જો ક્ષમા નહીં રાખે તથા ગુરૂજનને નહીં નમે તો ક્ષમાશ્રમણ એવુ નામ પણ નિરર્થક છે-વ્યર્થ છે. ૪૮૮.

૩૦૧ મૃત્યુનો નિગ્રહ કોઇથી થતો નથી.

तित्थयरा गणहारी, सुरवइणो चक्कि केसवा रामा ।
सहरिया हयविहिणा, इयरेसु नरेसु का गणणा ॥४८९॥

તીર્થંકરો, ગણધરો, સુરેંદ્રો, ચક્રવર્તીઓ, વાસુદેવો અને બળરામો એ સર્વેને હત્યારા વિધાતાએ હરી લીધા છે, તો પછી બીજા મનુષ્યો (જીવો) ની શી ગણના ? (બીજા જીવો હરણ કરાય તેમા શુ આશ્ચર્ય ?) ૪૮૯.

૩૦૨ એકત્વ ભાવના

एगो जायइ जीवो, एगो मरिऊण तह उपज्जेई ।
एगो भमइ संसारे, एगो चिय पावए सिद्धिं ॥४९०॥

જીવ એકલો જ ઉત્પન્ન થાય છે, એકલો જ મરીને અન્યત્ર ઉત્પન્ન થાય છે, એકલો જ સસારમા ભ્રમણ કરે છે અને એકલો જ મોક્ષને પામે છે. ૪૯૦.

૩૦૩ જૈન ધર્મની ઉત્તમતા.

ससारम्मि अणते, जीवा पावति ताव दुक्खाइ ।
जाव न करंति कम्म, जिणवरभणिय पयत्तेण ॥४९१॥

જ્યાસુધી શ્રી જિનેશ્વરે કહેલુ કર્મ (ધાર્મિક કાર્ય) પ્રયત્નવડે કરવામા ન આવે ત્યાસુધી જ જીવો આ અનત સસારમા દુ ખને પામે છે એટલે સસારમા ભ્રમણ કર્યા કરે છે. ૪૯૧

૩૦૪ આ સસારમા દુર્લભ પદાર્થો.

माणुस्स १ खित्त २ जाई ३,
कुल ४ रूवा ५ रुग्ग ६ आउय ७ बुद्धी ८।
सवण ९ ग्गह १० सद्धा ११ सजमो १२
उ इय लोयम्मि दुल्लहा ॥ ४९२ ॥

મનુષ્ય ભવ ૧, આર્ય ક્ષેત્ર ૨, ઉત્તમ જાતિ ૩, ઉચ્ચ કુળ ૪, સારૂ રૂપ (પાચ ઇદ્રિય પૂરા) ૫, નીરોગતા ૬, લાબુ આયુષ્ય ૭, તીક્ષ્ણ બુદ્ધિ ૮, શાસ્ત્રનુ શ્રવણ ૯, શાસ્ત્રમા કહેલા વિધિનુ ગ્રહણ (સમજવુ.) ૧૦, શ્રદ્ધા ૧૧ અને સયમ (ચારિત્ર) ૧૨-આ બાર પદાર્થો આ સસારમા દુર્લભ છે. ૪૯૨. (આ ગાથામા બહુ સાર સંગ્રહેલા છે. તાત્પર્ય એ છે કે-જે આર્યક્ષેત્રમા ઉત્તમ કુળજાતિમા મનુષ્યપણુ પામ્યો હોય અને પાચ ઇદ્રિયપૂરા, આરોગ્ય અને દીર્ઘ આયુષ્ય પામ્યો હોય તે તીક્ષ્ણ બુદ્ધિથી ધર્મનુ શ્રવણ કરી, સમજી, તેનાપર શ્રદ્ધા લાવી આચારમા મૂકે-તદ્રૂપ પ્રવૃત્તિ કરે તો સસારના પારને પામે.)

૩૦૫ સર્વ જીવોનો સામાન્ય સ્વભાવ

सव्वे वि दुक्खभीरू, सव्वे वि सुहाभिलासिणो जीवा ।
सव्वे वि जीवनपिया, सव्वे मरणाओ वीहंति ॥४९३॥

સર્વ જીવો દુઃખથી ભીરૂ (બીકણ) છે, સર્વ જીવો સુખના
ાભિલાષી છે, સર્વ જીવોને જીવન પ્રિય છે અને સર્વ જીવો મરણથી
ાય પામે છે. ૪૯૩. (છતાં તેને અનુસરતા-દુ ખ ન પ્રાપ્ત થાય ને
,ખ મળે, એકાએક મરણ પામવુ ન પડે પણ સુખી સ્થિતિવાળુ
ાવન લબાય એવા કારણો સેવતા નથી એ ખેદનો વિષય છે.)

૩૦૬ હિંસાનો પ્રતિકાર-તેનુ નિવારણ મુશ્કેલ છે.

ाणगिरिकणयदाणं, धन्नाणं जो देइ कोडिरासीओ ।
कं च हणइ जीवं, न छुट्टइ तेण दाणेण ॥४९४॥

જે માણસ એક જીવને હણે અને પછી તે હિંસાનુ પાપ
ર કરવા માટે મેરૂપર્વત જેટલા સુવર્ણનુ દાન કરે તથા ધાન્યના
ાાડા કરોડો ઢગલાનુ દાન કરે, તોપણ તે મનુષ્ય તે દાનવડે કરેલા
ાપથી છુટતો નથી. ૪૯૪.

૩૦૭ જીવદયાનુ માહાત્મ્ય.

कल्लाणकोडिजणणी, दुरंतदुरियाइविग्घनिट्ठवणी ।
नसारजलहितरणी, इक्का चिय होइ जीवदया ॥४९५॥

માત્ર એક જીવદયા (અહિંસા) જ કરોડો કલ્યાણોને ઉત્પન્ન
રનારી છે, દુરત પાપ અને વિઘ્નોનો નાશ કરનારી છે, તથા
સસારરૂપી સમુદ્રને તારવામા નૌકા સમાન છે. ૪૯૫. (જીવદયાની
અદર બીજા સર્વ ધર્મોનો ઓછે વધતે અશે સમાસ થઈજ જાય છે.)

૩૦૮ જીવનુ સામાન્ય લક્ષણ.

चित्त १ चेअण २ नाण ३,
विन्नाण ४ धारणा ५ य बुद्धी ६ य ।
ईहापोह ७ वियारो ८, जीवस्स लक्खणा एए ॥४९६॥

મન ૧, ચૈતન્ય ૨, જ્ઞાન ૩, વિજ્ઞાન ૪, ધારણા ૫, બુદ્ધિ ૬, ઈહાપોહ (તર્કવિતર્ક) ૭ અને વિચાર ૮—આ આઠ જીવના સામાન્ય લક્ષણ છે. ૪૯૬. (આ લક્ષણો જડ પદાર્થમાં હોતા નથી અને જીવ તે લક્ષણ વિનાનો હોતો નથી.)

૩૦૯ પૃથ્વીકાય જીવોના શરીરની સૂક્ષ્મતા.

एगस्स दुन्नि तिन्नि वि, संखिज्जाण न पासिउं सक्का ।
ीसंति सरीराइं, पुढवीजीवा असंखिज्जा ॥ ४९७ ॥

પૃથ્વીકાય જીવના શરીરો એક, બે, ત્રણ યાવત્ સંખ્યાતા ભેગા થયેલા હોય તોપણ તે દૃષ્ટિએ જોઈ શકાતા નથી, પરંતુ પૃથ્વીજીવના અસંખ્યાતા શરીરો ભેગા થયેલા હોય તો જ તે ખી શકાય છે, એટલા તે શરીરો સૂક્ષ્મ છે. ૪૯૭.

૩૧૦ બીજા એકેંદ્રિયોના શરીરની સૂક્ષ્મતા.

ाऊ तेऊ वाऊ, एसिं सरीराणि पुढविजुत्ताणि ।
ीसंति वणसरीरा, जीवा असंख संखिज्जा ॥४९८॥

અપ્કાય, તેઉકાય અને વાયુકાય એ ત્રણના શરીરો પણ પૃથ્વી ાયની જેમ અસંખ્યાતા મળેલા હોય તો જ તે દેખી શકાય છે. ાને વનસ્પતિ જીવોના શરીરો એક બે ત્રણ અથવા સંખ્યાતા ળા થયે પણ દેખી શકાય છે અને અસંખ્યાતા ભેળા થયે પણ ખી શકાય છે. (આ પ્રત્યેક વનસ્પતિકાયને માટે જાણવું. ાધારણ વનસ્પતિના જીવો અનંતાના અસંખ્ય શરીરો ભેગા યા હોય તો જ દેખી શકાય છે તે પણ બાદરનિગોદ માટે મજવું, સૂક્ષ્મના તો અનંત જીવોના અસંખ્ય શરીર ભેળા થયેલા ણ દેખી શકાતા નથી) ૪૯૮

૩૧૧ નિગોદના જીવોનું સ્વરૂપ.

ह अयधंतो गोलो, जाओ तत्ततवणिज्जसंकासो ।
व्वो अगणिपरिणओ, निगोयजीवे तहाऽणंते ॥४९९॥

જેમ અગ્નિમા ધમેલો લોઢાનો ગોળો તપાવેલા સુવર્ણના ર્ડુ જેવો રાતો થયો સતો તે આખો અગ્નિપરિણત થઈ જાય એટલે કે અગ્નિમય બની જાય છે, તેજ પ્રમાણે એક નિગોદ રીરમા અનત જીવો પરિણમીને રહેલા છે. ૪૯૯.

૨૨ સમ્યક્ત્વનુ માહાત્મ્ય–સમકિતીની ગતિ વિગેરે.

ह गिरिवराण मेरू, सुराण इंदो गहाण जह चंदो।
वाण जिणचंदो, तह धम्माणं च सम्मत्त ॥ ५०० ॥

જેમ સર્વ શ્રેષ્ઠ પર્વતોને વિષે મેરૂપર્વત મુખ્ય છે, સર્વ દેવોમા દ્ર મુખ્ય છે, સર્વ ગ્રહોમા ચદ્ર મુખ્ય છે, સર્વ બ્રહ્માદિક દેવોમા નેદ્ર મુખ્ય છે, તેમ સર્વ ધર્મને વિષે સમકિત મુખ્ય છે. ૫૦૦.

म्मद्दिट्ठी जीवो, गच्छइ नियमा विमाणवासीसु।
इ न विगयसम्मत्तो, अहव न बद्धाउओ पुव्वं ॥५०१॥

સમ્યગ્દ્રષ્ટિ જીવ જો પોતે સમકિતથી ભ્રષ્ટ થયો ન હોય અથવા મ્યક્ત્વ પામ્યા પહેલા પરભવનુ આયુષ્ય બાધ્યુ ન હોય તો તે અવશ્ય વિમાનવાસી દેવને વિષે જ ઉત્પન્ન થાય છે. ૫૦૧.

धंन्ना ताण नमो, त चिय चिरजीविणो बुहा ते उ।
निरइयारमेय, धरंति सम्मत्तवररयण ॥ ५०२ ॥

જે મનુષ્યો આ સમ્યક્ત્વરૂપી શ્રેષ્ઠ રત્નને અતિચાર રહિતપણે ારણ કરે છે, તે મનુષ્યો જ ધન્ય છે, તમને નમસ્કાર છે, તેઓ જ રજીવી છે અને તેઓ જ પડિત છે. ૫૦૨.

ब्भइ सुरसामित्त, लब्भइ पहुअत्तणं न संदेहो।
क नवरि न लब्भइ, दुल्लह रयणसम्मत्तं ॥ ५०३ ॥

દેવોનુ સ્વામીપણુ પામી શકાય છે, પ્રભુપણુ (ઐશ્વર્ય) પામી શકાય છે, તેમા કાઇ પણ સદેહ નથી. પર તુ દુર્લભ એવુ એક સમ્ય ક્ત્વરૂપી રત્ન જ પામી શકાતુ નથી-પામવુ અતિ મુશ્કેલ છે. ૫૦૩.

૩૧૩ મિથ્યાત્વી અને નિન્હવોનું સ્વરૂપ.

पयमक्खर पि इक्क, जो न रोएइ सुत्तनिद्दिट्ठ ।
सेस रोयतो वि हु, मिच्छद्दिट्ठी जमालि व्व ॥ ५०४॥

સૂત્ર (આગમ)મા કહેલુ એક જ પદ (શબ્દ) કે અક્ષર જેને રૂચતો ન હોય અને તે સિવાય સર્વ આગમ રૂચતા હોય તોપણ તેને જમાલિની જેમ મિથ્યાદૃષ્ટિ જાણવો (અમુક એક પદ અથવા અક્ષરને નહી રૂચાવતા-સત્ય નહીં માનતા જમાલિ જેવા નિન્હવો કહેવાય છે અને બીજા એટલે એક કે અનેક પદ કે અક્ષરને નહીં રૂચાવતા-સત્ય નહીં માનતા સર્વે મિથ્યાદૃષ્ટિ કહેવાય છે. એમ અન્યત્ર કહ્યુ છે.) ૫૦૪.

૩૧૪ પાચ પ્રકારના દાનનું સ્વરૂપ

૧ અભયદાનનુ સ્વરૂપ-લક્ષણ

सव्वेसि जीवाण, अणारियजणेण हणियमाणेणं ।
जहसत्तीए वारण, अभय त विति मुणिपवरा ॥५०५॥

કોઇ પણ જીવને અનાર્ય મનુષ્ય મારતો હોય-દુ ખ દેતો હોય તેને પોતાની શક્તિથી નિવારવો, અર્થાત્ સર્વ જીવને એવા મરણથી યથાશક્તિ બચાવવા એ જ અભયદાન છે એમ મુનિવરો કહે છે ૫૦૫. (આ દાન તો શરીરસુખના અર્થીએ નિરતર દેવા યોગ્ય છે.)

૨ સુપાત્ર દાનનુ સ્વરૂપ.

पचमहव्वयपरिपालणाण, पचसमिईहि समिआण ।
तिगुत्ताण य वदिय, साहूण दाणमुत्तमय ॥ ५०६ ॥

પાચ મહાવ્રતોને પાળનારા, પાચ સમિતિવડે સમિત અને ત્રણ ગુપ્તિવડે ગુપ્ત એવા સાધુઓને વદન કરીને જે દાન આપવુ તે ઉત્તમ દાન (સુપાત્ર દાન) કહેલુ છે. ૫૦૬. (આ દાન સર્વોત્કૃષ્ટ છે.)

૩ અનુકપા દાનનુ સ્વરૂપ.

मंदाण य दुंटाण य, दीणअणाहाण अंधवहिराणं ।
अणुकपादाण पुण, जिणेहि न कहिचि पडिसिद्धं ॥५०७॥

માદા (રોગી), ઠુઠા, દીન, અનાથ, અધ અને બધિર એવા જનોને જે અનુકપાવડે દાન આપવુ તે જિનેશ્વરોએ કોઈ પણ ઠેકાણે નિષેધ્યુ નથી. ૫૦૭. (દયાળુ અત કરણવાળાએ નિરતર અનુકપા દાન આપ્યા કરવુ, તે જીવોના દુખો દૂર કરવા પ્રયત્ન કરવો, તેથી જ તેનો કરૂણાભાવ બન્યો બન્યો રહે છે.)

૪ ઉચિત દાનનુ સ્વરૂપ.

उच्चियदाणं एयं, वेलमवेलाइ दाण पत्ताणं ।
तं दाणं दिन्नेणं, जिणवयणपभावगा भणिया ॥५०८॥

વેળાએ અથવા કવેળાએ યાચક તરીકે પ્રાપ્ત થયેલાને જે દાન દેવુ તે ઉચિતદાન કહેલુ છે. તે દાન દેનાર જિનશાસનના પ્રભાવક કહ્યા છે. ૫૦૮. (કારણકે એવુ દાન લેનારા તે દાતારની અને તેના ધર્મની-જૈન ધર્મની પ્રશસા કરે છે)

૫ કીર્તિ દાનનુ સ્વરૂપ.

जिणसाहुसाहुणीण य, सुकित्तिकरणेण भट्टचड्डुआणं ।
ज दाणं त भणियं, सुकित्तिदाण मुणिवरेहिं ॥ ५०९ ॥

જિનેશ્વરના સાધુ અને સાધ્વી વિગેરેની સત્કીર્તિનુ કીર્તન કરનારા ભાટ, ચારણ અને બ્રાહ્મણ વિગેરેને જે દાન આપવુ તે શ્રેષ્ઠ મુનિઓએ કીર્તિદાન કહ્યુ છે. ૫૦૯. (ગૃહસ્થોએ આ દાન પણ આપવુ જોઈએ, તેની પણ જરૂર છે.)

૩૧૫ ઉપવાસને બદલે કરી શકાતા બીજા પચ્ચખ્ખાણો.

नवकारसहिएहिं, पणयालीसेहिं होइ उववासो ।
पोरसी चउवीसाए, वीसाए सड्ढपोरसीए ॥ ५१० ॥
अट्ठहि पुरिमड्ढेहिं, निव्विगइतिगेण अविलदुगेण ।
एगभत्तचउक्केण, अट्ठहिं दोहि ठाणेहि ॥ ५११ ॥

પીસ્તાળીશ દિવસ નવકારશીના પચ્ચખ્ખાણ કરનાથી એક ઉપવાસ જેટલુ ફળ થાય છે, ચોવીશ દિવસ પોરસીના પચ્ચખ્ખાણ કરનાથી, વીશ દિવસ સાઢપોરસી કરનાથી, આઠ પુરિમાર્ધ કરનાથી, ત્રણ નીવી કરવાથી, બે આબિલ કરનાથી, ચાર એકાસણા કરનાથી અથવા આઠ બેઆસણા કરનાથી એક ઉપવાસ જેટલુ ફળ થાય છે. (ઉપવાસ ન કરી શકે તેને અપવાદ માર્ગ આ પચ્ચખ્ખાણો કરનાથી ઉપવાસનુ કાર્ય સરે છે) ૫૧૦-૫૧૧ -

૩૧૬ ગ્રથિસહિત (ગઠશી)ના પ્રત્યાખ્યાનનુ ફળ

गठीसहिए मासे, अट्ठावीस हवंति उववासा ।
जहसत्ति मुत्तिहेउ, भवियजणा कुणह तवमेय ॥५१२॥

નિરંતર ગ્રથિસહિતનુ પચ્ચખ્ખાણ કરનારને એક માસે અઠ્ઠાવીશ ઉપવાસનુ ફળ થાય છે, (ઉપર જણાવેલ નવકારશી વિગેરેની જેમ ઉપવાસને બદલે આ પચ્ચખ્ખાણ થઈ શકતુ નથી. પરંતુ આ ગ્રથિસહિતનુ પચ્ચખ્ખાણ કરનાથી ચતુર્વિધ આહારની મોટી વિરતિ થાય છે. એટલે કે હિસાબે ગણતા એક માસમા આ પચ્ચખ્ખાણવાળાનુ મુખ અમુક કલાકો જ છુટું રહે છે કે જે કલાકોના માત્ર બે જ દિવસ થઈ શકે, તેથી બાકીના અઠ્ઠાવીશ દિવસ જેટલા કલાકો તેના અનશનના જ જાય છે. તેથી આ પચ્ચખ્ખાણનુ આટલુ બધુ ફળ કહેલુ છે.) તેથી કરીને હે ભવ્યજનો ! મુક્તિને માટે તમે આ તપને યથાશકિત કરો. ૫૧૨.

૩૧૭ શત્રુંજય તીર્થના સ્મરણપૂર્વક તે તીર્થે કરાતા તપનું ફળ.

नवकार १ पोरसीए २,
पुरिमड्ढ ३ गासण ४ च आयामं ५ ।
पुंडरियं समरंतो, फलकंखी कुणइ अभत्तट्ठं ६ ॥५१३॥

छट्ठ १ ट्ठम २ दसम ३ दुवालस ४,
मासद्ध ५ मासखमणेणं ६ ।
तिगरणसुद्धो लहई, सेत्तुजो सभरतो य ॥ ५१४ ॥

ઉત્તમ ફળની કાક્ષાવાળો જે પુરૂપ પુંડરીક (શત્રુંજય) તીર્થનુ સ્મરણ કરતો સતો નવકારશી ૧ પોરસી ૨, પુરિમઢ્ઢ ૩, એકાસણુ ૪, આબેલ ૫ કે અભક્તાર્થ (ઉપવાસ) નુ ૬ પચ્ચખ્ખાણુ કરે તો તે, ત્રિકરણુ (મન, વચન અને કાયા) ની શુદ્ધિવડે શત્રુંજય તીર્થનુ સ્મરણુ કરતો સતો અનુક્રમે છઠ્ઠ (બે ઉપવાસ) ૧, અઠ્ઠમ (ત્રણ ઉપવાસ) ૨, દશમ (ચાર ઉપવાસ) ૩, દ્વાદશમ (પાચ ઉપવાસ) ૪, માસાર્ધ (પંદર ઉપવાસ) ૫ અને માસખમણુ (ત્રીશ ઉપવાસ)નુ ૬ ફળ પામે છે. એટલે કે નવકારશી કરનાર છઠ્ઠનુ ફળ પામે છે યાવત્ ઉપવાસ કરનાર માસખમણનુ ફળ પામે છે. ૫૧૩-૫૧૪. (આ ફળ શત્રુંજય તીર્થે કરાતા તપનુ સમજવુ.)

૩૧૮ તપથી ખપતા કર્મોનુ પ્રમાણ.

पोरसी चउत्थ छट्ठे, काउं कम्म खवंति ज मुणिणो ।
तं तह नारयजीवा, वाससहस्सेहि कोडीओ ॥५१५॥

મુનિઓ પોરસી, ચતુર્થભક્ત (ઉપવાસ) અને છઠ્ઠ (બે ઉપવાસ) કરવાથી જેટલા કર્મોને ખપાવે છે, તેટલા કર્મો નારકીના જીવો

હજાર, લાખ ને કોટિ વર્ષે દુ:ખ ભોગવીને ખપાવે છે ૫૧૫. (અર્થાત્ પોરસીથી હજાર વર્ષ, ઉપવાસથી લાખ વર્ષ અને છઠ્ઠથી ક્રોડ વર્ષ સુધી ભોગવવા પડે તેવા અશુભ કર્મોનો ક્ષય થાય છે.)

૩૧૯ સાધુને કલ્પનીય જળ

गिण्हइ जुआरजल, अविलधोअणतिदडमुक्कलयं ।
वन्नंतरायपत्त, फासुअसलिल च तदभावे ॥५१६॥

જુવારના ધોવણનું પાણી, આંબલીના ધોવણનું પાણી અને ત્રણ ઉભરાએ ઉકાળેલું પાણી સાધુને ગ્રહણ કરવા લાયક છે. તેવું જળ ન મળે તો બીજા વર્ણને પામેલું એટલે જેના વર્ણ, ગંધ, રસ અને સ્પર્શ બદલાઇ ગયા હોય એવું પ્રાસુક જળ પણ લેવું કલ્પે છે ૫૧૬

૩૨૦ શ્રી સીમંધર સ્વામીના જન્માદિકનો કાળ તથા જન્મસ્થાન.

पुक्खलवईयविजये, पुव्वविदेहम्मि पुडरिगिणीए ।
कुथुअरहंतरम्मि अ, जाओ सीमधरो भयव ॥५१७॥

પૂર્વ મહાવિદેહ ક્ષેત્રને વિષે પુષ્કલાવતી નામના વિજયમાં પુંડરિકિણી નામની નગરીમાં કુંથુનાથ અને અરનાથના આંતરામાં શ્રીસીમંધર નામના ભગવાન થયા છે—જન્મ્યા છે ૫૧૭.

मुणिसुव्वयजिणनमिजिण–अतरे रज्ज चइत्तु निक्खतो।
सिरिउदयदेवपेढाल–अतरे पावई मुक्ख ॥ ५१८ ॥

મુનિસુવ્રતસ્વામી અને નમિનાથના આંતરામાં સીમંધર સ્વામીએ રાજ્યનો ત્યાગ કરી દીક્ષા ગ્રહણ કરી છે તથા શ્રી ઉદય

જિન અને પેઢાલજિન જે આવતી ચોવીશીમા ૭ મા ને ૮ મા થનાના છે તેમના આતરામા તે નિર્વાણ પામનાના છે. ૫૧૮.

૩૨૧ સાડાબાર કરોડ સુવર્ણના તોલનુ પ્રમાણ.

इगलक्ख तीससहस्सा, दो सय मणाइं सेर तेरजुआ ।
टकणा य चउवीसं, सड्ढीवार कोडि कणयम्मि ॥५१९॥

સાડાબાર કરોડ સુવર્ણનો તોલ એક લાખ ત્રીશ હજાર અને બસો મણ, તેર શેર અને ચોવીશ ટાંક (રૂપીયાભાર) એટલો થાય છે. ૫૧૯. (તીર્થંકર જ્યા પારણુ કરે ત્યા દેવો આટલા દ્રવ્યની વૃષ્ટિ કરે છે.)

૩૨૨ સાધુને લેવાના આહારમા ટાળવાના ૪૭ દોષ.

૧ પિંડ ઉદ્ગમના એટલે ઉત્પન્ન થતા લાગે તેવા ૧૬ દોષ.

आहाकम्मु १ द्देसिय २, पूईकम्मे ३ य मीसजाए ४ य ।
ठवणा ५ पाहुडियाए ६,
पाओयर ७ कीय ८ पामिच्चे ९ ॥५२०॥
परिअट्टिए १० अभिहडु ११,
ब्भिन्ने १२ मालोहडे १३ य अच्छिज्जे १४ ।
अणिसिट्ठ १५ ज्झोयरए १६,
सोलस पिंडुग्गमे दोसा ॥ ५२१ ॥

આધાકર્મ દોષ—સાધુને નિમિત્તે એટલે સાધુને મનમાં ધારીને સચિત્ત વસ્તુને અચિત્ત કરે અથવા અચિત્ત વસ્તુને રાંધે તે ૧,

ઔદ્દેશિક દોષ-પૂર્વે તૈયાર કરેલા ભાત લાડુ વિગેરેને મુનિને નિમિત્તે દહી ગોળ વિગેરેવડે મિશ્ર કરી સ્વાદિષ્ટ બનાવે તે. ૨, પૂતિકર્મ—શુદ્ધ આહાર આધાકર્મી આહારમા નાખી મિશ્ર કરવો અથવા આધાકર્મી આહારથી ખરડાયેલી કડછી વિગેરેવડે શુદ્ધ આહાર વહોરાવવો તે. ૩, મિશ્રજાત—જે આહાર પોતાને માટે તથા સાધુને માટે પ્રથમથીજ સકલ્પ કરીને બનાવવો તે ૪, સ્થાપના—સાધુને માટે ક્ષીર વિગેરે વસ્તુ જૂદી કરી જુદા વાસણમા રાખી મૂકવી તે ૫, પ્રાભૃતિકા—વિવાહાદિકનો પ્રસગ આવવાને વિલબ હોય છતા સાધુને ગામમા રહેલા જાણી તે લાભ લેવા માટે વહેલો વિવાહમહોત્સવ કરવો અથવા વિવાહાદિકનો સમય નજીક છતા સાધુને આવવાની રાહ જોવા માટે વિલબ કરવો તે ૬, પ્રાદુષ્કરણ—અધકારમા રહેલી વસ્તુ દીપક વિગેરે કરવાવડે અથવા ભીંત વિગેરે દૂર કરવાવડે પ્રકાશિત કરીને આપવી તે ૭, ક્રીત—સાધુને માટે કોઈ પણ વસ્તુ વેચાતી લઈને-લાવીને આપવી તે ૮, પ્રામિત્ય—સાધુને માટે કોઇ પણ વસ્તુ ઉધારે કે ઉછીતી લઇને આપવી તે ૯, પરાવર્તિત-સાધુને માટે પોતાની વસ્તુ બીજાની વસ્તુ સાથે બદલાવી સાધુને ખપે તેવી લાવીને તે સાધુને આપવી તે. ૧૦, અભ્યાહૃત-આહારાદિક સાધુના ઉપાશ્રય વિગેરેમા સન્મુખ લાવીને સાધુને આપવો તે ૧૧, ઉદ્ભિન્ન-કુડલા વિગેરેમાથી ઘી વિગેરે કાઢવા માટે તેના મુખ ઉપરથી માટી વિગેરે દૂર કરી અથવા કપાટ, તાળુ વિગેરે ઉઘાડી તેમાથી જોઈતી વસ્તુ કાઢી સાધુને વહોરાવવી તે. ૧૨, માલાપહૃત-માળ, ભોયરા કે શીકા ઉપરથી ઉતારી સાધુને વહોરાવવુ તે ૧૩, આચ્છિદ્ય-પોતે બળવાન હોવાથી બીજાની વસ્તુ ઝુટી લઇને સાધુને આપવી તે ૧૪, અનિસૃષ્ટ-જેના એકથી વધારે સ્વામી હોય એવા (ભાગવા) આહારાદિકને સર્વમાથી કોઈ એક જણ બીજાઓની રજા લીધા વિના સાધુને આપે તે ૧૫, તથા અધ્યવપૂરક દોષ-સાધુનુ આગમન સાભળી પોતાને માટે રધાતા અન્નમા બીજુ વધારે નાખી તે રસોઇમા વધારો કરવો તે ૧૬-આ સોળ પિંડઉદ્ગમના દોષો છે આ દોષો શ્રાવકથી એટલે દાતારથી ઉત્પન્ન થાય છે. ૫૨૦-૫૨૧

૨ સાધુથી ઉત્પન્ન થતા ઉત્પાદનાના ૧૬ દોષો

धाई १ दूइ २ निमित्ते ३,
आजीव ४ वणीवगे ५ तिगिच्छा ६ य ।
कोहे ७ माणे ८ माया ९,
लोभे १० अ हवंति दस एए ॥ ५२२ ॥

पुव्विं पच्छा संथव ११,
विज्जा १२ मंते १३ अ चुण्ण १४ जोगे १५ अ ।
उप्पायणाइ दोसा,
सोलसमे मूलकम्मे १६ य ॥ ५२३ ॥

ધાત્રી-બાળકને ધવરાવનાર, સ્નાન કરાવનાર, અલંકાર પહેરાવનાર, રમાડનાર અને ખોળામાં બેસાડનાર-આ પાંચ પ્રકારની ધાત્રી માતા કહેવાય છે. તેમાંથી કોઈ પણ કર્મ સાધુ ભિક્ષાને માટે કરે તો તે ધાત્રીપિંડ દોષ કહેવાય છે. ૧, દૂતિની જેમ ભિક્ષાને માટે સંદેશો લાવે અથવા લઈ જાય તે દૂતિપિંડદોષ ૨, ભિક્ષાને માટે ભૂત, ભવિષ્ય અને વર્તમાનકાળ સંબંધી શુભાશુભ ફળ કે નિમિત્ત કહીને ભિક્ષા ગ્રહણ કરવાથી નિમિત્તપિંડદોષ ૩, ભિક્ષાને માટે પોતાની જાતિ, કુળ, ગચ્છ, કર્મ, શિલ્પ વિગેરેના વખાણ કરવાથી લાગે તે આજીવપિંડ દોષ ૪, બ્રાહ્મણ, શ્રમણ વિગેરેના ભક્તો પાસેથી આહાર લેવાની ઈચ્છાથી 'હું પણ તેનો ભક્ત છું' એમ કહી આહાર ગ્રહણ કરે તે વનીપકપિંડદોષ ૫, વૈદ્યની જેમ ઔષધ આપી અથવા બતાવી આહાર ગ્રહણ કરવાથી લાગે તે ચિકિત્સાપિંડદોષ ૬, વિદ્યા અને તપ વિગેરેનો પ્રભાવ દેખાડી, રાજાનું માન્યપણું દેખાડી અથવા ક્રોધનું ફળ દેખાડી ભિક્ષા ગ્રહણ કરવાથી ક્રોધપિંડદોષ ૭, પોતાની લબ્ધિની પ્રશંસાથી અથવા બીજાએ ઉત્સાહ આપવાથી અથવા કોઈએ

અપમાન કરવાથી 'હુ સારો આહાર લાવી આપુ.' એમ અહંકાર કરી શ્રાવકની વિડબના કરી આહાર લાવવો તે માનપિંડ દોષ ૮, વિવિધ પ્રકારના વેષ અને ભાષા વિગેરે બદલીને આહાર લેવો તે માયાપિંડ દોષ ૯, અતિલોભથી આહાર માટે અટન કર્યા કરે તે લોભપિંડ દોષ ૧૦, આ દશ દોષો તથા પૂર્વ એટલે દાતારના માબાપનો અને પશ્ચાત્ એટલે દાતારના સાસુસસરાનો પોતાની સાથે પરિચય બતાવી-ઓળખાણ કાઢી ભિક્ષા ગ્રહણ કરવી તે પૂર્વપશ્ચાત્સંસ્તવ નામનો દોષ ૧૧, વિદ્યાનો ઉપયોગ કરી ભિક્ષા લેવી તે વિદ્યાપિંડ દોષ ૧૨, મંત્રનો પ્રયોગ કરી ભિક્ષા લેવી તે મંત્રપિંડ દોષ ૧૩, નેત્રાંજન વિગેરે ચૂર્ણનો ઉપયોગ કરી આહાર લેવો તે ચૂર્ણપિંડ દોષ ૧૪, પાદલેપ વિગેરે યોગનો ઉપયોગ કરી આહાર લેવો તે યોગપિંડ દોષ ૧૫, તથા મૂળકર્મ એટલે ગર્ભનું સ્તંભન, ગર્ભનુ ધારણ, ગર્ભપાત, રક્ષાબંધન વિગેરે કર્મ કરી ભિક્ષા લેવી તે મૂળકર્મપિંડ દોષ ૧૬-આ સોળ ઉત્પાદનાના દોષો સાધુથી ઉત્પન્ન થાય છે ૫૨૨ ૫૨૩.

૩ ગૃહસ્થ અને સાધુ એ બન્નેથી ઉત્પન્ન થતા એષણાના દશ દોષો.

संकिय १ मक्खिय २ निक्खित्त ३,
पिहिय ४ साहरिय ५ दायग ६ म्मिस्से ७ ।
अपरिणय ८ लित्त ९ छड्डिय १०,
एसणदोसा दस हवंति ॥ ५२४ ॥

દાતારને અથવા સાધુને આહાર આપતા કે ગ્રહણ કરતા આધાકર્માદિક કોઇ પણ દોષની શંકા થાય તે શંકિત દોષ ૧, પૃથ્વી વિગેરે સચિત્ત અથવા મધ વિગેરે નિંદ્ય અથવા પોતે નિષેધ કરેલા અચિત્ત પદાર્થથી મિશ્રિત થયેલો આહાર દેતા અથવા લેતા લાગે તે મ્રક્ષિત દોષ ૨, પૃથ્વીકાય વિગેરે છ કાય ઉપર સ્થાપન કરેલો અચિત્ત આહાર પણ દેતા અથવા લેતા લાગે

તે નિક્ષિપ્ત દોષ ૩, ફળાદિક સચિત્ત વસ્તુથી ઢાંકેલી વસ્તુને આપતા કે ગ્રહણ કરતા લાગે તે પિહિત દોષ ૪, દેવાના પાત્રમા રહેલી કાંઇક બીજી વસ્તુને સચિત્ત એવા પૃથ્વીકાયાદિક ઉપર મૂકી તે પાત્રવડે દેતા અથવા લેતા લાગે તે સહૃત દોષ ૫, બાળ, વૃદ્ધ, નપુંસક, ધ્રુજતો, અંધ, મદોન્મત, હાથપગ વિનાનો, બેડીમા નાખેલો, પાદુકાપર ચડેલો, ખાસીવાળો, ખાંડનાર, પીસનાર, ભુંજનાર, કાંપનાર, પીંજનાર, દળનાર, ફાડનાર, તોડનાર વિગેરે છકાયના વિરાધક પાસેથી તેમજ ગર્ભિણી, તેડેલા છોકરાવાળી અથવા ધાવતા બાળકવાળી સ્ત્રી પાસેથી આહાર લેતા લાગે તે દાયક દોષ ૬, સચિત્ત ધાન્યના કણથી મિશ્રિત સાકર વિગેરે વસ્તુ દેતાં અથવા લેતા ઉન્મિશ્ર દોષ ૭, અચિત્તપણાને પામ્યા વિનાની વસ્તુ દેતા અથવા લેતા અપરિણુત દોષ ૮, અકલ્પ્ય વસ્તુથી લેપાયેલા પાત્ર કે હસ્તવડે દેતા અથવા લેતા લિપ્ત દોષ ૯ તથા પૃથ્વીપર ઘી વિગેરેના ટીપા પડતા હોય એવી રીતે દેતા અથવા લેતા છર્દિત દોષ તેવી રીતે ટીપા પડવાથી ત્યા રહેલા તથા બીજા આગંતુક જીવોની પણ ઘૃતબિંદુના ઉદાહરણની જેમ વિરાધના થાય છે ૧૦—આ એષણાના દશ દોષ દાયક અને ગ્રાહક બન્નેથી ઉત્પન્ન થનારા છે. ૫૨૪.

૪ ગ્રાસૈષણાના (આહાર કરતી વખતના) પાંચ દોષો.

संजोयणा १ पमाणे २,

इंगाले ३ धूम ४ कारणे ५ पढमा ।

वसइवहिरतरे वा, रसहेऊ दव्वसजोगा ॥ ५२५ ॥

સંયોજના નામનો પહેલો દોષ રસના હેતુથી એટલે સારો સ્વાદ કરવાના હેતુથી ઉપાશ્રયની બહાર અથવા અંદર આવીને આહારવિગેરેની સાથે ઘી ખાંડ વિગેરે દ્રવ્યોનો સંયોગ કરવાથી લાગે છે ૧, જેટલો આહાર કરવાથી ધીરજ, બળ, સંયમ, તથા મન, વચન અને કાયાના યોગને બાધા ન આવે તેટલો આહાર

કરવો જોઈએ, તેથી વધારે આહાર કરે તો પ્રમાણાતિરિક્તતા નામનો બીજો દોષ ૨, સ્વાદિષ્ટ અન્નના અથવા તેના દાતારના વખાણ કરતો આહાર કરે તો તે સાધુ રાગરૂપ અગ્નિથી ચારિત્ર રૂપ કાષ્ઠને અંગારારૂપ બનાવે છે, તેથી તે ત્રીજો અંગાર દોષ ૩, અન્નની કે તેના દાતારની નિંદા કરતો આહાર કરે તો તે ચારિત્ર રૂપ કાષ્ઠને બાળી ધુમાડારૂપ કરે છે, તેથી તે ચોથો ધૂમ્ર દોષ ૪, કારણ વિના ભોજન કરે તો પાંચમો કારણાભાવ નામનો દોષ. મુનિને ભોજન કરવાના છ કારણો કહ્યા છે તે આ પ્રમાણે-ક્ષુધાવેદના સહન ન થઈ શકે તો આહાર કરવો ૧, આચાર્ય, બાળ, વૃદ્ધ અને ગ્લાન વિગેરેની વૈયાવચ્ચ કરવાના કારણે આહાર કરવો ૨, ઈર્યાસમિતિની શુદ્ધિ થઈ શકે માટે આહાર કરવો ૩, સંયમનું પાલન કરવા માટે આહાર કરવો ૪, જીવિતવ્યની રક્ષા કરવા માટે આહાર કરવો ૫, તથા ધર્મધ્યાનને સ્થિર કરવા માટે આહાર કરવો ૬-આ છ કારણોને માટે આહાર કરવાની જરૂર છે. તે કારણો સિવાય આહાર કરે તો અકારણ દોષ લાગે છે. ૫-આ પાંચ આહાર કરતી વખતના દોષો છે. (કુલ પિંડના ૪૭ દોષ થયા) ૫૨૫.

૩૨૩ ક્રોધ, માન, માયા અને લોભપિંડના ઉદાહરણો

कोहे घयवरखवगो, माणे सेवइअ साहुलाभाय।
माया आसाढभूई, लोभे केसरिसाहु त्ति ॥ ५२६ ॥

ક્રોધ ઉપર ઘૃતવર (ઘેબર) ક્ષપકનું દૃષ્ટાંત છે, માન ઉપર સેવતિકા સાધુનું દૃષ્ટાંત છે, માયા ઉપર અષાઢભૂતિ મુનિનું દૃષ્ટાંત છે, અને લોભ ઉપર કેસરી સાધુનું દૃષ્ટાંત છે-આ ચારેની સંક્ષિપ્ત કથા નીચે પ્રમાણે—

૧ કોઈ નગરમાં કોઈ બ્રાહ્મણને ત્યાં કોઈનું મરણ થયું, તેના માસિકને દિવસે તે બ્રાહ્મણ બીજા બ્રાહ્મણોને ઘૃતપૂર (ઘેબર)નું દાન આપતો હતો. તે વખતે ત્યાં કોઈ સાધુ માસક્ષપણને પારણે

આવી ચઆ તેને દ્વારપાળે દાનનો નિષેધ કર્યો. ત્યારે તે સાધુએ કોપથી કહ્યુ કે–' આ માસિકમા મને ન મળ્યુ તો બીજા માસિકે મળશે." એમ કહી તે સાધુ અન્યત્ર ગયા. દૈવયોગે તેજ બ્રાહ્મણના ઘરમા બીજા મનુષ્યનુ મરણ થયુ. તેના માસિકને દિવસે તેજ સાધુ માસક્ષપણને પારણે આવ્યા. તે વખતે પણ દ્વારપાળે તેમનો નિષેધ કર્યો, ત્યારે ફરીથી ક્રોધવડે પ્રથમની જેમ કહીને તે સાધુ અન્યત્ર ગયા. દૈવયોગે તેના જ ઘરમા ત્રીજા મનુષ્યનુ મરણ થયુ તેના માસિકને દિવસે તેજ સાધુ આવ્યા. તે વખતે પણ દ્વારપાળે નિષેધ કર્યો, ત્યારે તે સાધુ ફરીથી પણ ક્રોધથી તેજ પ્રમાણે બોલ્યા, એટલે દ્વારપાળે વિચાર્યું કે–" આ મુનિના ક્રોધયુક્ત વચનથી આ ઘરધણીના મનુષ્યો મરે છે." એમ વિચારી તેણે ઘરધણીને સર્વ વૃતાત કહ્યો. તે સાભળી તે ઘરધણીએ એકદમ સાધુ પાસે આવી તેમને ખમાવી યથેચ્છ ઘેબર વિગેરે આહાર વહોરાવ્યો આ ક્રોધપિડ ઉપર દૃષ્ટાંત જાણવુ.

૨ ગિરિપુષ્પિત નગરમા સિહ નામના સૂરિ પરિવાર સહિત રહ્યા હતા. તેવામા એકદા તે નગરમા સેવતિકા (સેવ) ખાવાનુ પર્વ આવ્યુ. તે દિવસે સૂત્રપોરસી થઇ રહ્યા પછી સાધુના સમુદાયમાથી એક સાધુએ કહ્યુ કે–" આજે સૌ સાધુઓને સપૂર્ણ થઈ રહે તેટલી ઘી ગોળ સહિત સેવતિકા વહોરી લાવે તેવો કોઈ સાધુ છે?" તે સાભળી એક સાધુએ ગર્વથી કહ્યુ કે–" હુ સર્વને થાય તેટલી લાવી આપીશ " આ પ્રમાણે પ્રતિજ્ઞા કરી તે સાધુ ફરતા ફરતા કોઇ કૌટુબિકને ઘેર ગયા. ત્યા તેણે ઘણી સેવતિકા ઘી ગોળ સહિત જોઇને કૌટુબિકની સ્ત્રી પાસે તેની યાચના કરી, પણ તે સુલોચના નામની સ્રીએ તેને આપવાનો નિષેધ કર્યો. ત્યારે અમર્ષથી સાધુએ કહ્યુ કે–" હુ આ ઘી ગોળ સહિત સેવતિકા અવશ્ય ગ્રહણ કરીશ." એમ પ્રતિજ્ઞા કરી. સુલોચનાએ પણ અમર્ષથી કહ્યુ કે–' જો તને આમાથી કાઈ પણ મળે તો મારૂ નાક તે કાપ્યુ એમ હુ સમજીશ " પછી તે સાધુ જ્યાં સભામા મિત્રોની સાથે સુલોચનાનો પતિ વિષ્ણુદત્ત બેઠા હતા ત્યા કોઈના કહેવાથી ગયા અને વિષ્ણુદત્તને કહ્યુ કે–" જો તુ શ્વેતાગુલિક ?, બકોડાયક -

૨, કિંકર ૩, સ્નાયક ૪, ગૃધ્રરિંખી ૫ અને હુદજ્ઞ ૬—આ છ પ્રકારના બાયલામાંથી કોઈ પણ પ્રકારનો ન હો તો હું તારી પાસે કાંઈક યાચના કરૂં." એમ કહી તે છએની કથા કહી, એટલે વિષ્ણુદત્તે કહ્યું કે-" હું કાંઈ એવો સ્ત્રીને વશ નથી, માટે જે માગવું હોય તે માગો" ત્યારે સાધુએ તેની પાસે તેને ઘેર તૈયાર કરેલી ઘી ગોળ સહિત સેવતિકા માગી. વિષ્ણુદત્તે ઘેર જઈ યુક્તિથી પોતાની સ્ત્રી ન જાણે તેમ તે સાધુને ઘી ગોળ સહિત સેવતિકા વહોરાવી. સાધુ પણ સુલોચનાને સંકેતથી નાક કાપ્યાનું બતાવીને ઉપાશ્રયે ગયા. આ માનપિંડ જાણવો

૩ રાજગૃહ નગરમાં સિંહરથ રાજા હતો. ત્યાં વિશ્વકર્મા નામનો નટ હતો. તેને બે પુત્રીઓ અત્યંત રૂપવાળી હતી. એકદા તે નગરમાં ધર્મરૂચિ નામના આચાર્ય પરિવાર સહિત પધાર્યા. તેમના એક આષાઢભૂતિ નામના શિષ્ય બુદ્ધિના નિધાન હતા. તે ભિક્ષાને માટે અટન કરતા વિશ્વકર્મા નટને ઘેર ગયા. ત્યાં તેમને એક મોદક મળ્યો તે લઈ તેના ઘરની બહાર જઈ તેણે વિચાર્યું કે- "આ મોદક આચાર્ય મહારાજને આપવો પડશે, મારે ભાગ તો આવશે નહીં" એમ વિચારી તેણે રૂપપરાવર્તનની વિદ્યાથી કાણા સાધુનું રૂપ કરી તેને જ ઘેર જઈ બીજો મોદક લીધો. બહાર નીકળી વિચાર્યું કે-" આ તો ઉપાધ્યાયને આપવો પડશે." એમ વિચારી કુબ્જનું રૂપ લઈ ત્રીજો મોદક લીધો ફરીથી બહાર નીકળી વિચાર્યું કે "આ તો રત્નાધિક સાધુને આપવો પડશે." એમ વિચારી કુષ્ઠિનું રૂપ કરી ચોથો લાડુ લીધો. આ સર્વ તેની માયા માળ ઉપર રહેલા વિશ્વકર્માએ છાની રીતે જોઈને વિચાર્યું કે—"જો આ સાધુ આપણી પાસે હોય તો તે મોટા નટનું કામ કરી શકે." એમ વિચારી તેને લોભ પમાડવા માટે નીચે આવી તે સાધુને ઘણા મોદકો આપ્યા. અને હમેશા પધારવા વિનંતિ કરી તથા તેના ગયા પછી તે વિશ્વકર્માએ પોતાની બન્ને પુત્રીઓને કહ્યું કે—" તમે તે સાધુને હમેશા ઉત્તમ મોદક આપી હાવ, ભાવ, કટાક્ષ વિગેરેવડે તેને વશ કરી તમારો પતિ થાય તેમ કરજો" તે પુત્રીઓએ તે જ પ્રમાણે વર્તી તેને વશ કરી પોતાનો પતિ કર્યો.

તે સર્વ નટોમાં મુખ્ય થયો. એકદા નિષેધ કર્યા છતા તે બન્ને પુત્રીઓ પતિની હાજરી નહી હોવાથી મદિરાપાન કરી મદોન્મત્ત બની માળ ઉપર બેભાનપણે સુતી હતી. તેનામા અકસ્માત અષાઢભૂતિ ત્યાં આવ્યો. તેમને તેવી બીભત્સ અવસ્થાવાળી જોઈ તેને ઉત્કટ વૈરાગ્ય થયો. તેથી તે ત્યાથી નીકળી ગયો. પરતુ તે વૃત્તાત જાણવામા આવવાથી વિશ્વકર્માએ તે બને પુત્રીઓને શીખવી તેની પાછળ મોકલી. તે બનેએ ઘણી આજીજી કરી. છેવટ અષાઢભૂતિએ તેમનુ વચન માન્યુ નહી. ત્યારે તેઓએ પોતાની આજીવિકાનુ સાધન માગ્યુ. તેથી દયાને લીધે અષાઢભૂતિ પાછા વળ્યા અને ભરત ચક્રવર્તીના ચરિત્રને પ્રકાશ કરનારૂ રાષ્ટ્રપાળ નામનુ નાટક રચી સિહરથ રાજા પાસેથી ભૂષણાદિકવડે સુશોભિત પાચસો ક્ષત્રિયો લઈ તેમને નાટકના પાઠ શીખવ્યા. પછી તે અદ્દભુત નાટક સિહરથ રાજા પાસે ભજવી બતાવ્યુ. તેમા તેને પુષ્કળ ધન ઈનામ તરીકે મળ્યુ. તે સર્વ તેણે તે બને સ્ત્રીઓને આપ્યુ. નાટકને અતે તે પાચસો રાજપુત્રો સહિત અષાઢભૂતિએ ગુરૂ પાસે જઈ દીક્ષા ગ્રહણ કરી. ઈત્યાદિ. આ માયાપિંડ ઉપર દૃષ્ટાત જાણવુ.

૪ ચપાનગરીમા સુવ્રત નામના સાધુ હતા. એકદા તે નગરીમા મોદકનુ પર્વ આવ્યુ. તે દિવસે તે સાધુએ વિચાર કર્યો કે-"આજે મારે સિંહકેસરીઆ મોદક જ વહોરવા. બીજુ કાંઈ લેવુ નહી." એમ વિચારી તે ભિક્ષાને માટે અટન કરવા લાગ્યા. પરતુ અઢી પહોર સુધી અટન કર્યા છતા પણ તેને સિહકેસરીઆ મોદક મળ્યા નહી. તેથી તેનુ ચિત્ત વિકળ થયુ, તેથી જેના ગૃહદ્વારમા પ્રવેશ કરે ત્યા ધર્મલાભને બદલે સિહકેસરીઆ એવો શબ્દ બોલવા લાગ્યા. એ રીતે આખો દિવસ અને રાત્રિના પણ બે પહોર સુધી તેણે અટન કર્યું, પણ મોદક મળ્યા નહીં. તેવામા તે એક શ્રાવકના ઘરમા પેઠા અને ધર્મલાભને ઠેકાણે સિહકેસરીઆ એવો શબ્દ બોલ્યા. તે સાભળી ગૃહધણી શ્રાવક શાસ્ત્રમા પ્રવીણ અને ડાહ્યો હોવાથી તેણે વિચાર્યું કે-"આ સાધુને ઇચ્છિત સિહકેસરીઆ મોદક મળ્યા નથી, તેથી તેનુ ચિત્ત વિકળ થયુ જણાય ..."

વિચારી તેના ચિત્તની સમાધિ માટે તેની પાસે સિ હકેસરીઆ મોદકનો ભરેલો થાળ લાવી કહ્યુ કે-"હે પૂજ્ય ! આ સર્વ સિંહકેસરીઆ મોદકો ગ્રહણ કરો." તે જોઈ સાધુએ તે ગ્રહણ કર્યા અને તેનુ મન સ્વસ્થ થયુ. પછી શ્રાવકે તેમને કહ્યુ કે-"હે પૂજ્ય ! આજે મારે પૂર્વાર્ધ (પુરિમઢ્ઢ)નુ પચ્ચખ્ખાણ છે, તે પૂરૂ થયુ કે નહી ?" તે સાભળી સાધુએ ઉપયોગપૂર્વક ઉંચે આકાશમા જોયુ, તો મધ્ય રાત્રિનો સમય જાણ્યો. એટલે તેમણે પશ્ચાત્તાપ કરવા પૂર્વક શ્રાવકને કહ્યુ કે-" તમે મને સારી પ્રેરણા કરીને સસારસમુદ્રમા ડુબતા બચાવ્યો " ઇત્યાદિ કહી આત્માની નિદા કરતા તથા વિધિપૂર્વક તે વહોરેલા મોદકોને પરઠવતા શુદ્ધ ધ્યાનમા મગ્ન થઈ ઘાતિકર્મનો ક્ષય કરી કેવળજ્ઞાન પામ્યા. ઈત્યાદિ આ લોભપિંડ ઉપર દૃષ્ટાત જાણવુ.

આ ચારે દૃષ્ટાતો વિસ્તારથી પિંડનિર્યુક્તિની ટીકામા આપેલા છે. ૫૨૬.

૩૨૪ સાત સમુદ્ઘાતના નામ.

वेयण १ कसाय २ मरणे ३,
वेउव्विय ४ तेअए ५ य आहारे ६ ।
केवलिय समुग्घाए ७ सन्नीण सत्त समुग्घाया ॥५२७॥

વેદના સમુદ્ઘાત ૧, કષાય સમુદ્ઘાત ૨, મરણ સમુદ્ઘાત ૩, વૈક્રિય સમુદ્ઘાત ૪, તૈજસ સમુદ્ઘાત ૫, આહારક સમુદ્ઘાત ૬ અને કેવલિ સમુદ્ઘાત ૭-આ સાતે સમુદ્ઘાત સજ્ઞી પચેંદ્રિય મનુષ્યને હોય છે ૫૨૭. (આ સાત પૈકી એક છેટનો સમુદ્ઘાત કેવળીને અને બાકીના છ છદ્મસ્થને હોય છે. પ્રારભના ત્રણ સર્વ જીવોને હોય છે. આ સાતનો વિસ્તાર દડકાદિ પ્રકરણોથી જાણવો.)

૩૨૫ પાપની આલોચના

जे मे जाणंति जिणा, अवराह विसु ठाणेसु ।
तेहि आलोएमि, उवट्ठिओ सव्वभावेण ॥ ५२८ ॥

મારા જે અપરાધ જુદા જુદા સ્થાનમાં (કારણોમાં) થયેલા જિનેશ્વરે જાણ્યા હોય તે સર્વને સર્વ ભાવવડે ઉજમાળ થયેલો હું આલોચું છું. ૫૨૮.

૩૨૬ અઢાર પાપસ્થાનના નામ.

पाणाइवाय १ मलिय २,
चोरिक्क ३ मेहुणं ४ दविणमुच्छ ५ ।
कोह ६ माणं ७ माया ८,
लोभ ९ पिज्ज १० तहा दोसं ११ ॥ ५२९ ॥
कलह १२ अब्भक्खाणं १३,
पेसुन्नं १४ रइअरई १५ समाउत्तं ।
परपरिवाय १६ माया-
मोस १७ मिच्छत्तसल्ल १८ च ॥ ५३० ॥
वोसिरिसु इमाइ, मुक्खमग्गससग्गविग्घभूयाइ ।
दुग्गइनिबंधणाई, अट्टारस पावठाणाइ ॥ ५३१ ॥

પ્રાણાતિપાત ૧, મૃષાવાદ ૨, ચોરી ૩, મૈથુન ૪, દ્રવ્યપરની મૂર્છા ૫, ક્રોધ ૬, માન ૭, માયા ૮, લોભ ૯, પ્રેમ (રાગ) ૧૦, દ્વેષ ૧૧, કલહ ૧૨, અભ્યાખ્યાન (ખોટુ આળ દેવું તે) ૧૩, પિશુનતા (ચાડી) ૧૪, રતિઅરતિવડે સહિતપણું ૧૫, પરના અવર્ણવાદ (નિંદા) ૧૬, માયામૃષા ૧૭ અને મિથ્યાત્વ શલ્ય ૧૮—આ અઢાર પાપસ્થાનો મોક્ષમાર્ગના સમર્ગમા-તેની પ્રાપ્તિમા વિઘ્નભૂત છે તથા દુર્ગતિનુ કારણ છે, તેથી તે સર્વ ત્યાગ કરવા યોગ્ય છે. ૫૨૯-૫૩૦-૫૩૧.

३२७ ઉત્કૃષ્ટ ને જઘન્યકાળે થતા તીર્થંકરોની સખ્યા તથા જન્મ સખ્યા.

सत्तरिसयमुक्कोस, जहन्न वीसा य जिणवरा हुंति ।
जम्म पइमुक्कोस, वीस दस हुंति य जहन्ना ॥५३२॥

અઢી દ્વીપમા થઇને ઉત્કૃષ્ટ-વધારેમા વધારે એક કાળે (ઉત્કૃષ્ટ કાળે) એકસો ને સીતેર તીર્થંકરો હોય છે, (મહાવિદેહ ક્ષેત્રની બત્રીશ વિજયોમા એક એક તીર્થંકર હોવાથી એક મહાવિદેહ ક્ષેત્રમા બત્રીશ તીર્થંકરો હોય, તે જ પ્રમાણે પાચે મહાવિદેહ ક્ષેત્રમા દરેક વિજયમા એક એક હોવાથી એકસો ને સાઠ તીર્થંકરો હોય અને તે જ કાળે દરેક ભરત અને દરેક ઐરવત ક્ષેત્રમા પણ એક એક હોવાથી પાચ ભરતના પાચ અને પાચ ઐરવતના પાચ મળી દશ તીર્થંકરો એકસો ને સાઠ સાથે મેળવતા કુલ એકસો ને સીતેર થાય છે.) અને જઘન્ય કાળે વીશ તીર્થંકરો હોય છે (જઘન્ય કાળે એટલે વર્તમાનકાળે એકેક મહાવિદેહ ક્ષેત્રમા ચાર ચાર તીર્થંકરો વિહરમાન છે, તેથી પાચ મહાવિદેહના મળીને વીશ થાય છે જઘન્ય કાળ ભરત અને ઐરવત ક્ષેત્રમા જ્યારે તીર્થંકરો ન હોય તે સમજવો, કેમકે જ્યારે પાચ ભરત ને પાચ ઐરવતમા એકેક હોય ત્યારે તે દશ મળીને ત્રીશ તીર્થંકરો વિચરતા હોય છે આ મધ્ય કાળ સમજવો. આ બાબત વિચરતા તીર્થંકરોને આશ્રીને કહી છે.) જન્મને આશ્રીને તો એકી વખતે ઉત્કૃષ્ટ વીશ તીર્થંકરોનો જન્મ થાય છે અને જઘન્યથી દશ તીર્થંકરો એક કાળે જન્મે છે. ૫૩૨ (પાચે મહાવિદેહના વીશ તીર્થંકરો સમકાળે જન્મતા હોવાથી વીશ અને ભરત ઐરવતમા સમકાળે જન્મતા હોવાથી દશ સમજના.)

૩૨૮ વીશ વિરહમાન તીર્થંકરોના લાંછન.

सह १ गय २ हरिण ३ मक्कड ४,
रवि ५ चंद ६ मियारि ७ हत्थी ८ तह चंद ९।
सूरे १० वसहे ११ वसहे १२,
पउमे१३ पउमे१४ य ससि१५ सूरा १६ ॥५३३॥
हत्थी १७ वसहे १८ चदा १९,
सूरे २० ऊरूसु हुति लंछणया ।
इय विहरमाण जिणवर–वीसा य जहक्कमे नेया ॥५३४॥

વૃષભ ૧, ગજ ૨, હુગ્ણ ૩, વાનર ૪, સૂર્ય ૫, ચદ્ર ૬, સિહ ૭, હાથી ૮, ચદ્ર ૯, સૂર્ય ૧૦, વૃષભ ૧૧, વૃષભ ૧૨, કમળ ૧૩, કમળ ૧૪, ચદ્ર ૧૫, સૂર્ય ૧૬, હાથી ૧૭, વૃષભ ૧૮, ચદ્ર ૧૯ અને સૂર્ય ૨૦–આ વીશ લાછનો આ કાળે વિહરમાન (વિચરતા) વીશ તીર્થંકરોને અનુક્રમે ઊરૂ–સાથળને વિષે હોય છે એમ જાણવુ. ૫૩૩–૫૩૪.

૩૨૯ અભવ્ય જીવોને અસભવિત (અપ્રાપ્ત) સ્થાનો.

इदत्त १ चक्कित्तं २, पंचाणुत्तरविमाणवासित्त ३ ।
लोगतियदेवत्त ४, अभव्वजीवेहि नो पत्त ॥ ५३५ ॥

ઇદ્રપણુ ૧, ચક્રવર્તીપણુ ૨, પાચ અનુત્તર વિમાનમા વસવા પણુ (દેવપણુ) ૩ અને લોકાતિકદેવપણુ ૪–આ ચાર સ્થાન અભવ્ય જીવો પામ્યા નથી, પામતા નથી અને પામશે પણ નહી. (વાસુદેવ, બળદેવ, પ્રતિવાસુદેવ, મોક્ષ વિગેરે સ્થાનો પણ અભવ્ય જીવો પામતા નથી તે અભવ્ય કુલકાદિથી જાણવુ.) ૫૩૫.

३३० નરકાદિ ગતિમા જનારા જીવોના લક્ષણ.

૧ નરકે જનારના લક્ષણ.

जो घायइ सत्ताइ, अलिय जपेइ परधण हरइ ।
परदार चिय वच्चइ, वहुपावपरिग्गहासत्तो ॥ ५३६ ॥
चडो माणी थद्धो, मायावी निठ्ठुरो खरो पावो ।
पिसुणो सगहसीलो, साहूण निदओ अहम्मो ॥५३७॥
दुट्ठवुद्धी अणज्जो, वहुपावपरायणो कयग्घो य ।
वहुदुक्खसोगपरओ, मरिउ निरयम्मि सो जाइ ॥५३८॥

જે પ્રાણી હિંસા કરતો હોય, અસત્ય વચન બોલતો હોય, પરધનનુ હરણ કરતો હોય, પરસ્રીનુ સેવન કરતો હોય, બહુ પાપવાળા પરિગ્રહમા આસક્ત હોય, વળી જે ક્રોધી, માની, સ્તબ્ધ, માયાવી, નિષ્ઠુર (કઠોર વચન બોલનાર), ખળ, પાપી (અન્ય પાપો કરનાર), પિશુન (ચાડીયો), સગ્રહ કરવાના સ્વભાવ વાળો (કૃપણ), સાધુજનનો નિંદક અને અધર્મી (ધર્મની શ્રદ્ધા રહિત) હોય, તેમજ જે દુષ્ટ બુદ્ધિવાળો, અનાર્ય, બહુ પાપ (આરભ)ના કાર્યમા તત્પર, કૃતઘ્ન (કરેલા ગુણને નહી જાણનાર), તથા ઘણા દુખ અને શોકમા જ નિરતર મગ્ન રહેનારો-તેવો મનુષ્ય મરીને નરકમા ઉત્પન્ન થાય છે ૫૩૬-૫૩૭-૫૩૮.

૨ તિર્યંચ ગતિમા જનાના લક્ષણ

कज्जत्थी जो सेवइ, मित्त कज्जे उ कए विसंवयइ ।
कूरो मूढमईओ, तिरिओ सो होइ मरिऊण ॥ ५३९ ॥

જે કાર્યને અર્થે (મતલબને માટે) મિત્રને સેવે-કામ હોય ત્યારે મિત્રનો આશ્રય કરે અને કાર્ય થઈ રહ્યા પછી તેનો વિસવાદ

(ત્યાગ) કરે અથવા વાંકુ પણ બોલે-મિત્ર તરિકે માને નહી, તથા જે ક્રૂર અને મૂઢ મતિવાળો હોય, તે મનુષ્ય મરીને તિર્યંચ થાય છે. ૫૩૯.

૩ મનુષ્યગતિમા જવાના લક્ષણ

अज्जवमद्दवजुत्तो, अकोहणो दोसवज्जिओ वाई ।
न य साहुगुणेसु ठिओ, मरिउं सो माणुसो होइ ॥५४०॥

જે આર્જવ (સરળતા) અને માર્દવ (કોમળતા) વડે યુક્ત હોય, ક્રોધ રહિત, દ્વેષ રહિત, વાદી (અન્યના ગુણને બોલનાર) હોય અને સાધુના ગુણોમાં રહેલો ન હોય, અર્થાત્ મુનિપણુ ગ્રહણ કર્યું ન હોય તે મનુષ્ય મરીને પણ મનુષ્ય થાય છે. (સાધુપણુ લીધેલ હોય તો તો દેવગતિ કે મોક્ષ પામે છે તેથી સાધુપણુ ગ્રહણ કર્યા વિનાનો કહ્યો છે. દેશવિરતિ શ્રાવક પણ દેવ જ થાય છે.) ૫૪૦

અહીં દેવગતિમા જનારા જીવોના લક્ષણની ગાથા જોઇએ પણ લખેલ નથી, તેથી સ્થાન શૂન્ય ન રહેવા માટે કર્મગ્રંથ પહેલા માથી તે સંબંધી ગાથા લખી છે.

૪ દેવગતિએ જનાર જીવોના લક્ષણો.

अविरयमाइ सुराउ, बालतवो ऽकामनिज्जरो जयइ ।
सरलो अगारविल्लो, सुहनाम अन्नहा असुह ॥ ५४१ ॥

અવિરતિ સમકિત દૃષ્ટિ વિગેરે જીવો તથા બાળતપ-અજ્ઞાન કષ્ટ કરનારા જીવો અને અકામ નિર્જરા કરનારા જીવો દેવગતિનુ આયુ બાંધે છે. સરલ, ગર્વ વિનાના તેમજ તેના બીજા ગુણવાળા જીવો શુભ નામકર્મ બાંધે છે અને તેથી અન્યથા-વિપરીત વર્તનારા જીવો અશુભ નામકર્મ બાંધે છે ૫૪૧.

અવિરતિ સમ્યક્દૃષ્ટિ એવા મનુષ્ય ને તિર્યંચ દેવાયુ બાંધે છે. તેમા પ્રશસ્ત પરિણામે, સુમિત્ર સંયોગે, ધર્મરૂચિપણે, દેશ

વિરતિ ગુણે, સરાગ સંયમે વૈમાનિકનું આયુ બાંધે.

બાલતપ એટલે દુઃખગર્ભિત, મોહગર્ભિત વૈરાગ્યે કરી દુષ્કર કષ્ટ, પંચાગ્નિસાધન, રસપરિત્યાગાદિક અનેક પ્રકારના મિથ્યાત્વ યુક્ત તપકરતો, સનિદાન અને ઉત્કટ એટલે અત્યંત આકરા રોષે કે ગારવે તપ કરતો અસુરાદિક યોગ્ય આયુ બાંધે.

અકામ નિર્જરાએ–અજ્ઞાનપણે ભૂખ, તૃષા, ટાઢ, તાપ, રોગાદિક કષ્ટ સહેતો, સ્રી અણુમીલતે શીલ ધારણ કરતો, વિષયસંપત્તિને અભાવે વિષય અણસેવતો ઈત્યાદિકવડે થતી અકામ નિર્જરાએ તથા બાલમરણમા કાંઈક તત્પ્રાયોગ્ય શુભ પરિણામે વર્તતો રત્નનથી વિરાધનાએ વ્યંતરાદિ યોગ્ય આયુ બાંધે.

આચાર્યાદિકની પ્રત્યનીકતાએ કિલ્વીષિકાયુ બાંધે. તથા મુગ્ધપણે મિથ્યાત્વીના ગુણ પ્રશંસતો, મહિમા વધારતો, પરમા ધામીનું આયુ બાંધે.

એ પ્રમાણે આયુકર્મના બંધહેતુ જાણવા. અકર્મભૂમિના મનુષ્યને અણુવ્રત, મહાવ્રત, બાલતપ, અકામનિર્જરાદિક દેવાયુના બંધહેતુ વિશેષ કોઈ નથી, તેમજ તેમા કેટલાએક મિથ્યાત્વી પણ હોય છે તેથી તેને દેવાયુ કેમ સંભવે ? એમ કોઈ પ્રશ્ન કરે તેને માટે શીળપાલન, સરલપણું, કષાયની મંદતા વિગેરે તેને દેવગતિના બંધહેતુ સમજવા એમ કહેલું છે. ૫૪૧.

(ઉપરની બીજી અરધી ગાથા શુભ અશુભ નામ કર્મના બંધ માટે છે તેથી તેનો વિશેષાર્થ લખવામા આવ્યો નથી)

૩૩૧ ૭ લેશ્યાવાળા જીવોના દૃષ્ટાંતો

मूल १ साह २ प्पसाहा ३,
गुच्छ ४ फले ५ पडियजंबु ६ भक्खणया ।
सव्वं १ माणुस २ पुरिसे ३,
साउह ४ झुज्झंत ५ धणहरणा ६ ॥५४२॥

મૂળ ૧, શાખા ૨, પ્રશાખા ૩, ગુચ્છ ૪, ફળ ૫ અને પડેલા ફળ ૬ નુ ભક્ષણ તથા સર્વ ૧, મનુષ્ય ૨, પુરૂષ ૩, આયુધ સહિત ૪, યુદ્ધ કરનાર ૫ અને ધન હરણ ૬—આ છએ લેશ્યાના અનુક્રમે દૃષ્ટાંતો જાણવાં. ૫૪૨. આ ગાથાનો સાર નીચે પ્રમાણે -

કેટલાક મિત્રો જબૂવૃક્ષના ફળ ખાવાની ઈચ્છાથી જબૂવૃક્ષ પાસે ગયા. ત્યાં કોઇએ કહ્યુ કે—" મૂળ સહિત આ વૃક્ષ છેદીને પછી તેના ફળ આપણે ખાઇએ. " આવુ કહેનાર કૃષ્ણલેશ્યાવાળો જાણવો. ૧. બીજાએ કહ્યુ—" આખા વૃક્ષને પાડવાનુ શુ કામ છે? મોટી મોટી શાખાઓ જ કાપીને નીચે પાડીએ." આ પ્રમાણે કહેનાર નીલલેશ્યાવાળો જાણવો. ૨. ત્રીજાએ કહ્યુ કે—"મોટી શાખા શા માટે પાડવી જોઇએ? નાની નાની શાખાઓ જ પાડવી." આમ કહેનાર કાપોતલેશ્યાવાળો જાણવો. ૩. ચોથાએ કહ્યુ કે— "નાની શાખાઓ કાપવાનુ પણ શુ કામ છે? માત્ર ફળવાળા ગુચ્છા જ કાપવા." આવુ કહેનાર તેજોલેશ્યાવાળો જાણવો. ૪. પાચમાએ કહ્યુ —" ગુચ્છા કાપવાનુ પણ શુ કામ છે? માત્ર ફળો જ પાડવા." આવુ કહેનાર પદ્મલેશ્યાવાળો જાણવો. ૫ છેવટ છઠ્ઠાએ કહ્યુ કે— " ફળો પાડવાનુ શુ કામ છે? પાકેલા ફળો જે નીચે સ્વય પડેલા છે તે જ ખાઇએ." આવુ કહેનાર શુક્લલેશ્યાવાળો જાણવો. ૬.

અથવા—કોઈ પલ્લીપતિ પોતાના સૈન્ય સહિત કોઈ ગામમા લુટ કરવા ચાલ્યો તેમા કોઇએ કહ્યુ કે—" ગામમા પ્રવેશ કરતા જે કોઈ દ્વિપદ કે ચતુષ્પદ વિગેરે સામા મળે તે સર્વને મારી નાખવા." આમ કહેનાર કૃષ્ણલેશ્યાવાળો જાણવો. ૧ બીજાએ કહ્યુ—" ચતુષ્પદને મારવાથી શુ ફળ? માત્ર દ્વિપદ (મનુષ્યો)ને જ મારવા." આમ બોલનાર નીલલેશ્યાવાળો જાણવો ૨ ત્રીજો બોલ્યો—" સર્વ મનુષ્યોને મારવાથી શુ ફળ છે? માત્ર પુરૂષોને જ મારવા." આમ બોલનાર કાપોતલેશ્યાવાળો જાણવો ૩. ચોથાએ કહ્યુ —" સર્વ પુરૂષોને શામાટે મારવા જોઇએ? જે પુરૂષોએ આયુધ ધારણ કર્યા હોય તેમને જ મારવા." આમ કહેનાર તેજોલેશ્યાવાળો જાણવો. ૪. પાચમાએ કહ્યુ —" સર્વ આયુધ વાળાને શામાટે મારવા જોઇએ? માત્ર જેઓ આપણી સામા થાય

તેમને જ મારના." આમ કહેનાર પદ્મલેશ્યાવાળો જાણવો. ૫. છઠ્ઠાએ કહ્યું-"સામા થનારને પણ શા માટે મારી નાખવા જોઇએ? આપણે તો ધનનુ જ કામ છે, માટે માત્ર ધન જ હરણ કરવુ." આમ બોલનાર શુક્લલેશ્યાવાળો જાણવો ૬. આ છ લેશ્યાઓમા પૂર્વ પૂર્વની લેશ્યા અશુભ છે અને ઉત્તર ઉત્તરની લેશ્યા શુભ છે

૩૩૨ મોક્ષનો માર્ગ

पूया जिणदेसु रई वएसु,
जुत्तो अ सामाइयपोसहेसु ।
दाण सुपत्ते सवण सुसत्थे,
सुसाहुसेवा सिवलोयमग्गो ॥ ५४३ ॥

જિનેશ્વરની પૂજા, વ્રતોને વિષે રતિ (પ્રીતિ), સામાયિક અને પૌષધનુ કરવાપણુ, સુપાત્રને દાન, ઉત્તમ શાસ્ત્રોનુ શ્રવણ અને શ્રેષ્ઠ સાધુઓની સેવા-આ મોક્ષનો માર્ગ છે. ૫૪૩

૩૩૩ શ્રાવકનુ કર્તવ્ય

पव्वेसु पोसहवय, दाण सील तवो अ भावो अ ।
सज्झायनमुक्कारो, परोवयारो य जयणा य ॥ ५४४ ॥

અષ્ટમી ચતુર્દશી વિગેરે પર્વતિથિએ પૌષધ વ્રત કરવું, દાન, શીળ, તપ ને ભાવ-આ ચારે પ્રકારના ધર્મનુ આરાધન કરવુ, સ્વાધ્યાય-સજ્ઝાય ધ્યાન કરવુ, નવકાર મત્રનો જાપ કરવો, પરોપકાર કરવો અને સર્વ ક્રિયામા યતના (જયણા) રાખવી-આ સર્વ શ્રાવકના કર્તવ્ય છે. ૫૪૪ (મન્નહ જિણાણ ની સજ્ઝાયમા બતાવેલા ૩૬ શ્રાવકના કૃત્યોની પાચ ગાથામાથી આ બીજી ગાથા છે)

૩૩૪ પ્રચાર કરવા યોગ્ય પાંચ પ્રકાર.

पूआ १ पच्चक्खाणं २,
पडिक्कमणं ३ पोसहो ४ परोवयारो ५ य ।
पंच पयारा चित्ते, न पयारो तस्स संसारे ॥ ५४५ ॥

જિનેશ્વરની પૂજા ૧, પચ્ચખ્ખાણુ ૨, પ્રતિક્રમણુ ૩, પૌષધ વ્રત ૪ અને પરોપકાર ૫-આ પાંચ પ્રકાર જેના ચિત્તમા હોય તેનો સંસારમાં પ્રચાર થતો નથી, એટલે કે તે ચિરકાળ સંસારમા ભ્રમણુ કરતો નથી-સ્વલ્પ કાળમા મોક્ષ પામે છે. ૫૪૫.

૩૩૫ બાર ચક્રવર્તીના શરીરનુ માન.

पणसय धणुह भरहे१, चउसट्ठी धणुह सगरतणुमाणं२ ।
बायालीसं मघवो३, सणंकुमारो य इगयालं४ ॥५४६॥
सती५ कुंथू६ अरहा७, चत्तालीस पणतीस तीसा य ।
अठावीस चउवीसा, धणू सुभूमो८ महापउमो९ ॥५४७॥
इय चक्कियतणुमाणं,
हरिसेणो १० जयस्स ११ बंभदत्तस्स १२ ।
पन्नरस बारस सत्त-धणु गाहा आगमे भणिया ॥५४८॥

ભરત ચક્રવર્તીની કાયાનુ માન પાંચસો ધનુષ ૧, સગર ચક્રીના શરીરનુ માન સાડા ચારસો ધનુષ ૨, મઘવા ચક્રવર્તીનુ બેતાળીશ ધનુષ ૩, સનત્કુમારનુ એકતાળીશ ધનુષ ૪, શાંતિનાથનુ ચાળીશ ધનુષ ૫, કુંથુનાથનુ પાત્રીશ ધનુષ ૬, અરનાથનુ ત્રીશ

ધનુષ ૭, સુભૂમ ચક્રીનુ અઠ્ઠાવીશ ધનુષ ૮, મહાપદ્મ ચક્રવર્તીનુ ચોવીશ ધનુષ ૯, હરિષેણ ચક્રીનુ ૫દર ધનુષ ૧૦, જય ચક્રીનુ બાર ધનુષ ૧૧, બ્રહ્મદત્તનુ સાત ધનુષ ૧૨-આ પ્રમાણે આ ભરત ક્ષેત્રમા આ અવસર્પિણીમા થયેલા બારે ચક્રવર્તીઓના શરીરની અવગાહના આગમને વિષે કહેલી છે ૫૪૬-૫૪૭-૫૪૮

૩૩૬ કર્ત્તાનુ નામ-સ્થાન-ગુરૂનુ નામ વિગેરે

गुज्जरजणवयमज्झे, लोलवाडय नाम पुर पसिद्ध ।
अचलगणिनायकसिरि-गुणनिहाणसुरीउवएसे ॥५४९॥

हरिसभरे हरिससूरिए, घडुए रयणसंचय सुकय ।
सुयसायरा उद्धरिओ, नदउ जा दुप्पसहसूरी ॥५५०॥

-ગુજરાત દેશની મધ્યે લોલવાડક નામના પ્રસિદ્ધ પુરમા અચલગચ્છના નાયક ગણિશ્રી ગુણનિધાન સૂરિના ઉપદેશથી હર્ષના સમૂહવાળા હર્ષસૂરિ નામના બટુકે (શિષ્યે) શ્રુત સાગરથી ઉદ્ધરીને આ રત્નસચય નામનો ગ્રથ સારી રીતે તૈયાર કર્યો છે તે દુપ્પસહ સૂરિ મહારાજા થાય ત્યા સુધી જયવત વર્તો. ૫૪૯-૫૫૦.

ઇતિશ્રી અચળગચ્છાધિપતિ શ્રી ગુણનિધાન
સૂરિ શિષ્ય શ્રી હર્ષનિધાનસૂરિ સ કલિત
શ્રી રત્નસચય ગ્રથ સભાષાતર
વિશેષાર્થ સયુક્ત સપૂર્ણ

અનેક મંત્રગર્ભિત પરમપ્રભાવી શ્રી પાર્શ્વનાથ સ્તુતિ સંયુક્ત ઉપસર્ગહર સ્તોત્ર.

१ उवसग्गहरं पासं, पासं वंदामि कम्मघणमुक्कं ।
विसहरविसनिन्नासं, मंगलकल्लाणआवासं ॥ १ ॥
२ विसहरफुल्लिंगमंतं, कंठे धारेइ जो सया मणुओ ।
तस्स गहरोगमारी–दुट्ठजरा जंति उवसामं ॥ २ ॥
३ चिट्ठउ दूरे मंतो, तुज्झ पणामोऽवि बहुफलो होइ ।
नरतिरिएसु वि जीवा, पावंति न दुक्खदोगच्चं ॥ ३ ॥
ॐ अमरतरु कामधेणु–चिंतामणि कामकुंभमाईएं ।
सिरि पासनाह सेवा–ग्गहाणं सव्वेऽवि दासत्तं ॥ ४ ॥
ॐ ह्रीं श्रीं ऐं ॐ (नमो) तुह दंसणेण सामिय,
पणासइ रोगसोग दुक्ख दोहग्गं ।
कप्पतरुमिव जायइ, ॐ तुह दंसणेण सम्मफलहेउ स्वाहा ॥५॥
ॐ ह्रीं नमिऊण विग्घणासयं, मायाबीएण धरणनागिंदं ।
सिरिकामराजकलियं, पासजिणिंदं नमंसामि ॥ ६ ॥
ॐ ह्रीं श्रीं पास विसहर विज्जा–मंतेण झाणझाएव्वो ।
धरण पोमावइ देवी, ॐ ह्रीं क्ष्म्लव्र्यूं स्वाहा ॥ ७ ॥
जयउ धरणदेव, पउम हुंती नागणी विज्जा ।
विमलज्झाणसहिओ, ॐ ह्रीं क्ष्म्लव्र्यूं स्वाहा ॥ ८ ॥
ॐ थुणामि पासं, ॐ ह्रीं पणमामि परमभत्तीए ।
अट्ठक्खर धरणेंदो, पोमावइ पयडिओ कित्ती ॥ ९ ॥

१ या २ ग्गहेण ३ साय ४ जिणद ५ यव्वो ६ ज्जति ७ य

ધનુષ ૭, સુભૂમ ચક્રીનુ અઠ્ઠાવીશ ધનુષ ૮, મહાપદ્મ ચક્રવર્તીનુ ચોવીશ ધનુષ ૯, હરિષેણ ચક્રીનુ ૫ દર ધનુષ ૧૦, જય ચક્રીનુ બાર ધનુષ ૧૧, બ્રહ્મદત્તનુ સાત ધનુષ ૧૨–આ પ્રમાણે આ ભરત ક્ષેત્રમા આ અવસર્પિણીમા થયેલા બારે ચક્રવર્તીઓના શરીરની અવગાહના આગમને વિષે કહેલી છે. ૫૪૬–૫૪૭–૫૪૮.

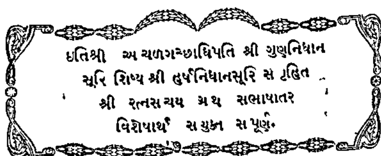
૩૩૬ કર્ત્તાનુ નામ–સ્થાન–ગુરૂનું નામ વિગેરે

गुज्जरजणवयमज्झे, लोलवाडय नाम पुर पसिद्ध ।
अचलगणिनायकसिरि–गुणनिहाणसुरीउवएसे ॥५४९॥

हरिसभरे हरिससूरिए, घडुए रयणसचय सुकय ।
सुयसायरा उद्धरिओ, नदउ जा दुप्पसहसूरी ॥५५०॥

ગુજરાત દેશની મધ્યે લોલપાટક નામના પ્રસિદ્ધ પુરમા અચલગચ્છના નાયક ગણિશ્રી ગુણનિધાન સૂરિના ઉપદેશથી હર્ષના સમૂહવાળા હર્ષસૂરિ નામના બટુકે (શિષ્યે) શ્રુત સાગરથી ઉદ્ધરીને આ રત્નસંચય નામનો ગ્રંથ સારી રીતે તૈયાર કર્યો છે. તે દુપ્પસહ સૂરિ મહારાજા થાય ત્યા સુધી જયવંત વર્તો. ૫૪૯–૫૫૦.

અનેક મંત્રગર્ભિત પરમપ્રભાવી શ્રી પાર્શ્વનાથ સ્તુતિ સંયુક્ત ઉપસર્ગહર સ્તોત્ર.

१ उवसग्गहरं पासं, पासं वंदामि कम्मघणमुक्कं ।
विसहरविसनिन्नासं, मंगलकल्लाणआवासं ॥ १ ॥
२ विसहरफुलिंगमंतं, कंठे धारेइ जो सया मणुओ ।
तस्स गहरोगमारी-दुट्ठजरा जंति उवसामं ॥ २ ॥
३ चिट्ठउ दूरे मंतो, तुज्झ पणामोऽवि बहुफलो होइ ।
नरतिरिएसु वि जीवा, पावंति न दुक्खदोगचं ॥ ३ ॥
ॐ अमरतरु कामधेणु-चिंतामणि कामकुंभमाईएं ।
सिरि पासनाह सेवा-ग्गहाणं सव्वेऽवि दासत्तं ॥ ४ ॥
ॐ ह्रीं श्रीं ऐं ॐ (नमो) तुह दंसणेण सामिय,
पणासइ रोगसोग दुक्ख दोहग्गं ।
कप्पतरुमिव जायइ, ॐ तुह दंसणेण सम्मफलहेउ स्वाहा ॥५॥
ॐ ह्रीं नमिऊण विग्घणासयं, मायाबीएण धरणनागिंदं ।
सिरिकामराजकलियं, पासजिणिंदं नमंसामि ॥ ६ ॥
ॐ ह्रीं श्रीं पास विसहर विज्जा-मंतेण झाणझाएव्वो ।
धरण पोमावइ देवी, ॐ ह्रीं क्ष्म्लव्र्यूं स्वाहा ॥ ७ ॥
जयउ धरणदेव, पउम हुंती नागणी विज्जा ।
विमलज्झाणसहिओ, ॐ ह्रीं क्ष्म्लव्र्यूं स्वाहा ॥ ८ ॥
ॐ थुणामि पासं, ॐ ह्रीं पणमामि परमभत्तीए ।
अट्ठक्खर धरणेंदो, पोमावइ पयडिओ कित्ती ॥ ९ ॥

---

१ धा २ गर्दभ ३ साय ४ जिणंद ५ भव्वो ६ ज्योति ७ थ

जस्स पयकमले सीयं, वसीयं पोमावइ धरणेंद्रो ।
तस्स नासेइ सयलं, विसहर विसनासेइं ॥ १० ॥

४ तुह सम्मत्ते लद्धे, चिंतामणिकप्पपायवब्भहिए ।
पावंति अविग्घेणं, जीवा अयरामरं ठाणं ॥ ११ ॥

नट्ठट्ठमयट्ठाणे, पणट्ठकम्मट्ठनट्ठसंसारे ।
परमट्ठनिट्ठियट्ठे, अट्ठगुणाधीसरं वंदे ॥ १२ ॥

५ इय संथुओ महायस, भत्तिब्भरनिब्भरेण हियएण ।
ता देव दिज्ज बोहिं, भवे भवे पासजिणचंद ॥ १३ ॥

કેઽલીક પ્રતમા ઉપરની ૭-૮-૯-૧૦ મી ગાથાને બદલે નીચેની ચાર ગાથાઓ છે.

મૂળ ઉવસગ્ગહર મા આઘમા અંક ૧-૨-૩-૪-૫ કરેલી પાચ ગાથાઓ હાલ પ્રવૃત્તિમા છે. છઠ્ઠી ગાથા જે રાખેપી દીધી છે તે તો કોઇ પણ જ યાએ લભ્ય નથી.

तं नमह पासनाहं, धरणिंदनमंसियं दुहपणासेइ ।
तस्स पभावेण सया, नासंति सयलदुरियाइं ॥ १४ ॥

एए समरंताण, मुणि न दुहभाहि नासमाही दुक्खं ।
नाम सीयेम असमं,* पयडो नथ्थिथ्थ संदेहो ॥ १५ ॥

जलजलण तह सप्पसीहो, मारारी संभवेपि खिप्प जो ।
समरइ पासपहु, पहोवि न कयावि कीसी तस्स ॥ १६ ॥

इहलोगट्ठि परलोगट्ठि, जो समरेइ पासनाहं तु ।
तत्तो सिज्झेइ मुक्को-सइ नाह सुरा भगवंतं ॥ १७ ॥

१ सया २ वसइ ३ माघ ४ महाधीसर ५ वि ६ ते * नाम विय मंतसम ७ चारारी